

يەكيتى ئوروپا
نيردهى چاوديرى ھەلېژاردن

IRAQ 2021

راپورتى كۆتايى

ھەلېژاردنەكانى پەرلەمانى

۲۰۲۱ يەكەمى تشرینی ۱۰

نێردەى یەكیى ئەوروپا بۆ چاودێرىکردنى هەڵبژاردنەكان - عێراق
هەڵبژاردنەكانى پەرلەمانى
١٠ى تشرینی یەكەمى ٢٠٢١

راپۆرتى كۆتایی

خشته ی ناوه‌پۆکه کان

5.....	پوخته	.I
8.....	پیشه‌کی	.II
9.....	چوارچێوه ی سیاسی	.III
10.....	چوارچێوه ی یاسایی و سیستمی هه‌لبژاردن	.IV
12.....	کارگیری هه‌لبژاردن	.V
15.....	تۆماری ده‌نگده‌ران	.VI
16.....	تۆمارکردنی به‌ریزیه‌کان	.VII
17.....	ژینگه ی که‌مپین	.VIII
20.....	میدیا	.IX
25.....	په‌یوه‌ندی دیجیتاڵ و تۆره که‌مه‌لایه‌تییه‌کان	.X
28.....	به‌شداری ژنان	.XI
28.....	به‌شداری که‌مه نه‌ته‌وايه‌تییه‌کان و ناوارة ناوخۆیه‌کان (IDP)	.XII
30.....	به‌شداری کردنی که‌سانی که‌مه‌ندام	.XIII
31.....	که‌مه‌نگه ی مه‌ده‌نی و چاودێری نیوده‌وله‌تی	.XIV
31.....	ململانی هه‌لبژاردن	.XV
34.....	ده‌نگدان و ژماردن ویه‌کلاکردنه‌وه ی ده‌نگه‌کان	.XVI
37.....	نه‌جیه‌کان و ژینگه ی دوا ی هه‌لبژاردن	.XVII
41.....	راسپاردنه‌کان	.XVIII
54.....	هاوینچه‌کان	.XIX

ئهم راپۆرته ئه‌نجامه‌کانی نێرده ی چاودێری هه‌لبژاردنه‌کانی یه‌کیتی ئه‌وروپا (EOM) له‌خۆده‌گریت بۆ هه‌لبژاردنی په‌رله‌مانی سالی 2021 ی عێراق. نێرده‌که سه‌ریه‌خۆیه له دامه‌زراوه‌کانی تری یه‌کیتی ئه‌وروپا و له‌به‌ر ئه‌وه ئهم راپۆرته نوێنه‌رایه‌تی پینگه ی فهرمی یه‌کیتی ئه‌وروپا ناکات.

ليستی کورتکراوه کان

رېځه وتنی عه ره بې له سهر مافه کانی مروځ	ACHR
ئەنجومه نی کۆمیساریان	BoC
کارتی دهنگدهری بایۆمه تری	BVC
تۆماری دهنگدهرانی بایۆمه تری	BVR
رېځه وتننامه ی نه هیشتنی هه موو شیوازه کانی جیاکاری دژی ژنان	CEDAW
کۆمیسۆنی په یوه ندی و راگه یانندن	CMC
سه روکی بۆردی هه لېژاردن	CEO
ئەنجومه نی نوینه ران	CoR
کۆمیته ی پاراستنی رۆژنامه نووسان	CPJ
تیمه کانی ئاشتیخوازی مه سیجی	CPT
رېځه وتننامه ی مافی کهسانی که مئه ندام	CRPD
رېځخواوی کۆمه لگه ی مه ده نی	CSO
لېژنه ی دادوه ری هه لېژاردن	EJP
یه کیتی ئەوروپا	EU
نېرده ی چاودېری هه لېژاردن	EOM
یۆرۆ	EUR
کارتی دهنگدهرانی ئەلیکترۆنی	EVC
سه رنجی گشتی	GC
ئۆفیس ی هه لېژاردنی پارێزگاگان	GEO
سیسته می جیهانی بۆ دیاریکردنی شوین	GPS
کۆمیسۆنی مافی مروځ	HRC
رېځه وتننامه ی نیوده وه لته ی بۆ مافی مه ده نی و سیاسی	ICCPR
رېځه وتننامه ی نیوده وه لته ی له سهر نه هیشتنی هه موو شیوازه کانی جیاکاری په گه زی	ICERD
ئاواری ناوڅوپی	IDP
دامه زراوه ی نیوده وه لته ی بۆ سیسته مه کانی هه لېژاردن	IFES
کۆمیسۆنی بالای سه ره خوی هه لېژاردنه کان	IHEC
سه ندیکای رۆژنامه نووسانی عێراق	IJS
تۆری میدیای عێراق	IMN
ئازانس ی هه والی عێراق	INA
تۆری عێراق بۆ تۆره کۆمه لایه تییه کان	INSM
رېځخواوی نیوده وه لته ی کۆچه ران	IOM
په یمانگای کۆماری نیوده وه لته ی	IRI
ده وه لته ی ئیسلامی	IS
ته کنه لۆجیای زانیاری	IT
دیناری عێراق	IQD
پارتی دیموکراتی کوردستان	KDP
هه ریمی کوردستانی عێراق	KRI
چاودېری درێژ خایه ن	LTO
ئەندامی په رله مانی ئەوروپا	MEP
ئەندامی په رله مان	MP
په یمانگای نه ته وه یی دیموکراتی	NDI
رېځخواوی ناحکومی	NGO
ده نگدانی دهره وه ی ولات	OCV
نووسینگه ی کۆمیساری بالای مافه کانی مروځ	OHCHR
سکانه ری ژماردنی بینایی بنکه ی ده نگدان	PCOS
سه روک وه زیران	PM

حه‌شدى شه‌عې	PMF
بنكه‌ى ده‌نگدان	PS
يه‌كېټى نېشتېمانى كوردستان	PUK
كه‌سانى كه‌مئه‌ندام	PwD
وه‌لامدان‌ه‌وه‌ى خېړا	QR
په‌يامنېراني بې سنوور	RSF
ټامېرى گواستن‌ه‌وه‌ى ئه‌نجامه‌كان	RTD
ټاكه‌ ده‌نگى نه‌گوازاراوه	SNTV
نه‌ته‌وه‌ يه‌كگرتووه‌كان	UN
نېرده‌ى هاريكاري نه‌ته‌وه‌يه‌كگرتوه‌كان له‌ عېراق	UNAMI
په‌يماننامه‌ى نه‌ته‌وه‌ يه‌كگرتووه‌كان دژى گه‌نده‌لى	UNCAC
به‌رنامه‌ى گه‌شه‌پېداني نه‌ته‌وه‌ يه‌كگرتووه‌كان	UNDP
كۆميسارى بالاي نه‌ته‌وه‌ يه‌كگرتووه‌كان بۆ په‌نابه‌ران	UNHCR
پاسى زنجيره‌ى جيهاني	USB
دۆلارى ويلايه‌ته‌ يه‌كگرتووه‌كان	USD
ټامېرى پشتراستكردنه‌وه‌ى ده‌نگده‌ران	VVD
ټامېرى سه‌ته‌لايتى وه‌رگرتن و ناردنى داتا	VSAT
رېنكخراوى ته‌ندروستى جيهاني	WHO

هه‌لېژاردنی په‌رله‌مانی پېشوخته‌ی سالی 2021، که له‌ژېر سیستمی نوې هه‌لېژاردنی به‌رېوه‌چوو، له وه‌لامی داواکاریه‌کانی نارې‌زایه‌تیبه جه‌ماوه‌ریه‌کانی تشریند/ نه‌جامدرا. هه‌لېژاردنه‌کان له‌رووی ته‌کنیکیه‌وه به باشی به‌رېوه‌چوون، پېشبرکټیکار بوو و تاراده‌یه کی زور ئارامی و هیمنی به به‌نگه‌شه‌ی هه‌لېژاردنه‌وه دیار بوو، و ئه‌و ده‌رفه‌ته‌ی بۆده‌نگدهران ره‌خساند که به ووشیاریه‌وه ده‌نگ بدەن.

ده‌نگدان به شیوه‌یه کی زور ئاشتیخوازانه و رېکوپېک بوو و ده‌نگدهران به گشتی توانیان به ئازادی ئیراده‌ی خویان ده‌ریږن. هه‌رچونیک بېت، یاساکه هه‌ندیک کۆت و به‌ندی نادروستی به‌سەر مافه‌کانی هه‌لېژاردنی سەپاند، خه‌رجی هه‌لمه‌ته‌که به شیوه‌یه کی نه‌رېنی له‌سەر مه‌یدانی یاریه‌که له‌ئارادابوو، ئازادی راگه‌یاندن و ده‌ریږن به شیوه‌یه کی گونجاو له کاتی هه‌لمه‌ته‌که‌دا نه‌پارێزرا و یه‌کلاردنه‌وه و راگه‌یاندنی ئه‌نجامه‌کان که موکوری له روانگه‌ی شه‌فافیه‌ت تیدابوو.

- هه‌لېژاردنه‌کانی 10 ی تشرینی یه‌که‌می 2021 ی **ئه‌نجومه‌نی نوینه‌ران** شه‌شه‌مین هه‌لېژاردنی په‌رله‌مانی بوو له‌سەر ده‌می داوی سه‌دام حوسین و یه‌که‌م هه‌لېژاردنیش بوو پېش به‌سەرچوونی ماوه‌ی چوار ساله‌ی په‌رله‌مان. هه‌لېژاردنه‌کانی پېشووی 2018 به ساخته‌کاری گه‌وره و ده‌ستکاریکردنی سیستمی گواستنه‌وه‌ی ئه‌نجامه ئه‌لیکترۆنیه‌کان تۆمه‌تبارکراوو. خۆپیشاندا‌نی جه‌ماوه‌ری به پېشه‌نگایه‌تی گه‌نجان و کۆمه‌نگای مه‌ده‌نی که له تشرینی یه‌که‌می 2019 ده‌ستی پېکرد له‌لایه‌ن هیزه ئه‌منیه‌کان و لایه‌نه چه‌کداره ناده‌وله‌تیه‌که‌نه‌وه به تووندی سه‌رکوت کرا و بووه هۆی ده‌ستله‌کارکێشانه‌وه‌ی سه‌رۆک وه‌زیران. جېگه‌که‌ی هه‌لېژاردنی 6 ی حوزه‌یرانی 2021 ی راگه‌یاند، سائیک زووتر له واده‌ی خۆی. دواتر واده‌ی هه‌لېژاردن دواخرا بۆ 10 ی تشرینی یه‌که‌م له‌سەر داوی کۆمسیۆنی بالای سه‌ربه‌خۆی هه‌لېژاردنه‌کان.

- ده‌ستور ماف و ئازادییه به‌ره‌تیبه‌کانی پتویست بۆ ئه‌نجامدانی هه‌لېژاردنی باوه‌رپیکراو و خاوتین مسۆگه‌رده‌کات. له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا **یاسای هه‌لېژاردن** کۆمه‌لێک کۆت و به‌ندی نابه‌جی به‌سەر مافی هه‌لېژاردنی ده‌سه‌پنیت که پېچه‌وا‌نه‌ی پابه‌ندبوونه نیوده‌وله‌تیه‌کانی عێراقه، وه‌ک بوونی توانای یاسایی بۆ مافی ده‌نگدان؛ ته‌مه‌ن، په‌روه‌رده و مه‌رجه‌کانی به‌عسی نه‌بوون له‌سەر کاندیده‌کان، هه‌روه‌ها چه‌ندین که‌موکوری و نادروستی تیدایه. هاوکات له‌گه‌ل پش‌تگۆ‌بخستنی رېکخستنی چه‌ندین لایه‌نی پرۆسه‌ی هه‌لېژاردن، که ئه‌مه‌ش هۆکاریکه متمانه‌و دلنایایی یاسایی ده‌خاته ژېر مه‌ترسیه‌وه. له سه‌ربه‌ندی نه‌بوونی سه‌رژمبیری و داتایټکی باوه‌رپیکراوی دانیشه‌تواندا، نا‌کرت له‌و پرسه دلنایابینه‌وه ئاخۆ یه‌کسانی له مافی ده‌نگدان له چوارچێوه‌ی رېکخستنی ئیستای بازنه‌کانی هه‌لېژاردنی زامن‌کروا یان نا.

- له‌کۆی گشتی 3,249 **کاندید** که 951 یان ژن بوون (29.3 له‌ سه‌د) له سه‌ر 329 کورسی کټی‌رکټیان کرد و له هه‌ر بازنه‌یه‌کی هه‌لېژاردنیشدا پېشبرک له سه‌ر کورسیه‌کان هه‌بوو. هۆکاره‌کانی دوورخستنه‌وه‌ی پالتیروان له روژی خۆتۆمارکردنه‌وه تا‌کو روژی ده‌نگدان له په‌یره‌وی کۆمسیۆنی بالای سه‌ربه‌خۆی هه‌لېژاردنه‌کاندا به‌خراپ پێناسه‌کراوه تا ئه‌ندازه‌ی لاوا‌زکردنی به‌نمای شه‌رعیه‌تی هه‌لېژاردن. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش، چه‌ند کاندیدی‌ک به بێ هیچ بریارێکی دادگای تاوانه‌کان له‌سەر به‌نمای پېش‌لکاریه‌کانی یاسایی سزادان بېه‌شکران.

- بانگه‌شه‌ی هه‌لېژاردن به شیوه‌یه کی سه‌ره‌کی بۆ ئه‌و کاندید و کوتلانه‌ی که له هه‌لېژاردنه‌کانی پېشوودا بالاده‌ست بوون ره‌واجیکی زوری پیدرابوو، له کاتیکدا زۆربه‌ی پارتیه‌کانی سه‌ر به بزووتنه‌وه‌ی ناره‌زایی تیش‌رین بایکۆتی هه‌لېژاردنیان کرد. ئازادییه به‌ره‌تیبه‌کانی ده‌ریږن و کۆبوونه‌وه و جولانه‌وه به شیوه‌یه کی گشتی له کاتی هه‌لمه‌ته‌که‌دا رێزبان لېگه‌راوه، به‌جۆرێک توانای ئه‌وه‌ی به ده‌نگده‌ر ده‌به‌خشی له سه‌ر به‌نمایه‌کی روژن و ووشیارانه بریار بدات. پروودا و پېش‌لکاریه‌کانی په‌یوه‌ست به هه‌لېژاردن له‌ماوه‌ی بانگه‌شه‌ی هه‌لېژاردن زور که‌م و ده‌گه‌مه‌ن بوون. ئه‌گه‌رجی، به وته‌ی زۆری له دویتروان، ره‌نگه‌ توانای چه‌کداره نا‌حکومیه‌کانی سه‌ر به پارتیه‌ سیاسیه‌کان له ترساندنی هه‌ریه‌ک له ده‌نگده‌ر و کاندیده‌کاندا کاریگه‌ریان هه‌بووبیت له‌سەر هه‌لېژاردنی ده‌نگدهران و رێژه‌ی به‌شداربوونیان .

- ئه‌و بره‌ پاره‌یه‌ی که حزبێکی سیاسی یان کاندیدی‌ک ده‌توانیت له بانگه‌شه‌ی هه‌لېژاردنی خه‌رجی بکات رېکنه‌خراوه، ئه‌مه‌ش کاریگه‌ری نه‌رېنی له‌سەر فه‌راهه‌مبوونی هه‌لی یه‌کسانی نیوان پېش‌برکټیکاران و توانای پېش‌برکټیکردن له هه‌لېژاردنه‌کاندا هه‌یه. به‌شێکی زور له‌وانه‌ی چاوپێکه‌وتنیان له‌گه‌لدا ئه‌نجامدراوه باسیان له‌وه کردوه که سه‌ره‌رای قه‌ده‌غه‌کردنێکی روون و ئاشکرا، به‌شێکی زور له‌و پالتیروانه‌ی که له پێگه‌ی حکومی و گشتیان پاره‌و دارایی گشتیان به‌کارهێناوه بۆ ئه‌نجامدانی بانگه‌شه‌ی هه‌لېژاردن.

- ئاماده‌کاریه‌ ته‌کنیکیه‌کانی هه‌لېژاردن به شیوه‌یه کی کارا ئه‌نجامدران. ئه‌دای گشتی کۆمسیۆنی بالای سه‌ربه‌خۆی هه‌لېژاردنه‌کان هه‌م له‌سەر ئاستی وولات و هه‌میش له‌سەر ئاستی پارێزگا‌کاندا به شیوه‌یه کی ئیجابیان هه‌له‌سه‌نگیندرا،

ھاواكات لە گەل جێبەجێکردنی پلانى كەردارىيەكان لەكاتى خۆیدا. شياوى باسكردنە، كە كۆمپانىيەكى وردبىنى سەربەخۆ، ھەلسا بە ھەلسەنگەندى سەلامەتى و دروستى ھەژماركردنى ئەلىكترۆنى دەنگەكان و سىستەمى تەكنەلۆجىيە زانىارىيەكان بۆ بەرپۆھەردى دەرنەجامەكان. لەگەل ئەوھەشدا، ئەنجامەكانى وردبىنى كەردنەكە پلانونەكرانەوھە و متمانەى لايانە پەيوەندىدارەكان سەبارەت بە سىستەمى تەكنەلۆجىيە زانىارىيەكان لە ئاستىكى زۆر نزمدا مايەوھە.

- تېروانىنى لايانە پەيوەندىدارەكان سەبارەت بە سەربەخۆيى كۆمىسيۆنى پالاي سەربەخۆى ھەلپژاردنەكان بە شىوھەيكى بەرچاو جىاواز بوو. لەم دوایانەدا سەرھەراى كۆمەلەيىك پێشكەوتن، شەفافىيەت لە كارەكانى كۆمىسيۆنى پالاي سەربەخۆى ھەلپژاردنەكاندا سنووردار بوو. زانىارىيە گرنگەكان لەسەر مائەپرى سەرھەيكى كۆمىسيۆنى پالاي سەربەخۆى ھەلپژاردنەكاندا، تەنھا بە زمانى عەرەبى بەردەستە، لەگەل ئەوھەشدا، پلۆكردنەوھى سىستەماتىكى دەقى تەواوى بېار و رېسا و رېنمىيەكانى كۆمىسيۆنى پالاي سەربەخۆى ھەلپژاردنەكان بە ھەردوو زمانى عەرەبى و كوردى زۆر كەمن. سەرھەراى ئەمەش، وادەردەكەوتى كە رۆشەنبىرى گشتى، و بەتايبەتیش پەيوەندىكردن لەگەل لاينە پەيوەندىدارەكاندا لە ئاستى پېوېستدا نىيە و نىكەى سەرچەم لاينە پەيوەندىدارەكان ئامازەيان بە نەبوونى پرۆگرامىكى بەھێزدا بۆ ھۆشياركردنەوھى دەنگدەران لەبارەى وردەكارىيەكانى پرۆسەى ھەلپژاردن.

- تۆمارى كۆتايى دەنگدەران 25.2 ملیۆن دەنگدەرى شايستەى لەخۆگرتبوو، كە 17.2 ملیۆن عىراقى بە شىوھەيكى بايۆمەترى تۆمار كراون، سەرھەراى ئەوھەش، 5 ملیۆن دەنگدەرىش دەتوانن لە رېگەى بەكارھەينانى كارتى بايۆمەترى كۆن و ئەلىكترۆنى دەنگدەرانەوھە دەنگ بدەن. چونكە ھەموو كارتەكانى دەنگدانى بايۆمەترى تاكو پېش رۆزى ھەلپژاردنىش دابەشەنەكرابوون، تەنھا 20 ملیۆن دەنگدەر خاوەن كارتىكى رەواى بايۆمەترى ھەلپژاردن بوون كە شياوى دەنگدان بوون، لەكاتىكدا كە داتايەكى سەرژمىرى باوھەرىكراوى دانىشتوان بوونى نىيە، ناتواند رېت ھەلسەنگەندى بۆ ووردى و دروستى زنىارىيەكانى تۆمارى دەنگدەران بكريت.

- مەيدانىكى مەيدايى جەمسەرگىرى بەھێز وچالاک رېگەى پەندراو، ھاواكات لەگەل رومالتيكى بانگەشەى حىزبىيەى زۆر، بەلام لەگەل ئەوھەشدا، كۆمەلەيىك مەترسى جدى سەبارەت بە ئازادى رادەربىرپىن لە ئازادان. سەكۆى راگەياندى عىراق، كە نىكەى ۷۰ كەنالى تەلەفزیۆنى و رادیۆى رېگەپەندراو لەخۆ دەگرت، سەكۆيەكى دەولەمەند و زىندە، بەلام تاكو ئىستاش بەشىوھەيكى قوول لە رېگەى ھەلە ئىتنيكى ومەزھەبىيەكانەوھە جەمسەرگىركراو، لەگەل بوونى ژمارەيەكى كەمى راگەياندى سەربەخۆ. لەكاتىكدا كە دەستور زامنى ئازادى رادەربىرپىن دەكات، ياساى سزادانى عىراقى كۆمەلەيىك ئەحكام و پېناسەى ناروون لەخۆدەگرت، لە نۆيشياندا تەشھىر و ناوراندىن، سوکايەتپېكردىن، زانىارى نادروست و لاينەنگىركردن، كەدەتواند رېت بۆ كوسپ خستەسەر ئازادى رادەربىرپىن بەكاربەھيندەرن بەتايبەتیش لە ماوھى ھەلپژاردنەكاندا.

- بەپىي چاودىرى مەيدايى نێردەى يەكيتى ئەووپا، كەنالى گشتى ئەلغىراقىيەنيوز لە روومالكرديدا يەكسان نەبوو، پالېشتى لە ھاوېيمانى عەزم و ھاوېيمانى كوردستان و ئىتلىلافى دەولەتى ياساى كردو، ھاواكات سەدرىيەكان و ھاوېيمانى تەقەدوم و ھاوېيمانى ھێزەكانى دەولەتى نىشتمانى و فەتى پەراوێرخستو. كەنالى سەرەكى تايبەتى ئەلشەرقىيەنيوز بە روونى پالېشتى لە ھاوېيمانى تەقەدوم كردوو، لە ھەموو بەرنامەكانى ھەلپژاردندا (لە سەدا 29) و لە گشت رېكلامە سىياسىيە بەپارەكان (لە سەدا 64). كەنالى سەرەكى كوردى بە ناوى رووداو پالېشتى لە پارتى ديموكراتى كوردستان كردو بە (لە سەدا 48) و ھاوېيمانى كوردستانى بە (لە سەدا 28) لە گشت بەرنامەكانى ھەلپژاردندا، ھەروھە لە رېكلامە سىياسىيە بەپارەكان (66 و 34 لە سەدا).

- ئازادى رادەربىرپىن لە سەرتۆرى ئىنتەرنېت لەرېگەى چەندىن ماددە و پرگەى ياساى سزادان و كۆمەلەيىك ئەحكامى سزايى ناروونەوھە سنووداركرەو، وەك ئەو ماددانەى كە لە ياساكانى ھەريىمى كوردستاندا ھاتوون بۆ رېگىركردن لە خراب بەكارھەينانى كەرسەستەكانى پەيوەندىكردن. زۆرېك لەوانەى چاوپېكەوتنپان لەگەل ئەنجامدراو لە زۆربەى بوارەكاندا باس لە پلۆبۆنەوھى كۆمەلەيىك زانىارى چەواشەكارانە و كۆمەلەيىك دەستپۆھردانى يارىيەكەرانە دەكەن لە رېگەى تۆرى ئىنتەرنېتەوھە كە سەلامەتى كەشى سەر تۆرى ئىنتەرنېت تېكەدەت. ھەندىك لاينە سىيەم كۆمەلەيىك ھەلمەتيان لەسەر تۆرەكۆمەلايەتيەكاندا ئەنجامدا، لە نۆيشياندا رېكلامى سىياسى بەپارە. ھەرپەشە و سوکايەتى و ھېرشە دووبارەبووھەكانى سەرتۆرى ئىنتەرنېت فەراھەمبوونى مشتومرېكى گشتگىرانەى سىياسيان پەكخستوھە. كاندىدە ئافەتەكان لەرېگەى ھەلمەتى ھېرشى ئەلىكترۆنى كراونەتە ئامانج.

- جێبەجێکردنی مەرجی دەستوری تايبەت بە نوێنەرایەتیکردنی ئافەرەتان بە لایەنیکەمەو بە رێژەی ۲۵ لە سەد لە ئەنجومەنی نوێنەرایەتی عێراقدا، رووبەرۆوی کۆمەڵێک کێشەو گرت بوو ئەو لە سیستەمی پشکێشکێنە لە نێوسیسستەمیکی ھەڵبژاردندا کە شێوازی زۆرینە بەسەریدا زالە، ھاوکات لەگەڵ نەبوونی ھەندیک ئەحکامی یاسای پەيوەندیدار. سەرەرای ئەمەش، ھۆکەمە یاساییە پەيوەندیدارەکان بەجۆرێک تەفسیرکران بۆ جێبەجێکردنی پشکەکە وەک رێژەی زۆرینە(حداقلە) نەک رێژەی کەمە(حداکثر). بەپێی ئەنجامە سەرەتاییە تەواوەکان 97 ژن (لەسەدا 29.5) ھەڵبژێردران و لەو ژمارە 57 ئافەرەت بەپێی ژمارە ۴0 کەس بەپێی بەندی کۆتا.
- یاسای ھەڵبژاردن ناپرێتتە سەر رێگاکانی دەستەبەرکردنی مافە سیاسییەکانی کەسانی **کەمەندام**، بەم ھۆیەشەو یاساکە کەمەتەرەمە لە پەندبوون بە ئیلتیزاماتە نێودەولەتییەکانەو. کۆمیسۆنی بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان شکستی ھێنا لە خستەرووی رێچکەییکی کارا بۆ بەدواداچوونی ئەو پێشنیارانەکان کە دەبنە ھۆکاری ئەو کەسانی خاوەن پیداوێستی تايبەت دەنگی خۆیان بەدەن بە شێوەیەک کە ریز لە نەپێی مانەوێ دەنگدانەکان بەرگرت.
- یاسا نوێ کورسی تەرخانکاری بۆ ھەندیک **کەمەندی نەتەوێ** زامەن دەکات، بەلام جێبەجێ کردنەکە سەرکەوتوو نەبوو لە فەرھامکردنی بەدەستھێنانی نوێنەرایەتیکردنێکی سیاسی واتادار بۆ کەمەندیەکان. ژمارە ۱ ئاوارەکانی ناوخۆ بەشێوەیەکی بەرچاو کەم بوو ئەو، بەلام بەشداریکردنیان لە ھەڵبژاردنەکاندا تاكو ئیستاش وەک ئالێنگاریەکی جدی لە ئارادایە، چونکە ئەنھا کەمەندیەکیان لە کەمەکاندا تۆمارکراوە کە دەتوانن سوود لە بەند و ھۆکەمە تايبەتەکانی دەنگدان وەرگرن.
- یاساکە ھێچ مەرجێکی تێدا نییە لەسەر دوا مۆلەت بۆ تەسلیمکردن و بەدواداچوونی سکالاکان لەسەر ئاستی کارگێری و چەند مەرجێک سەبارەت خۆپالائوتنی یاسای. جێ ھێشتی لایەنە گرنگەکانی میکانیزمی چارەسەری ناکوکی ھەڵبژاردن بۆ دەسەڵاتی رێکخەری کۆمیسۆنی بەلای ھەڵبژاردنەکان، لەجیاتی ئەو کە یاسادا کۆدیان بۆ دابنێت، دڵنیایی یاسای یان مافی قەرەبووکردنەو یاسای کاریگەر نییە. ریکخستن بۆ سکالاکان لە رۆژی ھەڵبژاردندا بە مەرجێکی یاسای بۆ راکەباندنی ئەنجامەکان یەکنەگرتتەو. چارەسەر کردنی داواکاریەکان لەسەر ئەنجامەکان لە دورخستەو لە پرۆسەکە و دوا مۆلەتەکان ئەنجام درا وەک ئەو کە یاسادا ھاتوو.
- **دەنگدان** لە رۆژی ھەڵبژاردندا بەشێوەیەکی زۆر ئارام و رێکوپێک بەرپەرەچوو. دەنگدەران توانیان بە ئازادی گوزارشت لە ویستی خۆیان بکەن، بریکارەکانی پارتە سیاسییەکان لە زۆرینە زۆری بکەکانی دەنگدان ئامادە بوون و ریکارەکانی دەنگدان بە شێوەیەکی زۆرباش پەپرەو دەرکرا. ئەدای گشتی پرۆسە دەنگدانەکان بە ئەپێی ھەلسەنگیندرا لە 95 لە سەد ئەو بکەنە دەنگدان کە چاودێران سەرە نێردە یەکیەتی ئەوروپا بۆ چاودێریکردنی ھەڵبژاردنەکانی عێراق سەردانیان کردبوون. لەگەڵ ئەمانە سەرەوھەشدا، پاراستنی نەپێی دەنگدان ھەمیشە مسۆگەر نەبوو و رێوشوویی سەلماندنی پەنجەمۆریش بە بەردەوامی جێبەجێ نەدەکرا، کە لە ئەنجامدا بوو ھۆی بێبەشکردنی بەشێک لە دەنگدەران. رێژەی بەشداریکردنی راکەبێندراو بە شێوەیەکی فەرمی بریتی بوو لە (۴۴٪).
- پرۆسە خستەبەندی و یەکلەکردنەو دەنگەکان لە ناوەندی خستەبەندی ئەنجامە نەتەوێیەکانی لێژنە بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان نە بۆ گرووپە چاودێرە ناوخۆییەکان بەردەست بوو نە بۆ نێردە یەکیەتی ئەوروپا بۆ چاودێریکردنی ھەڵبژاردنەکان، سەرەرای ئەو کە ئامارەیان بە ئامادەبوونی چاودێرە باوەرپێکراوەکان کرد بە درێژایی پرۆسەکە و رێککەوتنی ئیداری کە لە نیوان شاندی یەکیەتی ئەوروپا و ھۆکەمی عێراق و کۆمیسۆنی ھەڵبژاردنەکان واژوو کراو. پرۆسە رومالی ئەنجامەکان شەفافیت نەبوو و ریزی لە مافی دەست گەشتی ھاوڵاتیان بە زانیاری نەگرت. لە ئەنجامدا، نێردە یەکیەتی ئەوروپا نەیتوانی ھەلسەنگاندنێکی ووشیارانە ئەم قۆناغە پرۆسەکە بکات.
- لە بەرامبەردا ناوەندی ژماردنی کۆمیسۆن کە لە 12 بۆ 16 ی تشرینی یەکەمەو کاری دەکرد، و پاشان لە 27 ی تشرینی یەکەمەو بۆ دواتر کۆمیسۆن رێگە بە نێردەکە و چاودێران ناوخۆ و پارتی سیاسی و بریکاری کاندیدەکان دا بە چاودێریکردنی ئەو پرۆسە یەکیەتی بەباشی بەرپەرەچوو و شەفاف بوو. لە سەرەتادا سەنتەرەکان لە ھەموو ولاتدا 3,681 بکە دەنگدان (6.3 لە سەدا) بەرپەرەچوو، کە کێشە تەکنیکیان ھەبوو لەگەڵ ناردنی ئەنجامەکان لە رۆژی ھەڵبژاردن و دواتر 2,153 بکە دەنگدان پڕکێشە (3.6 لە سەدا) بە دەستی ژماردنیان بۆ کرابوو.

- بهیڙی زانیاریه کانی وهزارهتی دهرهوهی عیراق 22,118,368 دهنگدەر تۆمار کراون و 9,602,876 یان 44 لهسهدا دهنگیان داوه. کوتلهی سهدریش پینگهی خۆی وهکو بههیزترین هیڙی سیاسی پشتراست کردهوه، هاوکات هاوپهیمانی فهتخ و هیزه کانی دهولهتی نیشتمانی زۆریهی کورسیه کانیان لهدهستدا، کاندیده کانی تهقه دووم و تیشترین نمایشی بههیزه نهجامدا. ریکاره کانی دهستهی بالای ههلبژاردنه کان و نهبوونی په یوهندهی کی روون بوونه هوی رهخه گرتن لهلایه هیزه دۆراوه کان، بۆیه ئه وهه هیزانه رهیان کردهوه ئه نهجامه کان قبول بکه و له شۆینه جیاوازه کانی ولات پشتگیری کامپه کانی خۆپیشاندانیان کرد.

- راگهیاندنی ئه نهجامه کان له رووی شه فافیه وه که موکوری هه بوو. ئه نهجامه کانی ههلبژاردن له گهڵ ژماره ی دهنگه کان بۆ ههر کاندیدی، بهلام بهی ئینتیمای حزبی/هاوپهیمانی/سه ربه خۆ له سه ر مائپه ری کۆمیسۆنی بالای سه ربه خۆی ههلبژاردنه کان بلاوکرایه وه. هه رچۆنیک بێت، ئه نهجامی ووردی بنکه ی دهنگدان و ئاماره جیاکراوه کان که ده گه نه ئاستی دهنگدانی یاسایی و نادروست به رده ست نه بوون. تاکه ئه نهجامه کانی بنکه کانی دهنگدان که له سه ر مائپه ره که بلاوکرایه وه هی 3681 بنکه ی دهنگدان بوو.

نێرده ی چاودێری ههلبژاردنه کانی به کیتی ئه وروپا 23 پێشنیاری ههیه بۆ باشترکردنی ههلبژاردنه کان له عیراق. ئه مانه ی خواره وه بریتین له حهوت راسپاردی سه ره کی:

- 1- لایردنی پتیوستی دهنگدهران به هه بوونی توانای یاسایی تهواو، بۆ ئه وه ی ئه وه بنده له گه ل پابه ندبوونه نیوده وه له تیه کانی مافی مرقفدا بگونجیت.
- 2- لایردنی کۆت و به ندی نه گونجاو له سه ر مافی خۆکاندین کردن و له وانه ش خۆئیدن و هه موو پندا ویستییه کانی ئینتیمای سیاسی؛ و هه روه ها مه رچی ته مه ن که م بکرتیه وه.
- 3- ناساندنی سنوره کان له سه ر به خشینه کان، له وانه له جۆر، و سه رفکردنی هه لمه ته که بۆ به رزکردنه وه ی شه فافیه ت و به رپرسیاری دارایی سیاسی، به ریکلامی سیاسی ئۆنلاینیه وه. چاودێریکردن بۆ ئه وه ی به شیوه یه کی گونجاو سه رچاوه کان دیاری بکرتن و له گه ل به هیزکردنی کارگیری و ده سه لاته کانی سزادان، بتوانیت له کاتی خۆیدا بلاوکردنه وه ی هه موو راپۆرتنه داراییه کانی حزبی سیاسی مسۆگه ر بکات.
- 4- دیاریکردنی کرده ی شتواندن و ناوهرباندن و ئیهانه به ووردی که هاوته ریب بێت له گه ل پابه ندبوونه نیوده وه له تیه کانی.
- 5- گرتنه به ری یاسایه کی گشتگیر بۆ پاراستنی داتا و میکانیزمی چاودێریکردن بۆ مسۆگه رکردنی مافی تایبه تی هاوڵاتیان سه باره ت به داتای تایبه تی خۆیان، و پاراستن له دژی به دوا داچوونی به ریا لوی تاکه کان و چالاکیه ئۆنلاینه کان، هه روه ها دژی زانیاریه نه خوازاوه کان، به پروپاگهنده ی سیاسیه وه.
- 6- له یاسا که دا دوا واده ی روون و کاردا نه وه کان سه باره ت به هه ر قوناغی جیا که ره وه ی یه کلا کردنه وه ی نا کۆکیه کانی هه لبژاردن دابه زرتن. دوا مۆله ت بۆ سکا لاکانی رۆژی هه لبژاردن که له وانه یه کاریگه ری له سه ر ئه نهجامه کانی هه لبژاردن هه بێت و پتیوسته پێش راگه یاندنی ئه نهجامه کان بریاری له سه ر بدریت.
- 7- بۆ زیادکردنی شه فافیه ت و متمانه ی گشتی به پرۆسه ی هه لبژاردن له ریکه ی بلاوکردنه وه ی ئه نهجامه سه ره تاییه کان له کاتی پرۆسه ی یه کلا کردنه وه و بلاوکردنه وه ی هه ردوو ئه نهجامی سه ره تایی و کۆتایی و دابه شکردنی له لایه ن بنکه ی ده نگدا نه وه.

II. پێشه کی

دوای بانگهێشتنامه یه کی کۆمیسۆنی بالای سه ربه خۆی ههلبژاردنه کان، به کیتی ئه وروپا له نیوان 28 ی ئاب و 1 ی تشرینی دووه می 2021 بۆ چاودێریکردنی ههلبژاردنه په رله مانیه که ی سالی 2021، به که مین نێرده ی چاودێریکردنی ههلبژاردنی بۆ عیراق نارد.

نێرده که له لایه ن سه رۆکی چاودێران، فیولا قۆن کرامۆن، ئه ندامی په رله مانی ئه وروپا (سه ر به وولاتی ئه لمانیا) سه رۆکاته یی ده کرت. به شیوه ی گشتی نێرده ی چاودێری ههلبژاردنی به کیتی ئه وروپا هه لسا وه به بلاوکردنه وه ی تیمیکی 12 که سی له هه ولیر و به غدا، و 20 چاودێری ماوه درێژ له ته وای عیراق که له لایه ن وولاتانی ئه ندامی یه کیتی ئه وروپا، که نه دا و نه رویج له سه رتاسه ری وولاتا بلاوکراوه ته وه بۆ هه لسه نگانندی ته وای پرۆسه ی ده نگدان، له چوارچێوه ی پابه ندوون به ئه رک و ئیلتزاماتی نیوده وه له تیه ی یاسا کانی عیراق له پێناو ههلبژاردنیکی دیموکراسی، هه روه ها شانیدی په رله مانی ئه وروپا به سه رۆکاته یی دۆمینیک رویز دیسا له ئیسپانیاه و 57 چاودێری ماوه کورتی لۆکا ل له وولاتانی ئه وروپا.

پاسپاردەى نۆردەى چاودىرى ھەلئاردنى يەككىتى ئەوروپا ھەلئەنگەندى تەواوى پروسەى ھەلئاردن بوو لەپىناو ئىلتىزام و پابەندبوونە نۆدەولەتتەپەكان بۆ ھەلئاردنىكى دىموكراسى و ھەروەھا ياساكانى عىراق. نۆردەى چاودىرى ھەلئاردنى يەككىتى ئەوروپا لە دۆزىنەو و ئەنجامەكانى سەربەخۆ بوو و پابەند بوو بە راگەياندى پرنسىپەكانى چاودىرى ھەلئاردنى نۆدەولەتتى كە لە تشرىنى يەكەمى 2005 لە نەتەو يەكگرتووەكان يادى كرايەو. بارودۆخى ئەمنى كاريگەرى نەرتىنى لەسەر ئازادى جولەى چاودىرانى نۆردەكە و تواناى چاودىرىكردىيان لە سەرتاسەرى ولاندا ھەبوو.

لە كاتى دەرچوونى نۆردەى چاودىرى ھەلئاردنى يەككىتى ئەوروپا لە وولات، ھەندىك لە بەشەكانى پروسەى ھەلئاردن ئەنجام نەدرايون، واتە ژماردەنەو دەستى ئەو بىكەكانى دەنگدان كە گازەندەى لەسەربو، كە لە 27ى تشرىنى يەكەمەو دەستى پىكرەو، دادگايىكردى سكالكان و برونامەى كۆتايى ئەنجامەكان لەلايەن دادگايى بالاي فیدرالى. راپۆرتەكە ئەو كاروچالاكەيانەى چاودىرىكردى لەخۆ دەگرىت كە لە لاين نۆردەى چاودىرى ھەلئاردنى يەككىتى ئەوروپا تا 31ى تشرىنى يەكەمى 2021 ئەنجامدراو.

III. چوارچىوەى سياسى

ھەرچەندە ھەلئاردنەكە لەسەر داواكارىيەكانى بزووتنەو ناپەزايەتتى تشرىن (تشرىنى يەكەم) دەستى پىكرە، بەلام زۆرىك لە ھەيزە سياسىيەكان كە نۆتەنەرايەتتيان دەكرد بايكۆتى ھەلئاردنەكەيان كرد .

دەنگدانى 10ى ئۆكتۆبەرى 2021 شەشەمىن ھەلئاردنى پەرلەمان بوو لە سەردەمى دواى سەدام حوسەين و يەكەمىنە پىش بەسەرچوونى ماوەى چوار سالى پەرلەمانى.

ھەلئاردنەكانى پىشوى سالى 2018 نزمترین رىژەى بەشداريان تۆمار كرد لەدواى داگىر كردنى سەدام حوسەين (لە سەدا 46) و كە لەو رىژەى ھاوپەيمانى سائىرۆن (لە سەدا 14، 54 كورسى) بە سەرۆكايەتتى موقتەدا سەدرى شىعە مەزھەب و دواى ئەو ھاوپەيمانى فەتھى ھادى ئەلەامرى (48) كورسى و دواتر سەرۆك وەزىرانى پىشوو ھەيدەر عەبادى نەسر/ھاوپەيمانى نەسر (42 كورسى) كە لە ھاوپەيمانى دەولەتتى ياساى نورى مالىكى جىابووەو، سىيەم بوو، و دواى ئەو ھەش پارتى دىموكراتى كوردستان (KDP، 25 كورسى) و ھاوپەيمانى دەولەتتى ياسا (25 كورسى). ھەلئاردنەكانى سالى 2018 بە تۆمەتباركرا بە ساختەكارى گەورە و دەستگارىكردى سىستەمى گواستەنەو ئەنجامە ئەلىكترۆنىەكان، ياساى ھەلئاردن گۆردرا دواى بىراردان لە ژماردەنەو دەستى دەنگەكان، شوئىتىكى گەورەى كۆگاي دەنگدان سوتىترا. ئەنجامە كۆتايەىەكان دواى سى مانگى بلاوكرانەو، كە راي گشتى بى متمانەپى دەرپى لە ئەنجامەكە و لە ئىدارەى ھەلئاردندا.

لە تشرىنى يەكەمى 2019 شەبۆلىك لە خۆپىشاندانەكانى بزووتنەو تشرىن لە سەرتاسەرى ولات دەستپىكرە، ھەرچەندە سەرنەجى خستە سەر بەغدا و خاكى شىعەى باشور. گەنجان و كۆمەلگاي مەدەنى خۆپىشاندانىان دژى گەندەلى و خراپى خەزمەتگوزارى و نەبوونى دامەزراندن و ئەدائى حكومەت و لاينە سياسىيەكان بەگشتى ئەنجامدا. ھەيزە ئەمىنيەكان و ئەكتەرە چەكدارە نادەولەتتەپەكان بەتوندى وەلاميان دايەووەو سەدان كەس كۆرژان و ھەزاران بەشداربووى بىچەكى ناپازى بىرندار كرد كەسايەتتە ناسراوەكانى ئەم بزووتنەو ناپەزايەتتەنەت دواى كۆتايى خۆپىشاندانەكانىش لەلاين خەلكى مانگرتووەو كۆرژان. خۆپىشاندانەكان لە كۆتايدا بوو ھۆى دەستلەكاركىشانەو عادىل عەبدولمەھدى لەكانوونى يەكەمى 2019.

ياساى نوپى ھەلئاردن بۆ بەرزكردنەو متمانە بە پروسەى ھەلئاردن دەركرە، كە بىرتى بوو لە گۆرىنى سىستەمى ھەلئاردن و ھەر نۆ ئەندامى كۆمىسيۆنى بالاي ھەلئاردنەكان لە ئەنجومەنى كۆمىسياران (بۆ سى كەس) جىيان گرتەو. لە 9ى نىسانى 2020 موستەفا كازى سەرۆكى دەزگاي ھەوالگىرى پاش چوار مانگ لەقەيرانى سياسى دەستنىشان كرا و رۆژى 31ى تەمموز ھەلئاردنى پىشوخەتەى راگەياندى بۆ 6ى حوزەيرانى 2021 كە سائىك لەمەوپىش بوو، لە سەرەتاي سالى 2021 دا وادەى ھەلئاردن دواخرا بۆ 10ى تشرىنى يەكەم لەسەر داواى كۆمىسيۆنى بالاي سەربەخۆى ھەلئاردنەكان كە پىويستى بە كاتى زياتر بوو بۆ تەواوكردنى ئامادەكارىيەكانى ھەلئاردن.

لە ژىر سىستەمى نوپى دەنگدانى تاكى نەگوازاو (SNTV) پائىوراو سەربەخۆكان بۆ يەكەم جار رىگەيان پىدرا بۆ خۆكاندىكردن، وە بازبە بچوكتەرەكان لەبەرژەوئەندى پائىوراو ناوەخۆيە ناسراوكاندا بوو، كە پىشخانيان پىشتراستىكراووەو ھەروەھا لەبەرژەوئەندى قەوارە سياسىيە رىخراوەكان بوو. و ھەروەھا دەيانتوانى دەنگدەرەكانيان پەرورەدە بكەن لەسەر شىوازى دەنگدان و

که مپینی هالباردن. هه رچه نده له سهر داواکاری بزووتنه وهی تشرین (تشرینی یه کهم) بۆ چاکسازی سیاسی و ئابووری ئه وه لباردن پيشه وخته ی لیکه وخته وه، به لام چهن دین هیزی سیاسی که نوینه رایه تی ئه و بزووتنه وه یان ده کرد بایکۆتی هه لباردن که یان کرد، و هۆکاره باسکراوه کانی بایکۆت بریتی بوون له: تیرۆرکردنی چهن د که سایه تیه کی پيشه نگی بزووتنه وه و هه ره شه کردن و نه بوونی کات و سه رچاوه کان و مه به سستی "شه رعییه تنه دان به سیسته می ئیستا" سی حزبی تیشترین که تنه نا 100 پانیوراویان هه بوو، که متر له سی له سه دای کۆی کاندیده کان، هه رچه نده ئایدیایانی تیشترین به یی تاکه راپرسی پيش هه لباردن که به رده سته به توندی له گه ل هه لباردن ده نگدانه وه یان هه بوو.

حزبی موقتهدا سهر – ئه لکوئله سهریه- تاکه پیکهاته یه کی گرنگ بوو له سهر لایه نی شیعی له پانتایی سیاسیدا. سه رۆکه که ی له مانگی ته مموزدا داوا ی له لایه نگرانی کرد که بایکۆتی هه لباردن کان بکه ن، به لام تا کۆتایی مانگی ئاب بریاره که ی پچه وانه کرده وه، هاو په یمانی فه تی هادی ئه لعمیری (ته حه لوف ئه لفه تاح) چهن دین لایه نی شیعه ی له خۆگرتبوو که به ئاراسته ی ئێران لاریونه وه و به گروپه کانی ژیر چه تری حه شدی شه عبیه وه په یوه ست بوون. و له لایه ن دوو هاو په یمانی میان ره وی شیعه ش به رتیه ده برتن: هاو په یمانی هیزه کانی ده ولت (ته حالف قوه الدوله) به سه رۆکایه تی عه ممار ئه لحه کیم سه رۆکی پيشووی ئه نجومه نی بالای ئیسلامی عێراق و حه یدره عه باد ی، هه روه ها ئیئتیلافی ده ولتی یاسا (ته حالفی ده ولتی قانون) به سه رۆکایه تی نوری مالکی سه رۆکی حزبی ده عوه ی ئیسلامی.

دوو هاو په یمانی سهره کی سونه ی رکه به ری هه لباردن کان بریتی بوون له هاو په یمانی پيشکه وته نی نیشتمانی (ته حالف ئه لته قه دوم ئه لوه ته نی) به سه رۆکایه تی پارێزگاری پيشووی ئه نبار و محمه د حه لبۆسی سه رۆکی ئیستای په رله مان، و ئیئتیلافی عه زم (ته حه له ف ئه لعه زم ئه لعیراق) به سه رۆکایه تی بازرگانیکی سونه خامیس ئه لخنجه ر.

له هه رتیمی کوردستانی عێراق که به که می خۆپیشاندانی تیشیری لی روویدا و بارودۆخی سیاسی زۆر جیگیرتر بوو، گه ورتین پارت بریتی بوو له پارتی دیموکراتی کوردستان به سه رۆکایه تی مه سعود بارزانی و بنه ماله که ی. هیزه سهره کییه که ی تر بریتی بوو له هاو په یمانی کوردستان که پیکهاتبوو له یه کیتی نیشتمانی کوردستان که له لایه ن بنه ماله ی تاله بانیه وه به رتیه ده بریت و بزووتنه وه ی گۆران. هه ردوو هیزه سهره کییه که ی هه رتیمی کوردستانی عێراق هاو رابوون له سهر به هیزکردنی هه ژمونی کورد له "ناوچه جیناکۆکه کان" وله به رامبه ردا به غدا وه ک ئامانجی سهره کی خۆیان.

IV. چوارچێوه ی یاسایی و سیستمی هه لباردن

کۆت و که لێن و نادرستی ده بیته هۆی نه بوونی دنیایی یاسایی و پاراستنێکی کاریگه ر. هیشتا روون نییه که ئایا یه کسانێ ده نگه کان به دیاری کردنی بازنه ی هه لباردن هه نوکه مسۆگه ره یان نا.

پره نسپ و پابه ندبوونه نیوده ولته تییه کان

عێراق لایه نیکێ ده ولته تییه بۆ سهره کترین ئامرازه یاساییه نیوده ولته تییه کان که به ستراره به مافه کانی مرۆفه وه و ئه نجامدانی هه لباردن راسته قینه و دیموکراتیانه. ریکه و تنامه ی نیوده ولته تی مافی مه دهنی و سیاسی (ICCPR) له سالی 1971 و په یماننامه ی نیوده ولته تی نه هیشتنی هه موو شیوازه کانی جیاکاری په گه زی (ICERD) له سالی 1970 په سه ند کرد. له سالی 1986، کۆنگره ی مافی که منه ندامان له سالی 2013 و ریکه و تنامه ی نه ته وه په گرتوووه کان له دژی گه نده لی (UNCAC) له سالی 2013، په یماننامه ی نه هیشتنی هه موو شیوازه کانی جیاکاری دژی ژنان له سالی 2013 هه روه ها پارتیکی ده ولته تییه بۆ ده ستووری عه ره بی له سهر مافه کانی مرۆف (ACHR).

دهستوري سالي 2005 عيراق جياكردهوي ههر سي لقهكهي دهسالات دادهمزرپت و مافي دهنگداني جيهاني و يهكسان دابين دهكات. گرهنتي يهكساني ههموو هاوالتيان دهكات لهبهردهم ياسا بهبي جياوازي لهسهر بنهماي رهگهز و نهتهوه و رهچهلهك و رهنك و ثاين و بيروباوهري مهزههي يان باري ئابووري يان كومهلايهتي. ههروهها گرهنتي نازادي رادهرپين و روظنامهگهري و كؤبوونهوه و خوپيشانداني ناشتيخوازانه دهكات، به جورتي كه ريخستن و رهوشي گشتي پيشيل نهكات. زياتر باس لهوه دهكات كه ههموو تاكيك مافي تهوهي ههيه چيژ له ژيان و ئاسايش و نازادي وهگرپت، بيتهشكردن يان سنورداركردي تهو مافانه قهدهغهيه، جگه له بهيبي ياسا و بهيبي برياريك كه لهلايهن دهسالاتيكي دادوهري ليتهاتوهوه دهرجوه. دهستور پيشيبي دامهزاندني ليژنهيهكي بالاي سهربهخوي مافهكاني مروفي دهكات.

ياساي ههلبژاردن

برگه سهرهكيهكاني ياساي ريخستن ههلبژاردن بو نهجومهني نيشتماني له ياساي ههلبژاردن 9 / 2020، ياساي كؤميسيوني بالاي سهربهخوي ههلبژاردنهكان 31 / 2019، ياساي پارته سياسييهكان 36 / 2015، ياساي دادگاي بالاي فيدرالي 30 / 2005 كه لهمانگي نازاري 21 / 20 پيداچونهوي بو كراوه. چوارچيوي ياساييهكهي تهواوكراوه به رينماي و راوسهرنج لهلايهن كؤميسيوني بالاه.

ماfi دهنگدان بهو هاوالتيه عيراقانهي كه تهمهني 18 ساله و لهسهر توماري دهنگدهرانن و خاوهني كارت دي دهنگداني ئهليكتروني و بهلگهنامهي ناسنامهي دياريكراون. سهرهراي تهوهش، دهبيت 'به تهواوي ليتهاتوو' بن، مهبهست تهوهيه دهبيت تواناي ياساي تهواوي ههبيت. سنورداركرديكي لهم جوره پيچهوانهي بهندهكاني جارنامهي مافي خاوهن پيداويستيه تايبهتياهكانه، به تايبهتي له بهر روشنايي ياساي مهدهني ريگه به بيتهشكردي فراوان له تواناي ياساي دهكات . . تهو جوره سنورداركردي پيچهوانهي بهندهكاني سي ئار پي دي بهريته دهچيت¹، بهتايبهتي لهبهر روشنايي ياساي شارستاني 1951 كه ريگه به بيتهشكردي فراوان له تواناي ياساي دهكات لهسهر بنهماي كهمنهنامي هزري و فكري.

پيشنباري سهرهكي: لابردي داواكاري بو دهنگدهران بو تهوهي تواناي ياساي تهواويان ههبيت، بو تهوهي بهندهكه لهگهل پابهنبوبونه نيودهولهتياهي مافي مروفا بگونجيت.

ياساكه چهندين لايهني گرنگي پروسهي ههلبژاردن بهبي ريخستن بهجي هيشتوهه. تهو مهسهلانهي كه پهيوهنديان به پارتى سياسي و توماري كانديدهكانهوه ههيه، ههلههشانهوي كانديدهكان، بانگهشهي ههلبژاردن له ميدياكاندا و رپوشوينهكان بو چارهسهركردي ناكؤكيهكاني ههلبژاردن به زوري - لاکاتي تايبهتدا - به رينماي دهركراوه لهلايهن كؤميسيوني بالاي ههلبژاردنهكان. تهو جوره كرده نه دنياي ياساي و نه پاراستنيكي كاريگهر له مافهكاني ههلبژاردن مسؤگهر دهكات.

سيستهي ههلبژاردن و دياريكردني بازنهي ههلبژاردن

سيستهي ههلبژاردني زورينه بريته له سيستهي يهك دهنگي كه قابيلي گواستنوهنييه، سيستهميكه كه شيوازي زورينه بهسهريدا زاله و لهگهل ههنديك رهگهزي ريژهي بوون، هاوكات لهگهل كهمكردهوي قهبارهي بازنهكاني ههلبژاردندا.

دهستور ژمارهي تهواوي تهنداماني نهجومهني نوينهيران دانائيت. لهجياي تهوه فرمان دهكات كه دهبيت يهك كورسي ههبيت بو ههر 100,000 عيراق و ههروهها نوينهرايهتي ههموو پيكهاتهكان (كهمينهكان) ههبيت. ياساي ههلبژاردن ژمارهي كورسيهكاني بو 329 كورسي ديارى كرد كه 320 كورسيان بو پارتيگان ديارى كراوه و ههرهكهيان زياتر دابهشكراوهمهسهر بازنهي فره تهندام، كه به گشتي 83 كورسيه و ههرهكهيان 3-5 كورسي ههيه. پارتهاكان و هاوپهيمانان دهتوانن بهيبي كورسيهكاني بازنهيهك كانديديان ههبيت. ههروهها ريگه به خؤكانديدكردي كانديده سهربهخؤكان دهديت. كؤي گشتي 9 كورسي بو كهمينهكان تهرخان كراوه.

¹ مادهدي 12 سي ئار پي دي داواي پابهندي لايهنهكاني دهولهت دهكات بو تهوهي كه 'تهوكهسانهي خاوهن پيداويستي تايهتن چيژ له تواناي ياسايهكاني خؤيان وهگرن به شيويهكي يهكسان لهگهل تهواني تر له ههموو بوارهكاني ژياندا' و مادهدي 29 داوا له لايهنهكاني دهولهت دهكات كه "بو مسؤگهركردي تهوكهسانهي كه مافي سياسي كهمنهناميان ههيه و دهرفهتي چيژوهگرنيان لهسهر بنهماي يهكسان لهگهل تهواني تر ههبيت، راستهوخؤ يان لهريگهي نوينهره نازاده ههلبژيردراوهكانهوه، لهوانه ماف و ههلي دهنگدان بو خاوهن پيداويستيه تايهتهكان'.

ياسا هيچ پيويهيكي بۇ بازىنى ھەلئىزاردىن دايارى نەكردو، ھەروھە سەرچاۋى ئەنجامدانى ئەو كارەشى ديارى نەكردو. لە غيايى سەرژمىرى لە سالى 1997 وە بە ھۆى نەبوونى داتايەكى برواپيكرامى دانىشتوان، ديارىكردى ئەوھى ئايا يەكسانى دەنگدان بەو سورداركردىنى ئىستا دەستەبەر دەكرىت، مەھالە.

پيشنار: پيويستە سەرژمىرىكى نىشتامى ئەنجام بدرىت وەكو بنەمايەك بۇ ديارىكردى بازىنى ھەلئىزاردىن و تەرخانكردى كورسەكان، و ديارىكردى كورسى كەمينەكان بۇ ئەوھە مسۆگەر كرىدى باشتى بنەماي مافى دەنگدانى يەكسان.

V. كارگىرى ھەلئىزاردىن

ھەلئىزاردىكى باش بەريوھچو بەلام شەفافىيەت و بەيوھندى سنووردار لەگەل لايەنە بەيوھنديدارەكان متمانەيان بە كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان لاواز كرىد .

پيكاھەتى ئىدارەى ھەلئىزاردىن

كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان ئەو يەكە دەستوورىيەكە دەسلەلنى ئىدارى و رىكخستى فراوانى ھەيە بۇ بەريوھندى تۆمارى دەنگدەران و ھەلئىزاردىن. تېروانىنى لايەنە بەيوھنديدارەكان لە كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان بە شيوەيكە بەرچاۋ جياۋاز بوو. ئەوھە بريتيە لە دەستەى كۆمىسياران و كارگىرى ھەلئىزاردىن.

بۆردى نوپى كۆمىسيۇنى ھەلئىزاردىن بۇ ماۋەى چوار سالە لە كانونى دوۋەى 2020 دواي پەسەندكردى ياساى نوپى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان². لە ھەوت دادوھرى پلەى يەكەم و دوو پالتوراۋى ئەنجومەنى دەولەت پيكاھەتوۋەكە بەزۆرينەى دەنگى پەرلەمان پەسەندكراۋە. بۆردى كۆمىسيۇن جەختى لەسەر سەربەخۆى خۆى كرىدو و ريز لە ياسا دەگرىت لەبەر رۆشنايى ئەو مىراتە نىگەتيفەى كە كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان لە ھەلئىزاردىن پيشودا بە خراپى بەريوھى بربو. تەنھا يەك ئافرەت لە نيوان ئەندامانى كۆمىسيۇندا ھەبوو .

كارگىرى ھەلئىزاردىن لە لايەن سەرۋى ئۆفيسى ھەلئىزاردەكە بەريوھدەبرىت، كە لە نيوان ئەندامانى بۆردى كۆمىسيۇن ھەلئىزاردەكە بە فەرمانىكى يەك سالى. پيكدىت لەنووسىنگەى نىشتامى لەبەغداۋ نووسىنگەى ھەلئىزاردىن ھەرىمى كوردستان و 19 فەرمانگەى ھەمىشەى ھەلئىزاردىن پارىزگان. بەيى ياساى نوپى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان، سەرچەمى بەريوھەرە گشتىيەكانى فەرمانگەى نىشتامى و بەريوھەرى فەرمانگەى ھەمىشەى ھەلئىزاردىن پارىزگان لە دەرەۋەى كادرەكانى كۆمىسيۇنەۋە دەستنىشان كران. كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان داتاي جياكردەۋەى رەگەزى لەسەر ستافى بەريوھندى ھەلئىزاردىن پيشكەش نەكردو.

ھەرچەندە ھەموو ئەندامانى كۆمىسيۇنى ھەلئىزاردىن بە تىروپىشك لە نيوان كاندىدە ھەلئىزاردەكە ھەلئىزاردەكان، بەلام زۆرىك لە بەشداربوۋان بە پالتوراۋى سياسى ھەستىان پى دەكەن. ھەندىك لەنوئەرانى كۆمەلگەى مەدەنى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان بەدەرگايەكى سەربەخۆى سياسى دانانن، بەلكو ۋەك دەرگايەكى بەريوھندى ھەلئىزاردىن كەپيكاھەتەكەى رەنگدانەۋەى ھاۋسەنگى ھىزە لە ئەنجومەنى نوئەران. تىگەيشتنى لايەنەكانى بەيوھنديدار بە كۆمىسيۇنى سەربەخۆى ھەلئىزاردىن بە شيوەيكە بەرچاۋ جياۋاز بوو. پى متمانەى بە سەربەخۆى كۆمىسيۇن، تىگەيشتنى ئەگەرى بەركەۋتنى فشار و دەستىوەردانى سياسى نىگەرانى ھەندىك لايەنى بەيوھنديدار بوو³ كە ھىشتا ھەندىك لايەنى سياسى ئاماژەيان بە شەرىيەتى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان نەكردو.

كارگىرى ھەلئىزاردەكان

ئامادەكارىيە تەكنىكىيەكان بۇ دەنگدانى تاييەتى و گشتى بە شيوەيكە كارا ئەنجام درا. جى بە جى كرىدى گشتى فەرمانگەى نىشتامى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردەكان و 19 فەرمانگەى ھەلئىزاردىن پارىزگان لەلايەن چاۋدېرانى دىرئخايەنەۋە بەئىجابى ھەلسەنگىندرا، لەگەل جىبەجىكردى لەكاتى خۆيدا قوناعى كردارى پرۆسەى ھەلئىزاردىن سەرەراي چەند ئالنگارىيەك، نىكەى 350 ھەزار كارمەندى دەنگدانىان دامەزراند و راھىنانىان پيكردى و گرنگىيەكى تاييەت درا بە كاركردىن بە ئامپەر ئەلىكترۆنىيەكان و

² بەيى ياساى ژمارە 31 سالى 2019 لەلايەن ئەنجومەنى بالاي دادوھرىيەۋە پىنج دادوھر ھەلدەبژىردىن و دوو دادوھرىش لەلايەن ئەنجومەنى دادوھرى ھەرىمى كوردستانەۋە ھەلئىزاردەكان و دوو پالتوراۋىش لەلايەن ئەنجومەنى دەولەتەۋە كاندىدە كرىن.

³ دواي ئەو ئەزمۇنە ناسەركەۋتوۋەى سالى 2018، نەبوونى متمانەى بەفراۋانى لايەنە بەيوھنديدارەكان بە سەربەخۆى و نەزاھە و لىھاتوۋى دەرگەكە و ھەروھە بەكارھىنانى تەكنەلۇژىي زانىارى و لە تواناى كۆمىسيۇن بۇ كۆنترۆلكردى ئەو تەكنەلۇجىيە ھەبوو.

ئەنجامدانى ژماردى دەستى. كۆمىسيۇنى بالاي ھەلئاردنەكان لە تۆرە كۆمەلايەتتەكاندا پۇستى كىردە و ھەفتانە لىدوانى كۆمىسيۇنى بالاي ھەلئاردنەكانى بىلەن كىردە و چەند كۆنگرەيەكى رۇژنامەنووسيان ئەنجامدا، لەگەل ئەوھەشدا ھەموو لايەنە پەيوەندىدارەكان ئامارەيان بە نەبوونى بەرنامەيەكى بەھىزى پەرورەدەي دەنگدەران كىرد. شەفافىيەت لە كارى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان سنووردار بوو، سەرەراي چەند پىشكەوتنىك كە نىزىك بوو لە رۇژى ھەلئاردنەكان. زانىارى گرنگ، ەك لىستى بىنكەي دەنگدان، لىستى كاندىدەكان، كاغەزى دەنگدانى نمونەي و نامىلكەي راھىنانى بىنكەكانى دەنگدان لە سايتى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان بەردەست بوو، ھەرەھا داتابەيسى بىنكەي دەنگدانى دەنگدەرانى ئۇنلاين بۇ دىيارىكىردى تۆمارى دەنگدەران و شوئىنى دىيارىكراوى دەنگدان. ھەرچۇنىك بىت بىلەن كراوھى سىستىماتىكى دەق تەواوى بىرپارو رىئامايەكانى كۆمىسيۇن بە ھەردوو زمانى عەرەبى و كوردى لە سايتى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان بەيى ياسا كەمبوو.

بەرزكىردنەوھى ھوشيارى لەلايەن كۆمىسيۇن كارىگەر نەبوو. پەيوەندى كىردن لەگەل لايەنە پەيوەندىدارەكان لە روونكىردنەوھى بىرپارەكانى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان ، بەكارھىنانى تەكنەلۇجيا و تواناى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان بۇ بەرپەيوەردى ئەو تەكنەلۇجيايە ناتەواو بوو. زانىارى دەرپارە پاراستنى سۇقتۇرەكان كە لە ئامپەرە ئەلىكترونىيەكاندا چەسپىنران، بە تايەبەتى سەبارەت بە نەيىنى دەنگدانەكە و گواستەنەوھى ئەنجامەكان، بە روونى ئەگەيەنرا. تەنھا لە ۲۴ى ئەيلول سەرۋى كۆمىسيۇن يەكەم كۆنگرەي رۇژنامەوانى خۇى ئەنجامدا لە كاتى ەگرەتتى ئۆفيسەوھە لە سەرەتاي سالى ۲۰۲۰.

نەبوونى شىكارەكانى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان سەبارەت بە ئەگەرى ئەنجامدانى پلانى ساختەكارى لە رۇژى ھەلئاردندا، بەتايەبەتى سەبارەت بە بەكارھىنانى ژماردى ئەلىكترونى و پۆلىنكىردى ئامپەرەكان و گواستەنەوھى ئەلىكترونى ئەنجامەكان لە بىنكەكانى دەنگدانەوھە بۇ ئۆفيسى نىشتىمانى پىرپاگەندە و قسەوقسەلۇكى لىكەوتەوھە.

رەسپاردە: لە پىناو شەفافىيەت پىنويستە كۆمىسيۇن لە كاتى خۇى ئەو بىلەن كراوھە و زانىارىيەنى لە بەرژەوھەندى گشتى دايە زىادىبەت، كە ھەموو بىرپارو رىئاسكانى كۆمىسيۇن بە ھەردوو زمانى عەرەبى و كوردى و بە راوئىزى ئاساي لەگەل لايەنە پەيوەندىدارەكان لەخو بگرت.

كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان لە رۇژى ھەلئاردندا سى جۇرى ئامپىرى ئەلىكترونى دامەزراند، كە لەلايەن كۆمپانىيائى مېرو سىستەمەكانى كۆريائى باشوورەوھە دابىن كراوھە. سەرەتا، ئامپىرى پىشتراستكىردنەوھى دەنگدەران (VVD) ، كە پىشتر لە ھەلئاردنەكانى ۲۰۱۴ و ۲۰۱۸ دا بەكارھاتوھە، لە رىگەي پەنجەمۆرەوھە پىشتراستكراوھەتەوھە كە ئايا دەنگدەرەكە لە لىستى دەنگدەرانى بىنكەي دەنگدانى ئەلىكترونىيە ھەيە. دووھە، بىنكەي دەنگدانى ژماردى سكانەرى بىناي (PCOS) لە سالى ۲۰۱۸ دا ناسىنرا، كە ئامپىرىكى ژماردى سكانەرەكە لە سەرەوھى سىندوقى دەنگدانى مۆركراو دانراوھە. سكانكەرەكە دوو جار ھەردوو لاي كاغەزى دەنگدانەكە دەخوئىتەوھە. پەرەكانى دەنگدان كە بۇ پىشكىنى ناو ئامپەرەكە دانراوھە لە ناو سىندوقى دەنگدان كۆتايى ھات. ئامپەرەكە تەكنەلۇجياي خويئەندەوھى ھىماي بىناي بەكارھىنا، بە شىوہەيكى ئۆتوماتىكى دەنگەكەي لەسەر ھەر كاغەزىكى دەنگدان ژماردن و راپۆرتى ئەنجامەكانى بىنكەي دەنگدانى چاپ كىرد. لە كۆتايىدا، ئامپىرى گواستەنەوھى ئەنجامەكان (RTD) ئەنجامى بىنكەي دەنگدانى نارد، ئەوئىش لە دواي تەواوبوونى پىرۆسەي ژماردى ئەلىكترونى و پۆلىن كىردن. بەراوردىكىردى زانىارىيەكانى فى فى دى و زانىارى دەنگدانى پى سى ئۆ ئىس لە كاتى خۇيدا ساختەكىردى پىناسەي دەنگدەران يان پىركىردى سىندوقى دەنگدانى لە مەھال نىزىكىردەوھە.

لە كاتىكىدا كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان ئەزمونى ئاي قى و شارەزايى كىردارى بەدەست ھىنا لە بەكارھىنانى ئامپەرە ئەلىكترونىيەكان لە ماوھى ئەم سالانەدا، ئەوھە بە شىوہەيكى زۇر پىشتبەستوھە بە پىشكىرى تەكنىكى كە لەلايەن كۆمپانىيائى فرۆشپارەوھە دابىن كراوھە، لەوانە بۇ كىردارە ھەستىارەكانى رۇژى ھەلئاردنەكان.

پىشنىار: پەرەدان بە تواناكانى ئاي قى لە ناو كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلئاردنەكان كە پىنويستە بۇ چاودىرى و بەرپەيوەردى ھەموو لايەنەكانى پىرۆسەي ھەلئاردنەكان، لەوانەش يەكلاكىردنەوھى ئەنجامەكان.

بۇ يەكەم جار، دەرگاى وردىبىنى ئەلمانى ھىنسۇلەت لايەنى دەستپاكي و راستى دەنگدەران، ژماردى ئەلىكترونى و سىستەمى بەرپەيوەردى IT ي ئەنجامەكانى ھەلسەنگاند. ھەرەھا بە شىوہەيكى ئەرپىنى، سى راھىنانى نواندىنى لەلايەن دەرگاى ھەلئاردنەوھە ئەنجام درا لە ھەموو ناوچەكان. نواندەكە پىرۆسەي رۇژى ھەلئاردنەكەي دووبارە كىردەوھە بە بەكارھىنانى فى فى دى، پى سى ئۆ ئىس و ئاى قى دى. ھەرچۇنىك بىت، تەنھا راپۆرتە سنووردارەكان لەسەر دەرئەنجامى شىكىردنەوھە بىلەن كراوھەتەوھە. ھەرەھا پىوانەكانى شەفافىيەت، ەك بىلەن كىردنەوھى ەسفى سىستەمى ئەلىكترونى، بە وردەكارىيەكانى سەر ھاردوئىر و پىكھاتە تەكنىكىيەكانى سۇقتۇر، جىبەجى نەكران و ئەنجامەكانى بىروانامەي وردىبىنى بەردەستى گشتى نەبوون .

پېشنيز: وه كو كليلى سهره كى شه فافيه ت، كوميسيوني بالاي سهره خوي هه لېژاردنه كان دهې به رده وام بيت له سهر سهره خوي وردېني لايه نى ستيه م بۇ سيستمى ئاي تى و بۇ هه لېژاردنه كانى داها توو و دنيابوونه وه له وهى كه راپورتنى وردېني ئاشكرا ده كړيت.

نېرده كه توانى له پرؤسه مى مه شقى دهنگدان ۱۵ شوېنى جياواز له سهرانسهرى ولاتدا بېنيت، له پرؤسه مى نواندنه كه به شيويه كى سهره كى سهرنجيان خسته سهر تاقىكردنه وه هه له كان. به گشتى ستافى دهنگدان زانېنى پتيويستيان له ريكاره كان و به كارهينانى سى جورى ئامېرى ئه لكترؤنى پيشان دا. نواندنه كان هومووجار ژماردنه وهى ده ستى تيدا نه بوو كه بۇ يه ك بنكه كى دهنگدان به شيويه كى ههرمه كى له ناو ههر ناوهندىكى دهنگداندا ده ستنيشان كراوه .

سهره راي هه نديك له به رهنگرپيه سهره تاييه كان، نزيكه 350,000 كارمه ندى دهنگدان دامه زران و رايهينايان پيكراره، له گه ل سهرنجيكي تاييه ت به خسته گه رى ئامېره ئه ليكترؤنييه كان و ئه نجامدانى ژماردنى ده ستى. ههرچؤنيك بيت، له رؤزى هه لېژاردندا تيبينى نه وه بوو كه هه نديك ريكارى دهنگدان به به رده وامى جنيه جى نه كران.

راسپارده : رايهينانى ستافى دهنگدان بۇ دنيابوون له جييه جيكردى يه كپارچه ي ريكاره كان، هه موو بنكه كانى دهنگدان و نه ينى دهنگدانه كه.

پهروه رده ي دهنگدهران

كومسيون به رپرسياره له پهروه رده كردنى دهنگدهران و چالاكيه گشتييه كان. هه موو لايه نه كانى په يوه نديدار ئاماژه يان به نه بوونى پرؤگرامى پهروه رده ي دهنگدهران كړد، وه پتيويستى به به شداريه كى به هېترى كومسيون هه يه بۇ چاره سهر كړدى ئاستى نزمى به شدارى دهنگدهران. زانيارى له سهر سيستمى نوې هه لېژاردن و پرؤسه مى هه لېژاردنى گشتى و به كارهينانى دوو په رى دهنگدانى جياواز بۇ دهنگدانى تاييه ت و گشتى و به تاييه تى زانيارى له سهر چؤنيه تى دهنگدان كه مېووه. LTO راپورتنى زور سنووردارى چالاكيه كانى پهروه رده ي دهنگدهران يان له پاريزگاندا خسته روو، له هه فته كانى رابردوودا و پيش رؤزى هه لېژاردن به روه وپېشجوونېكى به رچاو له راگه ياندى كوميسيوني بالاي سهره خوي هه لېژاردنه كان تيبينى كرا.

راسپارده: كوميسيوني بالاي هه لېژاردنه كان زياتر به شدارييت له چالاكي پهروه رده ي مه دهنى دهنگدهران به دريځاي خولى هه لېژاردن و له سهرتاسهرى ولاتدا، و به زمانى عهرې و كوردى، و به تاييه تى ئامانجى يه كه مى بريى بيت له دهنگدهر و ژنان و گروه كه مينه كان و ئاواره ناوه خوييه كان.

له ماوه ي سى مانگى يه كه مى سالى 2021 دا، كومسيون هه نديك به ندى دارايى ئه زمون كړد كه له ئه نجامدا بوودجه يه كى زور بۇ چالاكي گشتى كه مېووه. كومسيون زياتر پشتى به په خش و توره كؤمه لايه تيبه كان و كورته نامه به ستووه. له نيوان 1 تا 19 ي ئه يلودا، 102 پؤستى ميدايى كؤمه لايه تى به زمانى عهرې بلاو كرده وه، ئه مه ش زانيارى به رده ستى بۇ قسه كه رانى غير عهرې سنوردار كړد و ئه مه ش به پيچه وانه ي ده ستوره كه تيدا ها تووه عهرې و كوردى زمانى فهرى عيراقن، هه شت فيديوى پهروه رده ي دهنگدهران به زمانى ئاماژه دؤبلاژ كراون ⁴.

چالاكيه كانى ترى پهروه رده ي دهنگدهران، وه ك به شدارى راسته وخوي ريكخراوه مه دهنويه كان (CSO)، پارتو سياسييه كان و ميدياكانيش كاريگه رى خراپيان هه بوو له رووى سنووردار كړدى كؤفيد-19 وه . له گه ل ئه وه شدا، هه نديك به خشين و هاوكارى دارايى بچووك هه بوو بۇ ريكخراوه كانى كؤمه لگه مى مه دهنى له پهروه رده ي مه دهنى و دهنگدهران، تواناسازى بۇ كانديده كان و رايهينانه تاييه ته كان له سهر چؤنيه تى به رپه رچدانه وهى قسه ي رهق.

⁴ زانيارى پهروه رده ي دهنگدهران 22 له سه دا ئه و پؤستانه ي كه له لايه ن كومسيونه وه بلاو كراوه ته وه. به كيك له شه ش پؤسته كه له گروه پيكي دياريكراودا كرايه ئامانج، به تاييه تى دهنگدهرانى يه كه م و گهنجان. باشترين پؤسته پيشكه شكاراوه كان بريى بوون له پؤسته كانى خويندنه وهى رپوشوتنه كان له لايه ن دهنگدهران.

لە 25 ملیۆن دەنگدەری شیاو، 17 ملیۆن بە بايۆمەتری تۆمارکراون، و کەمى بەشداریکردنى ئەو دەنگدەرانەى کە بۆ يەكەم جار دەنگ دەدەن.

مافی دەنگدان

مافی دەنگدان بەو ھاوڵاتیە عێراقییانە دەبەخشێت کە بەلایەنى کەم تەمەنیان لەو ساڵەى ھەڵبژاردنى تیدا دەکرێت 18 ساڵە، و لە تۆماری دەنگدەراندا ھەيە و کارتی دەنگدانى ئەلیکترۆنى و بەلگەنامەى دیاریکراویان ھەيە و بەتەواوى شایستەن. یاسا دەنگدەران لە دوورخستنەوێان دەپارێژێت لە ڕێگەى کردارى ئیدارییەو و داوا لە کۆمسیۆن دەکرێت ھەموو ئەو دەنگدەرانەى کە مەرجەکانیان تێدايە.

ڕێکارەکانى تۆماری دەنگدەران

عێراق سیستمیکى تۆماری سستى ھەيە کە پێویست ناکات دەنگدەر بۆ ھەموو ھەڵبژاردنیک ناوى خۆى تۆمار بکات. تۆماری دەنگدەران و تايبەتمەندى جوگرافى دەنگدەران بۆ ئەو شوێنانەى کە لە بەرنامەى نەوت بەرامبەر خۆراک لە وەزارەتى بازرگانىیەو وەرگیراوە. ئەم سیستمە بۆ خزمەتکردن وەک تۆماری دەنگدەران دانەرێژراوە. ھاوکات، لە نەبوونی سەرژمێرییەکی نوێدا، ئەو بنکەى داتای دانیشتوان دەمێنێتەو کە لەلایەن کۆمسیۆنى بالای ھەڵبژاردنەکانى عێراقەو بەکارھێنراوە. دواى سەرژمێرى دانیشتوان لە ساڵى 1997 ئەنجام درا بەدەر لە ھەریەى کوردستان. بە ھۆى نەبوونی داتا باوەڕپێکراوەکانى دانیشتوان ھەلسەنگاندنى دروستى تۆماری دەنگدەران قورسە.

پێشیار: پێویستە کۆمسیۆن دانیایتەو لەوێ کە ھەموو دەنگدەرە شیاوکان لە پڕۆسەى تۆماری دەنگدەرانى بايۆمەترى داھاتوو دا بەشدارن.

کۆتا تۆماری دەنگدەرانى کۆمسیۆنى بالای ھەڵبژاردنەکانى عێراق 25.2 ملیۆن دەنگدەرى شایستەى تێدايە، کە 17.2 ملیۆن عێراقى (68%) بە شێوھەى کى بايۆمەترى تۆمارکراوە. جگەلەوھش 5 ملیۆن دەنگدەر دەتوانن بە بەکارھێنانى کارتی نا بايۆمەترى ئەلیکترۆنى دەنگدان کە پێش ھەڵبژاردنەکانى 2014 و 2018 بەدەستیان ھێناوە. کارتی نا بايۆمەترى ئەلیکترۆنى دەنگدانە کە دەپێ لە رۆژى ھەڵبژاردندا پێشکەش بکړن لە گەل دوو لە سى بەلگەنامەى ڕێگەپێدراو.

ھەرچۆنیک بێت، پێش راگەیاندى ئەنجامە سەرەتايیەکان، کۆمسیۆن ژمارەى دەنگدەرانى شیاوى کەمکردووە بۆ 22,118,368، ئەمەش تەنھا ئەو دەنگدەرانەى تێدايە کە یان بى فى سى یان ئى فى سى بۆ دەرکراوە. ھىچ وردەکارییەکی لەبارەى دوورخستنەوێى 3 ملیۆن دەنگدەر لە تۆمارە کە دايننە کردووە، نە زانیارى لەسەر ئەوێ کە ساڵانە چەند دەنگدەرى کۆچکردوو لە تۆمارە کە دوورخراونەتەو. پێیان وایە دەنگدەرە دوورخراوەکان بە شێوھەى کى سەرە کى دەنگدەرى کۆچکردوو بوون کە لە تۆماری دەنگدەران و ئەو دەنگدەرانەى کە لە عێراق کۆچیان کردووە دوور نەخراونەتەو.

پڕۆسەى تۆماری دەنگدەرانى بايۆمەترى بە تەواوى گشتگیر نەبوو. سەرەرای ھەوڵەکانى کۆمسیۆنى بالای ھەڵبژاردنەکان، تا 5 تشرینی یەكەم ۱۵.۲ ملیۆن کارتی بايۆمەترى دەنگدەران یان 87% ى بەسەر دەنگدەراندا دا بەشکرا، کە بریتین لەو تۆماری ئاوارە ناوھەخۆییە تۆمارکراوەکانى نیو کەمپ و ھیزە ئەمنییەکان و زیندانییەکان. ئەمە بەو مانایە کە لە 25.2 ملیۆن دەنگدەرى شیاو، تەنھا 20.2 ملیۆن ھەلگری کارتی بايۆمەترى دەنگدان یاخود کارتی نا بايۆمەترى ئەلیکترۆنى کە پێویست بوو بۆ دەنگدان. نزیکەى 2.6 ملیۆن گەنج وەک دەنگدەرى جارى یەكەم (نوی) شیاون کە تەنھا 37% ى ئەوانە بۆ ئەم ھەڵبژاردنە تۆمار کراون.

نوێکردنەوێى تۆماری دەنگدەران لە 2 ى کانوونى دووھەو تا 15 ى نیسانى 2021 لە 1,079 بنکەى تۆماری بايۆمەترى دەنگدەران (BVR) و 829 یەكەى گەرۆک BVR بەسەر ولاتدا دا بەشکراون. تۆمارکردنە کە دەبوو لەلایەن خودى کەسە کەووە ئەنجام بدرێت و تەنھا لە یەكێک لە ۸۳ بازەى ھەڵبژاردندا بێت. دەنگدەران دەتوانن داواى راستکردنەو، داخڵکردن یان سڕینەوێى تۆماری دەنگدەران بکەن لە کاتى راھینانى پێشانى لیستى دەنگدەران کە لە 16-22 ى نیسان ئەنجام درا.

یاساکە ڕێگە بە گروپە تايبەتە دەنگدەرەکان دەدات کە خۆیان بۆ دەنگدانى تايبەت تۆمار بکەن بە بەکارھێنانى دەنگدانى غیایى. لە کۆى گشتى ۱۲۶، ۱۲۰ ئاوارەى ناوھەخۆی کە لە کامپەکاندا نیشتەجێن لە بازەکانى نزیک مالاھەکانیان تۆمار کرابوون. ھەرۆھە 1,076,345 کارمەندى ئاسایشى عێراق و 671 زیندانیش بۆ دەنگدانى تايبەت تۆمارکراون. دەنگدانى تايبەت لە ۸ ى تشرینی یەكەم تەنھا بە پێشکەشکردنى بى فى سى گونجاو بوو.

له 22ی ئازاری 2021 بۆردی کۆمسیۆن بپاری دا دهنگدانى دهرهوى ولات ههلبوهشىنئتهوه. بۆرده که ئاماژهى به کهمى کات کرد بۆ رێکخستى OCV که لهگهڵ قورسى دهسته بهرکردنى رهزامه ندى وهزارهتى دهرهوه بۆ ئه نجامدانى تۆمارکردن و دهنگدان له بालۆنخانه کان و کونسولخانه کان عێراق و سنورداریه گشتیه کان کوفید-19 که توانای ستافی کۆمسیۆنى سنوردار کرد بۆ ئه نجامدانى ئه رکه کانیا ن له دهرهوى ولات، به تیکرا ئه و شتانه کاریگه ریا ن له سه ر بپاره که هه بوو⁵.

VII. تۆمارکردنى بهرپژیره کان

پیشبرکێیه کى رکا بهرانه له ههر يهک له بازنه کان بهرپوه چوو، سه ره راي سنوردارکردنى نابجى له سه ر ره تکرده وهى مافى خۆپالوتن و ريسای شاراه له سه ر توانای کاندیده کان.

مافى خۆپالوتن له هه لپژاردن به و ها ولاتیه عێراقییه ده به خشریت که "به ته وای کارامه" ن، لانی کهم 28 سأل و خاوه نى بروانامه ی ئاماده ی بێت و بۆ بونی هه ندى تاوانی دیاریکراو. ههروه ها پتو یسته کاندیده کان نه که ونه ژێر سایه ی یاسای لێزنه ی لێپرسینه وه و دادپهروه رى⁶. سه ره راي ئه وه ی هه ندیک له سنوردارکردنه کان ئاسان کرا ونه ته وه به به راورد له گه ل یاسا کان پێشو و، که بریتین له که مترین مه رجه کان ته مه ن و خویندن⁷، به لام ئه و مه رجانیه که مافى خۆپالوتن رێکده خه ن هیشتا سنورداریتی ناروونیا ن تیدا به و له گه ل پابه ندبوونه ن یوده وه له تیه کان نا گونجیت⁸.

پاسپارده ی سه ره کى: لابر دنى سنوردارکردنى ناما و قول له سه ر مافى خۆپالوتن، له ناویان، خویندن و هه موو پێداویستى و ئینتیمای سیاسیه کان؛ و که مکرده وه ی پتو یستى ته مه ن.

یاسای هه لپژاردن بیده نگه له سه ر ره تکرده وه ی کاندیده کان له نیا و تۆمارکردن و رۆژى هه لپژاردن. ريسایه کى کۆمسیۆنى بالای سه ره به خۆی هه لپژاردنه کان مافى ئه وه ی پێ ده دات که به هۆى پێشیلکاریه کان و ته نانته هه لپژاردنى داها توى یان دوو هه لپژاردنى داها توى کاندیدیتى هه لبوه شینئته وه. له گه ل ئه وه شدا ئه و ريسایه پێناسه ی ئه وه نا کات که چ پێشیلکاریه کى دیاریکرا و ده بیته هۆى به ره تکرده وه ی و نه هیچ جو ره پژه ریه ک له نیا و ئه و پێشیلکاریه ی ئه نجام درا وه و توندترین سزا کان دیاری ده کات، که ده بیته هۆى جێبه جێ کردنیکی هه په مه کى و جیا کارى. سه ره راي ئه وه ش، ئه م رینماییه نه ی رێ خۆشکه ر بو وه بۆ بپاره کان کۆمسیۆنى سه ره به خۆی هه لپژاردنه کان بۆ ئه وه ی پێنج کاندید⁹ لابات له ناو ما لپه ره که یاندا بآلونه کرا وه ته وه، ئه م که لێن و نا ته وای و نه بوونى شه فافیه ته، دلنیا ی و بنه ما ی یاسا ی لاواز ده کات.

پاسپارده: زه مینه ی پو چه نکرده وه ی کاندیده تۆمارکرا وه کان به باشى دیاری بکړیت و له یاسا که دا دیاری بکړیت. سزای زیاترى کاندیده کان له مه ر پێشیلکردنى یاسا پابه ند بێت به پره نسى رێزه وه.

له کۆى 167 حزب که به شداری هه لپژاردن بوون، 109 که سیان به تاک به شداری بوون، له کاتیکدا 58) ه که ی تر 21 ها وپه یمانیا ن پێکته ینا وه. کۆى گشتى 3249 کاندید بوون، که 951 ژن (له سه دا 29.3) بو و، له گه ل رێژه ی 25 له سه دى کۆتای ئافره ت، 67 کاندید رکا به رى 9 کورسى که مینه یان کرد که 34 که سیان بۆ 5 کورسى مه سیحی خۆیا ن کاندید کرد و له نیا و 7 بۆ 10 کاندیددا. هه ر يهک له کورسییه کانى سا یان ماندىان و فه لى کورد و شه به ک و یه زیدى رکا به ریا ن کرد. له کۆى 789 کاندیددا وه ک سه ره به خۆکان و 959 کاندید له نا و ها وپه یمانیتیه کان و 1501 کاندید له گه ل حربه کاندیدا کاندید بوون .

⁵ له سالى 2018 دا 165 هه زار عێراقى له 674 بنكه ی دهنگدان له 21 ولات دهنگیان داوه دواتر ئه نجومه ن دهنگى OCV ی به هه موارکردنه وه ی یاسا ی هه لئوه شانده وه، به لام دادگای بالای فیدرالی ماوه که ی درزێکرده وه.

⁶ ئه م لێزنه یه پروا پێدانه کانى کاندیده کان له دژى پابه ندبوون به داواکاریه کانى 'دى-به-عه سیکردن' داوا ده کات.

⁷ له هه لپژاردنى سالى 2018 کاندیدیک به لایه ن که مه وه ده بوا به ته مه نى 30 سأل و خاوه نى بروانامه ی به کالۆریۆس بووا به.

⁸ ICCPR سه رنجى گشتى 25 پرگه ی 15 ده لیت 'هه ر سنوردارکردنیک له سه ر مافى وه ستانه وه بۆ هه لپژاردن، وه ک که مترین ته مه ن، ده بێت پاسا و بۆ پتوه ره بابه تی و گونجا وه کان بێت. ئه و که سانه ی که به پێچه وانه وه شیا وى وه ستانه وه ن بۆ هه لپژاردن نا بێت به مه رجه کانى ناعه قلا نى یان جیا کارى وه ک پهروه رده یان نیشته جێبوون یان دا به زین یان به هۆى ئینتیمای سیاسیه وه ده ریکرتن.

⁹ يه ک کاندید پاش داوا که ی بۆ په رى دادوه رى هه لپژاردن هه لگیرا.

له نيو پالاوتنه كان بۆ كانديدكردن، ۲۸۴ رەتكراڻەو ھە بۆ تۆماركردن لەلایەن كۆمسیۆن (۸.۱ لە سەدا) لە ماوێ پرۆسەى پشكنین لەسەر بنەماى كاردانەو ھە لەلایەن دامەزرارە جۆراوجۆرەكانەو ھە. ئەمجارە ژمارەى كاندیدەكان بە بەراورد لەگەڵ ھەڵبژاردنەكانى رابردوو¹⁰ كەمتر بوو. كە لە ئەنجامى سیستەمى نوێ ھەڵبژاردندا بوو كە پارته‌كان ناچارىان كرد كە كەمتر كاندید بكەن بۆ ئەو ھەرچۆنێك بێت دەنگەكانیان دابەش نەبێت، فرەى تەواو پارێزراو بوو، چونكە بە تێكراى 10 كاندید ھەبوو كە پێشبركێ ھەر كورسییەك دەكەن، و ھەڵبژاردنى پێشبركێكارانە لە ھەر بازەنە كەدا ئەنجام درا.

VIII. ژینگەى بانگەشەى ھەڵبژاردن

بانگەشەى ھەمنا ھە ئای لە دەنگدەران كرد كە سەرەراى ترساندن و ھەرەشەى گروپە چەكدارەكان و دەنگۆى خراپ بە كارھێنانى سەرچاوە دەولەتییەكان و كرىنى دەنگ، بە ئاگادارى و ھوشیارى ھەو دەنگ بدەن.

ژینگەى بانگەشە

ماوێ بانگەشەى فەرمى لە 8 تەموزەو تا 9 تشرینی یەكەم بەردەوام بوو و دەستەى بالای ھەڵبژاردنەكان بەرپرسىار بوو لە چاودێرىكردنى پابەندبوونی كاندید و حیزبە سیاسییەكان بە پێى یاسای بانگەشەى ھەڵبژاردن¹¹. لە 15 ئیلول، سەرۆك كۆمارى عێراق، سەرۆكى ھێزە سیاسییە سەرەکییەكانى عێراق كۆكردەو ھە بۆ واژووکردنى یاسای رەفتار و ھەڵسوكەوتكردنى ھەڵبژاردن ئەگەرچى بەلگەنامەى كى تەواو سیاسى بوو، جەختى لەسەر گرنیگی دوركەوتنەو لە ناكۆکییەكان و قبوڵكردنى ئەنجامەكان كرد. ئەم كۆدە بە ئامادەبوونی نوێنەرى تایبەتى سەرۆك وەزیران و نەتەو ھە كگرتووەكان لەلایەن ھەموو بەشداربووانەو ھاوکار، بەلام لەلایەن نوری مالکی سەرۆك وەزیرانى پێشوو ئامادەى كۆبوونەو ھەكە نەبوو¹². بەھەماھەنگى لەگەڵ ئەنجومەنى ھاریكاری نەتەو ھە كگرتووەكان بۆ عێراق (یونامى)، ئیمزاكردنى روداوەكانى یاسا رەفتارییەكان لەسەر جەمى پارێزگاكاندا بەرپۆھەو.

لە ماوێ بانگەشە كەدا بە گشتى رێز لە ئازادییە بنەپەتییەكانى رادەربەین و كۆبوونەو ھە و كۆمەلە و جموجۆل گیراوە، ھاوكت لەگەڵ چەند راپۆرتێك لەسەر ھەرەشە و ترساندن بە تایبەت لە ھەریكى كوردستانی¹³ عێراقەو ھە. كاندید و لایەنە سیاسییەكان توانیان بەرنامەكانیان پێشكەش بكەن بۆ ئەو ھەنگدەران بتوانن بە ئاگای و ھوشیارى ھەو دەنگ بدەن. سەبارەت بە مێژووى توندوتیژی سیاسى لەولتدا جێ سەرنجە تەنیا چەند كردەو ھەكى كەم لە توندوتیژی پەيوەندیدار بە ھەڵبژاردندا ھەبوو و زۆریەى لایەنە پەيوەندیدارەكان جەختیان لەسەر ھێمى كەمپینەكە كردووەتەو ھە. ھەرچۆنێك بێت بە پێى زۆریك لە دوێنراوان ئەگەرى ئەو ھەى ھەى كە ئەكتەرە چەكدارە نادەولەتییەكانى سەر بە حیزبەكان بۆ تۆقاندنى ھەردوو دەستەبژێر و كاندید لە ناوچە جیاجیكانى عێراق كاریگەریەكى لاوھىكان ھەبوو لەسەر ھەڵبژاردنى دەنگدەران و بەشدارىكردنیان. یەكێك لە كێشە پرمشتومرەكانى ھەلمەتەكە ئەو گرووپانە بوون كە " ئەو چەكدارانەى لە دەرەو ھەى كۆنترۆلى دەولەتدا بوون" گرتدارون بەو حیزب و لایەنانەى بەشدارن لە ھەڵبژاردنەكاندا سەرەراى قەدەغەى یاسای¹⁴.

چاودێران و میدیاكان رايانگەياندووە، كە ئەندامانى چەند گروپىكى حەشدى شەعبى ناچاربون ژمارەى كى دیاریكراو لە كارتى دەنگدەران لە ناو خێزان و ناسیاوھەكانیانەو داين بكەن بۆ ئەو ھەى دەنگى خۆیان زیاد بكەن. ئەم راپۆرتانە ئاماژەيان بە ناوچە جیاوازەكان كرد، بەلام زیاتر بۆ ناوچە جێناكۆكەكان لە كەركوك و نەینەوا، ھەرچۆنێك بێت، ھىچ ناوێكى كۆنكرىتى تاوانباران ئاشكرا نەكراوە لە راپۆرتەكاندا.

¹⁰ 6990 كاندیدكە لە نيوپاندا 4979 پیاو و 2011 ژن بوون، زیاتر لە دوو ئەوئەندەى ژمارەى كاندیدەكان لە ھەڵبژاردنەكانى 2018 دا پێشبركیان كردووە.

¹¹ لە 22 ئیلولدا، كۆمسیۆنى بالای سەریەخۆى ھەڵبژاردنەكان لە 9 تشرینی یەكەمدا، بەپێى بركەكانى مادەى 22 یاسای ھەڵبژاردنەكان ژمارە 2020/9، كە تێیدا ھاوئە " بانگەشەى ھەڵبژاردنى ئازاد (...) كۆتایى ھێنان بە 24 كاتژمێر پێش دەستپێكردنى دەنگدانەكە، بەم شتووە روى كردەو كە ماوێ ھەلمەتەكە لە 7 تشرینی یەكەمدا لە كاتژمێر 6 كۆتایى پێناپەت، واتە 24 كاتژمێر پێش دەستپێكردنى دەنگدانى تایبەت.

¹² نوری مالکی سەرۆكى ئیتتىلافى دەولەتى یاسا كەبەكێكە لەجوار پێكھاتەى بەرجاوى شیعە لەدیمانەپەكیدا راپگەیاندا" من بەلگەنامەكەم ئیمزانەكردووەو نەمبێنوو و كەسێش بانگەشەى نەكردم بۆ ئەو ھەى ئامادەى كۆبوونەو ھەكەم."

¹³ ھەزرى كوردستان خۆى كەمترین ناوچەى پێشبركێكارى وڵات بوو، بە پێى بالادەستى ھەردوو حیزبى پارێ و یەكێتى.

¹⁴ لەكاتێكدا زۆریەى لایەنە پەيوەندیدارەكان چەكردنى میلیشیاكانى پەيوەندیدار بەحزب یان یەكخستنى تەواویان بۆ ناو ھێزە ئەمنییە ئاساییەكان بەئەركێكى سەرەكى زانی، بەلام بەئێنى ھەلمەتى سەرەكى ھادى ئەلھامیری سەرۆكى كوتلەى دووھى گەورەترین پەرلەمانى عێراق.

بەھۆی گرژىيەكانى پېش رۆژى ھەلېئاردنەو، ئەندامانى ئەنجومەنى عەرەبى و توركمانى كەركوك داواى دواخستى ھەلېئاردنەيان لە پارىژگەكە كرد، ھەرچەندە لەلایەن كۆمىسيۆنى بالاي سەرەخۆى ھەلېئاردنەكانەو ھەتكرایەو. ئەو ھۆكارانەى كە بوونە ھۆى گرژىيەكانى ناوچە جېنكۆكەكانى پارىژگەى كەركوك و نەينەوا بریتىن لە دۆخى ناروونى خۆيان لە نيوان دەسەلاتى ھەريىمى كوردستانى عێراق و بەغدا و پېكھاتە ئىتتىكى و تائىفییە تىكەلەكانيان و ھەبوونى فراكسيۆنە چەكدارىيە جياوازەكان (ھېزەكانى ئاسايىشى عێراقى، پېشمەرگە، دەولەتى ئىسلامى و ھەشدى شەعبى). ھەروەھا ژمارەيەكى زۆر لە ئاوارە ناوخۆيەكانى ئەو ناوچانە ھېشتا لە كەمپەكان و دوور لە ناوچەكانى خۆيان نىشتەجى بوون و بەيى راپۆرتەكان فشاريان لەسەرە بۆ ئەو ھەنگ بە لایەنىك بەدەن¹⁵. يەككى تر لە نىگەرانييەكان كە بەبەردەوامى لەلایەن ئەو كەسانەى چاوپېكەوتنەيان لەگەل كراو ھەتكرایە پېكرائە، مەترسەىك بوو لە سىستەمى نوێ ھەلېئاردنەكان كە لەوانەى بەراو كورسى بەرلەمان ھەپشەى لېكترىت لەلایەن بەرزترىن پالئوراوى پى براووە بۆ ئەو ھەنگ كورسىيەكە بگرتە دەست. ھەروەھا چەند شوئىتىك كە ھەندىك لە كاندىدەكانى ژنان رووبەرۆوى ھەپشە و تۆقاندن بونەو و بەنەيازبوون ناچارىان بكن بکشینەو.

رېژى توندى و چرى بانگەشەكە بەبەرورد لەگەل ھەلېئاردنەكانى رابردو كەمتر بوو و تەنیا لە ماو ھەنگە ھەفتەى رابردوودا و پېش رۆژى دەنگدان تەشەنەى كرد، كە تىیدا لافىتەى حزبى و پۆستەرى بانگەشە و بىلبۆردەكانى گرتەو، كە زۆرىنەيان بانگەشەيان بۆ ئەو كاندىد و كوتلانە دەكرد كە پېشتر لە ھەلېئاردنە 2018دا زانبوون. بە ووتەى ئەو كەسانەى چاوپېكەوتنەيان لەگەل كراو بانگەشەكە رووبەرۆوبونەو و كىشمەكیش و جنىودان و قسەى رەقى كەمترى تىداوو.

بەر لەرۆژى ھەلېئاردنە ھەندىك لەو كەسانەى چاوپېكەوتنەيان لەگەل كرا باس لەو دەكەن كە ستراتیجىيەتێكى بەئەنقەست ھەپە بۆ بەشداری كەمى دەنگدەران خستەرووى گومان لەرۆژى ھەلېئاردنەكاندا. لەرێگەى ھەپشەكانى بايكۆتكردى ھەندىك لایەن و ھاوپەيمانى و نەبوونى روونى لەبەشەكانى ياساى ھەلېئاردنە. و ئەمە، بە بۆچوونى ئەوان، كە لە لایەن نێردەى يەكێتى ئوروا ھاوبەشى پى نەكراو، سەرکەوتن ئاسانتر دەبوو بۆ ئەو لایەنە رێك و پێكانەى كە دەتوانن پىشت بە لایەنگرى بە دىسپلین و دلسۆز بپەستن¹⁶.

زۆرىك لە سەرچاوەكان ھۆكارى كەمبوونەو ھەپشەو ھەنگدەرانەيان لە ماو ھەنگەكەدا گەرانەو بۆ نەبوونى ئەلئەرناتىف بۆ پارتە تەقلیدیيەكان و سىستەمى كۆتای ھاوبەشكردى دەسەلاتى مەزھەبى - موحاسەسە - نوێنەرایەتى دەكەن، ھەروەھا لەبەرئەو ھەموو پارتە تازە دامەزرارووەكانى تىشرىن جگە لە سى دانە، بايكۆتى ھەلېئاردنەيان كرد.

كاندىدە سەرەخۆكان و تازەكان تەنھا حىسابيان بۆ رېژىيەكى كەم لە رېكلامى ھەئەتەكە كەردبوو، چونكە پارەيان نەبوو. ستراتیجىيە پەسەندەكەيان دەرگای مألان بوو كە تىكەل بە كۆبوونەو لەگەل دراوسێكان بوون. كەمپىن كردن لە میدیای تەقلیدیدا كەم بووئەو ھەپشەو پېچەوانەى بەرزبونەو ھەپشە تۆرە كۆمەلایەتیيەكاندا. راپۆرت ھەبو لە سەر تىكدانى پۆستەرەكانى سەرچادە كە باوترىن پېشیلكرى ياساى ھەلېئاردنە.

بەيى راپۆرتەكان لەلایەنە خێلەكەكان بەھۆى بەیوھەندى خێلەكى و عاشارىيەو گرنكى زیاتريان بۆ بانگەشەكردن لە ناوچەكانى دەرەو ھەپشەو، ئەو شوئیانەى كە سەركرەدە خێلەكەكان كۆنترۆلەيان بە سەر خەلكدا ھەپە و لەكاتىكدا حزبەكان پېكھاتەيەكى لاوازيان لەو شوئیانەدا ھەپە، بەلام ئەو لە شارەكانىشارا گرنكى خۆيان ھەبوو. گرنكى خێلەكان بەرامبەر بە لایەنە سىياسیيەكان و كاندىدەكان لەدواى ناساندنى سىستەمى يەك دەنگى كە قابیلی گواستەوھەنيە (SNTV) زیاتر بوو، ھەروەك لە بازە بچووكەكانى ھەلېئاردنە، كاندىدەكان زیاتر پىشتیان بە توانای شىخەكان بەستبوو بۆ ئەو ھەنگدەرە دلسۆزەكانى كۆبەنەو لە بەرامبەر ھەندىك قازانجى پېشكەشكرادا. چاودێرانى درێژخایەن ھەوالى كەيسى شىخەكانى چەندىن ناوچەى جىاجىيان راگەياند كە لە كاندىدەكان نىك بونەتەو بۆ "فرۆشتن"ى دەنگى ئەندامانى ھۆزەكان¹⁷.

¹⁵ لە كۆى 27 كامپى پارتى ديموكراتى كوردستان لە عێراق، ھەمووى جگە لە دوو كامپى ئەى تىف لە ئەنبار و كامپى جەداى 5 لە نەينەوا لە ھەريىم بوون بەيى سەرچاوە جياوازەكان، زۆرىيە كامپەكانى پارتى ديموكراتى كوردستان لە ھەريىم لەلایەن ئەو رېكخراوانەو ھەپشەو ھەپشە بۆ پارتى ديموكراتى كوردستان.

¹⁶ سىياسەتى عێراق نەريىتىكى دوورودرێژى تىورى پىلانگىرە، وەزارەتى ناوخۆ تەنانت بەشى پىرپاگەندەشى تىداپە.

¹⁷ برى ھەر دەنگىك لە لایەن 25LTOS بۆ 40 دۆلارى ئەمريكى لە ناوچە لادىيەكان راپۆرت كرا، بەلام لە ناوچە شارستانىيەكاندا زۆر زیاترە.

زۆربەى ئەوانەى چاوپىكەوتنىيان لەگەل ئەنجامدراوہ راپۆرتىيان دا بە چاودىرانى درېڅاىەن كە سەرچاوہ دەولەتىيەكان و مولك و سامانى گشتى زور جار لەلايەن كانديدەكان بەهەلە بەكارهاتووہ، لە ئەنجامدا بۆتە ھۆى نەبوونى ھەلى يەكسان بۆ ھەموو لايەك ئەو نمونانەى چەندىن جار دووبارە بۆتەوہ برىتى بوون لەپروژەى ژيترخانى ەك قىرتاوكردنى رېگكان، ئاوان دابىنكردنى كارەبا كە كەمىك پىش روژى ھەلئازدن لە بازنەى ھەلئازدننى كانديدەكان دەستى پىكردوہ، ھەرچەندە ماوہىيەكى زورە كە ئەو خزمەتگوزارىانە دەبوايە دابىنكەيەت. ھەروەھا چەندىن جار لە سەرتاسەرى ولاتدا باس لە بەكارھىنانى ئۆتۆمبىلى فەرمى و بەلئىنى دامەزراندنى گشتى دراوہ. دابەشكردنى خوراك و ديارى و ھەندىك جار باس لە پىدانى پارە كراوہ كە لەكاتى كۆبوونەوہكاندا بەربالوہ، كە كەينى دەنگ وەكو بىشلكردنى رتساكانى ھەلئازدن سەردەكەت.

دارایی بانگه‌شهی هه‌ئێژاردن

پالیشتی دارایی بۆ بانگه‌شه‌ی هه‌له‌بژاردن له‌لایه‌ن یاسای ژماره 36 / 2015 ی پارتە سیاسییە کانه‌وه رێکده‌خه‌رت. که رێگه به بانگه‌شه‌یه‌ک دهدات که به شیوه‌یه‌کی ناماقول سنووردار نه‌کراوه. حزب یان کاندیده‌کان ناتوان به‌خشین له‌لایه‌نی ده‌ره‌کی و نه‌ناسراو و هه‌رگرن؛ و ناشتوان سه‌رچاوه‌ی دارایی ده‌وله‌ت به‌کارین. به‌خشینەکان پێویسته به‌سیستەمی بانکی‌دا تێپه‌رن. حزبه‌کان و کاندیده‌کان ناتوان به‌خشین له‌و دامه‌زراوه‌و کۆمپانیا‌یانه‌ و هه‌رگه‌رن که له‌گه‌ڵ حکومه‌ت گرتیه‌ستیا‌ن هه‌یه، یان ئه‌وانه‌ی به‌ش‌یکیا‌ن له‌لایه‌ن حکومه‌ته‌وه‌ خاوه‌ندارتی ده‌کرت.

ئەو بىرەي كە پارتىيىسىنىڭ سىياسىي يان كاندېدىتى سەربەخۇ دەتوانىت لى كە مېنى كەدا خەرج بىكەت نەخراۋە، و لەبەر ئەۋە ھېچ سىنورىيى سەرفىكىدىكى كە مېنى لى شۇيى خۇيدا نىيە. ياساى بانگە شەي ھە ئىزاردى كۆمىسىۋى بالاي سەربەخۇي ھە ئىزاردەنە كان ژمارە 5 / 2020 تە نىيا بە كارھىنانى دەرمالەي گىشى، بودجەي ۋە زارەتە كان، دەرمالەي ئەۋقاف يان دەرمالەي پىشتىۋانى دەرەكى بۇ مەبەستى كە مېنى قەدەغە دەكەت و تىيدا ھاتۋە كە " ھەر كاندېدىكى يان ھاۋەپىمانى سىياسى دەبىت بۇ پىشتىگىرىيە كەي تە ھەمولى لايەنى داراي ھە ئەمەت ھە ئىزاردەنە كەي يان رىكخستەنە كان بىت ، بە مەرچىك سەرجاۋە كان شەرى بن.

جگه له قهدهغه کردنی به کاره پێنانی ده رما له ی گشتی بۆ کرپنی ریکلامی سیاسی، به لām ئه وکه سانه ی چاوپیکه وتنیان له گه ل کرا رایانگه یانده که زۆر نیک له به رپرسانی فه رمانگه ی گشتی ئهم سه رچاوانه یان به کاره پێناوه بۆ چالاکی هه لمه ته کان. به پیتی راپۆرته کان سه رکرده کانی پارته که پشکی ئه و "سه رمایه ی گشتی" یان به سه رکاندیده کانیان دابه ش کردوه بۆ که مه یه ن، له کاتیکدا پارته نوێکان و کاندیده سه ربه خۆکان ئه گه ر له لایه ن به خشه ریکی ده ره کییه وه پشتگیری نه کرابن، ناچار بوون خه رجیه کانی که مه یه نه که یان له گیرفانی خۆیان به دن. هه رچه نده یاسای ئیستا پاره ی گشتی رسته وخۆ بۆ پارته سیاسییه کان دابین ده کات، به لām له ئیستادا یارمه تییه کانی ده ولت به هۆی نه بوونی رێسای جیه جی کردنه وه نادریت¹⁸. له به ر ئه وه هیه چ رێوشوێنیک له شوێنیکدا نییه بۆ ئاستکردنی بواری بارکردن له رووی دارایی سیاسیه وه.

راڻسارده: هه ښار بهر يو جنبه جي ڪرڻي ڌاري گشتي لايه نه سياسي ڪان له پڻا و که شوهه وايه ک يو هه ٺمه تي هه لڙا رڻ، به له بهر چا وگرتي ڌياري نوئي کانديده سه ربه خوکان، يارمه تيه کاني دهولت دهې به وردينييه کي ماندار هوه بيت و له لايه ن کو مسون نه نجام بدرت.

پێویسته لایه نه سیاسیه کان راپۆرتی سالانه له سه ر دارایی خۆیان پێشكهش بکهن، هه رچۆنیک بێت، سه ره رای پابه ندی یاسای بۆ وردبینیکردنی پاره و خه رجی حزه کان، کۆمسیۆن به ته وای چاو دێری نا کات که چۆن لایه نه سیاسیه کان و کاندیده کان پاره به ده ست ده هێتن بۆ دارایی هه لمه ته کانیان¹⁹. راپۆرته داراییه پێشکه شکار وه کانی لایه نه کان بـلاو نه کار وه ته وه، به م شتیه یه رێگری له شه فافیه تی گشتی دارایی که مپینه که ده کرێت، چه ند لاجونیکی تر هه یه له یاسای دارایی که مپینه که دا: هه یچ سنووریک نییه له سه ر بری یان به شدارییه کی جۆریانه که به خشه ریک ده توانیت بیدات به پار تیک یان کاندیدیکی سیاسی. وه هیشتا روون نییه ئه گه ر دواتر به خشه ره کان به شداری بکه ن له پرۆسه ی ته نده ر/ ده سه ته به ری گشتی²⁰، له کۆتاییدا سزاکان چاره سه رکه رێکی پێویست نین، چونکه تاکه سزا راسته وه خوکان بۆ سه ریچی دارایی سیاسی راگیراوه له پاره دانی گشتی که پنیشر بوونی نیه و ده سپیکردنی پرۆسه ی یاسای فره هه نگاو تا ئیستا سزایه کی ئاوا نه سه پینراوه.

18. داسای بارته سیاسیه کان 36/ 2015، هونه ری 42-44.

19 ئەي ئېن سى، سى، ھونەر، 37، (3)، "باشترکردن، شەفافىيەت لە بارەدانى، کاندیدکردن بۆ ئۆفيسە گەشتە ھەلپەردارەکان.

20 به پټي ژورنلني جيگړه‌کان، به‌شداديووان له پړوسه‌ي تهنده‌ري گشتي/ ناماده‌کارپيه‌کان گوايه ده‌بټت پاره بدن به کومسيونه‌کان، که وه‌ک پاره هلمه‌ي سياسته‌مداران، و به شي کار ده‌کهن.

پیشنیاری سهره کی: دانانی سنووریک بۆ به خشینه کان، بهم پیه، خهرجیه کانی کهمپین بۆ بهر زکردنه وهی شه فافیهت و بهرپر سباری دارایی سیاسی، به ریکلامی سیاسی ئۆنلاینه وه. چاودیریکردن بۆ ئه وهی به شیوهیه کی گونجاو سه رچاوه و پیناسه بکریت و له گهل به هیزکردنی کارگری و دهسه لاته کانی سزادان، بتوانیت له کاتی خۆیدا بلاوکردنه وهی هه موو راپورته داراییه کانی حزبی سیاسی مسۆگهر بکات.

IX. میدیا

مهیدانیکی میدیایی جه مسهرگیری به هیز و چالاک ریگهی پیدراوه به لام به زوری رومانیک حیزبیانه ی بانگه شه ، به لام له گهل ئه وه شدا، کۆمه نیک مه ترسی جدی سه بارهت به ئازادی راده ربهرین له ئارادان.

ژینگه ی میدیا

سه کۆی راگه یاندنی عیراق، که نزیکه ی ۷۰ که نالی ته له فزیۆنی و رادیۆی ریگه پیدراو له خو ده گرت، سه کۆیه کی ده وله مه ند و زینده، به لام تا کو ئیستاش به شیوهیه کی قوول له ریگه ی هیله ئیتنیکیه ومه زه بهیه کانه وه جه مسهرگیرکراوه، له گهل بوونی ژمارهیه کی که می راگه یاندنی سه ره به خو. له کاتیکدا که ده ستور زامنی ئازادی راده ربهرین ده کات، یاسای سزادانی عیراق کۆمه نیک ئه حکام و پیناسه ی ناروون له خو ده گرت، له نیویشیاندا ته شهیر و ناوهراندن، سوکایه تیپیکردن، زانیاری نادرست و لایه نگیریکردن، که ده تواندریت بۆ کو ت خسته سه ر ئازادی راده ربهرین به کاربه یندرتن به تایبه تیش له ماوه ی هه لپژاردنه کاندان. مائه ره کانی هه وال که به زوری له نیوان یاریزانانی سیاسیدا دابه شکراون ورده ورده شوینی رۆژنامه چاپکراوه کان ده گرنه وه و وه ک سه رچاوه ی زانیاری سیاسی جیگۆریکی ده که ن و رێژه ی 75 له سه دا ده ستگه یشتن به ئینتهرنیت له سالی 2021 دا هه یه²¹.

چوارچۆیه ی یاسایی بۆ میدیا

ده ستووری 2005 ی عیراق زامنی ئازادی راده ربهرین و راگه یاندن ده کات. به یی یاسای لایه نه سیاسیه کان ژماره 35 / 2015 مه رج وایه هه موو لایه نه سیاسیه کان ده ستگه یشتنیه هه بێت به ده رگاکی راگه یاندن بۆ پیشکه شکردنی بۆچوونه کانیان. یاسای پاراستنی رۆژنامه نووسان ژماره 21 / 2011 ئامانجی پاراستنی مافه کانی رۆژنامه نووسانه²². کۆمیسۆنی په یوه ندی و راگه یاندن (CMC) ده رگاکی ریخه ستی میدیا، ده سه لاتی سزادانی ته وای هه یه ، له وانه راگرتن یان کشانه وه ی مۆله ته کانی په خش له رادیۆ و ته له فزیۆن له کاتی هه بوونی پیشکاکریدا. ²³ به پیچه وانه ی ستاندارده جیهانیه کان، چه ند یاسایه کی ناوه رۆکی زانیاری به شیوهیه کی نادیار له میدیا و ئۆنلایندا تاوانبار ده که ن. له په لی یه که مدا یاسای سزادانی عیراق ژماره 111 / 1969 چه ندين پیناسه و برگه ی نادیار به مه رجی زیندانیکردن و غه رامه ی له راده به ده ر بۆ ناوهراندن و ئیهانه و زانیاری و تاوانه کانی تری په یوه ندیدار به ئاسایش و سنوودارکردنی ئازادی راده ربهرین له خو ده گرت.²⁴

له ههریمی کوردستان یاسای ژماره 21 / 2003 هه موارکردنی ماده ی 156 ی یاسای سزادانی عیراق و یاسای ژماره 6 / 2008 بۆ ریگه گرتن له خراب به کاره ینانی ئامیره کانی په یوه ندی کردن هه روه ها بریتین له به نده فراوانه کان و سزا قورسه کان که برگه دیاریکراوه کانی تری یاسادانان که په رله مانی هه ریم ده ربکردوه پیشکه ووتووترداده نریت²⁵. سه ره رای بوونی یاسای سه ندیکای رۆژنامه نووسانی کوردستان ژماره 40 / 2004 و یاسای رۆژنامه گه ری له ههریمی کوردستانی عیراق ژماره 35 / 2007 هه موو په یامیره کان نا پارتیزرین وه ک، به پیچه وانه ی یاسا و به شیوهیه کی به ریه ککه وتن، رۆژنامه نووسانی ئازاد بۆ نمونه زورجار له لایه نه ده سه لاتدارانه وه به رۆژنامه نووس هه ژمار نا کریت.²⁶

²¹ له سالی 2021 دا نزیکه ی 30,5 ملیۆن به کاره ینه ری ئینتهرنیت له کۆی 40,7 ملیۆن کهس له کۆی گشتی دانیشواندا www.datareportal.com.

²² هه رچۆنیک بیت یاسای پاراستنی رۆژنامه نووسان و بلاگه ران بیاریزراو به جیده هیلن و سودی لیوه رناگریت، بۆ نمونه پاراستنی یاسایی تایبهت وه ک نه یی سه رچاوه کان.

²³ چه ندين که نالی ته له فزیۆنی و رادیۆی له لایه ن سی ئیم سی له دواي خویشاندانه کانی تیشرین له سالی 2019 داخرا، نوسینگه ی به غداي ئازانسى هه والی رۆپته رز له سالی 2020 دا بۆ ماوه ی سی مانگ له لایه ن سی ئیم سی داخرا.

²⁴ بۆ نمونه، ماده ی 202، 210، 211، 433 و 434.

²⁵ یاسای رۆژنامه گه ری له ههریمی کوردستانی عیراق ژماره 35 / 2007 به مه به ستی له ناویردنی ناوهراندن و ئیهانه و پاراستنی لیکۆئینه وه ی پشتگیریکراوی به لگه له دزی بهرپرسان، یاسای مافی گه یشتن به زانیاری ژماره 11/2013.

²⁶ ماده ی 1 له یاسای رۆژنامه گه ری له ههریمی کوردستانی عیراق ژماره 35 / 2007 رۆژنامه نووسیک به "که سیک به پراکتیککردنی پیشه ی رۆژنامه گه ری" پیناسه ده کات، به بی پیوه ری زیاده. برگه ی 4 و 5 ی ئه م یاسایه ماف و پارێزبه ندی ده به خشتیت هه رچه نده له گهل هه ندیک سنووردا به بی جیاوازی بۆ سه رجه می رۆژنامه نووسان.

پیشنیاری سهره کی : پیناسه کردن و دیاریکردنی ناوراندن، سوکایه تی کردن و مامه له کردن له گه ل زانیارییه کان له گه ل پابه ندبوونه نیونه تهوه ییه کان به وردی.

نازادی راده رپین

کارکردن وه کو رۆژنامه نووس و له راگه یاندنه کاند پرا ئانگاری و مه ترسیدار داده نریت، هه رچه نده نازادی راده رپین کۆله که ی جوارچیوه ی یاساییه. له کاتیکدا که به ئامانجگرتنی میدیاکاران له لایه ن دهوله تی ئیسلامیه وه له سالانی رابردودا به توندی که مپۆته وه، هه ره شه کان دژی میدیا و رۆژنامه نووسان هیشتا به ربالون له گه ل فراندن و هیشکردن به تایبه تی له مانگی تشرینی به که می 2019 وه که شه پۆلیکی ناره زایی دژ به حکومت ده ستیپیکرد ئه مه ش ترس و خۆسانسۆری و حزبیایه تی دروست ده کات و وه ک به ربه ستیک بۆ رۆژنامه گه ری سه ربه خو و ناحزبی کارده کات. له ئه نجامدا عیراق له 180 ولات له ئیندیکیسی نازادی رۆژنامه گه ری جیهانی 2021 له په یامنیانی بی سنوور (RSF)²⁷ پله ی 163 و سییه م له دوازه ولات، دوا ی سۆمالیا و سوریا، له ئیندیکیسی جیهانی 2021 ی کۆمه له ی پاراستنی رۆژنامه نووسان (CPJ) که تیشک ده خاته سه ر ئه و ولاتانه ی که تیایدا رۆژنامه وانان ده کوژین و تاوانبارانیش نازادن.

له ماوه ی هه لئاردا هیشی زۆر دیار نه ک کوشنده، به لام له سه ر رۆژنامه نووسان یان میدیاکان بلاقرا نه وه. له گه ل ئه وه شدا له مانگی ته موزوه تا مانگی ئه یلول به وته ی سه ندیکای رۆژنامه نووسانی عیراق "به لایه نی که مه وه 10 بۆ 15 رۆژنامه نووس" لیکۆلینه وه له که یسی گه نده لی و "لایه نه سیاسیه کان" له ریکه ی "سه رچاوه نه ناسرا وه کانه وه" هه ره شه یان لیکرا وه، وه له ئه نجامدا ناچار بوون بۆ ده ره وه رابکه ن یان بۆ هه ریمی کوردستان. رۆژنامه نووسی دیکه، په یامنیاری عیراق بۆ DW که میدیا به کی گشتی ئه لمانیه، له 7 ی تشرینی به که م له به غدا له لایه ن توخمه نه ناسرا وه کانه وه رپیندرا و دوو رۆژ دواتر نازادکرا، هه ره ها له مانگی حوزه ریان و ته موزدا دوو که نالی ته له فزیونی به غدا تووشی داخستنی کاتی بوون چونکه گوایه ره خنه یان له (حه شدی شه عی) گرتوه.²⁸

له هه ریمدا نازادی راده رپینیش له ژیر فشاردا بوو له مانگی ئایاری 2021 یونامی و ئوفیسی کۆمیساریای بالای مافی مرؤف راپورتیکی هاو به شیان بلاوکرده وه که تۆمه تی سنووردارکردنی نایاسای له سه ر مافه کانی ئه وانیه ره خنه له ده سه لات یان سیاسه ته کانی حکومتی هه ریمی کوردستان ده رده رپین.²⁹ له مانگی شوباتدا دادگایه کی هه ولیر شه ش سال سزای زیندانی بۆ سی رۆژنامه نووس راگه یاند که به تۆمه تی لاوازکردنی ئاسایش و سه قامگیری ده وله ت.³⁰ به پی ریکخوا وه ناحکومیه کانی هه ریمی کوردستانی عیراق له مانگی حوزه ریان وه تا مانگی تشرینی به که م دوو رۆژنامه نووسی دیکه به 7 سال و 30 مانگ زیندانی سزا درا به هۆی ناوراندن یان ره خنه گرتن له ده سه لاتدارانی هه ریم. هه ره ها ژماره یه ک له رۆژنامه نووسان که هه ندیکان بۆ که نالی ئین ئار تی کار ده که ن که که نالیکی ته له فزیونی ئۆپوزسیۆنه رایانگه یاندوه که له ماوه ی هه لمه تی مانگی ته موزدا له لایه ن هیزه کانی ئاسایشی سه ر به یه کیتی وه ده ستگیرکراون یان راگیراون یان که لوپه له کانیان له لایه ن پۆلیس له کاتی هه لئاردا.³¹ له مانگی ته موزدا که نالی ته له فزیونی IPlus ی شاری سلیمانی که سه ر به یه کیتییه له لایه ن هیزه ئه منیه کانه وه داخرا، ئه وه ش به پی راپورتی CPJ.

راسپارده: بۆ به هیزکردنی لیکۆلینه وه و به دوا داچوونی کاریگه ر و سه ربه خو له لایه ن پۆلیس و لایه نی دادوه ریه وه، بۆ پاراستنی رۆژنامه نووسان و رۆژنامه نووسانی تۆره کۆمه لایه تییه کان و رۆژنامه نووسی هاوولاتی له کاتی هه ره شه کردن یان به ئامانج گیران یان هیشکردنه سه ر.

²⁷ بۆ به راورکردن سوریا له لیستی 173 و ئیران 174 له ئیندیکیسی نازادی رۆژنامه گه ری جیهانی RSF 2021.

²⁸ به پی زانیارییه کانی ئار ئیس ئیف، له مانگی حوزه ریان و ته موزدا که ناله کانی ته له فزیونی ئه لتقیر و ئه له به غدا به هۆی ره خنه ی حه شدی شه عییه وه روویه رووی داخستنی کاتی بوونه وه له 26 ی تشرینی به که م، سی ئیم سی رایگه یاند که فه رمانی داخستنیان نه داوه.

²⁹ https://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/Freedom-of-Expression-in-the-Kurdistan-Region_En.pdf

³⁰ هه ره ها ناسرا به "رۆژنامه نووسانی بادینان"، ئه و که یسه ش گرتن و دادگاییکردنی ده یان چالاکوان له KRI له سالی 2020 ده گرتیه وه، دواتر بۆ "خستنه مه ترسی ئاسایشی نه ته وه یی" و "کاری سیخوری" له دوا ی په یوه ندیه کان له گه ل "ئه مریکا، ئه لمانیا، کونسولگه ری فه رهنسا" و "نۆتیهری یه کیتی ئه وروپا له به غدا"، وه ک ئه وه ی له لایه ن تیمه کانی ئاشی دروستکه ری مه سیجی (CPT) ده و راپورتی داوه.

³¹ به پی سه نته ری میترو بۆ ماف و داوکیکردن له رۆژنامه نووسان، له ماوه ی 3 مانگی پش هه لئاردا 41 سه رپنجی - به زۆری رووداوی لاوه کی - له کربای حکومتی هه ریمی کوردستان به رامبه ر 36 رۆژنامه نووس ئه نجامدراون که 13 پشیلکاری به رامبه ر به رۆژنامه نووسانی ئین ئار تی، که نالیکی ته له فزیونی ئۆپوزسیۆن و ته قه کردن له ئۆتۆمیلی رۆژنامه نویکی سه ربه خو.

كەمبىنى مېدىيا

لە رېكەوتى ۲۲ ئەيلولدا كۆمىسپۇنى بالاي سەربەخۇي ھەلپۇزدارنە كان بېياري درىڭكردنەۋە ماۋەى بانگەشەى ھەلپۇزدارنە، كە لە رېكەوتى ۸ تەمموزەۋە دەستېپىكىرد تاكو ۹ى تشرىنى يەكەم، كاتژمېر ۶ى بەيانى، كە دەبېتە ھۆكارى فەراھەمكىردى دوو رۆژىتر لە بانگەشەى ھەلپۇزدارنە لە سەر ھۆكارەكانى راگەياندىندا³². لە رېكەوتى ۱ تشرىنى يەكەمدا، كۆمىسپۇنى بالاي سەربەخۇي ھەلپۇزدارنە كان، بەھەمانشېۋەى ھەلپۇزدارنى سالى ۲۰۱۸، بېياريىدا بە رېكەدان بە تەنھا بە ۱۳۳ بىنكەى دەنگدان، لە كۆى ۸۹۵۴ بىنكە لە سەرانسەرى ولتدا، بۆ مېواندارىكىردى ھۆكارەكانى راگەياندىنى بىنراو و بېستراو بۆ رومانكىردى پروسەى دەنگدانى ھەردوو رۆژى ۸ و ۱۰ تشرىنى يەكەم³³. ئەم سنورداركردنە، كە نوئىنەرانى ھۆكارە سەرەكىەكانى راگەياندىنىش رەخنەيان لىگرت، ئازادى رۆژنامەگەرى لەم پروسەىدا كۆت و بەند و سنوردار دەكات و گومان و پىرسىارنىش لە سەر شەفافیەتى پروسەكە دروست دەكات. لە رۆژانى ۹ و ۱۰ى تشرىنى يەكەمدا، ھەندىك كەنالى تەلەفزیۋى ھەلسان بە پىشلىكىردى ماۋەى بېدەنگى، كۆمەلىك رېكلامى سىياسى يان ھەندىك ناوهرۆكى پەيوەست بە ھەلپۇزدارنە كانىان لە پىناۋى بەرژەۋەندى يان لەدژى ھەندىك حېزب و ھاۋەپەيمانى سىياسى پەخشكرد. ئەم جۆرە پىشلىكاريانە لە سەر كەنالى تەلەفزیۋى گشتى ئەلغىراقىيەدا نەبىنران. رومالى مېديايى ھەلپۇزدارنە كان بە شېۋەىكى سەرەكى لەلايەن دەزگى راگەياندىنى كۆمىسپۇنى بالاي سەربەخۇي ھەلپۇزدارنە كان ژمارە 2020/4 رېكەدخريت كە پىتويست بوو مېدياكان بە شېۋەىكى دادپەرۋەرەنە رومالى كاندىدەكان بىكەن، واقىقەكە زۆر دوور بوو لە ستانداردە جىھانەكانى دادپەرۋەرى. ئەو رېكەستەنە ئامارە بە مامەلەكردن لەگەل پىشلىكاريە كان لەلايەن مېدياۋە بۆ CMC دەكات، دەزگى رېكەخەرى مېديا لە ۱2ى ئەيلول، سى ئىم سى رايگەياندى كە ھۆشدارى دەركردوۋە بۆ پىشلىكاريى ياساى ھەلمەتەكە بۆ ھەندىك لە دە دەزگى راگەياندىن، بەپى سەپاندىنى ھېچ سزايەك. ناۋى ئەو دەزگىيانەى راگەياندىن بۆلۈنەكراۋەتەۋە لە 26ى تشرىنى يەكەم، CMC لە نامەيەكدا بۆ نېردەكە رايگەياندى كە ھېچ سزايەك لە لاينە CMC يەۋە لە كاتى ھەلپۇزدارندا بەسەر مېدياكاندا نەسەپىنراۋە. نەبوۋى شەفافیەت لە كارى DMC دا ھەبوو، چۈنكە ئەو ھۆشداريانەى دەرگرا و سزاکانى لەسەر وىپ سايەكەى سەپاندىبوو بۆلۈنەكردۋەتەۋە.

راسپاردە: بۆلۈكردنەۋەى بېياريەكان، لەۋانە ئاگداركردنەۋە و سزاکان، لە سابىتى كۆمىسپۇنى/لېژنەى زانىبارى و گەياندىن لە كاتى ديارىكرادا.

يەكېك لە كەيسە گىرنگەكانى پىشلىكاريى ياساى ھەلمەتەكە لە كاتى پەخشى گىفتوگۆيەكى راستەۋخۆ لە ۱۵ى ئەيلول لەلايەن كەنالى تەلەفزیۋى ئاى نېۋەۋە رېۋىدا. لە ۱9ى ئەيلولدا لەلايەن كۆمىسپۇنى بالاي سەربەخۇي ھەلپۇزدارنە كانەۋە مامەلەى لەگەل كرا كاتىك دوو كاندىد بېبەشېۋون لە مافى خۇيان لە ھەلمەتى ھەلپۇزدارنە، چۈنكە رەخنەيان لە سەربەخۇي و دەستپاكى دەسەلانى دادوهرى گرتېۋو³⁴، ھەرچەندە كۆمىسپۇن كەنالى ئاى نېۋى سز نەداۋە، ئەۋە ۋەك نىشانەيەكى رېۋون بۆ ھەموو مېدياكان بۆ خۇلادان لە تۆمەتى جۆرى ناۋزىراندن دژى بەرپىسانى بالاكاتىك مېۋاندارى كاندىدەكان دەكەن، ھەست پىكرابوۋ. رۆژى 29ى ئەيلولىش، دەستەى بالاي ھەلپۇزدارنە كان نىيازى خۇي پىشراستكردەۋە كە ئامارە بە دادگاكان بىكات كە گۋايە كەيسى پىشلىكاريى ياساى ھەلمەتەكان، لەۋانە ناۋزىراندن، پەيوەندى بە سى كەنالى تەلەفزیۋى ئەھلىيەۋە ھەيە: ئەلشەرقىيەنېۋ، دىجلە و يوتى قى.

رۆژى 31ى ئاب، تۆرى مېديايى عىراقى (IMN)، تۆرى مېديايى گىشتى رايگەياندى كە لە كاتى ھەلمەتى گەبىشتن بە كاندىدەكان و لاينە سىياسىيەكان لە بەرنامە ھەۋالىيەكانى "بۆ پاراستى ھاۋسەنگى و بابەتى" ۋەرناگىرېت، بەلام لە رېگەى بەرنامە ديارىكرادەكانى ھەلپۇزدارنەۋە "، بېياريەكە مافى ھاۋلاتىيانى سنوردار كىرد بۆ گەبىشتن بە رومالى فرېي لە كاتى بەرنامەى ھەۋالى سەرەكى بۆ ئەۋەى بېياريكى ۋوشيارانە بدات. ھەرۋەھا درزەكانى كاتى رومالى ئازاد لەسەر ئەلغىراقىيە نېۋ³⁵ پىشكەش بە كاندىدەكان كرا كە كاندىدى سەربەخۇش لەخۇدەگىرت. پاشنىۋەرۋ لەجىياتى كاتە سەرەكىيەكان (بىروانە ھاۋىپىچى 1، ئەنجامەكانى چاۋدىرى مېديا)³⁶.

³² ئەم بېياريە بە شېۋەىكى كارىگەر ماۋەى بېدەنگى لە مېدياكاندا ھەلۋەشاندىۋە بۆ دەنگدانى تابىەت لە ۸ى تشرىنى يەكەم، كە كارىگەرى مېديايى شاراۋەى لەسەر ھېزە ئەمىنيەكان و زىندانىان و ئاى دى پىەكان بە قورسى دەنگ دەدەن بۆ ھەلسەنگاندن.

³³ بەپىي دەزگى بالاي سەربەخۇي ھەلپۇزدارنە كان ئەم كارە بەمەبەستى كەمكىردنەۋەى پىشپى و پتەۋكردى ئاسايش كراۋە و رېگە بە ھەموو ئەو رۆژنامەنوسانە دراۋە كە بەپى فېدېۋ و وئىنەى كەرەستەى فېدېۋى بىچنە ناۋ ھەموو ناۋەندەكانى دەنگدانەۋە لە عىراق.

³⁴ يەكېك لە كاندىدەكان سەرۋى ئەنجۋمەنى بالاي دادوهرى بە گەندەلى تۆمەتباركرد.

³⁵ ئەلغىراقىيەنېۋ رۆژنامە لە 10ى ئەيلولەۋە تا 8ى تشرىنى يەكەم چەند كاتژمېرېك چاۋپىكەۋتن و گىفتوگۆ لەگەل كاندىد و لاينە سىياسىيەكان پىشكەش دەكات (9ى د.ن. بۆ ۱2ى پ.ن.) لەگەل ناۋەرۋى پەيوەندىدار بە پەرۋەردەى دەنگدەران (۱۱ى پ.ن. بۆ ۱2ى د.ن.).

³⁶ بەگۆپىرى ئاى ئىم ئېن، رۆژنامە كاتژمېر 2:45ى د.ن. و 4:15ى د.ن. لە 10ى ئەيلولەۋە بۆ ۸ى تشرىنى يەكەم لە ئەلغىراقىيە نېۋ بە "ھەموو كاندىدەكان" پىشكەش دەكرىت. بە پى چاۋدىرى ئى ئۆ ئۆ ئىم لە 25ى ئەيلولەۋە بۆ ۸ى تشرىنى يەكەم، دابەشكردى درزەكان بۆ كاندىدەكان بە گىشتىگىرى ھەلسەنگىنرا، ۋە زۆربەى درزەكان بە بەتالى ماۋەتەۋە.

راسپارد: کاتی بهرنامه‌ی ئاسمانی ئازاد/ماوه‌که به یه‌کسانی پێشکەش به هه‌موو کاندیدەکان بکری‌ت له کاته سهره‌کیه‌کاندا، له‌لایه‌ن به‌خشی گشتی و چاپ/میدیای ئۆنلاین، هه‌لمه‌تی هه‌ل‌بژاردن به‌شیوه‌یه‌کی به‌ربالۆ رومال بکری‌ت، هه‌روه‌ها له هه‌موو به‌رنامه‌کانی هه‌وأل و به‌شه‌کاندا.

له کاتیکدا ب‌لاوکردنه‌وه‌ی گشتی به‌رنامه‌کانی تاییه‌ت به هه‌ل‌بژاردن له 10 ی ئه‌یلول ده‌ستی پ‌ی کرد، زۆریه‌ی که‌ناڵه تاییه‌ته‌کانی ته‌له‌فزیۆن چه‌ند هه‌فته‌یه‌ک پ‌یشت‌ر ده‌ستیان پ‌یکرد. رومالی ئه‌وان له که‌مپینه‌که به‌شیوه‌یه‌کی گشتی به‌زیندووی هه‌ستی پ‌ی ده‌کرا، له‌وانه رومالی هه‌وأل، چاو‌پ‌یکه‌وتن و دیبه‌یت له‌گه‌ل کاندیدەکان و سه‌رکرده‌کانی پ‌ارته سیاسیه‌کان و پ‌یدانی ریکلامی سیاسی. زۆریک له که‌ناڵه ته‌له‌فزیۆنییه‌کانی ع‌ی‌راق به‌ه‌و‌ی ئینتیمای سیاسی یان ئایینییه‌وه به‌حزب‌ی وه‌سف ده‌کری‌ن و ئه‌مه‌ش کاری پ‌یکراوه بۆ رومالی که‌مپه‌ینی هه‌ل‌بژاردن³⁷ به هه‌مان شیوه، له هه‌رئێمی کوردستان، که‌ناڵه سهره‌کیه ته‌له‌فزیۆنییه‌کان هه‌روه‌ها پ‌شتگیری کاندیده دیاریکراوه‌کانیان کرد له‌سه‌ر زه‌مینه‌ی سیاسی، له‌گه‌ل هه‌ندیک شتی ده‌گه‌من.³⁸ له 9 و 10 ی تشرینی یه‌که‌مدا چه‌ند که‌ناڵیکی ته‌له‌فزیۆنی تاییه‌ت به‌پ‌یشت‌یلکردنی ماوه‌ی پ‌ن‌ده‌نگی و په‌خشکردنی ریکلامی سیاسی یان ناوه‌ڕۆکی په‌یوه‌ندیدار به هه‌ل‌بژاردن³⁹ به په‌سه‌ندی یان دژی حیزب و هاوپه‌یمانییه‌ سیاسیه‌کان. ئه‌و جۆره پ‌یشت‌یلکاریانه له‌که‌ناڵی ته‌له‌فزیۆنی گشتی ئه‌لع‌ی‌راقیه‌نیوزه‌وه ت‌ی‌بینی نه‌کراوه .

ماوه‌ی دوا‌ی هه‌ل‌بژاردن له میدیاکاندا ز‌ال بوو به را‌گه‌یاندنی کۆم‌سییۆنی بال‌ای سه‌ربه‌خ‌و‌ی هه‌ل‌بژاردنه‌کان بۆ ئه‌نجامه سهره‌تاییه لاوه‌کیه‌کان و به‌پ‌شت‌راست‌کردنه‌وه‌ی دواتر و ژم‌یریاری و ر‌یکاره‌کانی چاره‌سه‌رکردنی سه‌کالاکان و کاردانه‌وه په‌یوه‌ندیداره‌کانی سه‌رکرده سیاسیه‌یه‌که‌به‌ره سهره‌کیه‌کان. ئه‌م ق‌ونا‌غه گ‌رنگانه به‌فراوانی له میدیاکاندا رومال‌کران، به‌ل‌ام ته‌ریک‌یزه‌که‌یان زۆر جیاواز بوو. له‌کاتیکدا ب‌یژه‌ری گشتی سه‌ره‌کی ئه‌لع‌ی‌راقیه‌نیوز به‌شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی سه‌رنجی خسته سه‌ر لایه‌نه سیاسیه‌یه‌که‌وره‌کان و سه‌روک وه‌زیران و ئه‌نجومه‌نی بال‌ای هه‌ل‌بژاردنه‌کان، زۆریه‌ی چاو‌د‌پ‌رانی که‌ناڵه تاییه‌ته‌کانی ته‌له‌فزیۆن به‌پ‌ی په‌یوه‌ندی سیاسی یان ئینتیمای خ‌و‌یان لایه‌نگ‌ری‌تیان پ‌یوه‌دیار بوو، له کاتی بانگ‌یشت کردنی میوانه‌کان.⁴⁰ خ‌و‌پ‌یشاندهرانی لایه‌نگ‌ری فته‌ح که له دژی ده‌زگای هه‌ل‌بژاردنه‌کان خ‌و‌پ‌یشاندان‌یان ده‌کرد و ئه‌نجامه سهره‌تاییه‌کان به‌خراپ له لایه‌ن زۆریه‌ی ب‌یژه‌ره گشتی و تاییه‌ته‌کانه‌وه رومال‌کران، له کاتیکدا که له که‌ناڵی ته‌له‌فزیۆنی ئه‌ل ئیتیجه‌ی سه‌ر به‌حه‌ش‌دی شه‌عی رومال‌ک‌رابوون.

ده‌ست‌گه‌یشتنی میدیا بۆ شو‌پ‌ی کۆم‌سییۆنی بال‌ای سه‌ربه‌خ‌و‌ی هه‌ل‌بژاردنه‌کان له ماوه‌ی دوا‌ی هه‌ل‌بژاردندا ته‌واو گ‌شت‌گیرنه‌بوو و سنووردارکردنی شه‌فافیه‌تی ت‌یدابوو: متمانه‌پ‌یدانی دیاریک‌راوی که‌ناڵه ته‌له‌فزیۆنییه‌کان بۆ رومالی پ‌روسه‌ی پ‌شت‌راست‌کردنه‌وه و ژماردنی ده‌ستی له 13 ی تشرینی یه‌که‌مه‌وه به‌زۆری لایه‌نگ‌ری که‌ناڵی گشتی ئه‌لع‌ی‌راقیه‌نیوز بوو.

روژی 24 ی تشرینی یه‌که‌م سه‌روکی ده‌زگای را‌گه‌یاندنی گشتی IMN له‌لایه‌ن ئه‌نجومه‌نی ده‌سته‌ی IMN به‌نا‌روونی دوورخ‌را‌به‌وه و له‌ج‌یگه‌ی ئه‌و ر‌وژنامه‌نووس‌یک د‌ان‌را، که به‌نا‌وب‌انگ بوو به‌ب‌یژه‌ری به‌رنامه‌ی گ‌فت‌و‌گ‌و له‌گه‌ل کاندیدەکان له سه‌ر که‌ناڵی ئه‌لع‌ی‌راقیه‌نیوز له کاتی بانگه‌شه‌ی هه‌ل‌بژاردندا، دادگای کارگ‌پ‌ری ب‌ریاره‌که‌ی له 25 ی تشرینی یه‌که‌م هه‌ل‌په‌سارد، که هه‌ل‌واسراوه بۆ یه‌که‌لاکردنه‌وه‌ی که‌یسه‌که‌.

³⁷ وه‌ک له لایه‌ن چاو‌د‌پ‌ری میدیای ئی یو ئی ئۆ ئیم له سه‌ر نموونه‌یه‌کی به‌رجاوی که‌ناڵه ته‌له‌فزیۆنییه ئه‌هل‌یه‌یه‌کانی ع‌ره‌بی هه‌ل‌سه‌نگ‌ین‌راوه: ئه‌له‌شه‌رقیه نیوز، ئه‌له‌ئ‌حد، ئه‌لسومه‌ریه‌تی، دیج‌له، له 24 ی ئه‌یلوله‌وه تا 8 ی تشرینی یه‌که‌م.

³⁸ به‌پ‌ی هه‌ل‌سه‌نگ‌اندنی چاو‌د‌پ‌ری میدیای ئی یو ئی ئۆ بۆ نموونه‌یه‌کی به‌رجاوی له که‌ناڵه ته‌له‌فزیۆنییه تاییه‌ته‌کانی کورد: رووداو، که‌ی 24، کوردسات‌نیوز، ئ‌ین ئ‌ار‌تی، له 24 ی ئه‌یلوله‌وه بۆ 8 ی تشرینی یه‌که‌م.

³⁹ به‌پ‌ی چاو‌د‌پ‌ری ئی یو ئی ئۆ ئیم له 9 ی تشرینی یه‌که‌م: ئه‌هاد به‌رنامه‌یه‌کی 5 خوله‌کی په‌خش کرد که له کاتژم‌یر 9 ی پ.ن له‌سه‌ر کوردسات نیوز، 9 خوله‌کی بانگه‌شه‌یه‌کی سیاسی له لایه‌ن هاوپه‌یمانی کوردستان له کاتژم‌یر 6 پ.ن روژی 10 ی تشرینی یه‌که‌م: له که‌ناڵی ئ‌ین ئ‌ار‌تی، ریکلامی سیاسی له لایه‌ن نه‌وه‌ی نو‌ی و دژی پ‌ارتی دیموک‌راتی کوردستان/یه‌کت‌یی ن‌یشتیمانی کوردستان کاتژم‌یر 9.55 پ.ن و 10.30 ی پ.ن.

⁴⁰ بۆ نمونه موقت‌ه‌دا سه‌در به‌ناوی "وتاری براوه" له 11 ی ئۆکتۆبه‌ردا له کاتژم‌یر 8.45 ی پ‌اشنیه‌رو بۆ راسته‌وخ‌ۆ له رووداو په‌خش ک‌را. m. ئه‌لع‌ی‌راقیه‌نیوز له 12 ی تشرینی یه‌که‌مدا له به‌رنامه‌ی هه‌و‌الی m. ئه‌له‌شه‌رقیه‌نیوز له کاتژم‌یر 8 ی پ‌اشنیه‌رو . 12m ی ئۆکتۆبه‌ردا له کاتی سه‌ره‌کید‌ا وتاره‌که‌ی ب‌لاوک‌رده‌وه. هه‌روه‌ها ک‌و‌نگ‌ره‌ی ر‌وژنامه‌وانی 13 ی تشرینی یه‌که‌م له‌لایه‌ن بزووتنه‌وه‌کانی ح‌وق‌و‌ق و ع‌ه‌س‌ائ‌یب ئه‌ه‌لی ح‌ق په‌یوه‌ست به‌ه‌یزه‌کانی ه‌یزه‌کانی پ‌ارتی و ه‌یزه‌کانی پ‌اراست‌ی گه‌لی ع‌ی‌راق و پ‌ه‌ن‌کردنه‌وه‌ی ئه‌نجامه سهره‌تاییه‌کان و داواکردنی خ‌و‌پ‌یشاندان له که‌ناڵه ته‌له‌فزیۆنییه‌کانی ئه‌لع‌ی‌راقیه‌نیوز له‌گه‌ل ئه‌وه‌ش‌دا له‌هه‌مان ر‌وژدا له‌دیبه‌یت‌یکی 50 خوله‌کید‌ا میوانداری نو‌ینه‌رانی ع‌ه‌س‌ائ‌یب ئه‌ه‌لی ح‌ق و سه‌دریه‌یه‌کان ده‌ک‌ات.

ئەنجامەکانى چاودىرى مېدياى

بەيى چاودىرى مېدياى نۆردەي يەككىتى ئەۋروپا بۇ چاودىرى ھەلئىزاردن (سەرجهى ئەنجامەکانى چاودىرىکردنى مېدياى لە باشکۆى 1 دا بە ووردى ھەيە)،⁴¹ لە ھەموو بەرنامەکانى پەيوەندى بە ھەلئىزاردنەو ھەيژەرى گشتى ئەلغىراقىيەنيوز، ھەرچەندە بە زۆرى بىلايەنە لە ئاۋازدا، بەلام لە روومالکردندا يەكسان نەبوو. لايەنگىرتى بۇ ھاۋپەيمانى عەزم (لە سەدا 16) و ھاۋپەيمانى كوردستانى (لە سەدا 15) و ئىتتىلافي دەۋلەتى ياسا (لە سەدا 9) بوو، ھاۋكات ھاۋپەيمانى تەقەدەم و ھاۋپەيمانى فەتەح (لە سەدا 3) و ھەرۋەھا سەدرىيەكان و ھاۋپەيمانى ھىزەكانى دەۋلەت بىژەرى سەرەكى ئەھلى ئەلشەرقىيەنيوز بە روونى فەزلى ھاۋپەيمانى تەقەدەمى دەکرد. لە ھەموو بەرنامەکانى ھەلئىزاردندا (لە سەدا 29) و ھەموو لە رىكلامە سىياسىيە پارەدراۋەكاندا (لە سەدا 64). كەنالى سەرەكى تەلەفېزىۋنى كوردى رووداۋ لەبەرژەۋەندى پارتى ديموكراتى كوردستان (لە سەدا 48) و ھاۋپەيمانى كوردستانى كرد (لە سەدا 28) لە تىكرای بەرنامەكانى ھەلئىزاردندا، ھەرۋەھا لە رىكلامە سىياسىيە پارەدراۋەكاندا (66 و 34 لە سەدا).

لە 10ى ئەيلولەو ھەلئىزاردندا بە كاندېدى سەربەخۆكان لە سەر پەخشى گشتى ئەلغىراقىيە نيوز بە خۆراپى دەرفەتى پەخشان پېدرا.⁴² بەيى چاودىرى بەرنامەكانى نۆردەي يەككىتى ئەۋروپا لە 25ى ئەيلولەو بۇ 8ى تشرىنى يەكەم، 109 كاندېد كە لە كۆى 35 لە سەدا سەربەخۆ بوون، كۆى گشتى 127 خولەكان پېدرا بە تىكرای 69 چركە بۇ ھەريەكەيان ھەرچەندە تەۋاۋى ماۋەكە لە 10ى ئەيلولەو تا 8ى مانگى 10 كاتىك كاتى بەرنامەى ئاسمانى بۇ كاندېدەكان دابىنكرابوو. تەنيا بەشېكى چاودىرى دەكرا بەلام ديارە يەك مانگ لە كاتى بەرنامەكە ناتوانىت ھەموو 3249 كاندېدەكە بگىرتەۋە كە لە ھەلئىزاردنەكاندا پېشېركى دەكەن. ھەرۋەھا دابەشېۋونى كاتى بەرنامەكە بۇ ھەر ئىتتىلافي و لايەنكى سىياسى دابىن كراۋە نە بە يەكسانى و نە فرەپى لە ماۋەى چاودىرىكراۋدا ھەلسەنگىنرا.⁴³

روومالکردنى كەمپەينى ھەلئىزاردن لەلايەن مالىپەرە ھەۋالىيە چاودىرىكراۋەكانەو بەزۆرى بە فرەپى و بىلايەنى ھەلسەنگىنرا، لەگەل ئەۋەى دەستگەيشتى بەرەدەوام بە كۆمىسيۋنى بالاي سەربەخۆى ھەلئىزاردنەكان درا.⁴⁴ بەلام شەفەقى نيوز كەمىك لايەنگىرى پارتى ديموكراتى كوردستان بوو. لەماۋەى دۋاى ھەلئىزاردندا ئاۋانسى ھەۋالى ئەى ئېن ئەى گشتى تېشىكى خستە سەر سەرۋك وەزيران و موقتەدا سەدر و براۋە سەرەكەكانى تر لە كاتىكدا بەكەمى روومالى لايەنە سىياسىيە سەرەكەوتوۋەكان و خۆپىشاندەرانىيان كرد كە ئەنجامە سەرەتاييەكانىيان رەتدەكەنەو. پەيچەكانى فەيسېۋكى كەنالە تەلەفېزىۋنىيەكان پېۋون لە لىدۋانى حزبى.

⁴¹ نۆردەكە لە 24ى ئەيلولەو تا 8ى تشرىنى يەكەم لەگەل تېمىكى ھەوت چاودىرى مېدياى عەرەپى و كوردى بە سەرۋكەبەقى شېكەرەۋەى مېديا، چاودىرىيەكى مېدياى چەندابەتى بۇ ھەموو بەرنامەكانى پەيوەست بە ھەلئىزاردن ئەنجام دا كە بىرتېن لە ھەۋال و دىيەيت و چاۋپىكەوتنەكان بەرنامەكانى كەنالى سەرەكى تەلەفېزىۋنى گشتى ئەلغىراقىيەنيوز و دوو كەنالى سەرەكى تەلەفېزىۋنى عەرەپى و كوردى بە ناۋەكانى ئەلشەرقىيەنيوز و رووداۋ رۆژانە لە كاتژمېر 6ى ئىۋارە بۇ 12ى بەيانى تۆماركراۋ و شى ھەرۋەھا بەرنامەكانى ھەلئىزاردنى تەلەفېزىۋنى عەرەپى (ئەلسومەريە، ئەحاد، ئەلئەتيجە، دىجە) و كوردى (24K، كوردساتنيوز، ئېن تى فى) لەسەر بنەماى رووداۋەكانى پەيوەست بە ھەلئىزاردن و ھەرۋەكى چاودىرى كراۋ

⁴² كۆى ۱۵ خولەك لە نىۋان چەند كاندېدېك دوو جار لە رۆژىكدا لە كاتژمېر ۲۰.۴۵ى ئىۋارە و ۴۰.۴۵ى ئىۋارە پېشكەش كرا.

⁴³ لە 25ى ئەيلولەو تا 8ى تشرىنى يەكەم، لە كاتى ھەۋاى ئازاددا لە ئەلشەرقىيەنيوز، نە سەدرىيەكان و نە كاندېدەكانى ھاۋپەيمانى فەتەح بەشدارىيان كردوۋە، ھاۋكات لەم دۋايەدا حزبى سىياسىيان دروستكردوۋە، ھاتى گۆران 10 كاندېدى پېشكەش كرد ھاۋپەيمانى تەقەدۆم 5 و ئىتتىلافي عەزم 4 و ئىتتىلافي دەۋلەتى ياسا 3 و ھاۋپەيمانى ھىزەكانى دەۋلەتى نىشتىمانى 3 و عىتمەد 3 و پارتى 1 و ھاۋپەيمانى كوردستانى 1.

⁴⁴ 12 مالىپەرى سەرەكى ھەۋال بەزمانى عەرەپى و كوردى (برۋانە لىستى ورد لە باشكۆى 1) و پەيچەكانى تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى مېدياى پەخشى چاودىرىكراۋ بەشېۋەكى ھەرۋەكى لە نىۋان 18ى ئەيلول و 28ى تشرىنى يەكەمدا چاودىرى كراۋن.

بانگەشە راستەوخۇ سەر تۆرى ئىنتەرنىت لىوانلىو بوو لە بىلەكردنەوەى زانىارى نادروست و پروسەى گەمەكردن بەزانىارىەكان.

ژىنگەى تۆرە كۆمەلەيەتتەكان

لە ولاتى عىراقدا لە سالى ۲۰۲۱ نىزىكەى ۲۵ بىست وپىنچ مىيۇن بەكارهيتنەرى تۆرەكۆمەلەيەتتەكان ھەن. لەكاتىكدا تۆرى كۆمەلەيەتقى فەيس بووك كە پىرچەماوهرترىن سەكۆيە لە عىراقدا، تويتەر، يوتوب، وتىلگىرام و سەرچەم سەكۆكانىترى پەيام ناردىشيان بەكارهيتناوہ بۆ گەيىشتن بەدەنگدەران. دوتىراوہكان لە سەرچەم بوارەكاندا باسيان لە بىلەوونەوہى زانىارى نادروست و دەست تىوہردان و يارىيىپكردن كىردوہ لە سەر تۆرى ئىنتەرنىت، لە نىويىشياندا لايەنە پەيوەندىدارە سىياسىيەكان.⁴⁵

چەندىن گروپ راپورتىان لەسەر ھېرشى ئىنتەرنىت كىردوہ، كە بەردەوام خەرىكى ھەرەشەكردن بوونە بۆ سەر پىكەرەكان و ھەلبەستى چىرۆكى بېيىنەما.⁴⁶ ھەندى دوتىراوہكان باسيان لە ۋەكردوہ كە لايەنە بەرپىژىرە پىكەرەكان ھەلساۋن بە ھېرشكردنەسەر و ھەرەشەكردن لە بەرامبەرەكانىان و دروستكردنى كۆمەلەيەتقى چىرۆكى نارسا لەدۆى يەكتەر.⁴⁷ لە رۆزى ۱ى مانگى ۹ دا سەرۆك وەزىرانى عىراق چەند دەستگىركردنىكى راگەياندا، كە پەيوەندىدار بوون بە كەنانى تەلىگىرامى، خاتوونەكەى ناوچەى سەوز، كە دەيەوبىست ھەلسى بە بىلەكردنەوہى كۆمەلەيەتقى زانىارى نادروست و ھەولدان بۆ دەستىوہردانى ھەلبىژاردنەكان. ئەم جۆرە بەنگەشەنە سەلامەتقى كەشى سەر تۆرى ئىنتەرنىت تىكەدەت و بەوشىوہەش بىباوہرى دروست دەكات. ئەمانە كارىگەرى نەرنىيان لە سەر پىژەى بەشدارى خەلك و زانىارى دەنگدەر لە سەر ھەلبىژاردن دەبىت.⁴⁸

جوارچىوہى ياساى

دەستور گەرەنتى ئازادى رادەربىرپىن دەكات بە بەكارهيتنانى ھەموو ئامرازەكان، ھەرۋەھا گەرەنتى مافى ئازادى كۆبوونەوہ و پاراستى مافى تايەتتەبوون دەكات. ھىچ ياسا و پىسەبەك نىيە سەبارەت بە رىكخستى ناوہرۆكى نىو تۆرى ئىنتەرنىت.⁴⁹ ئەمەش وادەكات كە پروسەى بىياردان لەسەر كىشە وبەتەكانى ۋەك لادىرەنى ناوہرۆكى سەر تۆرى ئىنتەرنىت بەكۆيتە ژىر دەستەلات و مەزەندەى كۆمىسۆنى مەدىا و پەيوەندى، دەستەى رىكخستى ناوہرۆكى سەر تۆرى ئىنتەرنىت، ئەمەش بۆ خۇى دەبىتەھۆكار بۆ كەمبوونەوہى شەفافىيەت و ھەستكردن بە بەرپرسىارىتى.

ئازادى رادەربىرپىن لە سەر تۆرى ئىنتەرنىت كۆت وبەندكراوہ لە رىگەى چەندىن ماددە و بىرگەى ياساى سزادان و چەندىن حوكمى تاوانكارانەى ناروون كە لە ياساكانى ھەرىمى كوردستانى عىراقدا بوونىان ھەيە، بە مەبەستى رىگىركردن لە خراب بەكارهيتنانى ئامرازەكانى پەيوەندىكردن.⁵⁰ دوتىراوہكان باسيان لەوہ كىرد كە ئەمە سەردەكىشىت بۆ دەستگىركردنى رۆتىنيانەى رۆژنامەنووسان و بىلەكەرەكان و بەكارهيتنەرانى تۆرە كۆمەلەيەتتەكان لە سەر لىدوانەكانىان لە سەر تۆرى ئىنتەرنىت، چونكە والتىكەدەرتتەوہ كە رەخنەگرتنە لە سىياسەتەكانى حوكمەت.⁵¹ لەوہش زياتر، بىلەوونەوہى چاودىرى و گىچەل پىكردنەكانى سەرتۆرى ئىنتەرنىت لە رىگەى لايەنە حوكمى وناحوكمىيەكانەوہ لە ماوہى دوو سالى رابردوودا، بەكارهيتنەرانى تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى تووشى مەترسى كىردوہ و بووہتە ھۆى پەرەسەندى دياردەى خۆ-سانسۆركردن.⁵²

⁴⁵ ئەمە تۆرى عىراقى بۆ تۆرە كۆمەلەيەتتەكان دەگىرتتەوہ، 72,379 شوپىنكەوتوو لە فەيسبوك، تەكنەلۆجىاى 4 ئاشى، 1,1 مىيۇن شوپىنكەوتوو لە فەيسبوك، بەرنامەى ئەلبەشىر، پىنچ ھەزار و 8 مىيۇن بەشداربوو لە يوتوب.

⁴⁶ لە بابل و بەغدا و بەسرە و مىسان لەلايەن ئىل تى ئو ھوہ راپورتىداوہ دوو لايەن تى ئو ئىمىيان ئاگدار كىردوہ كە سكالەى فەرمىان بۆ پۆلىس تۆمار كىردوہ بۆ ھەرەشەكانى سەرھىل، كە ھىشتا ۋەلامىان نەدراوہتەوہ.

⁴⁷ بە پىنى فەيسبوك، ئەمە سىياسەتقى خۇى پىشىل كىردوہ لە دۆى فرۆشتن، كىرپىن، يان ئالوگۆركردنى ئىمىتيازاتى سايەتەكە ئەزىمەرەكان ناسراون بە پىشىلكرردنى سىياسەتەكان بەم شىوہە لادىران.

⁴⁸ 25HRC GC, ICCPR، لە بىرگەى 19: "پىوستە دەنگدەرەكان بتوانن بە سەرىخۆى بىرور پىكەيتن، بە پى بەرامبەر لە توندوتىزى يان ھەرەشەى توندوتىزى، ناچاركردن، دەرختن يان دەستىوہردانى دەستكارى لە ھەر جۆرەكان".

⁴⁹ رەشوووسى ياساى تاوانى سايپەر، كە رەخنەگىرا لە پىناسە نادىارەكانى و سنورداركردنى زۆر فراوان لەسەر پەيوەندى ئەلكىرتقى، لە مانگى شوبانى 2021 لەلايەن كۆ ئارەوہ راگىرا، ھەتا ھەمواركردنەوہى زياتر.

⁵⁰ ماددەى 210؛ 211؛ 434؛ 435 لەكاندىدى سزادانى عىراقى لەسەر بىلەكردنەوہى ھەوالى ھەلە يان پروپاگەندەى ئىستىفاز و تەشھىر و سووكاپەتىكردن.

⁵¹ بۆنامى/ OHCHR لە مانگى ئادارى 2020 ھوہ، چەندىن كەيسى ئەنجامدانى تاوانى لە دۆى رۆژنامەنووسان و چالاکوانان كە لە تۆرەكۆمەلەيەتتەكان بىلەوون كىردوہ، كىردارەكان بە شىوہەكى سەرەكى ھىترانە ژىر مادەى 433ى ياساى سزا، كە 'ناوژراندن' قەدەغە دەكات، يان بە پىنى ماددەى 2ى ياساكە بۆ رىگەگرتن لە خراب بەكارهيتنانى ئامىزەكانى پەيوەندى تەلەفۆنى، OHCHR.

⁵² خەلات سىندى و عومەر باروشكى بە پىنى ماددەى 2ى ياساى ھەرىمى كوردستان بۆ نەھىشتى خراب بەكارهيتنانى كەلوپەلى پەيوەندىيەكان و ھىومان رايىتس وۆچر و سى پى تى تۆمەتباركراون.

تا ئىستا ھىچ ياسايەكى پاراستى داتا لەغىراقدا نىيە. بىلابونەۋەى چاودىرى ئۇنلاين و ھەراسانكردن لەلايەن ئەكتەرەكانى دەۋلەت و نادەۋلەتەۋە لە ماۋەى دوو سالى رابردودا بەكارھىنەرانى تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى خستوتە مەترسىيەۋە، لەۋانەشە لە ماۋەى ھەلئارندىن لە كاتىكدا كە كۆكراۋەى داتاي بايۋەتەرى بەرەو پىش دەجىت. ⁵³ ھەندىك لەو كەسانەى چاوپىكەوتنىان لەگەل كراۋە نىگەرانيان لە نەبوۋى ياسايەكى گونجاو و مىكانىزىمى چاودىرىكردن بۇ پاراستى داتاي كەسى ھاۋلاتيان دەربريۋە. بەلايەنى كەمەۋە سى پىشېركىكار بەرنامەى كەمپىنيان دەستېكىرد كە پىۋىستى بە بەكارھىنەر ھەبوۋ بۇ ھاۋبەشېكردى داتاي كەسى و شوتىن بەن ھەبوۋى سىياسەتتىكى تاييەتى گونجاو. ⁵⁴ سەرەراى ئەۋەش، ئەو كەسانەى چاوپىكەوتنىان لەگەل كراۋە بىلابونەۋەى دەق سىياسى و پەيامەكانى واتساپيان راگەياند كە پىش ھەلئارندىن و دواى ھەلئارندىن گەشتوتە دەنگدەران. ⁵⁵

راسپاردەى سەرەكى : گرتەبەرى ياسايەكى گشتىگر بۇ پاراستى داتاكان و مىكانىزىمى چاودىرىكردن بۇ مسۆگەركردنى مافى تاييەتتى ھاۋلاتيان سەبارەت بە داتاي تاييەتى خۇيان، و پاراستن لە بەرامبەر بەدواداچونى تاك و چالاكىەكانى ئۇنلاين، ھەروەھا دزى زانىريە نەۋىستراۋەكان، لەناۋيان پىرۇپاگەندەى سىياسى.

كەمپىنى ئۇنلاين بەكەمى رىكخراۋو، ۋە ھىچ ياسايەكى ھەلسوكەۋت و رەۋىش سەبارەت بە چالاكىە ئۇنلاينەكانى پارتەكان بوۋى نەبوۋ. كۆمسىۋن چاودىرى كىردى تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى بەشېۋەكى كاتت سنوردار دەكرد، بەھۋى كەمپى ھىزى كارو ئامىر و لىھاتوۋى .

ئەنجامەكانى چاودىرىكردنى تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى

دېمەنى تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى غىراق لە نىۋان پلاتفۆرمەكاندا پارچەپارچەبوۋ، ئەمەش بەشېكى دەگەرپتەۋە بۇ ئەۋەى كە ژمارەيەك لە لاينەنە پەيوەندىدارەكان ھەژمارى فەيسبوك و تويەرى خۇيان لە لاينەن پلاتفۆرمەكانەۋە داخراۋو بەھۋى پىشېلكردى سىياسەتەكانيان. سەرەراى ھەندىك كەمبۈنەۋەى ژمارەى شوتىكەۋتوان، لاپەرەكانى سەرەردە سىياسىيەكان بازارپان گەرمتر بوۋ لە پەيچەكانى حىزب و ھاۋپەيمانان .

نېردەى چاودىرى ھەلئارندىن يەكيتى ئەۋروپا چەندىن لاپەرەى فەيسبوكى دىارىكرد كە لە مانگەكانى پىش ھەلئارندىن دروست كراۋن، لە نىۋياندا لاپەرەكانى كاندىدى ژنان كە بە رېژەى سەدى خىراترىن گەشەيان تۇمار كىردوۋ، بەلام لە روۋى بىنەر و كارلىكىردنەۋە بەراۋردى لەگەل لاپەرە كۆنەكان نەكرد. ⁵⁶

پانورواۋەكانى نىۋ پىرۇسەى بانگەشەى ھەلئارندىن بەئەندازەيەكى زۇر تۆرە كۆمەلەيەتتەكانيان بەكارھىناۋە بۇ بانگەشەى كىردنەكانيان. نېردەى يەكيتى ئەۋروپا بۇ چاودىرى ھەلئارندىن لە سەر تۇرى كۆمەلەيەتتى فەيسبوك ئەۋەيان دەرختەۋە كە تەنھا ژمارەيەكى كەمپى بەرپىرەكان ھەلساۋن بە خستەنەروۋى بەرنامەى واقىي بەرپىرەكان و پارتە سىياسىيەكان لەسەدا 18 كۆمىتتەكانى كەمپىنى كوردى برىتى بوۋ لە رەخنەگرتن لە رىكابەرەكانيان، پەيچەكانى فەيسبوكى كەى ئىن و ئىن ئار، دوو مىدىي كوردى بە مليۇنان شوتىكەۋتوۋەۋە، بە شېۋەيەكى رىكوپىك كەمپەينىكان بۇ گۇران و نەۋەى نوى كىردوۋ، لەۋانەشە لە رېگەى ئۇنلاينى بەپارە. ھەرچەندە بەگشتى تۇنى ھەلمەتەكە بىلايەن و ئەرتىنى بوۋ، بەلام نېردەى چاودىرى ھەلئارندىن لە يەكيتى ئەۋروپا ھەلىسەنگاند كە يەك لە پىنج پۇست بە زمانى كوردى نەرتىنى بوۋ لاينەنەسىياسىيەكان لە لاپەرەكانى فەيسبوكى خۇيان كۆمسىۋنيان نەشتواند.

چەندىن پىشېركىكارى و پەيچى لاينەنى سىيەم لە فەيسبوك رىكلامى سىاسيان بەرپىۋەبرد. ⁵⁷ ياساكە پىشېبىنى خەرجى ھەلمەتى ئۇنلاين ناكات، رېگرى دەكات لە شەفافيەتتى گشتى دارايى ھەلمەتەكە لەرېگەى ئۇنلاين. ⁵⁸ سەرەراى ئەۋەش، ژمارەيەكى زۇر لە

⁵³ لە 9 تىشرىنى يەكەمى 2021دا، ھەيدەر محەمەد ئەلەزمىلى خۇپىشانەدەر بە مردوۋى دۇزرايەۋە رىكخراۋە ناھكومىيەكان راپۇرتيانداۋە كە رەخنەى ئەۋ لە لاينە سىياسىيەكان لە فەيسبوك ھۆكارى مردنەتى رىپۇرتى (UNHCR 2021) سەبارەت بە شىۋاندىن و ئازادى يىروپا و دەرپىن، 92 برگە: "پىۋىستە دەۋلەتەكان ياساكانى پاراستى داتاي بەھىز بگرنەبەر و ياسا ھەلئارندىن و ياسا پەيوەندىدارەكانى تر بەرۇز بگەنەۋە بۇ سنورداركردىن بەدۋاكەۋتن و ئامانچ گرتنى تاكەكان و چالاكىەكانيان لە سەرھىل".

⁵⁴ ئاى سى سى پى ئار، جى سى 34، پاراگرافى 18: "... ھەموو تاكىك دەپىت مافى ئەۋە ھەپىت كە بە شېۋەيەكى ژىرانا دىنبا بىت، ئەگەر و ئەگەر ۋابىت، چ داتايەكى تاكەكەسى لە فالى داتاي ئۆتۆماتىكى خەن دەكرىت، ۋە بۇ چ مەبەستىك. " رەۋى سەدر عەممار ئەلەكەم و ھەنا ئەلفەتلاۋى ھەلمەتتىكان دەستېكىرد. ⁵⁵ ئاى سى سى پى ئار، ماددەى 17: "ھىچ كەسىك ناپىت دەستېۋەردانى ناۋبىزى يان ناياسايى بكات لەگەل تاييەتمەندىيەكەى ھەموو كەسىك مافى پاراستى ياسا لە دزى ئەم جۇرە دەستېۋەردان و ھىزىشە ھەيە" ئاى سى سى پى ئار، جى سى 16، برگەى 10: "كۆكردنەۋە و ھەلگرتى زانىارى كەسى لەسەر كۆمپىۋتەر و بانگەكانى داتا و ئامىرەكانى تر، چ لەلايەن دەستېۋەردانى گشتى و چ تاكەكەسى تاييەت يان لەش، دەپىت بە ياسا رىكخىرت".

⁵⁶ ئى يو ئى ئۆ ئىم ئامرازى گوگىرتن لە تۆرە كۆمەلەيەتتەكانى فەيسبوكى بە كار ھىنا بۇ چاودىرى كىردى 16 و 14 لاپەرەى گشتى لاينەنە سىياسىيەكانى عەرەبى و كوردى و ھەروەھا ھەلئارندىن وشەى پەيوەندىدار بە ھەلئارندىن لەكۆى 5,669 پۇست لەنىۋان 1 ئەيلول و 15 تىشرىنى يەكەمدا شىكراۋەتەۋە و كۆد كراۋە ئەركەكە بە دەستى ھاشتاگەكانى پەيوەست بە ھەلئارندىن لە تويەنەر ناساند و سى كەسيان بە netlytic.org لە ماۋەى دواى ھەلئارندىن دىارى كىرد.

⁵⁷ كىتبىخانەى فەيسبوك ناد ئەۋەى خستەروو كە لە 25 ئابۋە تا 8 تىشرىنى يەكەم 421,195 دۇلارى ئەمىرىكى بۇ رىكلامى سىياسى خەرجكراۋە.

⁵⁸ ئەى ئىن سى سى، ھونەر، 7، (3)، "[...] باشتىركردنى شەفافيەتتە لە پارەدانى كاندىكردن بۇ ئۆفيسە گشتىيە ھەلئىرەدراۋەكان[...]" .

ریکلامه‌کان به بێ گوێدان ئەو کارەیان کرد، بە پێچەوانەی ستانداردەکانی پلاتفۆرمەکان، بەم شیوەیە بێ شەفافیت. چەندین پێشبرکێکار و پەرە لایەنی سێهەم لە کاتی بێدەنگی هەلمەتە کەدا پۆست و ریکلامییان لە فەیسبۆوکدا هاوبەشی پیکرد.

لەپەرە فەرمییەکانی تۆرە کۆمەلایەتییەکانی کۆمیسۆنی سەربەخۆی هەڵبژاردنەکانی عێراق هەلسان بە بڵاوکردنەوەی زانیاریەکانی هەڵبژاردن تاوەکو ۲ی مانگی ۱۰ تەنها بەزمانی عەرەبی، کەئەمش بوو هۆی رێگرتن لە دەستگەیشتی، ئەوانە لە بەزمانی عەرەبی نادوین، بەزانیاریەکانی پەيوەندیدار بە هەڵبژاردنەکانەوه.⁵⁹ دواى هەڵبژاردنەکان، نێردەى چاودێرى هەڵبژاردنی یه‌کیتی ئەوروپا ئەو هەلسەنگەندەى کرد کە لە سەدا 10 ی پۆستەکانی کۆمیسۆن شەپکردن بوو لەدژی زانیاری هەلە.⁶⁰

بەشی چاودێریکردنی زانیاری هەڵبژاردنی نێردەى یه‌کیتی ئەوروپا لەفەیسبۆوک دەریخست کە ئەو پۆستانەى بەعەرەبی بڵاوکرانەتەوه زۆربەیان سروشتیکی تەکنیکی بوون، لەوانە پەرەدەى دەنگدەران و دەرچوون لەپۆستەکانی دەنگدان کە لەلایەره‌کانی راگەیانندن و حکومی. زانیاریەکان بە کوردی زیاتر سروشتیکی سیاسیان هەبوو، کە لە لایەن میدیا و پێشبرکێکارەکانەوه بڵاو بوو تەوه و ئەمەش رەنگدانەوه‌ی کەمى زانیاری فەرمی هەڵبژاردن بوو بە کوردی. نێردەکە چەندین چیرۆکی بەربلاوی بە هەردوو زمانى عەرەبی و کوردی باسکرد، لەوانە داواى بابکۆتی هەڵبژاردنەکان، وە سەرکردە ئاینییه سونی و شیعه‌کان بەبیریان هێنایەوه کە فرۆشتن و کرپنی دەنگ قەدەغەیه.

نێردەى چاودێرى هەڵبژاردنی یه‌کیتی ئەوروپا چەند نمونەیه‌کی دووبارەى سوکاىه‌تی و هێرشکردنە سەر ژنانى کانديد و رۆژنامەنووسان و چالاکوانانى مافەکانى مەرووف بە زمانى کوردی و عەرەبی ئاماژەپیکرد.⁶¹ نێردەى چاودێرى هەڵبژاردن لە یه‌کیتی ئەوروپادا دەریخست کە ژنان بە تايه‌تی کراونه‌ته ئامانج،⁶² ئەمەش دەرکەوتن و گەفتوگۆی سیاسى ئۆنلاینى پەکخست.

پێشنيار: بۆ بەهێزکردنی گشتگیرى گەفتوگۆی سیاسى ئۆنلاین و بەشداریکردنی ژنان لە ژيانى گشتیدا، کۆمیسۆنى پەيوەندى و راگەیانندن و کۆمیسۆنى بالای سەربەخۆى هەڵبژاردنەکان دەتوانن رەچاوى بەهێزکردنی چاودێرى ئۆنلاین بۆ پێشیلکاریه‌کانى کەمپین بکەن بە تايه‌تی پێشیلکاریه‌یه‌کان.

دواى هەڵبژاردنەکان، کەناله‌کانى تیلیگرام و تویته‌ر و هەژمارى ئەو گروپانەى کە گوايه‌ لەلایەن هێزه‌ هەرمییەکانەوه پشٹیوانیان لیکراوه و پشستگی رى پێشبرکێکارە دۆراوه‌کان دەکەن، لەوانەش هاوپه‌یمانى فەتح و بزووتنەوه‌ى حقوق، ئەنجامه‌ سەرەتاییه‌کانى رەتکردەوه و داواى خۆپشاندانى کرد، و بێتمانی خۆیان بەرامبەر کۆمیسۆن و یونامییان دەریری، هەره‌شەى لە ستافی یونامی کرد. نێردەى چاودێرى هەڵبژاردنی یه‌کیتی ئەوروپا لە نەخشەى هاشتاگەکانى کە لەلایەن ئەو گروپانەوه بڵاو کراوه‌تەوه دەریخست کە بەشێکی زۆر لە تویته‌کان تەنها لە ژماره‌یه‌کی کەم لە هەژمارەکان کە لەلایەن ولاتیکی دراوسێوه پالپشتی دەکرین، بڵاو کراوه‌تەوه.

⁵⁹ لەمادده‌ى 4 ی دەستوری سالى 2005 عێراقدا هاتوو کە عەرەبی و کوردی زمانى رەسمى عێراق.

⁶⁰ لە کۆتایى مانگی سێهەمەره‌وه، ئای ئیچ ئای سى هەلمەتییى بێراوانەى لە تۆره‌ کۆمەلایه‌تیه‌کان دەستپیکرد بۆ ئەوه‌ی دژی زانیاری هەلە بجه‌نگیت.

⁶¹ ئەمەش بریتین لە شاناز ئیبراھیم، بەرپرسي بالای یه‌کیتی (قوباد و پوره‌کەى بافل تاله‌بانى)، ئالا تاله‌بانى، کاندیدی یه‌کیتی (هاوپه‌یمانى کوردستان)، ئەشواق جاف، کاندیدی پارتي، بەدیعه‌ خدر سەلام (پەرله‌مانتار، بلۆکی بابل)، سەباح ئەلته‌مییى (کاندیدی سەربه‌خۆ)، دکتۆر حەنان ئەلفه‌تلاوى (دامەزرێنەر و سەرۆکی بزووتنەوه‌ی ئێرادا). سەرنجەکان لە نیواندا "هه‌تیو"، "هه‌تیو"، "سەتلیکی پیسی بخۆن، لەشفرۆشێکی ناشیرین"، "خانمە پرەکە"، "وهره‌ سەردانی شوقة‌کەمان بکە" لەسەر هەژمارى تویته‌ر و فەیسبۆوک سەرکەردە سیاسیه‌کانی ژنان و کاندیده‌کان چاودێرى کرا.

⁶² CEDAW, 1979 لەمادده‌ى 7 دا هاتوو کە "حیزبه‌کانی دهلەت هەموو رێوشوونییکی گونجاو دەگرنەبەر بۆ نەهێشتنی جیاکاری دژی ژنان لەژيانى سیاسى و گشتى ولاتدا".

چوارچینوی یاسای 25 له سه‌دی ب‌شکه‌کانی ژنان مسۆگەر ده‌کات به‌شپۆه‌ی کۆتا، به‌لام ئەمه وه‌کو به‌رزترین رێژه ته‌فسیره‌کړیت.

ده‌ستور مهرجیداناوه به‌ نوێنه‌رایه‌تی‌یکردنی لانی که‌می 25 له سه‌دی ژنان له ئەنجومه‌نی نوێنه‌رانا، ئەو مه‌به‌ده‌ئه له یاسای هه‌ل‌ب‌ژارنده‌کانیشدا دوو‌پات‌کراوه‌ته‌وه. یه‌ک کورسی له هه‌ریه‌ک له 83 بازنه‌ی هه‌ل‌ب‌ژاردن بۆ ژنان ته‌رخان کراوه. له هه‌ول‌نیک‌ی ئاشکرا‌دا بۆ د‌ل‌ن‌یا‌بوون له بوونی کاندیده‌ م‌ی‌ینه‌کان له سه‌رحه‌م پ‌یکهاته‌کاندا، یاسای 2021/6 ی ئەنجومه‌نی نوێنه‌رانی هه‌ر‌ی‌م‌ی کوردستان پ‌ی‌ویستی به‌ لایه‌نه‌کان کرد که حساب‌ی پ‌ش‌کی چ‌ین‌ده‌ر ب‌که‌ن له‌کاتی پ‌ش‌که‌ش کردنی کاندیده‌کان، ئەویش به‌م شپۆه‌یه: ئە‌گه‌ر زیاتر له سێ کاندیدیان بۆ هه‌ر هه‌ل‌ب‌ژاردن‌یک و ئە‌گه‌ر ئەو کۆتا له بازنه‌که به‌ده‌ست نه‌ه‌یت‌را، ئەوا ئەو لایه‌نانه‌ی که زیاتر له یه‌ک کاندیدیان هه‌بوو، داواکراو بوون که کاندید‌یک‌ێ ن‌ێ‌ر له‌گه‌ل ئافره‌ت‌یک له بازنه‌که‌دا زیاد ب‌که‌ن یان ج‌ی‌گۆ‌ر‌ک‌ی‌ ب‌که‌ن. سه‌ره‌رای ئەو ته‌حه‌دا‌یا‌نه‌ی که له لایه‌ن سیسته‌می هه‌ل‌ب‌ژاردنی سه‌ره‌کی و ئەو ه‌ی‌رشانه‌ی که له‌کاتی هه‌لمه‌ته‌که‌دا گراوه‌ته‌ به‌ر، به‌لام کاندیده‌ م‌ی‌ینه‌کان له هه‌موو بازنه‌یه‌ک خ‌و‌یا‌ن کاندید کردووه بۆ هه‌ل‌ب‌ژاردن.

ئه‌گه‌ر کۆتاکه به‌ شپۆه‌یه‌کی سروشتی له ر‌ی‌گه‌ی ئەنجامه‌کانی هه‌ل‌ب‌ژاردنه‌وه ناها‌ته‌دی، ئەوا ئە‌گه‌ر که‌م‌تر له 83 ژن ب‌گه‌ر‌ن‌د‌ر‌ی‌ته‌وه، ئەوا ته‌ن‌یا م‌یک‌ان‌یز‌م‌یک‌ی ج‌ی‌گه‌ره‌و چالاک ده‌ک‌ر‌یت. ب‌ر‌گه‌ی په‌ی‌وه‌ند‌یداری یاسای هه‌ل‌ب‌ژاردن روون نییه‌و پ‌ی‌ده‌چ‌یت ناکۆک ب‌یت له‌گه‌ل پ‌ره‌ن‌سی ده‌ستووری لایه‌نی که‌می له‌سه‌دا 25، هه‌روه‌ها یاسایه‌کی تری هه‌ل‌ب‌ژاردن که بنه‌مای ناوبراو دووباره ده‌کاته‌وه. هه‌روه‌ها له یاسای هه‌ل‌ب‌ژاردندا هاتووه که ئە‌گه‌ر ژن‌یک کورسییه‌که‌ی له ئەنجومه‌نی ن‌ی‌ش‌تمانی له ده‌ست بدات، پ‌ی‌ویست ناکات ژن‌یک‌ێ د‌یکه ج‌ی‌گه‌ی ب‌گ‌ر‌یت‌ه‌وه، مه‌گه‌ر کاریگه‌ری له‌سه‌ر ئەو کۆتایه له‌سه‌ر ئاستی بازنه هه‌ب‌یت.

ته‌نها له 10 ی ئەیلول‌دا، کۆم‌سی‌ۆن یاسایه‌کی له‌سه‌ر ته‌رخان‌کردنی کورسی ب‌لاو کرده‌وه، له‌وانه ج‌ی‌به‌ج‌ی‌کردنی کۆتای چ‌ین‌ده‌ر. له ر‌ی‌وره‌سمه‌که‌دا هاتووه که له بازنه‌یه‌که‌دا که ه‌ی‌چ ژن‌یک هه‌ل‌ن‌ه‌ب‌ژ‌ی‌د‌ر‌یت، ئەو کاندیده‌ ن‌ێ‌ره‌ی که کورسییه‌کی به‌ده‌سته‌ن‌اوه به‌ که‌م‌ترین ده‌نگ ده‌ب‌یت ده‌ست‌به‌رداری کورسییه‌که‌ ب‌یت. به‌ زۆرینه‌ی ده‌نگ له ن‌ی‌وان کاندیده‌ م‌ی‌ینه‌کان. به‌پ‌ی‌ی ئەنجامه‌ سه‌ره‌تاییه‌کانی کۆم‌سی‌ۆن 97 ژن (له‌سه‌دا 29.5) هه‌ل‌ب‌ژ‌ی‌د‌راون و له‌و ژماره‌یه 57 ئافره‌ت به‌پ‌ی‌ی ژماره‌ی ئەو ده‌نگانه‌ی خ‌و‌ی به‌ده‌ستی ه‌ی‌ناوه. له‌کات‌یک‌دا 40 ئافره‌ت به‌پ‌ی‌ی کۆتابوو.

سیسته‌می هه‌ل‌ب‌ژاردن ر‌ی‌گه‌ به‌ کاندید‌کردنی تاکه‌که‌سی ده‌دات، هه‌رحه‌نده‌ نه‌ یاسا و نه‌ چوارچینوی ر‌ی‌سا‌کان ه‌ی‌چ ب‌ر‌گه‌یه‌کی ت‌ی‌دا نییه‌ له‌سه‌ر پ‌ش‌پ‌ر‌ک‌ی‌ کاندید‌یک‌ێ ژن له بازنه‌یه‌کی هه‌ل‌ب‌ژاردن یان به‌ده‌ست نه‌ه‌یت‌انی ده‌نگ له‌لایه‌ن کاندید‌یک‌ێ ژنه‌وه.

راسپارد: هه‌موار‌کردنه‌وه‌ی ئەو ب‌ر‌گانه‌ی ئ‌ی‌ستا له‌سه‌ر ته‌رخان‌کردنی کورسی ژنان به‌ئامانج‌ی روون‌کردنه‌وه‌یان. به‌ند و ر‌ی‌نماییه‌ تایبه‌ته‌کان به‌ ره‌چاو‌کردنی پ‌ابه‌ند‌بوون به‌ پ‌ره‌ن‌سی ده‌ستووری لانی کامی 25 له سه‌دای نوێنه‌رایه‌تی م‌ی‌ینه‌.

یاسا سه‌باره‌ت به‌ مافی سیاسی که‌سانی خاوه‌ن پ‌یدا‌ویستی تایبه‌ت ب‌نده‌نگه. ه‌ی‌چ هه‌ول‌ن‌یک‌ێ جدی له‌به‌رجاو نه‌گ‌یراوه بۆ که‌م‌کردنه‌وه‌ی به‌ربه‌سته‌کان بۆ به‌شداری‌کردن‌یان له‌ ر‌ۆژی هه‌ل‌ب‌ژاردندا.

ع‌ی‌راق لایه‌ن‌یک‌ێ ده‌وله‌تییه‌ سه‌باره‌ت به‌ ر‌یکه‌وتنامه‌ی ن‌ی‌وده‌وله‌تی له‌سه‌ر نه‌ه‌یشتنی هه‌موو شپۆزه‌کانی ج‌یا‌کاری ره‌گه‌زی (ICERD).⁶³ ده‌ستور مافی ر‌ۆشن‌ب‌یری و په‌روه‌رده‌ی و سیاسی که‌م‌ینه‌کانی په‌سه‌ند کرده‌و و مافی وه‌رگرتنی پ‌له‌و‌پ‌ۆستی گشتی ده‌گ‌ر‌یت‌ه‌وه. و داوای به‌شداری‌کردن و نوێنه‌رایه‌تی‌کردن‌یان ده‌کات. نه‌ ده‌ستور و نه‌ ر‌ی‌وش‌پ‌ێنه‌ یه‌ک له‌داوای یه‌که‌کانی یاسادانان لیستی‌کی گشت‌گیر و ته‌واوای که‌مه نه‌ته‌وا‌یه‌تییه‌کان دا‌ی‌ن ناکات. که‌م‌ینه‌ ره‌گه‌زییه‌کان بریت‌ی‌ن له‌ تورک‌مان، شه‌به‌ک، ک‌ل‌دان، ئاشووری، ئەرمه‌نی، ع‌ی‌راق‌ی ره‌ش‌پ‌ی‌ست و ر‌ۆما؛ که‌م‌ینه‌ ئ‌ای‌ن‌یه‌کان بریت‌ی‌ن له‌ مه‌سیح‌ی، یه‌زیدی،⁶⁴ ساب‌یئه‌ مه‌ن‌دایی، به‌هایی، کاکه‌یی و جووله‌که‌کان. له‌ نه‌بوونی دا‌ت‌ای سه‌رژم‌ی‌ری ئەم دوا‌ییه‌دا، ه‌ی‌چ دا‌ت‌ایه‌کی د‌یم‌ۆگرافی باوه‌ر‌پ‌یکراو له‌سه‌ر که‌م‌ینه‌کان به‌رده‌ست نییه‌.

⁶³ له‌ دوا‌ی‌ین پ‌ی‌دا‌چ‌وونه‌وه‌ی سا‌لی 2018 دا کۆم‌ی‌ته‌ی ئ‌ایس ئ‌ا‌ر دی ئاماز‌ه‌ی به‌ نه‌بوونی سه‌را‌وه‌ی پ‌ی‌ویست بۆ ئ‌ایس ئ‌ا‌ر دی کرد له‌ چوارچینوی یاسادانانی نه‌ته‌وه‌ی ع‌ی‌راق‌دا و پ‌رس‌پ‌اره‌کانی سه‌باره‌ت به‌ ج‌ی‌به‌ج‌ی‌کردنی له‌لایه‌ن دا‌گا نه‌ته‌وه‌یییه‌کانه‌وه‌ خ‌سته‌روو.

⁶⁴ هه‌ند‌یک له‌ ئ‌یز‌دییه‌کان خ‌و‌یا‌ن به‌ گرو‌پ‌یک‌ێ ره‌گه‌زی ج‌یا‌واز ده‌زانن و هه‌ند‌یک‌ێ د‌یکه‌ش به‌ کورد ده‌ناس‌رن‌ه‌وه‌.

له سالی 2018 دا له په‌رله‌مان یاسایه‌کی گشتگیر له‌سەر که‌مینه‌کان تاوتوێ کړا. به‌لام په‌سه‌ند نه‌کړاوه⁶⁵. یاسای هه‌ل‌ب‌ژاردن زامنی کورسییه پارټیزاوه‌کان بۆ هه‌ندیک که‌مینه ده‌کات: پینچ بۆ مه‌سیحیه‌کان و یه‌ک کورسی بۆ کوردانی ئێزدی و سابیان ماندانی و شه‌به‌ک و فه‌یلی. چه‌ندین چاوپیکه‌وتنی چاودێرانی هه‌ل‌ب‌ژاردنی یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا پیا‌نوايه که هه‌ندیک که‌مینه به‌ناح‌قه له چوارچێوه‌ی کۆتادان یان هه‌ندیک نا‌حه‌قیان به‌رامبه‌ر کړاوه و که‌متر له نوێنه‌رایه‌تی خۆیان پندراوه و داوای سه‌رژمێریه‌کی نوی ده‌که‌ن و دوا‌ی ئه‌وه ته‌رخان کردنی کورسی پارټیزاوی نوی به‌پا‌ه‌ندبوون به ده‌ست‌و‌وره‌وه⁶⁶.

تۆماری ده‌نگ‌ده‌ران، به‌پیتی ستاندارده نیوده‌وه‌له‌تییه‌کان، هه‌چ جیاوازییه‌ک نا‌کات له‌سەر به‌نه‌مای ره‌گه‌ز و ئایین. بازنه‌ی هه‌ل‌ب‌ژاردن بۆ کورسییه پارټیزاوه‌کان گه‌وره‌تره له کورسییه ئاساییه‌کان به‌ره‌چاوکردنی دابه‌شکردنی جوگرافی هه‌ر که‌مینه‌یه‌ک، به‌لام ئه‌مه چه‌ند ده‌ره‌نه‌ج‌ما‌ئیکه‌ی نه‌خ‌وا‌زراوی لیکه‌وته‌وه. چونکه زۆریه‌کی کات ژماره‌ی ده‌نگه‌کانی پتویست بۆ به‌ده‌سته‌په‌نایی کورسی که‌مینه‌کان که‌متره له کورسییه ئاساییه‌کان، ئه‌م کورسیانه بوونه‌ته "میوه‌ی هه‌ل‌واسراوی نزم" که له‌لایه‌ن پارټی رێکخوا و پارټی نا‌که‌مینه‌وه و یان له رینگه‌ی پارته نوێنه‌ره‌که‌نه‌وه یان به‌شیوه‌یه‌کی فه‌رمی کاندیده سه‌ربه‌خۆکان ئه‌م کورسیانه به‌ده‌سته‌دیت. به‌تایبه‌تی ئه‌مه بۆ که‌مینه مه‌سیحیه‌کان راسته. که پینچ کورسی کۆتایان له یه‌ک بازنه‌ی نیشتمانی هه‌ل‌ده‌ب‌ژێردرێت. ⁶⁷ له‌سەر به‌نه‌مای ته‌واوکردنی ئه‌نجامه سه‌ره‌تاییه‌کان که له 16 ی تشرینی یه‌که‌مدا به‌لا‌وک‌روانه‌ته‌وه، سێ ئێزدی و یه‌ک کوردی فه‌یلی و دوو کاکه‌بی - به‌لام هه‌چ مه‌سیحیه‌ک نه‌یتوانیوه له ده‌ره‌وه‌ی کۆتاکه هه‌ل‌ب‌ژێردرێت.

له کاتی‌کدا نوێنه‌رانی که‌مینه نه‌ته‌وه‌یییه‌کان له لایه‌ن نێرده‌ی چاودێری هه‌ل‌ب‌ژاردنی یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا سه‌ردان‌کران و بیرو‌رای جیا‌وا‌زیان هه‌بوو له‌سەر ئه‌وه‌ی که چ رێ‌شو‌ئینکی راست بگیریت به‌ر، هه‌موویان کۆک بوون له‌سەر ئه‌وه‌ی که سیسته‌مه‌که پتویسته دووباره‌ بک‌ریته‌وه و دووباره‌ دیزاین بک‌ریته‌وه، به‌راو‌ئێ‌زی نزیك له‌گه‌ل که‌مه نه‌ته‌وه‌یییه‌کان. بۆ گێڕانه‌وه‌ی مافی خۆیان بۆ نوێنه‌رایه‌تی سیاسی واتادار. ⁶⁸ مافی له‌م شێوه‌یه‌ش کاریگه‌ری نه‌رێتی له‌سەر هه‌ل‌ه‌وه‌شانه‌وه‌ی به‌رنامه‌ی ده‌نگدانی ده‌ره‌وه‌ی وڵات له سالی 2021 دا هه‌بوو، چونکه که‌مینه نه‌ته‌وه‌یییه‌کان به‌شیکی گ‌ر‌نگ‌ن له دیاسپۆرای عێراقی. ⁶⁹

زیاتر له شه‌ش ملیۆن عێراقی له‌کاتی ئۆپه‌راسیۆنه سه‌ری‌ازیه‌کاندا بۆ به‌ره‌نگاری‌بوونه‌وه‌ی ده‌وله‌تی ئیسلامی له‌سالی 2014 - 2017 ئاواره‌ بوون. به‌پیتی رێکخوا‌وی نیوده‌وله‌تی کۆچه‌ران له 30 ئه‌یلولی 2021 نزیکه‌ی 1,189,581 ئاواره‌ی ناوه‌خۆ له‌عێراق مابوو. ⁷⁰ ئاواره‌ ناوه‌خۆکان مه‌زه‌نده‌کړاوه که نزیکه‌ی 3 له‌سه‌دای دانیش‌توانی عێراق پیک‌دین (6٪ له سالی 2018)، به‌لام، به‌فه‌رمی، به‌لام ده‌نگ‌ده‌رانی ئاواره‌کان ته‌نها 0.5٪ له کۆی ده‌نگ‌ده‌ران پیک‌دین، له‌گه‌ل باقی ئاواره‌کانی تر له ده‌ره‌وه‌ی که‌مه‌کان ده‌ژین و ناتوان سودمه‌ند بن له به‌نده‌کانی ده‌نگدانی ئاواره‌ ناوه‌خۆکان. ⁷¹

یاسای هه‌ل‌ب‌ژاردن ئاواره‌ی ناوه‌خۆی IDP تۆمار‌ک‌راو ده‌دات، ئه‌وانه‌ی له که‌مه‌کاندا ده‌ژین، مافی ده‌نگدان له شوێنی نیشته‌جێبوونی ئیستای خۆیان بۆ ئه‌و بازنه‌ی که لێی ئاواره‌ بوونه. که بگو‌نج‌یت له‌گه‌ل رێک‌اره دامه‌زراوه‌کان. 120 هه‌زار و 126 ئاواره‌ی ناوه‌خۆ ⁷² له که‌مه‌کاندا نیشته‌جین، ⁷³ به‌شیوه‌یه‌کی با‌یۆمه‌تری تۆمار‌ک‌راو له‌لایه‌ن کۆمسیۆنه‌وه و به‌سه‌ر 309 بنکه‌ی ده‌نگدانی دابه‌ش‌ک‌راو له ناو که‌مه‌کاندا یان له نزیك ئه‌و شوێنه. دابه‌ش‌کردنی کارتی ده‌نگ‌ده‌ری با‌یۆمه‌تری له‌لایه‌ن تیمی گه‌ڕۆکی کۆمسیۆن ئاسان ک‌رابوو. ئاواره‌کان له 18 ی تشرینی یه‌که‌م ده‌نگیان دا، ته‌نها کارتی ده‌نگ‌ده‌ری با‌یۆمه‌تری به‌کار‌دین. چاودێرانی نێرده‌ی یه‌کیته‌ی ئه‌وروپا ئاگادار‌ک‌راوه‌وه و له هه‌ندیک حا‌له‌تدا راسته‌وخۆ چاودێر بوون. له رۆژی هه‌ل‌ب‌ژاردندا ئه‌وه‌یان بۆ ده‌رکه‌وت که ژماره‌یه‌ک له ئاواره‌کان هیش‌تا له شوێنی سه‌ره‌کی خۆیان تۆمار‌ک‌راو بۆ ده‌نگدان له جیاتی ئه‌و شوێنه‌ی که ئیستا تییدا ده‌ژین و له‌به‌ر ئه‌وه نه‌یان‌توانی ده‌نگ به‌دن. به‌پیتی راپۆرت‌ه‌کان ئاش‌ک‌رابوو که ئه‌و ئاواره ناوه‌خۆییانه‌ی له کامپه‌کانی هه‌رێمی کوردستان ده‌ژین

⁶⁵ که‌ی ئار ئار له سالی 2015 یاسایه‌کی ده‌ر‌ک‌دووه که مافه پارټیزاوه ده‌ست‌و‌ریه‌یه‌کی که‌مینه‌کانی فراوان ده‌کات.

⁶⁶ ده‌ست‌و‌ور، هونه‌ر، 49: "ئه‌نجمه‌نی نوێنه‌ران له ژماره‌یه‌ک ئه‌ندام پیک‌دیت، به‌رێژه‌ی کورسی بۆ هه‌ر 100,000 که‌سی عێراقی (...). نوێنه‌رایه‌تی هه‌موو پیکهاته‌کانی خه‌لک تییدا به‌رز ده‌ک‌ریته‌وه.

⁶⁷ له 14 ی تشرینی یه‌که‌م حه‌وت لایه‌نی سیاسی مه‌سیحی کار‌دانه‌وه‌یان هه‌بوو به‌رامبه‌ر ب‌ردنه‌وه‌ی بزووتنه‌وه‌ی بابل له چوار کورسی له پینچ کورسی مه‌سیحی به‌یان‌نامه‌یه‌کی هاویه‌شه‌وه و به‌ئیدانه‌کردنی ئه‌نجامه‌کانی "زۆر گومان‌اوی" که "دزینی ئیراده‌ی سیاسی پیکهاته‌ی مه‌سیحی" وه داوا له کۆمه‌لگه‌ی نیوده‌وله‌تی ده‌کات که به‌رگ‌ری له نوێنه‌رایه‌تی راسته‌قینه‌ی مه‌سیحیه‌کان بکه‌ن.

⁶⁸ چاره‌سه‌ره‌ پێش‌نیار‌ک‌راوه‌کان بریتین له: هه‌ل‌ب‌ژاردنی هه‌ل‌ب‌ژاردنی ب‌چ‌و‌و‌ک‌تر له ده‌وره‌یه‌ری ناوچه که‌مینه‌کان، پتوهری توند‌تر بۆ دیار‌ک‌ردنی کاندیده‌کان بۆ کورسییه پارټیزاوه‌کان، تۆماری ده‌نگ‌ده‌رانی جیا، ده‌نگدانی جیا و ته‌نا‌ه‌ت هه‌ل‌ب‌ژاردنی جیا.

⁶⁹ له کاتی‌کدا دا‌تای ته‌واو له‌سەر نه‌ته‌وه‌کان و ئایینه‌کانی دیاسپۆرای عێراقی له‌به‌رده‌ستدا نییه، چه‌ندین راپۆرت - له‌وانه له UNHCR و USCIRF (کۆمسیۆنی نه‌ته‌وه یه‌ک‌گ‌رتووه‌کان بۆ ئازادی ئایینی نیوده‌وله‌تی) - ئاماژه‌ به‌وه ده‌کات که که‌مینه‌کان به‌نا‌گونجاو (زیاد) نوێنه‌رایه‌تی ده‌ک‌رین له نێوان په‌نا‌به‌رانی عێراقی و کۆچه‌راندا.

⁷⁰ IDP عێراقی له‌رووی یاسایه‌وه به‌تاک‌یک پێنا‌سه‌ده‌ک‌ریت که‌دوای 9 ی نیسانی 2003 به‌زۆر ئاواره‌ی شوێن‌نێکی دیکه‌ی ناو عێراق بووه‌وه له‌وه‌زاره‌تی کۆچ و کۆچه‌ران تۆمار‌ک‌راوه.

⁷¹ زیاتر له نیو‌ه‌ی ئه‌و ناسنامه‌یانه له چوار ناوچه‌ی موس‌ل و شه‌نگال و به‌عاج و ته‌له‌عفه‌ر له پارټی‌گای نه‌ینه‌وا دین.

⁷² ئه‌م ژماره‌یه هه‌ردوو ناسنامه‌ی تییدا که بۆ یه‌که‌م جار تۆمار‌ک‌راو له لایه‌ن IHEC و ئه‌وانه‌ی که دۆخی تۆمار‌ک‌ردنیان نوێ‌ک‌رایه‌وه له نێوان 2 ی کانوونی دووهم و 15 ی نیسانی 2021.

⁷³ له مانگی ته‌مموزی 2021 نزیکه‌ی 184 هه‌زار په‌رله‌مان‌تار له عێراق له 27 کامپی فه‌رمیدا ژیاو و دووان له عێراقی فیدرال (کامپی ئه‌ی ئه‌ی ئیف له ئه‌نبار و که‌مپی جه‌دای 5 له نه‌ینه‌وا) و 25 که‌سیش له ژێر کۆن‌ت‌رۆلی ئیداری ئه‌ندامانی که‌مینه ئایینییه‌کان و به‌تایبه‌تی ئێزیده‌کان زۆریه‌ی ئه‌و ناسنامه‌یانه پیک‌دین که له کامپه‌کانی KRI نیشته‌جین.

له ژیر فشاری سیاسی حزب یان کرپنی دهنګه کانیان بوون. چالاکي تابيهت به په روه ردهی دهنګه ران له لایه ن کومیسوون پېشبینی کرابوو، به لامل به یی لایه نه په یوه نندیدار کان به ته وای جیبه جی نه کراون.

وه کو مه زنده کراوه له سه دا 85 ی سرجه می ئاواره کان له دهره وهی که مپدا ده ژین.⁷⁴ له کاتیکدا ئه وان ده توانن وه ک دهنګه رهی

ئاسای به شداری له هه لېژاردنه کاند ا بکه ن، زوریک له وان به هو ی کیشی ئه می و گرانی هاتوچوو ناتوانن بگه رینه وه شوینی خوین له رژی هه لېژاردندا.⁷⁵

XIII. به شداری کردنی کهسانی کهمنه ندام.

یاسا بیده نګه به رامبه ر به مافی سیاسی کهسانی کهمنه ندام. هیچ هه ولنیکي گرنگ نه دراوه بۆ که مکړدنه وهی کوسپه کان بۆ به شداریکړدنیان له رژی هه لېژاردندا.

عیراق له سالی 2013 په یوه ندی به ریکه و تنامه می مافی کهمنه ندامان (CRPD) کردووه، به یی ئه وهش تا ئیستا پروتوکولی ئاره زوومنه دانه ی واژو کردووه که ریکه به سکالای تاکه که سی ددهات بۆ پېشیلکاریه کانی سی ئار پی دی له لایه ن لایه ناکي دهوله ته وه. به داخه وه، داتا فهرمیه باوه رپیکراوه کان له سره ئه و که سانه ی کهمنه ندامن (PwD) له ولاتدا بوونی نیه.⁷⁶ ئه و ریکخراوانه ی کومه لګی مه دهنی که داکوکی له مافه کانی کهمنه ندامان ده که ن به 4-10 ملیون مه زنده یان ده که ن. هه رچونیک بیت، ئه م ژماره یه ته نیا مه زنده کردنی ریکخراوی تهنروس تی جیهانییه که ژماره ی PwD له هه ر ولاتیکدا به لایه نی کهمه وه له سه دا 15 دانراوه، له گه ل میژووی ئه م دوا ییه ی عیراق که چهن دین سال شه ری چه کداری و تیروری به خو یه وه بینوه.

ماده ی 29 سی ئار پی دی داوا له لایه نه دهوله ته کان ده کات که گهره ن تی مافه کانی سیاسی کهمنه ندامان بکه ن و دهره تی چیژوه رگرتنیان له سره بنه مای یه کسان له گه ل ئه وانی تر و هه روه ها به رزکړدنه وهی ژینگه یه کی چالا کانه که تیدیا کهسانی کهمنه ندام بتوانن به شیوه یه کی کاریگه ر و ته و او به شدار بن. ریکخراوه کانی کومه لګی مه دهنی په یوه نندیدار نیرده ی چاودیری هه لېژاردنی یه کیتی ئه وروپایان ئاگدار کردووه که له سه رووی ئه م نه نګیه کومه لایه تییه و تپروانییه نه رننیه کانی به رامبه رکهمنه ندامان هه یه، یاسا دانه ره کان له بری دابین کردنی مافه کانیان و به شداریکړدن له ژیا نی گشتی روویان کردو ته لایه نی 'چاره سه ری بزیشکی و گرنگی بیدان' ی کهمنه ندامان. له کاتیکدا یاسای 38 / 2013 چه ن د لایه نیکي پوزه تیغی تیدایه، به لامل به ناو نیشانی ' یاسای گرنگیدان به کهمنه ندامان و پیداو یستییه تابیه ته کان' و نه بوونی برگی په یوه ست به مافه سیاسییه کان.⁷⁷

یاسای هه لېژاردن بیده نګه به رامبه ر ریکگانی دهسته به رکردن و ئاسانکاری بۆ پیاده کردنی مافه سیاسییه کان له لایه ن کهمنه ندامانه وه. هیچ برګه یه ک نییه که کومیسوون ناچار بکات که ریوشوینی تابیه ت بگریته به ر. کهمنه ندامی جهسته تووشی ئاسته نګی زور بوون، له کاتی گه یشتنه بنکه کانی دهنګان. بۆ نمونه ئه و که سانه ی کیشی جولیهان هه یه نه یانده توانی به ئاسانی له بنکه ی دهنګان نزیک ببینه وه به هو ی ئه و به ریه ستانه ی که بۆ مه به سستی ئاسایش دروست کراون. سه ره رای ئه وهش، زوریک له بنکه کانی دهنګان له ئاستی زهوی به رز بوون و له و بینایانه بوون که به رز که ره وه یان نییه. ریکخراوه کانی کومه لګی مه دهنی له گه ل نیرده ی چاودیری هه لېژاردنی یه کیتی ئه وروپا کوبوونه وه و باسیان له وه کرد که زوریه ی ئه و که سانه ی کهمنه ندامی بینین و بیستن ده ست گه یشتنیان به خویندن که م بووه و وه کو نیوه خوینده وار ماونه ته وه. ئه مهش ده بیته هو ی ئه وهی که ئه وان زیاتر ته حده ی ئه وه بکه ن که به شداری له هه لېژاردنه کاند ا بکه ن. ریکخراوه کانی کومه لګی مه دهنی له گه ل نیرده ی چاودیری هه لېژاردن له یه کیتی ئه وروپا باسیان له وه کرد که ئه وان که نالیکي په یوه ندی کارامه یان ئاساییان له گه ل کومیسوونی بالای سه ریه خو ی هه لېژاردنه کان نه بوو، بۆ تاو تونیکردنی ئه و پینشیارانه ی که یی وه لامل ماونه ته وه.

به شی ریکاره کانی کومیسوونی بالای سه ریه خو ی هه لېژاردنه کان، نیرده ی چاودیری هه لېژاردنی یه کیتی ئه وروپای ئاگدار کردووه که هه ول دراوه که شوینی زوریه ی بنکه کانی دهنګان له ئاستی سه ر زه ویدا بیت بۆ دنلیا بوون له وهی کهمنه ندامان ده توانن به ئاسانی بچه ن ژووره وه. هه روه ها له نامیلکه ی ریکاره کانی رژی هه لېژاردندا باسکراوه، که سه ره کی ی پندرا له کاتی ریزبوون له بنکه کانی دهنګان و ئه و دهنګه رانه ی کهمنه ندامن ده توانن یارمه تی بدرین له تومارکردنی دهنګه کانیان له لایه ن خزمیک که خو یان هه لیده بژیرن که تا پله ی خزمایه تی چواره م ده توانن هه لېژیرن و خو یان جهختیان له سه ر ئه وه کردووه که چه ز ده که ن بتوانن به

⁷⁴ ۷۶ له سه دا ئی دی په کانی دهره وهی کامین که له ریکه بنده تابیه ته کاند ده ژین، له کاتیکدا له سه دا ۹ له خانووی ژیردهسته و په ناګه کانی دهره وهی کامپه کان ده ژین. له سالی 2018 وه رژی ئی دی په کان له ناوه نده کانی شاردا له زیادبووندا یه، چونکه چهن دین کامپی فره ی داخرا بوون.

⁷⁵ رژی هه لایه نه که به ره وهستان هات، ته نها ۵۶۲، ۱۴۰ گه رانه وه (له سه دا سی له کو ی گشتی) که له سالی رابردوودا روو ددهات.

⁷⁶ له ماده ی 31 سی ئار پی دیدا هاتووه که "حزیه کانی دهوله ته کان ده ستیانگرتوه بۆ کورکړدنه وهی زانیاری گونجاو، له وانه داتای ئامار و توینینه وه، بۆ ئه وهی بتوانن ئه و سیاسیاته نه دابنن و جیبه جی بکه ن بۆ ئه وهی کاریگه ریان هه بیت بۆ په یماننامه که ی ئیستا".

⁷⁷ 22 / 2011 هه رتمی کوردستانی عیراق یاسای ماف و نیمتیا زانی کهمنه ندامان و پیداو یستییه تابیه ته کان به یه کهسانی بیده نګه له سه ر مه سه له ی مافه سیاسییه کان.

سەرپەخۆي و بە ئېشتىوانى دەنگ بىدەن و نەيتى دەنگدانەكەيان بپاريزرېت. پېشنياركردن بۆ كۆمسيۆنى بالاي سەرپەخۆي ھەلئاردن بۆ چاپكردن كاغەزى تايبەت بە ناپېستان (برئل) و بەكرىكرتنى راكردنېك، و دامەزراندنى وەرگېرى زمانى ھىماي بۆ ھەر ناوچەيەك جىبەجى نەكراو.

راسپاردە: ياساكان بھيتنە رېزى پابەندبوونە نېودەولەتتېيەكانەو بە گرتەخۆي بەندەكان بۆ دئنيابوون لە بەشداريكردن كەسانى كەمئەندام لە پروسەي ھەلئاردن و بۆ ئەوئەي بتوانن بە شتوئەيەكى كاريگەر وسەرپەخۆ مافى دەنگدانى خۆيان پيادە بكەن كە رېز لە نەيتى دەنگدانيان بگيرت. پتيوستە كۆمسيۆنى بالاي سەرپەخۆي ھەلئاردنەكان رېوشوئى دياريكراو لە چوارچيۆي رېكخستەكان بگريئەخۆي.

XIV. كۆمەلگەي مەدەنى و چاودىرى نېودەولەتى

سەرەراي پالنېشتى دارايى سنووردار، نيردەكە ھەئساو بە بلاوكردنەوئەي ژمارەيەكى زۆر چاودير لە سەرانسەري عىراقدا و بەشداريانكردو لە بەرھەوئيشبەردنى شەفافىيەت لە پروسەكەدا.

چاوديراني خوجي ھەلئاردنەكان بەگوئيرەي ياساى كۆمسيۆنى ژمارە ۲۰۱۹/۳۱ و پەيرەوكانى كۆمسيۆنى بالاي سەرپەخۆي ھەلئاردنەكان دانيان پيدانراو و رېكخراون، ھەرەھا لە چالاكەكانيشياندا پابەندن بە بنەما و ريساكانى ھەئسوكەوتكردن. ريكارەكانى متمانەپيئەخشينيان رەواو لۆژيكن، و لەلايەن لاينە پەيوەنديدارەكانەو ئاشنا و دانپيدانراون، بە ئې بوونى پاساوى گونجاو ھيچ ريكريەك بۆ چاوديريكردن خوجيى دروستناكەن.⁷⁸ لەگەل ئەوئەشدا، بريارى درەنگى كۆمسيۆنى بالاي سەرپەخۆي ھەلئاردنەكان بۆ ريكەنەدان بە چاوديراني ناوخۆ بە بەكارھيئەتاني موبایل لەناو ناوئەندەكانى دەنگدان، كە تەنھا چەند رۆژنيك پيش ھەلئاردنەكان درا، ھەندىك كيشەي لەكاتى چالاكى راپۆرتكردن پيشوئەختە دروست كرد، بەلام بەراي چاوديراني ناوخۆ ئەم بريارە بەبەردەوامى جىبەجى نەكراو.

زياتر لە 46,000 چاوديري پروايتيكراوى ناوخۆ ھەبوون، لەگەل ئەوئەشدا ھەموويان لە بنكەكان بۆلەويان پيئەكرا، بە ھۆي نەبوونى پارەي پتيوست.⁷⁹ ريكخراوترين و بەرچاوترين گروپ بريتي بوو لە ھاوپەيماني تۆري نيشتياماني و ريكخراوكان بوون كە بريتي بوو لە ھەوت ھاوپەيماني چاودير - شەمس، تەموز، نوراقيب، عەين، ھاوپەيماني كەمينەكانى عىراق، بۆلويەكانى ئازادى و گەنجاني باشوور. پيكەوئە نزيكەي 8800 چاوديريان لەسەرانسەري 18 پاريزگادا بلاوكردۆتەوئە. چاوديري و راپۆرتە گشتيەكانيان - پيش و لەكاتى ھەلئاردن و دواي رۆژى ھەلئاردن - بە شتوئەيەكى ئەرتي بەشداريان لە شەفافىيەتي پروسەكەدا كرد.

⁷⁸ بەيقي ياسا، سى ئيس ئۆ دەتوانيت متمانەپيدانەكەي لەدەست بدات ئەگەر زياتر لە پينج لە سەدا ئەو ناوانەي بۆ متمانەپيدان پيشكەش كراون لەگەل مەرچەكان ناگونجيت. ياسا كە بە شتوئەيەكى سەرەكى بەنيازە ريكخراو ناكومىەكانى حزبي دوور بخەنەوئە كە لەوانەيە ھەول بىدەن وەك چاوديراني ناوئەو، لەلايەن ھەندىك گروپى چاوديري ناوخويەوئە زۆر توند دادەنرېت بەلام بە شتوئەيەكى ناعقلانى لەلايەن ئاي ئيچ ئاي سيەوئە جىبەجى نەكرا.
⁷⁹ سى ئيس ئۆ مەزەندەيان كرد كە تەنھا نيويك لە چاوديرە باوئەپيكراوكان لە راستيدا لە رۆژى ھەلئاردندا بلاو بوونەوئە.

به پي پي بپاره كهي ته نجومه نئاسايشي نه ته وه به كگرتووه كان، نه ته وه به كگرتووه كان نيردهيه كي بو چاوديري هه لئاردن له عيراق نارد. 200 چاوديري نه ته وه به كگرتووه كان له رۆژي دهنگدان له سهرتاسهري ولات وردينييان بو پرۆسه ي دهنگدان كرد. نيردهيه كي چاوديري هه لئاردن بچوكت و كورتخايه ن له لايه ن كۆمه له ي ولاتاني عهره بي و ريخراوي هاريكاري ئيسلاميه وه نيردر.

XV. رۆژي هه لئاردن

پرۆسه كه تا رادهيه كي زور به هينمي و ريكوپيكييه وه به ريوه چوو هاوكات له گه ل به شداريه كي كه مي دهنگدهران..
به نده كان ياساي هه لئاردن و ياساي كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان ناكۆكيه كان ي هه لئاردن ريكد ه خات. سپسته مي چاره سهر كردن ناكۆكيه كان له سهر دوو نمونه كارد ه كات، به كه م كارگيري و دووهميان دادوه ري .

بۆردي كۆمسيون تهو سكالايانه چاره سهر ده كات كه له ئانجامي ئاماده كاري و جپه جيكردن هه لئاردنه كانه وه سهره له ده دا. بۆردي كۆمسيون له وانه يه ده سه لاتي ليكۆلينه وه و دادگاييكردن سكالان بيات به له قه كان ي ئيداره ي هه لئاردن پارتيگكان. تهو سكالايانه ي كه لايه ني تاوانيان هه يه پتيويسته بو لايه نه تايبه ته مه نت بنيردين .

ياسا هيج برگه وه بندي تيدا نيه له سهر دوا مۆله ت بو ته سلېم كردن و دادگاييكردن سكالان له سهر ئاستي كارگيري و چه ند برگه وه بنديكي كه مي تيدايه سه به رته به بارودۆخي ياساي. ته م بوارانه به زوري له لايه ن ياساكي كۆمسيوني سهر به خوي هه لئاردنه كانه وه به ريوه براون. تهو راستيه ي كه لايه نه گرنگه كان ميكانيزمي يه كلايكه ره وه ي ناكۆكي هه لئاردن له ياسا داناندا دانمه زاون، به لكو له جياتي تهو بو ده سه لاتي ريخه ري ئيداره ي هه لئاردن جپه ده يلن، تهو هس دنياي ياساي نيه . سهره راي تهو هس، پيمانده لتي كه ياسا بنچينه ييه كان رتيوشون و ريكاره كان هه ميه لاي به شداريو و دهنگد ره وه روون نيه، هه ره ها ده توانيت به شيوه يه كي ئيختياري پئاسه بكرت كه پتيويست به پشكنيي پرۆسه ي ياساي نه كات.⁸⁰ كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان دوو رتيماي ده ركردوه كه له چه ند بابه تيكه وه به ريه ككه وتنيان هه يه، ته نها يه كيي كه له و رتيمايانه له سهر مالبه ري كۆمسيوني سهر به خوي هه لئاردنه كان بلاو كرابوه .

دوا مۆله تي تۆمار كردن سكالان جياوازيو به پي جوري سكاله، وه برگه وه بنده په يوه نديداره كان له نيوان چه ندين ياساي كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان بلاوكرانه وه: تهو سكالايانه ي كه په يوه بندي به ليستي دهنگد ره انه وه هه يه ده بوايه له ماوه ي دوو رۆژ له سهر پيچيه كه پيشكه ش بكرن. و سكال له سهر تۆماري كانديده كان پتيويسته تا ره زامه ندي كۆتايي كانديده كان پيشكه ش بكرن، سكال له سهر پيشيلكاريه كان هه لمه ته كه له ماوه ي تهو كاته ي كه سهر پيچيه كه به رده وام بووه، وه سكالاني رۆژي هه لئاردن ده بو له ماوه ي دوو رۆژدا تۆمار بكرن. تاوانباره كان ده بوايه ئاگدار بكرينه وه و مافي وه لامدانه ويان هه بوو. ياساي كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان ده لتي كه بۆردي كۆميسياريان ده بيت له ماوه ي س رۆژ له دواي ده رچووني بپاره كان به دوو زما ني فه رمي (عه ربي و كوردي) بلاوبكه ته وه. و شيوازي گونجاوي بلاوكرنه وه بگرتيه به ر. تهو بپارانه ي كه كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان له سهر مالبه ره كه ي بلاويانكر دۆته وه به تايبه تي به عه ربه ي بووه .

له ماوه ي پيش هه لئاردن زۆربه ي سكالان له سهر ئاستي كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان سه به رته به تۆمار كردن كانديده كان و پيشيلكاريه كان يانگه شه ي هه لئاردن بوو. كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان سه به رته به 189 سكال له سهر تۆماري كانديده كان و 183 سكال له سهر پيشيلكاريه كان كه مپينه كه به نيرده ي چاوديري هه لئاردن يه كيي ته وروپاي ئاگدار كرده وه. هه ره ها تيمه كان ي چاوديري كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كان 174 حاله تي پيشيلكاري كه مپينه كانيان تۆمار كرده وه. دوا به دواي سكالان و ته نجامه كان ي چاوديري كردن، نزيكه ي 180 غه رامه بو كانديده كان ده ركرا به تۆمه تي سهر پيچيكردن ياساكي هه لمه ته كه، كه به شيوه يه كي سهره كي له باره ي داناي پۆسته ره وه بوو.

دهسته ي دادوه ري هه لئاردن (EJP) پيكه اتوه له سي دادوه ره كه له لايه ن ته نجومه ني بالاي دادوه رييه وه ده ستنيشان كراون، داوا له بپاره كان ي بو سي ده كات. بپاره كان ي كۆتاييه له ياساي كۆمسيوني بالاي سهر به خوي هه لئاردنه كاندا هاتوه كه لايه نه سياسييه كان يان كانديده كان⁸¹ له وانه يه ته حه داي بپاره كان ي بۆردي كۆميسياري به سهر EJP بكات له ماوه ي سي رۆژ له

⁸⁰ مادده ي 2.3 ئاي سي سي پي ئار پارت ه كان ده ولته راسپارد كه 'دنيا بنه وه له وه ي كه هه ر كه سيك كه مافي يان ئازاديه كان ي وهك ته وه ي كه ليره ناسراون پيشيل ده كرين چاره سه ريكي كاريگه ريان ده بيت'.

⁸¹ دياره جياوازيه ك هه يه له نيوان وه ستاني ياساي وهك ته وه ي له ياساي ته نجومه ني نوته راني هه ريمي كوردستان دامه زراوه كه ته نها به پارت و كانديده كان ده به خشيت، له كاتيكا كه ريخه ري IHEC له 12 ئاي 2021 دا ده به خشيت به بريكاره كان و دهنگد ه ران، واژووكردن هه ردوو به نده كان پيشنياري تهو ده كات كه دهنگد ره كان نتاوانن زياتر داواي بپاري بو سي بكه ن له رۆژي دهنگداندا كه په يوه بندي به سكالوه هه يه.

بلاوكردنه وه كه دا⁸²، بۆردى كۆمىسياران مافى ئه وهى ههيه له ماوهى چهوت رۆژى كاركردندا وهلام بىداته وه له پسهلهى داواكارى و پرسىاره كانى EJP، كه يسه كه پتويسته دادگاپى بكرىت له ماوهى ده رۆژى كاركردن له وهلامى بۆردى كۆمىسياراندا.

ياساى ههلبژاردن، كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان ناچار دهكات له ماوهى 24 كاتژمېردا له داخستنى دهنگدان ئه نجامه كان رابگهيه نىت، ههرچۆنىك بىت، ههر وهك رىكخستنى كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان، سكالكان له رۆژى ههلبژاردندا دهتوانن له ماوهى 48 كاتژمېردا له رۆژى ههلبژاردنه وه تۆمار بكرين. ئهم جياوازيه له دوا واده كاندا ده بىته هۆى رابگه ياندى ئه نجامه كان، له كاتيكدا سكالاي پهيوه ندىدار هيشتا هه لئاسراوه. كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان رابگه ياند كه له كۆى 397 سكالاي كه گهيشته وه 10 كهسيان تواناي كارىگهريان له سهر ئه نجامه كانى ههلبژاردن ههيه⁸³، كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان هيج زانىاريه كى له سهر ئه وه 10 سكالايه نه داوه كه سهر به كام بازنه يان هيج ناهرۆكىكى پيشكهش نه كرد. كه ئه و بريارانهى كه سكالكانى لابرده كه مترین زانىارى تىدابوو و ئاماره يان به پيشىلكاريان نه كرد.

دوا به دواى رابگه ياندى دووهى ئه نجامه سهره تاييه كان له 16ى ئۆكتۆبه ردا، هه ندىك ئالۆزى هه بوو له گه ل لىدوانه گشتيه دژيه يه كانهى كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان بۆ ميدىكان سهره ت به وهى كه ئايا كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان به دوا داچوون بۆ داواكارىيه كانى تيهه لچونه وه به ئه نجامى ههلبژاردنه كان دهكات يان نا.⁸⁴ لىژنهى دادوهرى ههلبژاردن ئامارهى به نىردهى چاودىرى ههلبژاردنى يه كىتى ئه وروپا كرد كه له 20ى ئۆكتۆبه ر كه هيج تيهه لچونه وه يه كى وه رنه گرتوه. ئاماره به وه دهكات كه به دوو نامهى 13 و 20ى تشرىنى يه كه م، لىژنهى دادوهرى ههلبژاردن فه رمانى به كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان كردوه كه هيج تيهه لچونه وه يه ك نه گوازىته وه پيش ئه وهى وه لامىكى بۆ ئاماده بكات، نه گويزىته وه و ئاماره به ئه و دهستوره ياسايانه دهكات كه چهوت رۆژ به كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان. باسكردنى ئه و برىگه ياسايانهى كه چهوت رۆژ به كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان دهدهن بۆ ئه وهى ئارگيومىنتى خۆى پيشكهش بكات. له 26ى تشرىنى يه كه م، كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان بريارىدا 70 له 1432 داواكار به رز بگاته وه و ژماردنه وهى دهستى 2,153 سندوقى دهنگدان ئه نجام بىدات كه له 3ى تشرىنى دووه م ئه نجام درا. له گه ل ئه وه شدا، كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان بريارى دا تا 7ى تشرىنى دووه م داواكارى زياتر وه ربگرىت و پشكىنى بۆ بكرىت كه بووه هۆى ژماردنه وهى دهستى 2,136 سندوقى ترى دهنگدان. بنه ماي ياساي بۆ درىژكراوه يه كى تر نادياره و هيج كه سىك له لايه ن كۆمىسيۆنى سهرىبهخۆى بالاي ههلبژاردنه كانه وه نه پارا وه ته سهرى. ئه و نا رىك و پىكيانهى كه زهمينهى ئه و ژماردنه بوون له لايه ن كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كانى سهرىبهخۆيه وه نه ناسران، چونكه برياره كانى بلاونه كراونه ته وه.

تیهه لچونه وهى داواكارىيه كان دژى ئه نجامه كانى ههلبژاردن به و شپوه يه بووه هۆى لىلبوونى حاله ته كان و لابردي ئه و دوامۆله تانهى كه له ياسادا دامه زراون و ههروه ها مافى قهره بوكردنه وهى ياسايى كارىگهريان لاواز كرد .

پيشنيارى سهره كى : له ياسا كه دا دوا وادهى روون و گونجاو ده ريارهى ههر قوناغىكى جيا بۆ يه كلا كردنه وهى ناكو كى ههلبژاردن ديارى بكرىت. دوا مۆله ت بۆ سكالكانى رۆژى ههلبژاردن كه له وانه يه كارىگه رى له سهر ئه نجامه كانى ههلبژاردن هه بىت، پتويسته پيش رابگه ياندى ئه نجامه كان چاره سهر بكرىت .

⁸² ياسا كه دهستنيشاني ناكات كه له ماوهى چهند مۆله تىك له وه رگرتى داواكارىيه كه پتويسته EJP ئاگدار بگاته وه بۆ ئه وهى وه لامه كه ي پيشكهش بكات.

⁸³ له كۆى 88 له و 397 سكالايه هيشتا له كاتى ئهم رابگه يانده دا پۆلنىكراون.

⁸⁴ له ياساى كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كاندا هاتوه كه داوا له برياره كانى كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان دهكرىت راسته وخۆ له گه ل دهستى دادوهرى ههلبژاردن يان له گه ل نوسىنگه كى كۆمىسيۆنى بالاي سهرىبهخۆى ههلبژاردنه كان له ئاسى ناوه ندى يان پارىژگا تۆمار بكرىت.

تارادەیهێک پڕۆسەیهێکی دەنگدانی ئاشتییانە و رێکوپێک بە بەشداریهێکی کەمی دەنگدەران بوو. دەستگەشتن بە خشتهی نەنجامەکان نەبوو بەلام بشتراست کردنەوه و ژماردنەوهی دەستی بێکە کێشه لەسەرەکانی دەنگدان بە باشی بەرئێوەبرا.

پوختهی دەنگدان و ژماردن

نێردەهی چاودێری هەڵبژاردنی یەکییتی ئەوروپا رۆژی دەنگدان 278 بێکە دەنگدانیان لە 39 لە 83 بازنی هەڵبژاردن بەسەرکردەوه کە 11 لەسەر 18 پارێزگای عێراقی گرتەوه. بە شێوهیهێکی گشتی نەنجامدانی پڕۆسەکە بە ئەرینی هەڵسەنگینرا کە لە سەدا ۹۵ بێکەکانی دەنگدان بەسەرکرانەوه، وه رێکارەکانی دەنگدان جێبەجێکرا. لە دەرەوهی بێکە دەنگدان هیچ کێشهیهێکی گرنگ راپۆرت نەکرا، لە سەدا ۹۴ چاودێرانی بێکەکانی دەنگدان هیچ ریزگرتنێکی درێژیان لە دەنگدەران بە درێژایی رۆژە کە رانەگەیاندا، راگەیاندا فەرمی رێژهی بەژداریکردنە کەم بوو، کە بریتی بوو لە رێژهی ۴۴ لە سەدا.

کاری دەنگدەران لە سەدا 99 ی ئەو وێستگانهی سەردانیان کراوه پشکنینیان بۆ کراوه، و لە سەدا 60 بێکەکانی دەنگدان هەندێک دەنگدەریان هەیه کە لە رێگەي کاری دەنگدەران ئەلکترۆنی دەنگیان داوه، لە سەدا 31 ی بێکەکانی دەنگدان هەندێک لە دەنگدەران هەلگەپاونەتەوه، کە زۆریهێان لەبەرئەوهی ناویان لە لیستی دەنگدەران بێکەکانی دەنگدان نەدۆزراوهتەوه یان شکستیان هێناوه لە پێشکەشکردنی بەلگەنامە داواکراوهکان.

دەنگدەرەکان بە شێوهیهێکی رێکوپێک کارەکانیان بەرئێوەچوو، هیچ تیکچون و کەموکوریهێک رانەگەیهێنرا، لە گەڵ ئەوهشدا لە سەدا 12 ی بێکەکانی دەنگدان کە چاودێریکرا، دەنگدەران بێران پێکەوه لە هەمان سندوقی دەنگدان دەنگ دەدەن⁸⁵، نزیکهی لە سەدا 78 ی بێکەکانی چاودێریکراو لەبەرئەوهی بون بۆ ئەو کەسانە کێشهێ جوڵەیان هەبوو، لە سەدا 87 ییش ژنان بەزۆری وهک و ئامادەکاری پەرهی دەنگدان و چاودێرانی سندوقی دەنگدان دامەزراوون.

بە شێوهیهێکی گشتی رێکارەکانی دەنگدان پەیرهوکران، جگە لە جێبەجێکردنی رێکارەکانی بشتراستکردنەوهی پەنجەمۆر بە ناتەواوی کە بووه هۆی بێبەشبوونی هەندێک لە دەنگدەران.⁸⁶ چاودێران ئاماژەیان بەوهدا کە هەندێک لە ئامێرەکانی بشتراستکردنەوهی دەنگدەران و سکاڤەرەکانی بینایی لە کارکەوتوون، هەرجۆنێک بێت کێشهێ تەکنیکی لە زۆریهێ شوینەکان چارەسەرکرا، و دەنگدان لەو بێکەکانی کێشهێ تەکنیکی تێدا بوو دەستپێکرایهوه.

لە سەدا 98 ی ئەو بێکەکانی دەنگدان کە چاودێری کراوه، کاندیدەکان و بریکارەکانی حیزب و چاودێرانی ناوخۆ توانیویانە چاودێری پڕۆسەي دەنگدان بکەن. بەبێ سنوورداریکردنی ناپیویست. کاندید و بریکارەکانی حیزب لە سەدا ۹۱ ی بێکەکانی دەنگدان ئامادەبوون، لە کاتیکی چاودێرانی ناوخۆ سەردانی لە سەدا ۳۰ ی بێکەکانی دەنگدایان کردوه.

لە سەدا 12 ی بێکەکانی دەنگدان چاودێران تێبینیان کرد کە سێکی رێگەپێنەدراو لە ناو بێکەکانی دەنگدانه، ئەمانە بەزۆری کارمەندی ئاسایشی نەخوارو و بریکارە رێگەپێنەدراوهکان بوون. لە سەدا ۹۱ ی ئەم جۆرە حالەتانه، ستافی دەنگدان داویان لە خەلکی بێ مۆلەت نەکرد کە بێکەکانی دەنگدان بەجێهێلن.

نموونهی چاودێریکردن بۆ ژماردنی ئەلیکترۆنی و دەستی لە بێکەکانی دەنگدان زۆر بچووک بوو و لەبەر ئەوه نێردەهی چاودێری هەڵبژاردنی یەکییتی ئەوروپا نەیتوانی هەڵسەنگاندنێکی گونجاو بۆ پڕۆسە کە بکات.

⁸⁵ یارمەتیدانی دەنگدان بۆ دەنگدەرە نەخۆتێندەوارەکان و دەنگدەران کە مەئەندام رێگەپێدراو بوو، هەرحەندە یاساکە نوێنەر و دەنگدانی گروپ قەدەغە دەکات.

⁸⁶ یاسا رێگە دەدات بە زۆرترین لە سەدا 5 دەنگدەران تۆمارکراو لە هەر بێکەیهێکی دەنگدان دەنگ بەدەن تەنانهت بەبێ سەلماندنی پەنجەمۆری سەرکەوتوو. لە هەندێک لە بێکەکانی دەنگداندان چاودێری ئەم ماددەیهێ نەکراوه و هەموو ئەو دەنگدەرانهی کە پەنجەمۆرەکانیان بە سەرکەوتوویی نەسەلمێنراوه، رێگەیان پێنەدراوه دەنگ بەدەن.

خشته بهندی و یه کلايیکردنه وهی ئه نجامه کان

دهستهی بالای سهر به خوی هه لئار دهنه کان بهشی ئوپراسیۆن و تهکنه لۆجیای زانیاری بهرپر سياره له خشته دانان و شیکردنه وهی ئه نجامه نیشتمانییه کانی هه لئار دهنی په رله مانی عیراق. کۆمسیۆنی بالای سهر به خوی هه لئار دهنه کان خشته بهندی ئه نجامه کانی له نیشتمانییه کانی له ئۆفیس سهره کی له بهغدا و ناوهندی پشتر استکردنه وهی ناوهندی و سهنته ری ژمار دنی دهنگه کانی له شوینیکی نزیك بهر ئوه دهبرد.

بهی هچ روونکردنه وه بهک، دهستگه یشتن به خشته بهندی له ناوهندی خشته بهندی ئه نجامه نیشتمانییه کانی، وه کو قوناغی گرنگ له پرۆسهی هه لئار دهنه، نه به نیردهی چاودیری هه لئار دهنی یه کیتی ئه وروپا و نه به گرووپه چاودیره ناوخۆیه کانی به خشر. ئه مه پشیکاریه کی روون بوو له ریکخستی کۆمسیۆنی بالای سهر به خوی هه لئار دهنه کان که تیدا ئاماژه یه کی ریکاریه بو ئاماده بوونی چاودیره باوه رپیکراوه کان به درێژای پرۆسه که⁸⁷ و ئه و ریککه وتنامه کارگێریه ی له نیوان شاندى یه کیتی ئه وروپا بو عیراق و کۆمسیۆنی بالای سهر به خوی هه لئار دهنه کانواژوو کراوه، که مافی دهستگه یشتن نیردهی یه کیتی ئه وروپا به سهنته ری خشته بهندی دهات. ⁸⁸ ریکخراوی UNAMI ته نیا مافی دهستگه یشتن به داتا به یسی ئه نجامه کان هه بوو. پرۆسه ی خشته بهندی ئه نجامه کان شه فاف نه بوو و ریزیان له مافی هاو لاتیان نه گرت بۆ دهستگه یشتن به زانیاری. نیردهی چاودیری هه لئار دهنی له یه کیتی ئه وروپا نهیتوانی هه لسه نگانندیکی وورد بو ئه م قوناغه ی پرۆسه که بکات چونکه ریکه ی چاودیری کردنی پ نه درا⁸⁹.

سهنته ری ژماردن و پشتر استکردنه وهی ناوهندی دهنگه کان له 12 بۆ 16 ی تشرینی یه کهم له کارکردندا بوون، به له گه له به شه کانی هاوو و که رهنتین و خه زنکردن و ئه رشیف و دوو ژووری گه وره که ته رخانکرابوون بۆ پشتر استکردنه وهی ئه نجامه کانی (ژماردن) سکانه ری بینای بنکه ی دهنگدان) و ژماردن دهستی بنکه کانی دهنگدان. ریکاره کانی ئه م قوناغه درهنگ نوسرانه وه و به ئاسانی به ردهست نه بوون بۆ لایه نی په یوه ندیدار. نیرده که، چاودیرانی نیوخوی، و پارته سیاسییه کان و بریکاری کاندیده کان دهستگه یشتن ته وایان هه بوو بۆ چاودیری کردنی پرۆسه که.

بهی کۆمسیۆنی بالای سهر به خوی هه لئار دهنه کان، ئه نجامه کان به شیوه یه کی ئه لکترونی له 93.6 له سه دا له بنکه کانی دهنگدان وه رگراون، ئه مه ش له 54,263 له 57,944 بنکه کانی دهنگدانه. له 11 ی تشرینی یه کهم 3681 بنکه ی دهنگدان (6.3) له سه دا له سهرتاسه ری و لات دووپات کرایه وه که شکستیان هینا له ناردنی ئه نجامه کانی هه لئار دهن. ⁹⁰ رۆژی 13 ی تشرینی یه کهم، کۆمسیۆنی بالای سهر به خوی هه لئار دهنه کان رو نیکرد وه که له و 3681 بنکه ی دهنگدان 3037 ویتسگه له ناردنی ئه نجامه کان له ریکه ی گواستنه وهی سه ته لایت شکستیان هینا و 504 ویتسگه یشتن شکستیان هینا له گه یانندی میمۆری یو ئیس بی و 140 بنکه ی دهنگدان شکستیان هینا له گه یانندی میمۆری یو ئیس بی و داتای سه ته لایت. ویتسگه کانی تر به خیرای بۆ ژماردن دهستی نیشان کران، له کاتیکدا له حاله تی هه موو ئه وانی تر یه کهم جار پشکنین کرا بۆ ئه وهی ئه نجامه کانی ژماردن سکانه ری بینای بنکه ی دهنگدان واته PCOS به شیوه یه کی ئه لکترونی بنیردین له ریکه ی ئامیری گواستنه وهی ئه نجامه کان (گواستنه وهی سه ته لایت).

ئامیره کانی PCOS توانیان به سترینه وه به ئامیری گواستنه وهی سه ته لایت وه و ئه نجامه کان نیرداون بۆ ناوهندی یه کلا کردنه وهی ئه نجامه نیشتمانییه کان بۆ پشکنین و یه کلا کردنه وه. له کۆتا دا، 265 ویتسگه دیاریکران بۆ ژماردن دهستی دوای ئه وهی زانا که ناتوانن دهستیان به داتای ئه نجامه کان له ئامیره کانی PCOS بگات. تیکشکانی 3681 بنکه ی دهنگدانی قه رهنتینه کراو ده ریخست که له سه دا 24 ی ئه نجامه نادیاره کان له نهینه وه و له سه دا 18 ی له بهغدا و 9 له سه دا له سلیمانیه وه سه رچاوه یان گرتوه. له لایه کی دیکه وه پارێزگانی که ره لا و که رکوک و موسه نا یه ک له دوای یه ک 24 و 9 و 1 ئه نجامی بنکه کانی دهنگدانان نه درا وه.

کیشه کانی ناردنی ئه نجامه ئه لکترونییه کانی بنکه ی دهنگدان خرا وه ته پال بهرپرسانی بنکه ی دهنگدان که نازانن چۆن ئامیره کانی گواستنه وهی سه ته لایت کارینه کهن، کارنه کردنی PCOS و کیشه ته کنیکیه کان له گه ل گواستنه وهی ئه نجامه کان به ستر وه ته وه

⁸⁷ "چاودیرانی باوه رپیکراو و بریکار و نوته ری میدیا که ناسنامه ی کۆمسیۆنه کانیان هه یه مافی چوونه ناو بهشی بهر ئوه بردنی ئه نجامه کان و خشته بهندیان هه یه بۆ چاودیری کردنی پرۆسه ی چوونه ناو ئه نجامه کانی هه لئار دهن."

⁸⁸ "له رۆژی دهنگدان و دواتر ئای ئیچ ئای سی ئی ئی ئی و ئه ندامه کانی گه رهنی دهکات، نازادی دهستگه یشتن له هه ر کاتیک، بۆ هه موو بنکه کانی دهنگدان و بنکه کانی ژماردن/خشته دانان..."

⁸⁹ ریکاره کانی خشته کردن بریی بوون له وه رگرتن، چوونه ژووره وه، وردی بی، و ئه رشیفکردنی داتا ئه لکترونییه کان که له ریکه ی گواستنه وهی سه ته لایت و له ریکه ی میمۆری یو ئیس به وه وه ریکرتوه، بارکردنی داتای USB که فۆتۆکۆپی کاغه زه کانی دهنگدان و فایلی په نجه مۆر و ئه نجامه کانی PCOS له خۆ ده گرت؛ بهراوردکردنی ئه نجامه کانی بنکه ی دهنگدان که له ریکه ی سه ته لایت وه نیرداوه له گه ل داتای یو ئیس بی بۆ دنیابوون له هاو تاکردنی ژماره کان بۆ هه ر ویتسگه ییک؛ وه بهراوردکردنی داتا کانی بنکه ی دهنگدان تۆمارکراوه له سه ر شیوه ی ئاشته وای 41 له گه ل ئه نجامه کانی یو ئیس بی.

⁹⁰ بنکه کانی دهنگدان (PSS) ئاماژه یان بۆ لیکۆلینه وه کان کرد له وانه: (i) یو ئیس که ئه نجامه کانیان له ریکه ی گواستنه وهی سه ته لایت وه نیرداوه به لام سه رکه وتوو نه بوو له ناردنیان له ریکه ی یو ئیس بی ته خته، (دوو) یو ئیس که ئه نجامه کانیان له ریکه ی یو ئیس بی به ستر وه به لام سه رکه وتوو نه بوو له ناردنیان له ریکه ی سه ته لایت وه، (سێ) یو ئیس که جیاوازییه ک له نیوان ئه نجامه کانی سه ته لایت و یو ئیس بی به ستر وه، (4) یو ئیس که شکستی هینا له ناردنی ئه نجامه کان له ریکه ی سه ته لایت و یو ئیس بی ئیس، ته نها ئه نجامه کانی ژماردن دهستی دهگاته ئای ئیچ ئای سی.

به سنورداریوونی باندی سه ته لایت، چونکه بنکه کانی دهنگدان ههولی ئه وه یاندا یه کسه ر ئامیره کان بههستنه وه. هه ندیک له ئامیره کان PCOS له رۆژی هه لئار دندا به پیتی راپورته کان کاره که یان وه ستاند و پتویستی به ووشه ی نه پیتی نوی بوو بۆ ده ست بیکردنی کاره کان⁹¹.

تیبینی کراوه له لایه ن چاودیره درێژ خایه نه کان که دهنگه نادروسته کان، که به شتیه یه کی ئه لکترونی پۆلین کراون و به مۆرنیکی سوور له پشته وه ی کاغه زی دهنگدان که له لایه ن ئامیری PCOS دیاری کرابوون، له کاتی ژماردنی دهستی به وردی پشکنینیان بۆ نه کراوه. ئه وه راستکردنه وه یه کی گرنگ ده بوو، که به پیتی سیسته می SNTV ده توانی به جیاوازیه کی زۆر که م کورسییه ک به ده ست به پیری یان له ده ست بچێ.

چاودیره درێژ خایه نه کان تیبینیان کرد که کۆپی فۆرمی ئه نجامه کان، هه م له ئه نجامی ژماردنی دهستی و گواستنه وه ی PCOS، به ئاسانی له ده ره وه ی ناوه ندی پشتراستکردنه وه بۆ لاکرانه وه بۆ بریکاره کانی حیزب و چاودیران به مه بهستی پشکنینیان.

زانایاری که م له به رده ست بوو له سه ر خشته ی رۆژانه و به ره و پشچونی پرۆسه ی پشتراستکردنه وه و کۆی گشتی په یوه ندیه کانی کۆمسیۆنی بالای سه ره به خۆی هه لئار دندا که سه باره ت به پرۆسه که لاواز بوو سه ره رای ئه وه ی که که نالی ته له فزیۆنی گشتی راسته وخۆ له ناوه ندیه وه په خش ده کرا. میدیاکان بانگیش کراون هه رچه ند به بۆ ئامیری تۆمارکردن. به رنامه ی راسته وخۆ سه باره ت به پرۆسه ی پشتراستکردنه وه له لاپه ره ی فه یسووی کۆمسیۆنی بالای سه ره به خۆی هه لئار دندا که په خش کرا، هه رچه ند به بینه ران قورس بوو که له ورده کاریه کانی پرۆسه که تیبگه یان.

پاسپارده :کۆمسیۆنی بالای سه ره به خۆی هه لئار دندا که پتویسته گهره نتی بدات به بریکاره کانی حیزبه سیاسیه متمانه پیکراو و کاندیده کان و چاودیران و هه موو میدیاکان به میدیای په خش و گه یشتنی ته واوی قوناغه کانی پرۆسه ی هه لئار دندا و گه یشتن به گشت ناوه ندیه کانی دهنگدان و بۆ یه کلاکردنه وه ی ئه نجامه کان له ناوه ندی یه کلاکردنه وه ی نیشتمانی.

سه رۆکی کۆمسیۆنی بالای سه ره به خۆی هه لئار دندا که و ئه ندامانی بۆردی کۆمیساران سه ره به رشتی و به رپوه بردنی سه نته ره که یان کرد، له گه ل ستافی پیشکه وتوو له ئۆفیس نیشتمانی و GEO که راستکردنه وه ی PCOS و ژماردنی دهستی دهنگدانیان به رپوه برد. له سه رتا دا کۆمسیۆنی بالای سه ره به خۆی هه لئار دندا که به شتیه یه کی لاواز ئاماده بوو، به لام دوا ی رۆژی دووه م به شتیه یه کی کارتر کاریان کرد. سه نته ره که به به رده وای له لایه ن راپۆتکارانی یونانی و شاره زایانی IFES و نوینه رانی هیزه چه کداره کان و کۆمه لگه ی دیپلۆماسی به سه رکرایه وه. متمانه پێدانه کانی چاودیران بۆ پرۆسه ی پشتراستکردنه وه ی نیشتمانی و ژماردن رها بوو و بریکاره کانی حیزب و کاندیده کان و چاودیران و چاودیرانی نه ته وه یه کگرتوو هه کان ره گه یان درا دیمه نی ناوچه کانی ده وره به ری میزه کانی ژماردن به سه ربکه نه وه و پشکنینی بۆ بکه ن.

له 1432 داواکاری پێداچونه وه که ئه نجامه سه ره تاییه کانی ده خسته ژیر پرسیار، کۆمسیۆنی بالای سه ره به خۆی هه لئار دندا که 70 داواکاری په سه ند کرد که سه رتا بووه هۆی کردنه وه و ژماردنه وه ی دهستی 2153 بنکه ی دهنگدان. له 15 پارێزگا ژماردنه وه له 27 تشرینی یه که مه وه بۆ دواتر ئه نجامدرا و نێرده ی چاودیری هه لئار دندا یه کیتی ئه وروپا توانی له ماوه ی پینچ رۆژی یه که می (27-31) ی تشرینی یه که م (چاودیری پرۆسه که بکات. پرۆسه که باش ریک خرا و شه فاف بوو له گه ل داواکارو کاندید و بریکاره کانی حیزب، ستافی یونانی و چاودیران که ده ستگه یشتنی ته واویان به میزی ژماردن هه بوو. په خشی میدیاش ئاماده بوو. به گشتی ئه نجامه کانی ژماردنه وه به ده ست هاوته ریب بوو له گه ل ئه نجامه کانی ژماردنی ئه لکترونی، جگه له هه ندیک له بنکه کانی دهنگدان که دوا ی تاقیکردنه وه ی فیزیکی دهنگدان نادروسته کان ژماره یه کی زۆر که میان وه ک دهنگی یاسایی له قه لهم درانه وه. ئه مه کاریگه ری نه بوو له سه ر ئه نجامه گشتیه کانی بازنه کان. راپۆرتی ژماردنه وه ی بنکه کانی دهنگدان پیشکه ش به بۆردی کۆمیساران کرد بۆ وه لمانده وه ی داواکاری گازانده کان.

⁹¹ لهم حالته دا به رپوه به ری جی ئۆ په یوه ندی کرد به دابینه کیری سۆفوتیره کان میرو سیسته مه کان له IHEC بۆ نه پینوشه یه کی نوی. روون نیه که چه ند وشه ی نه پیتی نوی داواکاره و ئه گه ر دواکه وتن له کارپیکردنی پی سی ئۆ ئیس کاریگه ری له سه ر به شداری دهنگدانه هه بوو. له رۆژی دهنگدانی نیوه رۆدا

چاره سه ره که دابینه کرا، کاربه رنامه ی ته له فۆنی زیره ک بوو که پاسۆردیکی دروست کرد دوا ی چوونه ناو ژماره ی ناسنامه ی پی سی ئۆ ئیس و پی ئیس.

ئەنجامە سەرەتايىيەكانى ھەلئىزاردن لە ماوھى 24 كاتژمىردا راگەيىنران و بىلاوكرانەوھ، بەلام بە بى جياكردنەوھى بىكەكانى دەنگدان و جياكردنەوھى داتاكانى بەشدارىكردن و دەنگە پوچەنەكان.

بىلاوكردنەوھى ئەنجامەكان

ياساى ھەلئىزاردن كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان ناچار دەكات لەماوھى 24 كاتژمىر دواى پۆژى ھەلئىزاردن ئەنجامى سەرەتايى رابگەيەنيەت و ھاوكان ئامارى وردى ھەلئىزاردن ئاشكرا بكت.⁹²

ئەنجامە سەرەتايىيە لاوھىكەكان لە 11 ى تشرىنى يەكەم بە كۆى 22,118,368 دەنگدەرى تۆماركرا و 9,077,779 دەنگى تۆماركرا بىلاوكرانەوھ، كە لەگەل پۆژەى 41 ى بەشدارىكردن لە دەنگدان. ژمارەى دەنگدەرە شياوھەكان كەمبووھە پىشتەر 25.2 ملىون دەنگدەرى راگەيانە، دواى ئەوھ كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان بىرياردا پۆژەى بەشدارى لەئاستىيى خواروھتر كەپىكدەت لە كۆى ژمارەى BVC ى دەرچوو (17.1ملىون) و كۆى ژمارەى كارتى دەنگدانى ئەلكترۆنى برواپىكرەوى كۆن كەلەدەست دەنگدەر بووھ ديارىبكت. ئەنجامى بەشپىك لە بازەكان لەسەر بىنەماى ھەلئىزاردن لەلايەن كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكانەوھ پەخشكرا، بەلام تەواو نەبوو، بەبى ئەنجامەكانى بىكەى دەنگدانى تاكەكەسى و زانىارى دەنگدانى نادروست.

بە پىي كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان، ژماردى دەستى بە 8,273 بە ھەرەمەكى، و بە تىروپشك، ئەنجامى ژماردن بەدەست 100 لە سەدا لەگەل ژماردى ئەلىكترۆنى PCOS يەكسان بوو، لە كاتىكدا ئەنجامى مېمۆرى يو ئىس بى، كە ئەنجامەكانى ھەلئىزاردن لە PCOS وەرگرتوھ، 100 لە سەدا لەگەل ئەو ئەنجامانەى لەپىگەى سەتەلايت نىردراوھ يەكسان. لە سەرەتادا ئەم وپستگەنى بە دەستى ھەژمار كراو لە راگەياندى ئەنجامە سەرەتايىيەكاندا نەبوو بەھۆى ھەلەيەك لەلايەن ستافى كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكانەوھ، كە لاىەنە پەيوەندىدارەكان رەخنەيان لىگرت.

پۆژى 16 ى ئۆكتۆبەر كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان ئەنجامى تەواى سەرەتايى راگەيانە لەكۆى 22,118,368 دەنگدەرى شياو 9,602,876 دەنگدەر يان لەسەدا 43 بەشداريان لەھەلئىزاردنەكان كىردوھ.⁹³ كۆى گشتى 8,882,633 دەنگى دروست تۆماركراوھ، لەگەل پۆژەى 7.5 لەسەدا دەنگدانى نادروست لە سەرتاسەرى ولات راپۆرتكراوھ. ئەو پۆژە بەرزەى دەنگى پوچەل تا رادەيەك وەك دەنگى نارەزايەتى تەفسىر دەكرىت، ھەرچۆنىك بىت، دىزايى كاغەزى دەنگدان كە چوارگۆشەكە بچوك بوو بى ديارىكردى كاندىد و لاىەنەكان و كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردن بەشپەيەكى تەواو پەروەردەپى دەنگدەران ى نەكردبوو لەسەر چۆنىەتى دەنگدان كە لەوانەيە ئەوش فاكترىيى كاريگەر بىت .

ئەنجامى بازەكانى ھەلئىزاردن بەژمارەى دەنگەكانەوھ بۆ ھەر كاندىدىك، بەلام بەبى ئىنتىماى حزبى/ھاوپەيمانى/سەرەبەخۆكان، لەسايتى كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكاندا بەردەست بوو و ھەرەھا لەكەنالى تەلەفزيۆنى گشتى و لەسەر پلاتفۆرمىسيۆشال مېدىاى كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان پەخش كرا، ھاوكان، ئامارە فەرامۆشكراوھەكان، وەك ئەنجامى بىكەكانى دەنگدان، دەنگدانى دروست و نادروست لەسەر بىنەماى ھەلئىزاردن، جىئندەر و يەكەم جار بەشدارى دەنگدەران لەبەردەستدا نەبوو. تاكە ئەنجامەكانى بىكەكانى دەنگدان (لە PCOS چاپكراوھ) كە لە وپسايت و پەرى فەيسبوكى كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان بەردەست بوون ھى 3,681 بىكەى دەنگدانە بوون.

راسپاردەى سەرەكى : بۆ زىادكردى شەفافىيەت و متمانەى گشتى بەپۆسەى ھەلئىزاردن لەپىگەى بىلاوكردنەوھى ئەنجامەكان قۇناغ لەدواى قۇناغ لەكاتى پۆسەى يەكلاكردنەوھ و بەبىلاوكردنەوھى ھەردوو ئەنجامى سەرەتايى وئەنجامى كۆتايى بەپىيى بىكەى دەنگدانەوھ.

⁹² ياساى ھەلئىزاردن ژمارە 9 ى 2020: كۆمىسيۆنى بالاي سەرەبەخۆى ھەلئىزاردنەكان پابەندە بەراگەياندى داتاكانى ھەلئىزاردن و لەوردەكارىدا لەھەر ھەلئىزاردنىكدا وەك ژمارەى دانىشتوان و ژمارەى دەنگدەرانى تۆماركراو و ژمارەى لىستەكانى ھەلئىزاردن و ژمارەى جگە لەئەنجامە وردەكانى ھەلئىزاردن وەك پۆژەى دەنگدانى دروست و نادروست و بەشدارى دەنگدەران و ژمارەى ئەو دەنگەنى لىستى كراوھ لىستى تاكەكەسى بەدەستھاتوون و كاندىدە براوھ دۆراوھەكان لەھەر ھەلئىزاردنىكدا".⁹³

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrJoiNmUzYjAzNTYtZTJiNS00NzhkLTg0ZWUtMzlkZDAyZGM5NmMzIiwidCI6IjNkZTVhZmM2LWZhMDItNDM3OS04MDJkLTJhZjY3YjNmYzQ0ZiIsImMiOiJlEwQ%3D%3D&pageName=ReportSection17cb90c44073d7b>.88131

پوانگەى سىياسى بۇ ئەنجامە كانى ھەلپۇزاردن

لە 11 ى تشرىنى يەكەم رېژەى بەشدارىكردن 41 لە سەدا لەلايەن كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلپۇزاردنەكانەو ھاگەيەنرا. كە دواى ئەو ى لە 16 ى تشرىنى يەكەمدا 3681 بىكەى دەنگدانى كەرنەنتىنەكراو رېژەى كە بۇ 43 لە سەدا بەرۇكرايەو ى نوكردەنەو ى زىاتر لەلايەن كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلپۇزاردنەكانەو لە 21 ى تشرىنى يەكەمدا رېژەى بەشدارى ولتەكەى بۇ 44 لەسەدا زىاد كەرد و بۇ يەكەم جار دابەشبوون بەيى پارتىگا دابىن كرا.

ھاوتەرىب لەگەل ھەلپۇزاردن پىشوو دا رېژەى بەشدارى بەغدا نزمىتىنى لە ولتادا تۆماركرد، لەكاتىكدا ناوچەكانى دەرەو ى پارتىگا و ناكۆكى لەسەرەكان رېژەى سەروى مامناوئەندەويان تۆمارى كەرد.⁹⁴ ئەم تايەتمەندىيە لەپاىردوودا لەلايەن شانە كۆمەلەيەتەكانى ناوچە لادىيەىكان زىاتر روونكردەنەو ى بۆكراو، چۆنكە كۆنترۆلى كۆمەلەيەتى دانىشتوانى ئەو شوئىنانە چرتە لە دانىشتوانى پايەخت. شىخى ھۆزەكان زال دەبن يان ھەرەشە دەكەن، و رېژەى ھەژارى زىاتر دەيىتە ھۆى ئەو ى رووبەروى كرىنى دەنگى ھاولەتيان بىنەو ى. ھەرىمى كوردستانى عىراق بە شىو ىەكى نەرىتى ئەو ناوچەيەى زۆرتىن بەشدارى تىدا دەكرىت، ئەنجامى جۆراوچۆرى پىشان دەدات، و بە روونى دەھۆك كە پارتى دىموكراتى كوردستان تىدا زالە بە لە سەدا 59 زۆرتىن رېژەى بەشدارىكردن لە عىراقدا ھەبوو، لەكاتىكدا سلىمانى كە لەزىر كۆنترۆلى يەكيتى دايە لە دواى بەغدا كەمترى رېژەى بەشدارى تۆماركرد كە سەدا 41 بوو.

ئەنجامە سەرەتايەىكان كە لە مالىيەرى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلپۇزاردنەكاندا بلاو كراونەتەو دەرەخت كە كوتلەى سەدر ژمارەى كورسىيەكانى لە 54 كورسىيەو لە سالى 2018 ەو بۇ 73 كورسى زىاد كەردو و بەو شىو ىەش پىگەى خۇى وەك بەھىزىرتىن ھىزى سىياسى پىشتراست دەكاتەو ى. سىيەم بەھىزىرتىن حزب دووبارە ھىزىكى شىعە بوو :ھاوپەيىمانى پىشووى دەولەتى ياساى مالىكى لە 25 كورسىيەو لە سالى 2018 بۇ 33 كورسى بەرزىو ىو ى. ھاوپەيىمانى فەتى پەيوەندىدار بە ەشدى شەعبى بە 48 كورسىيەو لە دوو ى بەھىزىرتىن كوتلەى دواى سەدرىيەكان و تەنيا 14 كورسى بەدەستەيتا. ھەرچۆنكى بىت، چوار كورسى كەمىنەى مەسىحى دەتوانرا زىاد بكرىت بۇ ئەم ژمارەى، چۆنكە لەلايەن بزوتتەو ى بابلى پەيوەندىدار بە ەشدى شەعبىو ى بەدەستەتوون، ئەو پىشكەوتنەى كە باوكسالارى كلدانى پىشترا يى دەوترا" رفاندنى كورسىيە مەسىحىەكان."

ھاوپەيىمانى تەقەدوم بە سەرۆكايەتى ەلبۆسى سەرۆكى ئەنجومەنى نوئىنەرانى عىراق بە 37 كورسى بوو بە دوو ى بەھىزىرتىن ھىز لە پەرلەمانى نوئىدا كە شەش ئەوئەندەى كە لە سالى 2018 لەگەل حزبەكەى بەدەستى ھىناو ى. موئەحىدونى نوچەيفى كە پىشترا بەھىزىرتىن پارتى سوننە بوو بە 14 كورسىو ى، ئەمجارە شىكىتى ھىنا لە بەدەستەيتانى يەك كورسى. ھاوپەيىمانى ەزم، ركبەرى سەرەكى تەقەدوم بۇ دەنگى سوننەكان 13 كورسى بەدەستەيتا.

سىيەم (پىش ئىستا لەگەل ئىتتىلافى دەولەتى باسا) و پلەى پىنچەمىش چوو بۇ دوو ىزى كوردىيەو پارتى لە سالى 2018 دا لە 25 كورسىيەو ى بۇ 33 كورسى بەرزىو ىو ى، لەكاتىكدا يەكيتى بەھۆى ناكۆكى و مەملانى سەركردايەتيەو لە 18 كورسىيەو ى دابەزىو ى بۇ 15 كورسى. لە ھەرىمى كوردستانەو ى نوئى دەستى بەسەر رۆلى ئۆبۇزىسيۇندا كرتوو كە پىشترا لەدەست بزوتتەو ى گۆراند بوو، چۆنكە ديارە لە سالى 2018 ەو دەستى بەسەر ئەو 5 كورسىيەى گۆراند كرتوو و لە 4 كورسىيەو ى بۇ 9 كورسى بەرزىو ىو ى، لەكاتىكدا گۆران لە ھاوپەيىمانى لەگەل يەكيتى ھىچ كورسىيەكى بەدەست نەھىتا.

نۆ كورسى بۇ ئىمتىداد كە يەكىك لە سى حزبەكەى تىشرىن كەلە پىشېركى دان، وەك سوپرايىك بوو، كە يەكسان بوو بە دابەزىنى 61 كورسى لە سالى 2018 دا. ئەگەر كورسىيەكانى سەرۆكى ھەردو ىزىبەكە بەيەكەو ى بۇمىردىن (تەنيا 4 كورسى بۇ ھاوپەيىمانى ھىزەكانى دەولەت كە لەلايەن ەكىم سەركردايەتى دەكرىت. ەكىم لە بنەرتەدا پىرۆزىايى لە براو ىكانى ھەلپۇزاردن كەرد، بەلام چەند رۆژىك دواتر چوو پال بەياننامەى ھاوپەيىمانى فەتى بە سەرۆكايەتى" كۆمىتەى ھەماھەنگى فراكسيۇنەكانى بەرگرى/موقاو ى، كە" داواكارىيەكەى لە بەرامبەر ئەنجامە سەرەتايەىكان و قبولنەكردنى "راگەياند و داواىكر" ھەموو رىوشونىك دەگرنەبەر بۇ رىگەگرتن لە دەستكارىكردن دەنگەران."

سى لاىەنى نوئى ئەنجامى بەرچاويان نىشاندا :ئىشراقەتى قەنون، كە لەلايەن جەواد ئەلخوبى پياوى ئايىنى شىعەو ى دامەزراو ى، 6 كورسى بەدەست ھىتا، ئىتتىلافى تەسمىم بە سەرۆكايەتى ئەسەد ئەلەيدانى، پارتىگارى بەسەر، 5 كورسى بەدەستەيتا و حزبى گرېبەستى نىشتمانى بە سەرۆكايەتى سەرۆكى كۆمىتەى ەشدى شەعبى، فالىچ ئەلفەياد، 4 كورسى بەدەستەيتا لەگەل كاندىدى شىعە و سوننە لە زنجىرەى ەشدى شەعبىو ى.

⁹⁴ بەغدا روسافە 33 لەسەدا 36 بەغدا - كەرخ بەرامبەر نەينەوا 48 لە سەدا 49 دىالە سەدا 51.

چاوه پروان نه کراوترین لایه نه کانی هه لېږدنه کان شکسته جدیه کانی هیڅه کانی موقه دمه بوو. که به شیوه یه کی سهره کی له لایه نه ئیران و هاو په یمانی سهره کی میانړه وی شیعوه به پشٹیوانیان لیکرا و هه روه ها نیشاندانی به هیڅی هه ردوو کاندیدی ته قه دوم و ته شرینی سهر به بزوتنه وهی ته شرین. نزیکه ی دهره نیک له کاندیده سهر به خو هه لېږدراوه کان باکگراوندیکی تیشرینیان هه یه و ده توانن له گه ل نو کورسی ئیمتیداد هیڅنکی گه وره پیکینن. ئه مه له وانه یه بتوانن رولتیکی به رچاو ببینن له پیکهینانی حکومتی نوی. به پای زوریه ی شیکه ره وه کان ئه م گورانکاریانه به شیوه یه کی سهره کی ملکه چی یاسای نوپی هه لېږدراو بوون - له سهر بنه مای سیسته می SNTV و دابه شکردنی عیراق له 83 ناوچه ی بچووکت - که پیده چیت پاداشتی ئه و لایه نانه بداته وه که توانایان هه یه تاکتیکی هه لېږدراو ریکبخه ن و سیسته می نوی بو به رزه وهندی خوایان به کاریتن.

به پیی ئه نجامه سهره تاییه کان، 97 ژن هه لېږدراو، که دوو ژنی که مینه ن. ئه مه تا ئیستاو له سالی 2003 وه زورتین ژماره ی ئافره تانه له ههر هه لېږدراو ډیکی په رله مانیدا و 14 ژن زیاتر له پیوستی کوټای ده ستوری 83 ئافره ت، به لایه نی که م یه ک که س له ههر بازنه یه کدا.⁹⁵ 57 که س له سهر بنه مای ژماره ی ده نگه کانیان هه لېږدراو و له کاتیکدا 40 که س به پیی به ندوبرگه ی کوټا.

ریکاره کانی کوټیسیونی بالای سهر به خو ی هه لېږدراو کان و نه بوونی په یوهندی روون ره خنه ی لیکراوه، به شیوه یه کی سهره کی له لایه ن هیڅه ډوراوه کانه وه، که بانگه شه ی "دهنگی دزراو" یان ده ستکاری فهرزکردنی دهنگه کانیان ده کرد. هادی ئه لعامری سهروکی ئیئتلافی فته تح به نوینه رایه تی زورینه ی گروپه کانی حه شدی شه عی رایگه یاند: "ئیمه ئه و ئه نجامه هه لېسته راوه قبول ناکه ی، به ههر نرخیک بیت". له توره کوټه لایه تییه کاند چهندين ئه کاونت و که نالی په یوه ست به گروپه پشٹیوانیه کانی ئیران سوکایه تیان پیکراوه و به جدی هه ره شه یان له یونامی و دهسته ی هه لېږدراو کان کردوه. ئه و گروپانه ی که متر توندرویان پیوه دیاره داوی ده رکردنی سهروک وه زیان و هه لېږدراو نوټیان کرد له ماوه ی شه ش مانگدا. له گه ل ئه وه شدا، خو پشاندان و گه ماروی شه قامه بچوکه کان له ریگه ی سوتاندنی تایه و لاستیک دروست نه بوو.

⁹⁵ له سالی 2005 دا تنیا 70 ژن هه لېږدراو، له سالی 2010 و 2014 دا 83 ژن هه ریبه که یان و له سالی 2018 دا 84 ژن هه رجه نده ئه و ژمارانه پشنیاری زیادبوونی به شداری مینه ده که ن به تییه ربوونی کات ئه وه نه بوو، چونکه ژماره ی کورسییه کانی CoR له 275 کورسییه وه زیاد بوو له 2005 بو 325 کورسی له 2010 بو 328 کورسی له 2014 بو 329 له سالی 2018، بویه ریځه ی ژنانی هه لېږدراو ههر جارتیک له نیوان 25.3 و 25.5 له سهدا، تنها پابه ند بوون به 25 در سهدی 25. هه لېږدراو سالی 2021 بو یه که م جار نوینه رایه تی ژنان له سهروی که مترین یاساییه وه زیاد کرد.

ئەنجامە سەرەتايىيەكان كە لەلايەن كۆمسيۆنى بالاي سەربەخۆي ھەئېژاردنەكانەو ھەلاو كرايەو ھەيى ھەربازنەيەكى ھەئېژاردن لە 21ى تشريني يەكەمدا لەسەرانسەرى وڵاتدا لەلايەن ئێردەي چاوديري ھەئېژاردنەكانى يەكيتى ئەوروپا ژمێردراوہ:

ھاوپیەيمانی/حزب	ژمارەي کورسي براوہ
سەدریەكان	73
كاندیدیە سەربەخۆكان	40
ھاوپیەيمانی تەقەدوم	37
ھاوپیەيمانی دەولەتي ياسا	33
پارتي ديموکراتي کوردستان	33
يەكيتي نيشتمانی کوردستان (بەناوی ھاوپیەيمانی کوردستان)	15
ھاوپیەيمانی فەتح	14
ھاوپیەيمانی عەزم	13
نەوہي نوێ	9
ئيمتيداد	9
ئيشراقەكانون	6
ھاوپیەيمانی تصميم	5
يەگگرتوی ئيسلامی کوردستان	4
عقد - ھاوپیەيمانی عقد نيشتمان	4
بزووتنەوہي بايبلۆن (کورسي کەمپنە مەسپچيەكان)	4
ھاوپیەيمانی ھيزەكانی دەولەتي نيشتمانی	4
ھاوپیەيمانی جماھيرنا ھويتنا	3
بزووتنەوہي يەکلەکردنەوہي چاکسازی	3
بەرہي تورکمانی عيراق	2
گەردبۆنەوہي نەتەوہي سينا	2
ھاوپیەيمانی عەرہي لەکەرکوک	1
جەماوہري نەتەوہي	1
پروژەي نيشتمانی عيراق	1
بەرہەمی نەتەوہي	1
ئيقتدار	1
گەردبۆنەوہي خۆبەرئۆبەرپي خەلکي واسيط	1
ھاوپیەيمانی نيشتمانی ھيوکان	1
ھاوپیەيمانی رنيازی نەتەوہي	1
تەياري فورات	1
کۆمەلەي دادوہري کوردستان	1
جفاتی نيشتمانی ولاتەکەم	1
بزووتنەوہي مافەكان	1
جولانەوہي عطاء	1
پارتي ئيزدی پيشکەوتوخواز	1
حزبي نيشتمان	1
کوتلەي وەفا و تەغبير	1
کۆي گشتي	329

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پیشنیل کراو له چوارچینهی یاسایی	دامه‌زراوه لایه‌نی به‌رپرس	پابهندبوون و پرهنسییه نیوده‌ولته‌تی و هه‌ریمایه‌تییه په‌یوه‌ندیدارده‌کان
چوارچینه‌ی یاسایی					
1	مافی دهنگدان به‌ی هاو‌لاتیه عێراقیه‌ی که تهمه‌نی 18 ساله و ناویان له‌سه‌ر تۆماری دهنگده‌ران و خاوه‌نی کارتی دهنگدانی ئه‌لیکترۆنی و به‌لگه‌نامه‌ی ناسنامه‌ی توانای یاسایی ته‌واویان هه‌بێت، بۆ ئه‌وه‌ی دیاریکراون. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش، ده‌بێت 'به‌ ته‌واوی به‌نده‌که له‌گه‌ڵ پابهندبوونه نیوده‌ولته‌تییه‌کانی مافی لێهاتوو' بن، مه‌به‌ست ئه‌وه‌یه ده‌بێت توانای یاسایی ته‌واوی هه‌بێت. سنوردارکردنکی له‌م جوړه پنچه‌واه‌ی به‌نده‌کانی جارنامه‌ی مافی خاوه‌ن پێداویستییه تاییه‌تییه‌که‌96، به تاییه‌تی له به‌ر رۆشنایی یاسای مه‌ده‌نی رێگه به بێهه‌شکردنی فراوان له توانای یاسایی ده‌دات. . . ئهم جوړه سنوردارکردنه پنچه‌واه‌ی به‌نده‌کانی سی ئا‌ر پی دی به‌ریوه ده‌چێت، به‌تاییه‌تی له‌به‌ر رۆشنایی یاسای شارستانی 1951 که رێگه به بێهه‌شکردنی فراوان له توانای یاسایی ده‌دات له‌سه‌ر بنه‌مای که‌مه‌ندامیی ه‌زری و فکری.	یاسای هه‌لبژاردن، ماده‌ی 5.2	ئهنجومه‌نی نوینهران	ماف و ده‌رفه‌ت بۆ ده‌نگدان ئای سی پی ئا‌ر، و‌تار. 25 (ب): "هه‌موو هاو‌لاتیه‌ک مافی خۆی هه‌یه و ده‌رفه‌تی هه‌یه، به‌ی هه‌چ جیاوازییه‌ک که له ماده‌ی 2 دا هاتوه و به‌ی سنوورداریی نابه‌جی: (أ) بۆ به‌شداریکردن له به‌ریوه‌بردنی کاروباری گشتی، راسته‌وخۆ یان له رێگه‌ی نوینهران‌ی هه‌لبژێردراو (ب) بۆ ده‌نگدان و هه‌لبژاردنی نازادانه و گه‌ره‌نتی نازادی ده‌ربرین. سی ئا‌ر پی دی، ماده‌ی 12: ١ "وولاتانی ئه‌ندام دووپاتیان کردوه که ئه‌و که‌سانه‌ی که‌مه‌ندامن مافی ئه‌وه‌یان هه‌یه له هه‌موو شوێنیک له‌به‌رامبه‌ر یاسادا دانیان پێ ب‌نریت و: (ئا) د‌لنیا‌بوون له‌وه‌ی که که‌سانی که‌مه‌ندام ده‌توانن به‌شێوه‌یه‌کی کارب‌گه‌ر و ته‌واو به‌شدار‌ی له‌ژیا‌نی سیاس‌ی و گشتیدا ب‌که‌ن به‌یه‌که‌سانی له‌گه‌ڵ ئه‌وانی تر، راسته‌وخۆ یان له‌رێگه‌ی نوینهران‌ی هه‌لبژێردراوی نازادوه‌، له‌وا‌نه ماف و ده‌رفه‌ت بۆ که‌سانی که‌مه‌ندام بۆ ده‌نگدان و خۆپالاوتن.	
2	مافی خۆپالاوتن له هه‌لبژاردن به‌ی هاو‌لاتیه عێراقیه‌انه ده‌به‌خش‌ریت که "به‌ ته‌واوی کارامه‌"ن، لانی که‌م 28 سال و خاوه‌نی بروانامه‌ی ئاماده‌یی بێت و بێ بونی هه‌ندێ تاوانی دیاریکراو. هه‌روه‌ها پ‌ن‌ویسته‌ کانه‌یده‌که‌ن نه‌که‌ونه ژێر سایه‌ی یاسای لیژنه‌ی ل‌ن‌پ‌یرسینه‌وه‌ دادپه‌روه‌ری. سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی هه‌ندیک سنوردارکردنه‌که‌ن ئاسان کراونه‌وه به به‌راورد له‌گه‌ڵ یاسا‌که‌نی پ‌ش‌شو، که بریتین له که‌مه‌ترین مه‌رجه‌که‌نی ته‌مه‌ن و خویندن،	راسپارده‌ی سه‌ره‌کی : لا‌بر‌د‌نی سنوردارکردنی ناما‌وق‌ول له‌سه‌ر مافی خۆپالاوتن، له‌ناویان، په‌روه‌رده و هه‌موو پ‌ن‌دا‌ویستییه ئینتیما سیاسیه‌که‌ن؛ و که‌مه‌کردنه‌وی پ‌ن‌ویستی ته‌مه‌ن.	یاسای هه‌لبژاردن ماده‌ی 8	ئهنجومه‌نی نوینهران	ماف و ده‌رفه‌ت بۆ به‌شداریکردن له‌کاروباری گشتی ووه‌رگرتتی پۆست. ئای سی پی ئا‌ر، ماده‌ی. 25 و سه‌ره‌نجی گشتی ژماره 25 و به‌رگه‌ی 15و 16 "... هه‌ر سنوردارکردنیک له‌سه‌ر مافی خۆ هه‌لبژاردن، وه‌ک لانی که‌می ته‌مه‌ن، ده‌بێت پاساو پ‌یوه‌ری بابته‌ی و مه‌ع‌ق‌ول ره‌جاوب‌کریت. ئه‌و که‌سانه‌ی که‌ شیاوی خۆپالاوتنن نابێت به مه‌رجه‌که‌نی ناعه‌قلانی یان جیاکاری وه‌ک په‌روه‌رده یان نیشه‌هه‌ج‌ی‌بوون یان چینه‌ایه‌تی ده‌رب‌کرین یان به ه‌‌

ژماره	دهق	راسپارده	گورانکاری پيشنيل کړاو له چوارچينوى ياسايى	دامه زراوه لايه نى بهر پرس و	پاښتون و پرهنسيپه نيوده ولتمى و هر ټماپه ټيبه پيوه نديداره کان
	به لام شو مارجانهى كه مافى به شداربوون يو هملېژاردن ريكدهخم هيشتا سنورداريتى ناروونيان تيدايه هيشتا سنووريكى نادرستى تيدايه و له گمل پاښدوننه نيوده ولتميه كان ناگونجيت(لاپره ۱۶)				
کارگيرى هملېژاردن					
3	بهرزکړدنه وى هوشيارى له لايمن کومسيون کاريگر نه بو. پيوه ندى کړدن له گمل لايينه پيوه نديداره کان له روونکړدنه وى برياره کانى کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنه کان ، به کاره نياني ته کنه لوجيا و تواناي کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنه کان يو بهرنيو بهر دنى شو ته کنه لوجيا په ناتواو بو. زانيارى دهر باره پاراستنى سؤقتو ټيره کان که له ناميره نه ليکتر ونيه کاندا چسپينراون، به تاييتمى سهاره ته به نه نيني دنگدانه که و گواستنه وى نه نجامه کان، به روونى نمگه يمر. ۲۴ى نه لول سهر وکى کومسيون يکه م کونگره ي روژنامه واني خوى نه نجامدا له کاتى وهرگر تى نو فيسموه له سهر متاي سالى ۲۰۲۰ . (لاپره ۱۳)	راسپارده: له پيناو شفافيت پيوسته کومسيون له کاتى خوى شو بلاوکراوه و زانيارانه ي له بهرزموه ندى گشتى دايه زيادى کات، که هه مو بريار و ريساكانى کومسيون به هه روو زمانى عمره ي و کوردى و به راوټزى ناسايى له گمل لاينه پيوه نديداره کان له خو ده گر ت.	بى گورانکاری	کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنى	شفافيت و گه شتن به زانيارى ناى سى پى نار، جى سى، 34، برگه ي. 19: "يو شو وى کاريگر يان هه نيټ يو مافى گه شتن به زانيارى، پيوسته ولاتانى نه ندام به شيوه يه کى چالاكانه زانياريه كانى حکومت له بهر زموه ندى گشتى دابنين. پيوسته ولاتانى نه ندام هه مو هه وليک به دن يو دلنيا بوون له گه شتنى ناسان، خيرا، کاريگر و کردارى يو شم زانيارانه." UNCAC، ماده دى 10: "به له بهر چاوگر تى پيوستى بهرنگار بو نه وى گه نده لى، هه ر لايه نيکى ده ولت ده نيټ به يى بنما بنه رته يه كانى ياساى ناوخوى خوى، شو جوړه ريو شو نيانه بگريته بهر که پيوسته يو بهرزکړدنه وى شفافيت له ريکخراوه که ي، پروسه ي کردار و برياردان، له شوينه ي که گونجاوه [...]"
4	يو يکه م جار، ده رگاي وردبينى نلماني هينسولدت لايه نى ده ستپاکى و ژمار دنى نه ليکتر ونى و سيستمى بهرنيو بهر دنى IT ى نه نجامه كانى هه لسنگاند. به لام نه نجامى وردبينيه که يو راى گشتى نه خرايه روو . (لاپره دى ۱۳)	وه کو کليلى سهره کى شفافيت، کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنه کان کومسيون ده بى بهر ده وام بينت له سهر سهر به خوى وردبينى لايه نى سنيهم يو سيستمى ناى تى و يو هملېژاردنه كانى داهاتوو و دلنيا بوونه له وى که راپور تى وردبينى ناشکرا ده گر ت.	بى گورانکاری	کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنى	شفافيت و گه شتن به زانيارى ناى سى پى نار، جى سى، 34، برگه ي. 19: "يو شو وى کاريگر يان هه نيټ يو مافى گه شتن به زانيارى، پيوسته ولاتانى نه ندام به شيوه يه کى چالاكانه زانياريه كانى حکومت له بهر زموه ندى گشتى دابنين. پيوسته ولاتانى نه ندام هه مو هه وليک به دن يو دلنيا بوون له گه شتنى ناسان، خيرا، کاريگر و کردارى يو شم زانيارانه." UNCAC، ماده دى 10: "به له بهر چاوگر تى پيوستى بهرنگار بو نه وى گه نده لى، هه ر لايه نيکى ده ولت ده نيټ به يى بنما بنه رته يه كانى ياساى ناوخوى خوى، شو جوړه ريو شو نيانه بگريته بهر که پيوسته يو بهرزکړدنه وى شفافيت له ريکخراوه که ي، پروسه ي کردار و برياردان، تا شو نه ندامه ي گونجاوه [...]"
5	له کاتېدا کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنه کان نه زموونى ناى تى و شاره زايى کردارى به ده ست هينا له به کاره نياني ناميره نه ليکتر ونيه کان له ماوه شو سالاندا، شو به شيوه يه کى زور پشته ستوه به پشگيرى ته کنى که	پهردان به تواناكانى ناى تى له ناو کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنه کان که پيوسته يو چاو ديزى و بهرنيو بهر دنى هه مو لايه نيه كانى پروسه ي هملېژاردن، له وانش په کلاکړدنه وى نه نجامه کان.	ياساى هملېژاردن	نه نجامه نى نو ټمه ران و کومسيونى بالاي سهر به خوى هملېژاردنى	شفافيت و گه شتن به زانيارى ناى سى پى نار جى سى 25، برگه ي 20: "ده نيټ ده سه لاتى کى سهر به خوى هملېژاردن دابمه ريت يو سهر يه شتيگر دى پروسه ي هملېژاردن و دلنيا بوون له وى که به شيوه يه کى داپه رومرانه و بيلايه نانه و به يى ياسا دامه زراوه کان بهرنيو بهر تى که له گمل په يمانه که دا بگونجيت"

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلېر کړاو له چوارچينوى ياسايى	دامه زراوه لايهنى بهر پرس و	پاښتون و بره نسپه نيوده ولتمى و هر ټماپه ټيبه په يو ښار د کان
	له لايمن کؤميانيای فروشيار موه دابين کړاوه، له وانه بؤ کرداره هسستيار مکانى روژى هملېژاردن. (لاپره ۱۳)				UNCAC، ماده 10: "به له بهر چاوگرتنى پښوستى بهرنگار بونه وى گندهلى، هر وولاتيکى نندام ده بېت به پنى بنما بنه رتپه کاني ياساى ناوخوى خوى، نو جزه رپوشوينانه بگرتپه بهر که پښوسته بؤ بهرزکړنه وى شفافيت له ريکخراومکى، پرؤسهى کردار و برياردان، تا نو ننداره ي گونجاوه [...]"
دياريکردنى بازنه ي هملېژاردن					
6	له غيايى سمرژميرى له سالى 1997 وه به وى نېوونى داتايه کى بروا پيکراوى دانيشتون، دياريکردنى نو وى ناي پېکسانى دنگدان به سنوردارکړنه ي نپستا دهستېهر دکرېت، محاله. (لاپره ي ۱۱ و ۱۲)	پېوسته سمرژميرېکى نيشتمانى نندام بدرېت وکو بنماپه ک بؤ ديارپکردنى بازنه ي هملېژاردن و ترخانکردنى کورسپه کان، و دياريکردنى کورسى که مينه کان بؤ نو و مسؤگمر کردنى باشتري بنماي مافى دنگدانى پېکسان.	ياساى هملېژاردن	ننجومنى نوينمران و کؤمسيونى بالاى سمر بهخوى هملېژاردنى	مافى دنگدانى پېکسان ناى سى پى نار، ماده 25 و کؤمينتى گشتى، ژماره 25، 21: "ده بېت بنماي پېک کهس و پېک دنگ جپه جې بکريت و له چوارچينوى سېستمى هملېژاردنى هر دونه لټېکدا، دنگدانى پېک دنگدېر ده بى پېکسان بېت به دنگى پېکېکى تر. دانانى سنورى هملېژاردن و شپوازي ترخانکردنى دنگه کان نابيت دابشکردنى دنگدېران بشپوېنېت پان جياکاري بکات بهرامېر هېچ گروپېک و نابيت مافى نازادى هاو لاتيپان بشپوېنېت پان سنوردارى بکات"
تؤمارى دنگدېران					
7	تؤمارى کؤتايى دنگدېران 25.2 مليؤن دنگدېرى شايسته ي لهخؤگرتېوو، که 17.2 مليؤن عيراقى به شپوه ي بايؤمترى تؤمار کړاون، سمر مرى نو و، 5 مليؤن دنگدېرىش دهتوانن له رېگه ي به کارهينانى کارتى بايؤمترى کؤن و نملېکترؤنې دنگدېرانه و دنگ بدهن. چونکه هموو کارته کاني دنگدانى بايؤمترى تاكو روژى پنش هملېژاردنپش دابشهنه کرابون، تنها 20 مليؤن دنگدېر خاوم کارتېکى ره وى بايؤمترى هملېژاردن بوون که پښوست بو بؤ دنگدان، لهکاتېکدا که داتايه کى سمرژميرى باومرپيکراوى دانيشتون بوونى نيپه ، ناتواندرېت هملسنگاندن بؤ ووردى و دروستى زنياريه کاني تؤمارى دنگدېران بکريت. (لاپره ۱۵)	پېشنلار: پښوسته کؤمسيؤن دلنپاېنټه و له وى که هموو دنگدېره شپاوه کان له پرؤسه ي تؤمارى دنگدېرانى بايؤمترى داهاتوو دا به شدارن.	بى گؤرانکاري	کؤمسيونى بالاى سمر بهخوى هملېژاردنى	ماف و دهر فته بؤ دنگدان ماده 25 ناى سى پى نار: "هموو هاو لاتيپه ماف و هملى هپه، به بى هېچ جياوازيپه که له ماده 2 دا هاتوو و به بى سنوردارى نابه جى (...)- مافى دنگ دان و پالوتن پښوسته به پېکسانى بدرېت و که سه کان نازاد بن و مافى دنگدان و خو پالوتنپان هپېت.
					ناى سى پى نار، جى سى 25، برگه ي 11: "پښوسته وولاتانى نندام رپوشوينى کاريگمر بگرنه بهر بؤ دلنپابون له وى که هموو نو که سانه ي مافى دنگدانپان هپه بتوانن نو مافه پياده بکمن. له شوينى تؤمارى دنگدېران، پښوسته ناسانکارپان بؤ بکريت و ناستهنگه کاني بهر دم نهم جزه تؤمارکړنه نسه پېنرېت".

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلر کړاو له چوارچينوى ياسايى	دامه زراوه لايهنى بهر پرس و	پاښتون و پرنسپه نيوده ولتمى و هر ټماپه ټيبه پيوهنديداره کان
په روه ردهى دهنگدران					
8	کومسيون بهر پرسپاره له په روه رده ردى دهنگدران و چالاکيه گشتيپکان. هممو لايهنه کانى پيوهنديدار نامازهيان به نه بوونى پروگرامى په روه رده يى دهنگدران کرد، وه پيويسى به به شداريه کى به هيز تری کومسيون هميه بو چارمه سر کردنى ناستى نزمى به شدارى دهنگدران. زانپارى له سر په روه ردى سپستى نوځى هملېژاردن و به شيوه يه کى گشتى پرؤسهى دهنگانى و به کاره ينانى دوو په ردهى دهنگان بؤ دهنگانى تايهت و گشتى و به تايهت يش له سر چونيتمى دهنگان کم بو. (لاپه ردهى ۱۴)	راسپارده: کومسيونى بالاي هملېژاردنه کان زياتر به شداريهت له چالاکى په روه ردهى مه دمنى دهنگدران به ريزايى خولى هملېژاردن و له سمر تاسمى ولاندا، و به زمانى عه ربهى و کوردى و به تايهت يى نامانجى په کمى دهنگدر و ژنان و گروهه کمينه کان و ناوړه نومخوبيه کان بېت.	ياساي هملېژاردن	نهجومنى نوښمران و کومسيونى بالاي سمر به خوى هملېژاردنى	شفاقيت و گه يشتن به زانپارى ناى سى سى پى نار ماده دى 19 (2): "هممو کسنيک مافى نازادى راده برينى دهنيت، نه مافه نازادى گهران و وه رگرتن و زانپارى و بېروبوچونى هممو جوره کانى ده گريته وه، بى گوښانه سنوورمه کان، چ له رووى زاره کى، چ له نووسين و چ له چاپ، له شيوه يى هونمردا، يان له ريگه يى هر ميديا يه کى تری هملېژاردنه وه". ناى سى سى پى نار، جى سى 34، پاراگراف 19: "بؤ نه وهى کار يگه ريان هه بېت بؤ مافى گه يشتن به زانپارى، پيوسته وولاتانى نه دما به شيوه يه کى چالاكانه زانپاريه کانى حومهت له به رژه وه دى گشتى دابنين. پيوسته وولاتانى نه دما هممو هملېک بدن بؤ دنيا بوون له گه يشتن به زانپاريانه به شيوه يه کى ناسان، خيرا، کار يگس و کردارى". ناى سى سى پى نار، جى سى 34، پاراگراف 19: "پيوسته ريوشوينى نه ريونى بؤ زالبوون به سر کيشه تايهت مه کاندا بگير يته بهر، وهک نه خوښدو وارى، بهر به ستى بهر به ستى زمان، هژارى، يان ريگر يکردن له نازادى جووله که ريگرى دهکات لهو کسانه يى مافى دهنگان يان هميه.
تومار کردنى کانديده کان و لايه نه سياسيپه کان					
9	ياساي هملېژاردن بېدنه گه له سر به ناکارامه ناساندنى کانديده کان له نيوان تومار و رؤزى هملېژاردندا. رييسايه کى کومسيونى بالاي سمر به خوى هملېژاردنه کان مافى نه وهى پى دمدات که به هوى پيشنيلکار يه کان و نه نامت هملېژاردنى داهاتوو يان دوو هملېژاردنى داهاتوو کانديدينى هملېه شينېته وه. له گمل نه مه شدا نهو رييسايه پيناسه يى نه وه ناکات که چ پيشنيلکار يه کى ديار يکړاو دهنيت هوى به ناکارامه هژمار کردن و نه هېچ جوره ريژميه ک له نيوان نهو پيشنيلکار يانه يى نه جام دراوه و توند ترين سزا کان ديارى دهکات، که دهنيت هوى جنيه جى کردنيکى هر مه کمى و جياکارى. سمر وارى نهو مش، نهو پينما يانه يى ري خوشکمر بووه بؤ بريار مه کانى کومسيونى سمر به خوى هملېژاردنه کان	زهمينه يى پوچمه لکردنه وهى کانديده تومار کړاوه کان به ياشى ديارى بکريت و له ياسا که دا ديارى بکريت. سزاي زياترى کانديده کان بؤ پيشنيلکردنى ياسا پاښد بېت به پرنسپي ريژه وه.	ياساي هملېژاردن	نهجومنى نوښمران	سهر وهرى ياسا راپورتى نه ته وه په گگرتو وه کان بؤ نيس جى، نيس/616/2004: "سهر وهرى ياسا"... نامازه به پرنسپيکى حومرپانى دهکات که تييدا هممو که سه کان و داموده زگان و قهواره کان و گشتى و تايهت و به خودى دهوله ته وه بهر پرسپارن به رامبه ر بهو ياسايانه يى که به تاشکرا دهرکراون و به په کسانى جيبه جيتکراون و به سهر به خوى حومى له سر دراوه، و له گمل نؤرم و ستاندارده نيوده وله تيه کان ده گونجيت. ههر وه ها پيويسى به پيوهر هه يه بؤ دنيا بوون له پاښتون به بنه ماکانى سهر وهرى ياسا و په کسانى له به رده م ياسا و لپرسينه وه له ياسا و دادپه روه رى له جيبه جيتکردنى ياسا و جياکردنه وهى ده سه لاته کان و به شداريکردن له برياردان و دنيا يى ياسايى. نه يچ نار، هونه ر، 15: "هېچ تاوانيتک و هېچ سزايه ک به بې برکه يه کى پيشو ه ختى ياسا دانان ريت. له هممو بارودوخيتکدا، نهو ياسايه يى له به رژه وه دى تومه تباراه جيبه جى ده کريت.

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلېر کړاو له چوارچنوهی ياسایی	دامه زراوه لايه نی بهر پرس و	پاښتون و بره نسپه نيوده ولتمی و هر یمایه تیه په یو ښار د کان
دارایی کمپین					
10	هه چرچنده یاسای نیستا پاره ی گشتی راسته وخو بۇ پارتە سیاسیه کان دابین ده کات، به لام له نیستادا یارمه تیه کانی ده ولت به هوی نه بوونی ریسی جیبه جی کردنه وه نادریت. له بهر نه وه هیچ ریوشونیک له شونیکدا نییه بۇ ناستکردنی بواری یاریکردن له رووی دارایی سیاسیه وه. (لایره ۱۹)	هنگاوی پیویست بگریته بهر بۇ جیبه جیکردنی دارایی گشتی لایمه سیاسیه کان له پناو دابینکردنی بواری کارکردن به ناستیک بۇ پیدانی پاره ی کمپین، به له بهر چا وگرتنی دیارده ی نوی کاندیده سهر به خوکان، یارمه تیه کانی ده ولت ده بی به وردی نییه کی ماندارو له لایم کومسیون نعتجام بدریت.	له لایم لیز نه میک کمپیکه اتوو لمنوینهرانی بالای سهر به خوی هملیزاردنه کان و نووسینگهی سهر وک وزیران یاسای نوی دهر بکریت	کومپیه یک که پیکدیت له نمدامانی کومسیون بالای سهر به خوی هملیزاردنی و نوفیسی سهر وک وزیران و نعتجومه نی نوینهران	نه هیشتنی گنده لی/دادپه روه ری له هه لمه تی هملیزاردندا نای سی پی ئار، هونه ر، 25: "هه موو هاو لاتییک مافی خوی هه یه و دهر فعتی هه یه، به ی هیچ جیاوازییه ک که له مادده ی 2 دا هاتوو و به ی سنوورداری نابه ج: (ا) بۇ به شداریکردن له به ریوه بردنی کاروباری گشتی، راسته وخو یان له ریگهی نوینه رانی هملیزاردراو ب- مافی دهنگ دان و پالوتن پیویسته به یه کسان بدریت و که سه کان نازاد بن و مافی دهنگدان و خو پالوتنیان هه بی. (ج) ده سته گهیشتنی هه بیته به یه کسان، بۇ خزمه تی گشتی له ولته که یدا." ریکه و تنامه ی روبه روبونه وه ی گنده لی، 7.3، هونه ری: "هه ر وولاتیکی نه ندام پیویسته ره چاوی گرتنه به ری ریوشونی یاسای و ئیداری گونجاو بکات، له گه ل نامانجه کانی هم ریکه و تنامه یه و به یی بنه ما بنچینه یه کانی یاسای ناوخو، بۇ به رزکردنه وه ی شه فافیه ت له خه رجی و هاوکاری دارایی کاندیده کان و حیزه سیاسیه کان."
11	نمو بره ی که پارتیکی سیاسی یان کاندیدیکی سهر به خو دمتوانیت له کمپینه کدا خه رج بکات ریک نه خراوه له بهر نمو هیچ سنووریک سهر فکردنی بؤکه کمپین له شونینی خویدا نییه هیچ سنووریک نییه له سهر نمو بره یان به خشینه ی که به خشهریک	پیشنیاری سهر کی: دانانی سنووریک بۇ به خشینه کان، به م پنیه، خه رجیه کانی کمپین بۇ	یاسای نوی یان هه موار کندنه وه یاسای پارتیه سیاسیه کان 36 /	نعتجومه نی نوینهران	له هیشتنی گنده لی/دادپه روه ری له هه لمه تی هملیزاردندا نای سی پی ئار، و تار. 25 (ب): "هه موو هاو لاتییک مافی خوی هه یه و دهر فعتی هه یه، به ی هیچ جیاوازییه ک که له مادده ی 2 دا هاتوو و به یی

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلار کړاو له چوارچينوهی ياسایی	دامه زراوه لايهنی بهرپرښ و	پاښه نډبون و بره نسيپه نيوده ولتمی و همرتمایه تيبه پميو منديداره کان
	دمتوانيت بډات به پارتيکی سياسي يان کانديدیک. هښتا روون نيه نایا دواتر به خشمه رمان به شداري له تهندهری گشتی و پرؤسه کانی دهسته بهرکردن دهکن يان نا پنويسته لایه نه سیاسیه کان راپؤرتی سالانه له سر دارایی خویان پيشکشم بکن، هرچونیک بیت، سمره رای پاښدی ياسایی بؤ وردبینیکردنی پاره و خمرجی حزبه کان، کومسبون به تهاوی چاودیزی ناکات که چون لایه نه سیاسیه کان و کانديده کان پاره به دهست دهینن بؤ دارایی هلمه ته کانپان . راپؤرته داراییه پيشکشم شکراره کانی لایه نه کان بلاو نه کراونه ته وه، بهم شپوهیه ریگری له شفافیه تی گشتی دارایی که مپینه که دهکریت، چهند لاجونیک تر هیه له یاسای دارایی که مپینه که دا: هیچ سنووریک نییه له سر بری یان به شداریه کی جوریانه که به خشمه ریگ دمتوانيت بډات به پارتيک يان کانديدیکي سياسي. وه هښتا روون نییه نه گمر دواتر به خشمه رمان به شداري بکن له پرؤسه تی تهندهر/دهسته بهری گشتی ، له کوتاییدا سزاکان چاره سرکه ریکی پیویست نین، چونکه ناکه سزا راسته وخوکان بؤ سرپیچی دارایی سیاسی راگیراوه له پارهدانی گشتی که پشتر بوونی نیه و دهسپنیکردنی پرؤسه یاسایی فره ههنگاو تا ئیستا سزایه کی ناوا نه سپننراوه. (لاپهره ۲۰)	بهرزکردنه وهی شفافیه ت و بهرپرسياری دارایی سیاسی، به ريکلامی سیاسی نؤنلاینه وه. چاوديزيکردن بؤ نه وهی به شپوهیه کی گونجاو سمرچاوه و پیناسه بکريت و له گهل به هيزکردنی کارگیزی و دهسه لاته کانی سزادان، بتوانيت له کاتی خویدا بلاوکردنه وهی هه موو راپؤرته داراییه کانی حزبی سیاسی مسؤگمر بکات.	2015		سنوورداری نایه جی: (ا) بؤ به شداریکردن له بهرنيو میردنی کاروباری گشتی، راسته وخو یان له ریگهی نوینهرانی هملیزیردراو (ب) بؤ دهنگدان و هملیزاردنی نازادانه و گهره نتي نازادی دهرپرین. نای سی پی نار، مادهی. 25 (ج): "هه موو هاو لاتییه ک ماف و دهره نتي ده بیت، بهی هیچ جیاوازییه ک که له مادهی 2 دا هاتوه و به بی سنوورداری نایه جی: (ج) بؤ دهستگه یشتن به ممرجه گشتیه کانی یه کسان، بؤ خزمه تی گشتی له ولاته که یدا. نای سی پی نار جی سی مادهی ۲۰، پرگهی 19: "سنوودارکردنی گونجاو له سر خمرجی که مپین که پیویسته هوکاری گونجام هه بیت، بؤ دلنیا بوون له وهی که هملیزاردنی نازادی دهنگدر به کمم سیر ناکريت، بؤ نه وهی پرؤسه ی دیموکراسی له لایه ن هیچ پارت یان کانديدیک ټيکنه چی. ریکه وتنامه ی روبه روبونه وهی گهنده لی، 7.3، هونه ری: "ههر وولاتیکي نه ندام پیویسته ره چاوی گرتنه بهری ریوشون یاسای و ئیداری گونجاو بکات، له گهل نامانجه کانی نه م ریکه وتنامه یه و به یی بنه ما بنچینه ییه کانی یاسای ناوخو، بؤ بهر زکردنه وهی شفافیه ت له خمرجی و هاوکاری دارایی کانديده کان و حیزه سیاسیه کان." ریکه وتنامه ی روبه روبونه وهی گهنده لی، ماده، 13.1 (ب): "ههر لایه نیک ده بیت ریوشون گونجاو بگرتنه بهر (...) پیوانه کانی وهک: (ب) دلنیا بوون له وهی هه مووان دهستگه یشتنیک کاریه ریان هه بیت بؤ زانیاری.

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلیر کړاو له چوارچینو یاسایی	دامه زراوه لایه ننی بهر پېرس و	پاښه نندوون و پره نسیپه نیوده ولتمی و هه یریمایه تییه په یو مندیدار دکلن
میدیا					
12	پاساکان بریتین له مادده ناگونجاو و نادیاره کان که ده توانریت به کار بهیریت بۆ که مکړدنه وه ی نازادی راده ریرین. (لایه پهی ۲۰ و ۲۱)	پېشنیاری سهرکی : پېنناسه کړدن و دیاریکړدن ناوړراندن، سوکایه تی کړدن و مامه له کړدن له گهل زانیاری رهوا له گهل پاښه نندبوونه نیونه ته وه بییه کان به وردی.	هه مواری کړدن : یاسای سزادانی - عیراقی (یاسای ژماره . 11/ 1969) (ماده کانی 156، 201، 202، 208، 210، 211، 214، 215، 222، 226، 227، 229، 372 (1) و (5) و بهشی چوار تاوان (ماده کانی 433 تا 448)) له لمله هه ریمی کوردستان هه مواری کړدن یاسا (ژماره 21 / - 2003) که هه مواری ماده ی 156 ی یاسای سزادانی عیراقی دهکات یاسا (ژماره 6/2008) بۆ ریگه گرتن له خراب به کار هینانی نامیر مکانی په یو مندی له که ی ئار ئای	هه نجومه نی نوینهران و په رلمه مانی عیراق	نازادی ده ریرینی بیروړا ئای سی پی ئار، هونه ر، 19.2: " هه موو که سیک مافی نازادی راده ریرینی ده بیت، هه م مافه نازادی گهران و وه رگرتنی زانیاری و بیروبو چونی هه موو چورمه کانی ده گرتنه وه، بی گویدانه سنوورمه کان، چ له رووی زارمکی، چ له نوو سین و چ له چاپ، له شیوه ی هونه ردا، یان له ریگهی هه ر میدیایه کی تری هه لبردار دنه وه". ئای سی پی ئار، یاداشتی گشتی جی سی 34، برگی 47: "ده بیت لایه نه کانی ده ولت ره چاوی په کلاکړدنه وه ی ناوړراندن بکه ن و له هه ر حاله تیکدا جتیه جیکړدن یاسای تاوانه کان ته نیا له جدیتین حاله تدا ته ژمار بکرت و زیندانیکړدن هه رگیز سزایه کی گونجاو نییه " ئای سی پی ئار، جی سی 34، برگی 11: برگی 2 ی لاهو کی داوا له ولاتانی هه نندام ده کات که گهره نتی مافی نازادی راده ریرین بکه ن، له وانه ش مافی گهران و وه رگرتنی زانیاری و بیروکه ی هه موو چوره کان بۆ گویدانه سنوورمه کان. ئای سی سی پی ئار مادده ی 19، جی سی 34، پاراگراف: 33: "سنوردارکړدن پیویسته بۆ مه بهستی شه ری گونجاو بیت."
13	روژنامه نووسان و روژنامه نووسانی توره کومه لایه تییه کان و روژنامه نووسی هاوولاتی به هو ی راپورته کانیان له سهر گنده لی و سیاست و کیشه هه ستیاری مکانی تر هه ر شه بیان لیکراوه و ده کرتیه ئامانج و هیرشیان کراوته سهر و ناچاربوون له مال/ هه ریم/ ولات رابکه ن، له زوربه ی حاله ته کانداه که می لیکولینه وه و لپېنچینه وه ی روون و ناتمه وایی بۆ هه نجامده ران بوونی هه بوو . (لایه پهی ۲۰ و ۲۱).	بۆ به هیزکړدن لیکولینه وه و به وادارچوونی کاریگهر و سهر به خو له لایه ن پولیس و لایه نی دادوهرییه وه، بۆ پاراستنی روژنامه نووسان و روژنامه نووسانی توره کومه لایه تییه کان روژنامه نووسی هاوولاتی له کاتی هه ر شه کړدن یان به ئامانج گیران یان هیزشکړدنه سهر .	هه مواری کړدنه وه ی دیاریکړاوی یاسای سزادان و یاسای ریکاری تاوان و رینماییه کانی و وزارت ناوخوا و یان و وزارت داد	هه نجومه نی نوینهران , و وزارت ناوخوا و وزارت داد	نازادی بیروړاو ده ریرین، مافی نه منیه تی که سه که ئای سی سی پی ئار، جی سی 34، پاراگراف 23: "پیویسته وولاتانی هه نندام ریوشوئی کاریگهر بگرنه بهر بۆ پاراستنیان له دژی هیزشکړدنه سهر و سه رکوتکړدن ته وانه ی ماف و نازادییه کانیان ده رده برن (...) روژنامه نووسان زورچار له ژیر هه ر شه و توقاندن و هیزشان (...) هه روه ها ته وانه ی که راپورته کانی په یوه ست به مافه کانی مروف بلاوده که نه وه و دادوهران و پارنزه ره کانیشیان تیدایه . پیویسته هه موو ته و هیزشانه به شیوه یه کی کاتی به توندی لیکولینه وه یان له گهل بکرت و تاوانباران دادگای بکرتین و قوریانییه کان یان له حاله تی کوشتن و نوینه ره کانیان قهره بوو بکرتیه وه.

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلر کړاو له چوارچينوهی ياساسی	دامه زراوه لايهنی بهر پرس و	پاښتون و بره نسپه نيوده ولتمی و هر یمایه تیه په یو مندیار دکان
14	نمېوونی شفافیت له کومیسونی په یو مندی و میدیا له کاتی دهر کردنی نمېو بریارانه ی په یو مندی به میدیا کانه هه بوو، که بریتی بوو له سزادا/ هوئدار ی دان سهارهت به یو میدیا نه ی په خشیان هیه. (لایه ۲۲)	بلاوکردنه ی بریاره کان، له وانه ناگادار کردنه و سزاکان، له سایی کومیسونی زانیا ی و گپاندن له کاتی دیاریکراودا.	رئسا ناووخوکانی کومیسونی په یو مندی و راگپاندن	کومیسونی په یو مندی و راگپاندن	شفافیت و گپشتن به زانیاری نای سی پی نار، هونه، 19.2: سهری پشنیاری سهره وه بکه. ژماره بکه 12 . جی سی 34 برکه ی 13: " رۆژنامه گهری نازاد و پ سانسور و پ کوسپ یان میدیا به کی تر له هر کومه لگه یه کدا گرنگه بۆ دهسته بهر کردنی نازادی بیرو را و دهر پین و چیروه رگرتن له مافه چه سپاوه کان له رنکه و تنامه کانی تر (...). په یو مندی نازادانه ی زانیاری و بیرو را سهارهت به کیشه گشتی و سیاسیه کانی نیوان هاو لاتیان و کاندیده کان و نوینه رانی هه لیریدراو گرنگه " جی سی 34 ، برکه ی 18: " برکه ی 19، 2 مافی گپشتن به و زانیاریانه ی که له دهستی لایه نیکی گشتیدایه. هم جوړه زانیاریانه هه و تومارانه ده گرتیه وه که لایه نیکی گشتی هه لگبرتوه، پ گویدانه هه و فورمه ی که زانیاریه کان ، سهرچاوه که ی و بهرواری به ره مه پینانی تیدا خه زن کراوه. جی سی 34 ، پاراگرافی 19: " بۆ پیدانی کاریگهری بۆ مافی دهستگه پشتن به زانیا ی، پیویسته ولاتانی هه ندام به شپوه به کی چالاکانه له دویمینی گشتی زانیا ی حکومت بۆ بهر ژوه وندی گشتی دابنن. پیویسته ولاتانی هه ندام هه موو هه ولتیک بدن بۆ دلنیابون له گپشتی ناسان، خیرا، کاریگهر و کرداری به م زانیاریانه.
15	له میدیا ی گشتیدا دهستگه پشتنی کاندیده کان/کاندیده سهر به خوکان بۆ په خشی سته لایت گشتگیر نمېو و له کاته سهر مکیه کاندا په خشی نهر ا، بهر نامه ی هه وال هه لمه تی هه لیراردنی رومال نهر کرد دوا به دوا ی بریاره که ی توری میدیا ی عیراق (IMN). همه مافی دهنگدانی سنوردار کرد بۆ نموه ی هه لیراردنیکی به ناگاوه نهمجام بدن. (لایه 22، 23).	راسپارده: کاتی بهر نامه ی ناسمانی نازاد/ماوه که به په کسان ی پشکمهش به هه موو کاندیده کان بکرت له کاته سهر مکیه کاندا، له لایه ن په خشی گشتی و چاپ/میدیا ی نونلاین، هه لمه تی هه لیراردن به شپوه به کی بهر بالاو رومال بکرت، هه روه ها له هه موو بهر نامه کانی هه وال و به شه کاندا.	میدیا ی کومیسونی بالا ی سهر به خو ی هه لیراردنه کان و رینماییه کانی په یوه ست به که مپین بۆ نو یکردنه وه به و پینه، رینماییه کانی کومیسونی په یوه ندی و راگه باندن رینماییه کانی توری میدیا ی عیراق	کومیسونی سهر به خو ی هه لیراردنی، کومیسونی په یو مندی و راگپاندن، توری میدیا ی عیراق، نهمجومه نی نوینمران، حزبه سیاسیه کان.	نه هپشتی گهنده لی/داد په روه ری له هه لمه تی هه لیراردندا نای سی سی پی نار، ماده ی، 25.ب: "هه موو هاو لاتییه ک ماف و و دهر فته خوی هیه (...) به بی سنوردار کردنی ناعه قلانی، ده توانن دهنگ بدن و هه لیریدرتین. نای سی سی پی نار، جی سی ۲۵ برکه ی، ۱۵: "جینه جی کردنی کاریگهری ماف و هه لی خو پالوتن دلنیا ده کاته وه که هه و که سانه ی مافی دهنگدانیان هه یه هه لیراردنیکی نازاد بۆ کاندیده کان یان پیاده بکن (...). نابیت هپچ که سیک به هوی کاندید کردنی هه و که سه وه تووشی جیاکاری و زیان بیت "

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلر کړاو له چوارچينوهی ياسایی	دامه زراوه لايه نى بهر پرس و	پاښتون و بره نسپه نيوده ولتمی و هر ټماپه تيپه پيو منديداره کان
					جی سی 34 برگی ۲۰ " :په یوه ندى ئازادانه ی زانیاری و بیروړا سه بارت به پرسه گشتی و سیاسیه کانى نیوان هاو لاتیان و کاندیده کان و نوښته رانی هه لېږدراو گرنگه. ښه مش دهریده خات که رڼژنامه گهری ئازاد و میدیاگانى تر ده توان لېدون له سهر پرسه گشتیه کان بدې و رای گشتی به ی سانسور و کوسپ ئاگدار بکه نه وه"
توره کومه لایه تیپه کان					
16	زوریکی له وانه ی چاوپیکه و تنیان له گهل ښه نجامدراوه له زوریه ی بواره کاند باس له بلاو بوونه وه ی کومه لیک زانیاری چه و ا شه کارانه و کومه لیک ده ستیوه ردان یاری پیکه رانه له ریگه ی توری ښته رنیتته وه ده که ن که سه لامه تی که شی سهر توری ښته رنیت تیکه دات. هندیکی لایه نی سته ییم کومه لیک هه لمه تیان له سهر توره کومه لایه تیپه کاند ښه نجامد، له نیویشیاندا ریکلامی سیاسی به پاره. هه ر شه و سوکایه تی و هېر شه دووباره بووه و کانى سهر توری ښته رنیت فراهه مېوونى مشومړنیکى گشتگیرانه ی سیاسیان په کخستوه. کاندیده ئافره ته کان له ریگه ی هه لمه تی هېرشى ښه لیک تر وى کړاونه ته ئامانج. سهر رای ښه وه، ښه و که سانه ی چاوپیکه و تنیان له گهل کړاوه بلاو بوونه وه ی ده قی سیاسی و په یامه کانى واتسپان راگه باند که پېش هه لېږدن و دواى هه لېږدن گه پش توته ده نگد ه ران. (لاپه ر ه ی ۲۶)	راسپارده ی سهره کی : گرته به ی ری یاسایه کی گشتگیر بې پاراستنى داتاگان و میکانیزمی چاودنیرکړدن بې مسوگه ر کړدنى مافى تاییه تیپى هاو لاتیان سه بارت به داتای تاییه تی خویان، و پاراستن له بهرام بهر به دوا د اچونى تاک و چالاکیه کانى نوللاین، هه ر وه ها دزى زانیاریه نه ویستر او ده کان، له ناویان پرویا گه نده ی سیاسی.	ياسای نوی لیسر پاراستنى داتا	ښه نومنى نوی نهران	مافى تاییه تمه نل دتی ئای سی سی پی ئار، مادده ی 17: " ناې ده ستیوه ردان یان ناوېږیوانى نایاسای بکړیته تاییه ته نل دتی هېچ که سیک. ئای سی سی پی ئار، جی سی 16، برگی 10: "کوکړدنه وه و هه لگرتنى زانیاری که سی له سهر کومپو نه ر و بانکه کانى داتا و ئامپره کانى تر، چ له لایه ن ده سه لاتدارانى گشتی و چ تاکه که سی تاییه ت یان لایه نه کان، ده بېت به یاسا ریکبخریت" ئای سی پی ئار، جی سی 34، پاراگرافى 18: "هه موو تاکیک ده بېت مافى ښه وه ی هه بېت که به شپوه به کی ښرانه دلنیا بېت، که، چ داتایه کی تاکه که سی له فایلى داتای ئو تو ماتیکى خه زن ده کړیت، وه بې چ مه به سیک."
17	نېرده ی په کیڼى ښه وروپا به کوردی و عه ر ه ی چه ند نمونه به کی دووباره ی سوکایه تی و په لاماره کانى له دزى ښه کاندیده کان و رڼژنامه نووسان و چالاکوانانى مافى مروځ دوزیه وه، ښه و یان پېشان دا که ښان به تاییه تی کړاونه ته ئامانج. له گهل بوونى به ریه سى ئازادى رادهرېرېن ئوللاین، ښه مه گشتگیرى گف توگو ی سیاسی ئوللایى په کخست . که مېښى ئوللاین به که مى ریکبخرابوو، وه هېچ یاسایه کی هه ل سوکوت وروشت سه بارت به چالاکیه ئوللاینه کانى پارت ه کان بوونى نه بوو. کومسیون چاودنیرى کړدن توره کومه لایه تیپه کانى به شیوه یه کی کات سنوردار ده کړد، به هو ی که مې هېزى کارو ئامپر و لېها تووې . (لاپه ر ه ی ۲۷)	پېشنلار: بې به یز کړدنى گشتگیرى گف توگو ی سیاسی ئوللاین و به شداریکړدنى ښان له ښانى گشتیدا، CMC و کومسیون ده توان ر ه چاوی به یز کړدنى چاودنیرى ئوللاین بې پشیلکاریه کانى که مېښ بکه به و نایه تی پشیلکاریه په رگه زیه کان.	رېنماییه کانى کومسیونى بالای سهر به خوی هه لېږدن دنى، کومسیونى په یو مند و راگه باندن	کومسیونى سهر به خوی هه لېږدن دنى، کومسیونى په یو مند و راگه باندن	نه هېشتى گه نده ی/ جېبه جیکړدن د ادبه روه رى له هه لمه تی هه لېږدن دا. به شدارى ښان له کاروبارى گشتى/یه کسانى نیوان ښ و پیاو. ئای سی سی پی ئار، مادده ی 3: "لایه نه کانى ښم په یمان نامه یه، کارده که ن بې ده سه ته به ر کړدنى مافى په کسانى ښان و پیاوان بې چپو وه رگرتن له هه موو مافه مه دې و سیاسیه کان که له و ریکه و تنامه دا ها تووه. سیداو، مادده ی ...: 7: هه موو رېوشو ټیکى گونجاو بگرته بهر بې نه هېشتى جیاکرى دزى ښان له ښانى سیاسی و گشتى ولات و به تاییه تیښ دلنایوونه وه له په کسانى نیوان ښ و پیاو : مافى ... (ب) به شداریکړدن له داربشتى سیاسه تی حکومه ت و جېبه جیکړدنى ښه و بابه ته دا بکات و گرته ده ستو پوس ت و جېبه جیکړدنى سهرجه مى کاره کانى گشتى له هه موو ئاس ته کانى حکومه ندا"

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلیر کراو له چوارچینوهی یاسایی	دامه زراوه و لایه‌نی بهرپرس	پاښتون و پره‌نسیپه نیوده‌ولمتی و همریماپه‌تیه پمپوه‌ندی‌داره‌کلن
به‌شدارۍ کردنی که‌سانی که‌منه‌ندام					
18	یاسای هملېژاردن ټاواره‌ی ناوه‌خوی IDP تۆمارکراو ده‌دات، ټه‌وانه‌ی له که‌مپه‌کاندا ده‌ژین، مافی ده‌نگدان له شوئنی نېشته‌جېبوونی ټیستای خویان بۆ ټه‌و بازنه‌ی که‌ لې ټاواره بوونه. که بگونجیت له‌گه‌ل ریکاره دامه‌زراوه‌کان. 120 هه‌زار و 126 ټاواره‌ی ناوه‌خۆ له که‌مپه‌کاندا نېشته‌جېن، به شپوه‌یه‌کی بايۆمه‌تری تۆمارکراون له‌لایه‌ن کۆمسیۆنه‌وه و به‌سه‌ر 309 بنکه‌ی ده‌نگدان دابه‌شکراون له ناو که‌مپه‌کاندان یان له نزیک ټه‌و شوئنه. دابه‌شکردنی کارتی ده‌نگده‌ری بايۆمه‌تری له‌لایه‌ن تیمی گه‌رۆکی کۆمسیۆن ټاسان کرابوو. ټاواره‌کان له ۸ تشرینی یه‌که‌م ده‌نگیان دا، ته‌نها کارتی ده‌نگده‌ری بايۆمه‌تری به‌کاردین. چاودێرانی نێرده‌ی یه‌کیتی ټه‌وروپا ټاگادارکرانه‌وه و له هه‌ندی‌ک حاله‌ندا راسته‌وخۆ چاودێر بوون. له رۆژی هه‌لېژاردندا ټه‌وه‌یان بۆ ده‌رکه‌وت که ژماره‌یه‌ک له ټاواره‌کان هه‌شتا له شوئنی سه‌ره‌کی خویان تۆمار کراون بۆ ده‌نگدان له جیاتی ټه‌و شوئنه‌ی که ټیستا تیندا ده‌ژین و له‌به‌ر ټه‌وه نه‌یانتوانی ده‌نگ بدن. به‌یپی راپۆرته‌کان ټاشکراوو که ټه‌و ټاواره ناوه‌خویانه‌ی له کامپه‌کانی هه‌رنیمی کوردستان ده‌ژین له‌ژێر فشاری سیاسی حزبی یان کرینی ده‌نگه‌کانیان بوون. چالاکي تایبه‌ت به‌ په‌روه‌رده‌ی ده‌نگده‌ران له‌ لایه‌ن کۆمسیۆن پېشبینی کرابوو، به‌لام به‌ پتی لایه‌نه په‌یوه‌ندی‌داره‌کان به ته‌واوی جېبه‌جی نه‌کراون. (لape ۳۱)	هه‌موارکردنه‌وه‌ی ټه‌و برگانه‌ی ټیستا له‌سه‌ر ته‌رخانکردنی کورسیی ژنان به‌ئامانجی پروتکردنه‌و میان. به‌ند و رینماییه تایبه‌ته‌کان به ر‌مچاوکردنی پاښتون و پره‌نسیپی ده‌ستورپی لانی کامی 25 له سه‌دای نوین‌ه‌رایه‌تی مینیه.	یاسای هه‌لېژاردن و ر‌یساکانی کۆمیسپیونی بالای سه‌ربه‌خوی هه‌لېژاردنه‌کان	ټانجومه‌نی نوین‌ه‌ران، کۆمسیونی بالای سه‌ربه‌خوی هه‌لېژاردنی	ماف و ده‌رفه‌ت بۆ به‌شداریکردن له‌کاروباری گشتی و فه‌رمانگه‌ی راکرتن سی پی دی برگه‌ی 4: "ولاتانی ټه‌ندام ده‌ستیانگرتوه بۆ ده‌سته‌به‌رکردن و به‌دییه‌تانی ته‌واوی مافه‌ مرۆپیه‌کان و ټازادییه‌ بنه‌ره‌تیه‌کان بۆ هه‌موو خاوه‌ن پیداو‌یستیه‌ تایبه‌ته‌کان به‌ی جیاوازی له هېچ جوریک له‌سه‌ر بنه‌مای که‌منه‌ندامی. بۆ ټه‌م مه‌به‌سته‌ش، وولاتانی ټه‌ندام جېبه‌جی ده‌که‌ن: (ا) هه‌موو ر‌یوشونیکي گونجاوی یاسادانان و کارگێری و ر‌یوشونیکي تر بگرتنه‌به‌ر بۆ جېبه‌جیکردنی ټه‌و مافانه‌ی له ر‌یکه‌وتنامه‌که‌دا هاتووه؛ ب) هه‌موو ر‌یوشونیکي گونجاوه‌کان بگرتنه‌به‌ر، له‌وانه یاساکان، هه‌موارکردنه‌وه‌یان یان هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی یاسا و ر‌یسا و نه‌ریت و کرداره‌کانی که جیاکاری له‌ دژی که‌سانی که‌منه‌ندام تیدایه‌.

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانکاری پېشنلر کړاو له چوارچينوهی ياساسی	دامه زراوه لايهنی بهر پرس و	پاښتون و پرهنسيپه نيوده ولتمی و هر یمایه تپیه پميوه نديداره کان
په شداري ژنان					
19	ته گهر کؤتاکه به شپوه به کی سروشتی له ریگهی ته نجامه کانی هه لېژاردنه وه ناها ته دی، ته وا ته گهر که متر له 83 ژن بگه ریندرینه وه، ته وا ته نیا میکانیزمیکی جیگره وه چالاک ده کرتیت .برگهی په یوه نديداري ياسای هه لېژاردن روون نییه و پیده چیت ناکؤک بیت له گه ل پرهنسیپی ده ستووری لایه نی که می له سه د 25 ، هه روه ها یاسایه کی تری هه لېژاردن که بنه مای ناوبراو دووباره ده کاته وه .هه روه ها له یاسای هه لېژاردن دا هاتو وه که ته گهر ژنیک کورسیپه که ی له ته نجومه نی نیشتمانی له ده ست بدات، پتویست ناکات ژنیکي دیکه جیگهی بگریته وه، مه گهر کاریگه ری له سه ر ته و کؤتایه له سه ر ئاستی بازنه هه بیت.(لاپه ر ۲۸)	هموار کردنه وی نمو برگانه ی نئستا له سه ر ته رخانکرنی کورسیپی ژنان به نامانجی روون کردنه وی یان. به ند و رنیماییه تاییه ته کان به رمچا وکرنی پاښتون به پرهنسیپی ده ستووری لانی کامی 25 له سه دای نوئنه رایتمی مینیه .	ياسای هه لېژاردن ماده ی 16 ياسای کؤمسیونی بالای سهر به خوی هه لېژاردنی	ئعنجومه نی نوئنه ران، کؤمسیونی بالای سهر به خوی هه لېژاردنی	په شداري ژنان له کاروباری گشتیدا/ په کسانى نيوان ژن و پياو. سيداو، مادده ی ...: 7 هه موو رېوشونیکي گونجاو بگرنه بهر بؤ نه هپشتنی جیاکاری دژی ژنان له ژيانی سیاسى و گشتی ولات و به تاییه تیش دلنایپوونه وه له په کسانى نيوان ژن و پياو : مافی ... (ب) به شداريکردن له دارشتنی سیاسه تی حکومه ت و جپیه جیکردنی ته و باه ته دا بکات و گرتنه ده ستو پؤست و جپیه جیکردنی سه رجه می کاره کانی گشتی له هه موو ئاسته کانی حکومه تدا" ده ستووری عېراق هونه ری 49.4 " یاسای هه لېژاردن به نامانجی به ده سته تپانی ریژه به ک له نوئنه رایه تی بؤ ژنان له ته نجومه نی نوئنه ران که که متر نه بیت له چاره گیکی ته ندامانی په رله مان"
ناکؤکیه کانی هه لېژاردن					
20	ياسا هیچ برگه وبه ندى تیدا نییه له سه ر دوا مؤله ت بؤ ته سلیمکردن و دادگاییکردنی سکالا کان له سه ر ئاستی کاریگری و چه ند برگه وبه ندىکی که می تیدایه سه باره ت به بارودؤخی یاسای. ته م بوارانه به زؤری له لایه ن یاسا کانی کؤمسیونی سه ربه خوی هه لېژاردنه کانه وه به ریوه براون. ته و راستیپه ی که لایه نه گرنگه کانی میکانیزمی په کلایکه ره وه ی ناکؤکی هه لېژاردن له یاسا دانندا دانه مه زراون، به لکو له جیاتی ته وه بؤ ده سه لاتی ریخه ری ئیداره ی هه لېژاردن جیده هیلن، ته وه ش دلنایپی یاسای نییه . سه ره رای ته وه ش، پتیمانده لتیت که یاسا بنچینه یپه کانی رېوشون و ریکاره کان هه میشه لای به شداربو و ده نگد ره وه روون نیه، هه روه ها ده تانریت به شپوه به کی ئیختیاری پئنا سه بکرتیت که پتویست به بشکنبی پرؤسه ی یاسای نه کات. 97 کؤمسیونی بالای سه ربه خوی هه لېژاردنه کان دوو رنیمای ده رکردو وه که له چه ند باه تیکه وه به ریبه ککه وتیان هه به، ته نها په کیک له و رنیمایانه له سه ر مالپه ری کؤمسیونی سه ربه خوی هه لېژاردنه کان بلا و کرابؤ وه. ياسای هه لېژاردن، کؤمسیونی بالای سه ربه خوی هه لېژاردنه کان	پېشنیاری سه ره کی : له یاسا که دا دوا واده ی روون و گونجاو ده رباره ی هه ر قؤناغیکي جیا بؤ په کلاکردنه وه ی هه لېژاردن دیاریپکرتیت. دوا مؤله ت بؤ سکالا کانی رؤژی هه لېژاردن که له وانه یه کاریگه ری له سه ر ته نجامه کانی هه لېژاردن هه بیت، پتویسته پئیش راگه یانندی ته نجامه کان چاره سه ر بکرتیت.	ياسای هه لېژاردن	ئعنجومه نی نوئنه ران	مافی چاره سه ری کاریگر ICCPR 2.3: "هه ر ولاتیکی ته ندام ته و خالانه له و ریکه وته تنامه به دا ته نجام ده دات:(ا) بؤ دلنایبوون له وه ی که هه ر که سیک که ماف یان ئازادیپه کانی وه ک لیتره ئاماژه بؤ کراوه پئیشیل ده کرتیت چاره سه ریکی کاریگه ری بؤ بدؤزرتیه وه. ; ب) بؤ دلنایبوون له وه ی هه ر که سیک داوا ی چاره سه ری له و شپوه به بکات مافی خوی ده بیت که له لایه ن ده سه لاتی دادوه ری و ئیداری یان یاسا دانانی لئها توه وه دیاری بکرتیت یان له لایه ن هه ر ده سه لاتیکی لئها توه ی دیکه که له لایه ن سیستمی یاسای ده وله ته وه بؤی دابینکراوه و ته گه ره کانی چاره سه ری دادوه ری بؤ دابین بکرتیت(ج) بؤ دلنایبوون له وه ی که ده سه لاتدار په یوه نديدار و پسپور ته و جؤره چاره سه رانه کاتیک که به خشرا ده سه پئین.

ژماره	دهق	راسپارده	گۆرانكارى پېشنلر كراو له چوارچنوهى ياساىى	دامه‌زراوه لايه‌نى بهرپرښ و	پاښتون و بره‌نسپه نيودولمى و هه‌ر ټمايه‌تپه پيوندداره‌كان
		ناچار ده‌كات له ماوه‌ى 24 كاتژمېرډا له داخستنى ده‌نگدان ئەنجامه‌كان رابگه‌يه‌نئيت، هه‌رچونيك بئيت، هه‌ر وه‌ك ريځخستنيكي كۆميسيوني بالاي سهر به‌خوي هه‌لېژارده‌كان، سكالكان له رۆژي هه‌لېژارده‌كاندا ده‌توان له ماوه‌ى ۴۸ كاتژمېرډا له رۆژي هه‌لېژارده‌نوه تۆمار بگرتن. ئەم جياوازيه له دوا واده‌كاندا ده‌بئته هوي راگه‌ياندى ئەنجامه‌كان، له كاتيكا سكالاي په‌يوه‌نديدار هئيشتا هه‌لواسراوه.			
ده‌نگدان، ژماره‌دن و يه‌كلاكرده‌نوه‌ى ده‌نگه‌كان					

21

سهره‌راي هه‌ندېك له به‌ره‌نگاريه سهره‌تاييه‌كان، نزيكه‌ى 350,000 كارمه‌ندى ده‌نگدان دامه‌زران و راهبنايان پيكراره، له گه‌ل سهرنجيكي تايه‌ت به‌ خستنه‌گه‌ري ئامپره ئەليكترونپه‌كان و ئەنجامداني ژماردني ده‌ستي .
ره‌نگه به‌هوي خراي راهبناي كارمه‌نداني ده‌نگدانه‌وه، گرڤته‌كان له‌جئيه‌جيكردني يه‌كلايه‌نه‌ى ريوشونپه‌كان به‌درئزاي رۆژي هه‌لېژاردن و له‌وانه‌شه ئەوانه‌ى په‌يوه‌نديدارن به‌پاراستي نه‌ئيني ده‌نگدانه‌وه، جئى سهرنج بوون .
(لاپه‌ره‌ى ۱۴)

	راهبناي ستافي ده‌نگدان بۆ دئنيابوون له جئيه‌جيكردني يه‌كپارچه‌ي ريكاره‌كان هه‌موو بنكه‌كاني ده‌نگدان و نه‌ئيني ده‌نگدانه‌كه.	بئ گۆرانكارى	كۆميسيوني سهر به‌خوي هه‌لېژاردني	بالاي ناي سى پي نار، وتار. 25 (ب): "هه‌موو هاوئاتيپه‌ك مافي خوي هه‌يه و ده‌رفعتي هه‌يه، به‌يئ هئچ جياوازيپه‌ك كه له مادده‌ى 2 دا هاتووه و به‌يئ سنوورداريي نابه‌جئ: (أ) بۆ به‌شداريكردن له به‌ريوه‌بردني كاروباري گشتي، راسته‌موخو يان له ريگه‌ي نوينه‌راني هه‌لېژيردراو (ب) بۆ ده‌نگدان و هه‌لېژاردني نازادانه و گه‌رمئتي نازادي ده‌ربرين. سى نار پي دي، مادده‌ى 12: ۱ "وولتاني ئەندام دووپاتيان كرده‌وه كه ئەو كهسانه‌ى كه‌مه‌ندامن مافي ئەمويان هه‌يه له هه‌موو شونئتيك له‌برامبه‌ر ياسادا دانايان پئ بنرئيت و: (ئا) دئنيابوون له‌وه‌ى كه كهسانى كه‌مه‌ندام ده‌توانن به‌شئويه‌يه‌كي كاريگه‌ر و ته‌واو به‌شداري له‌ژياني سياسي و گشتيدا بگن به‌يه‌كساني له‌گه‌ل ئەوانى تر، راسته‌موخو يان له‌ريگه‌ي نوينه‌راني هه‌لېژيردراوى نازادوه، له‌وانه ماف و ده‌رفعت بۆ كهسانى كه‌مه‌ندام بۆ ده‌نگدان و خو‌پالاوئن.
22	ئەنجامى بازنه‌كاني هه‌لېژاردن به‌ژماره‌ى ده‌نگه‌كانه‌وه بۆ هه‌ر كانديديك، به‌لام به‌پئ ئينئيماي حزبي/هاوپه‌يماني/سهر به‌خوكان، له‌سايتي كۆميسيوني بالاي سهر به‌خوي هه‌لېژارده‌نه‌كاندا به‌رده‌ست بوو و هه‌روه‌ها له‌كه‌نالي ته‌له‌فزيوني گشتي و له‌سه‌ر پلاتفۆرميسۆشال ميدياي كۆميسيوني بالاي سهر به‌خوي هه‌لېژارده‌نه‌كان په‌خش كرا، هاوكات، ئاماره	راسپارده‌ى سهره‌كي : بۆ زيادكردني شه‌فافيبه‌ت و متمانه‌ى گشتي به‌پرۆسه‌ى هه‌لېژاردن له‌ريگه‌ى بلاوكردنه‌وه‌ى ئەنجامه‌كان قوناغ له‌دواي قوناغ له‌كاتي پرۆسه‌ى يه‌كلاكرده‌نوه و	ياساي هه‌لېژاردن	ئەنجومەنى نوینەران، كۆميسيوني بالاي سهر به‌خوي هه‌لېژاردني

		به‌بلاوکردنه‌وه‌ی هه‌ردوو ئه‌نجامی سه‌ره‌تایی و ئه‌نجامی کۆتایی به‌پێی بڼه‌ی ده‌نگدانه‌وه‌ دابه‌شبووه.	فهرامۆشکراوه‌کان، وه‌ک ئه‌نجامی بڼه‌کانی ده‌نگدان، ده‌نگدانی دروست و نادروست له‌سه‌ر بڼه‌مای هه‌ل‌بژاردن، چێنده‌ر و یه‌که‌م جار به‌شداری ده‌نگده‌ران له‌به‌رده‌ستدا نه‌بوو. (لایه‌په‌ی ۳۷)
--	--	---	---

شه‌فافیه‌ت و گه‌یشتن به‌ زانیاری

جی سی ۴۳، برگه‌ی 19: "بۆ پێدانی کاریگه‌ری بۆ مافی ده‌ستگه‌یشتن به‌ زانیاری، پێویسته‌ ولاتانی ئه‌ندام به‌ شێوه‌یه‌کی چالاکانه‌ له‌ دۆمینی گشتی زانیاری حکومه‌ت بۆ به‌رژوه‌ندی گشتی دابنێن. پێویسته‌ ولاتانی ئه‌ندام هه‌موو هه‌ولێک به‌دەن بۆ دڵنیابوون له‌ گه‌یشتنی ئاسان، خێرا، کاریگه‌ر و کرداری به‌م زانیاریانه‌.

ریکهنه‌تنامه‌ی به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی گه‌نده‌لی، ماده‌ی 10: "به‌ له‌به‌رچاوگرتنی پێویستی به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی گه‌نده‌لی، هه‌ر لایه‌نێکی ده‌ولەت ده‌بێت به‌پێی بڼه‌ما بنه‌ره‌تیه‌کانی یاسای ناوخوای خوا، ئه‌و جو‌ره‌ رێوشوێنانه‌ بگرێته‌به‌ر که‌ پێویسته‌ بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی شه‌فافیه‌ت له‌ ریکخراومه‌کی، پرۆسه‌ی کردار و به‌یاردان، له‌و شوێنه‌ی که‌ گونجاوه‌ "[...]

23

زانیاری که‌م له‌به‌رده‌ست بوو له‌سه‌ر خشته‌ی رۆژانه‌ و به‌ره‌وپێشچوونی پرۆسه‌ی پشتراستکردنه‌وه‌ و کۆی گشتی به‌یوه‌نده‌یه‌کانی کۆمسیۆنی بالای سه‌ریه‌خوای هه‌ل‌بژاردنه‌کان سه‌باره‌ت به‌ پرۆسه‌که‌ لاواز بوو سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی که‌ که‌نالی ته‌له‌فزیۆنی گشتی راسته‌وخۆ له‌ ناوه‌نده‌وه‌ به‌خش ده‌کرا.

میدیایان بانگه‌یشت کراون هه‌رچه‌نده‌ به‌ ئی ئامێره‌کانی تۆمارکردن. (لایه‌ره‌کانی ۲۲، ۲۳، ۳۵، ۳۶)

راسپارده‌: کۆمیسێۆنی بالای سه‌ریه‌خوای هه‌ل‌بژاردن	ئه‌نجومه‌نی نوێنه‌ران، کۆمیسێۆنی بالای سه‌ریه‌خوای هه‌ل‌بژاردنی	شه‌فافیه‌ت و گه‌یشتن به‌ زانیاری جی سی ۴۳، برگه‌ی 19: "بۆ پێدانی کاریگه‌ری بۆ مافی ده‌ستگه‌یشتن به‌ زانیاری، پێویسته‌ ولاتانی ئه‌ندام به‌ شێوه‌یه‌کی چالاکانه‌ له‌ دۆمینی گشتی زانیاری حکومه‌ت بۆ به‌رژوه‌ندی گشتی دابنێن. پێویسته‌ ولاتانی ئه‌ندام هه‌موو هه‌ولێک به‌دەن بۆ دڵنیابوون له‌ گه‌یشتنی ئاسان، خێرا، کاریگه‌ر و کرداری به‌م زانیاریانه‌.
یاسای هه‌ل‌بژاردن	UN ریکهنه‌تنامه‌ی به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی گه‌نده‌لی، ماده‌ی 10: "به‌ له‌به‌رچاوگرتنی پێویستی به‌ره‌نگاربونه‌وه‌ی گه‌نده‌لی، هه‌ر لایه‌نێکی ده‌ولەت ده‌بێت به‌پێی بڼه‌ما بنه‌ره‌تیه‌کانی یاسای ناوخوای خوا، ئه‌و جو‌ره‌ رێوشوێنانه‌ بگرێته‌به‌ر که‌ پێویسته‌ بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی شه‌فافیه‌ت له‌ ریکخراومه‌کی، پرۆسه‌ی کردار و به‌یاردان، له‌و شوێنه‌ی که‌ گونجاوه‌ "[...]"	یاسای هه‌ل‌بژاردن

نیه‌تنامه‌ی.

وێنەییەک لە کەنالی تەلەفزیۆنی گشتی ئێلەغیراقیە نیوز، راپۆرت کردن لە بارەگای سەرەکی لێژنەی بەلای سەرەمۆی هەلبژاردنەکان لە بەغدا لە 26 ی تشرینی یەکەمی 2021 - © نێردە یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودیری هەلبژاردنەکانی عێراق 2021

نێردە یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودیری هەلبژاردنەکانی عێراق لەسەر سێ کەنالی تەلەفزیۆنی (ئەلغیراقیە نیوزو ئەلشەرقیە نیوز و ڕووداو) چاودیریەکی میدیایی چەندایەتی ئەنجام دا لە هەموو بەرنامەکانی پەیوەست بە هەلبژاردن (هەمال، گفتوگۆ، چاوپێکەوتن، کاتی بەرنامە سەر تەلەفزیۆن) لە 24 ی ئەیلولەمە بۆ 8 ی تشرینی یەکەم چاودیریکردنی میدیا لەلایەن تیمێکی حەوت چاودیری میدیایی عەرەبی و کوردیزمانی عێراقی ویاریدەمەری میدیاو بە سەرۆکیەتی شیکەر مەوی راگیانندن بەرێوەچوو.

چاودیرانی میدیایی داتایان لەسەر ڕوومالکردنی میدیاکانی هەلبژاردن دابین کردووە بەمەبەستی هەڵسەنگاندنی: ئەوەی کە نایا ئەو کاتە کە دراوە بە هاوڕێمانەکان و لایەنە سیاسییەکان و کاندیدەکان بە گشتی و کاندیدە سەر بەخۆکان لە میدیاکاندا و نایا ئەم ڕوومالکردنە دادپەروەرانه و هاوسەنگ بوو، تۆن و زمانی راگیانندن بەرامبەر قەوارە سیاسییەکان و کاندیدەکان، لەوانە بەکارهێنانی ئەگەری ناوڕازاندن و هەوالی ساختە و قەسە ڕق و توند چۆن بوو، و هەروەها چاودیری ئەوە کراوە کە نایا پڕۆسەی هەلبژاردن لە میدیای گشتی و تایبەتدا بەشێوەیەکی بێلایەنانه و یەكسان ڕوومالکراوە، و نایا دەنگدەران زانیاری هەمەجۆر و گشتگیر وەرەگرن بۆ ئەوەی هەلبژاردنێکی هوشیارانه لە ڕۆژی هەلبژاردندا بەرێوەبێت، بەتایبەتی لە میدیاکانی گشتیەم.

بەرنامەکانی کەنالی سەرەکی تەلەفزیۆنی گشتی ئێلەغیراقیە نیوز و هەردوو کەنالی سەرەکی تەلەفزیۆنی عەرەبی و کوردی ئەلشەرقیە نیوز و ڕووداو ڕۆژانه لە کاتژمێر 6 ی ئیوارە تا 12 ی نیوەڕۆ تۆمارکراون لە میژووی 24 ی ئەیلولەمە بۆ 8 ی تشرینی یەکەم شیکردنەهەمیان بۆ کراوە، بەکارهێنانی سۆفتوئێرکی تایبەت بە پەڕمۆکردنی میتۆدۆلۆجی و بەرنامە ی چاودیری میدیایی نێردە یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودیریکردنی هەلبژاردنەکان. (1)

چاودیریکردنی چەندیتی میدیا (24 ی ئەیلول بۆ 8 ی تشرینی یەکەم)			
کەنالی تەلەفزیۆنی	ئەلغیراقیە نیوز	ئەلشەرقیە نیوز	ڕووداو
میدیای گشتی/تایبەتی	گشتی	تایبەت	تایبەت
شوێن	بەغدا	بەغدا	هەرمیی کوردستانی عێراق
زمانی سەرەکی	عەرەبی	عەرەبی	کوردی
درزی کاتی ڕۆژانه	کاتژمێر 6 ی ئیوارە تا 12 ی نیوەڕۆ	کاتژمێر 6 ی ئیوارە تا 12 ی نیوەڕۆ	کاتژمێر 6 ی ئیوارە تا 12 ی نیوەڕۆ

هەروەها بۆ شیکردنەهەمی کوالیتی (جۆریتی) کەناله تەلەفزیۆنیەکان، نمونەکە سێ کەنالی تەلەفزیۆنی سەرەمۆی گرتەوه کە بە چەندیتی چاودیری کراون لەگەڵ حەوت کەنالی تەلەفزیۆنی دیکە کە چارایان عەرەبی بوون لەوانە (ئەلسومەریه

تیڤی، ئه‌لناحاد، ئه‌لئیتیاچه، دیجله) و سێ که‌نالی ته‌له‌فزیونی کوردی (K24، KurdsatNews، NRT) که هه‌رمه‌کیانه ڕووداوکه‌کانی په‌یوست به هه‌لێژاردنیان په‌خش ده‌کرد (به‌روانه خشته‌ی خواره‌وه)

چاودێریکردنی (جۆریتی) کوالیتی میدیایی 18 ئه‌یلول – 31 تشرینی یه‌که‌م				
بنکه‌ی به‌غداد				
که‌نالی ته‌له‌فزیونی	سۆمه‌ریه	ئاحاد	دیجله	ئیتیاچه(2)
میدیای گشتی/تایبه‌تی	تایبه‌تی	تایبه‌تی	تایبه‌تی	تایبه‌تی
زمانی سه‌ره‌کی	عه‌ره‌بی	عه‌ره‌بی	عه‌ره‌بی	عه‌ره‌بی
هه‌ریمی کوردستانی عێراق (ه‌ک)				
که‌نالی ته‌له‌فزیونی	کوردستان 24	کوردسات نیوز	رادیۆ و تیڤی نالیا	
میدیای گشتی/تایبه‌تی	تایبه‌تی	تایبه‌تی	تایبه‌تی	
زمانی سه‌ره‌کی	کوردی	کوردی	کوردی	

و کۆی گشتی هه‌ر دوازه که‌ناله ته‌له‌فزیۆنییه‌که که به به‌رده‌وامی و بێ پچران تو‌ماریان کردوه له به‌رواری 24 ئه‌یلول تاوه‌کو 31 تشرینی یه‌که‌م به‌م شیوه‌یه بووه سه‌یری خشته‌ی خواره‌وه بکه‌:

#	که‌نالی ته‌له‌فزیونی (زمانه سه‌ره‌کییه‌کان)	جۆری چاودێریکردنی میدیایی
که‌ناله‌کانی بنکه‌ی به‌غداد		
1	ئه‌لعێراقیه نیوز (عه‌ره‌بی)	چه‌ندیتی/جۆریتی
2	ئه‌لشمرقیه نیوز (عه‌ره‌بی)	چه‌ندیتی/جۆریتی
3	ئه‌لسۆمه‌ریه (عه‌ره‌بی)	جۆریتی
4	ئه‌لناحاد (عه‌ره‌بی)	جۆریتی
5	دیجله (عه‌ره‌بی)	جۆریتی
که‌ناله‌کانی بنکه‌ی هه‌ریمی کوردستانی عێراق		
6	ڕووداو (کوردی)	چه‌ندیتی/جۆریتی
7	کوردستان ٢٤ (کوردی)	جۆریتی
8	کوردسات نیوز (کوردی)	جۆریتی
9	رادیۆ و ته‌له‌فزیۆنی نالیا (کوردی)	جۆریتی
که‌ناله نیوده‌وله‌تییه‌کان (بنکه‌ی ده‌روه‌ی ولات)		
10	ئه‌لعه‌ره‌بییه نیوز (عه‌ره‌بی)	جۆریتی
11	ئه‌لجهمزیه نیوز (عه‌ره‌بی)	جۆریتی
که‌نالی زیاده		
12	ئه‌لئیتیاچه (عه‌ره‌بی)	جۆریتی

هه‌روه‌ها په‌یچه‌کانی فه‌یسبووک و ئه‌کاونته‌کانی تویتەر به زمانی عه‌ره‌بی و کوردی زۆرینه‌ی که‌ناله ته‌له‌فزیۆنییه ناوبراوکه‌کان له ماوه‌ی چاودێریدا به شیوه‌یه‌کی هه‌رمه‌کی چاودێری کران له‌سه‌ر بنه‌مای خولانه‌وه له ماوه‌ی چاودێریکردندا و له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا نمونه‌یه‌کی نوێنه‌ری مآله‌په‌ره هه‌والیه سه‌ره‌کیه‌کان به زمانی عه‌ره‌بی و کوردی به‌م شیوه‌یه بوون: (سه‌یری خشته‌کانی خواره‌وه بکه‌ن)

چاودێریکردنی جۆریتی میدیا – بنکه‌ی به‌غداد – مآله‌په‌ره‌کانی هه‌وال		
مآله‌په‌ره‌کانی هه‌والی گشتی	ئاژانسی هه‌والی عێراقی	https://ina.iq/multimedia/

(2) له 11 تشرینی یه‌که‌مه‌وه به سه‌رنجیه‌کی دیاریکراوه‌وه چاودێری ئه‌لئیتیاچه کراوه له دوا‌ی راگه‌یاندنی ئه‌نجامه سه‌ره‌تاییه‌کانی کۆمیسێونی با‌لای هه‌لێژاردنه‌کای عێراق، له‌و کاته‌وه ئه‌م که‌ناله ته‌له‌فزیۆنییه ڕووما‌لیکی گه‌وره‌ی هاوپه‌یمانی فه‌تح و خۆپه‌شاندهرانی په‌یوست به خه‌شده‌ی شه‌عی کردوه که ئه‌نجامه‌کانیان ڕه‌تده‌کردوه.

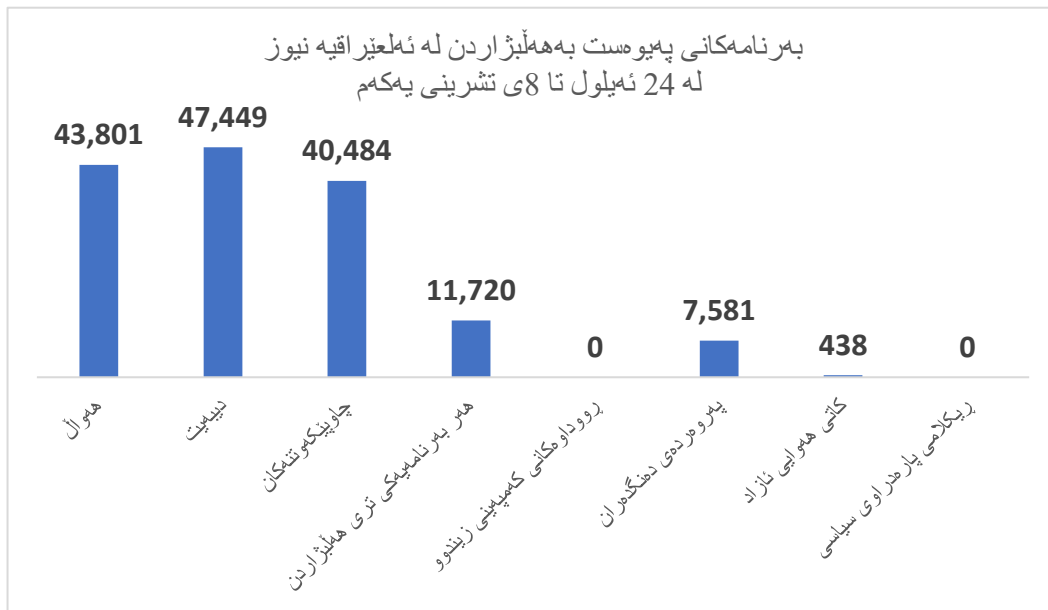
http://lsabaah.iq/	ئەلصباح (رۆژنامەى رۆژانه)	
www.faceiraq.org/	فەیس ئىراق	مائپەرەكانى ھەوالى تايپەتى
www.alsumaria.tv/news	سۆمەرىيە نیوز	
www.nasnews.com	ناس نیوز	
www.shafaq.com/ar	شەفەق نیوز	

چاودیرکردنى جۆرىتى میدیا - بنكهى ھەرىمى كوردستانى عىراق - مائپەرەكانى ھەوال		
www.rudaw.net/arabic	روداو	مائپەرەكانى ھەوالى تايپەتى
https://www.xendan.org/	خەندان	
https://xebat.net/ku	خەبات	
https://hawlati.co/	ھاولاتى	
https://www.zamenpress.com/	زەمان پریس	
https://knwe.org/	كوردستانى نوئ	

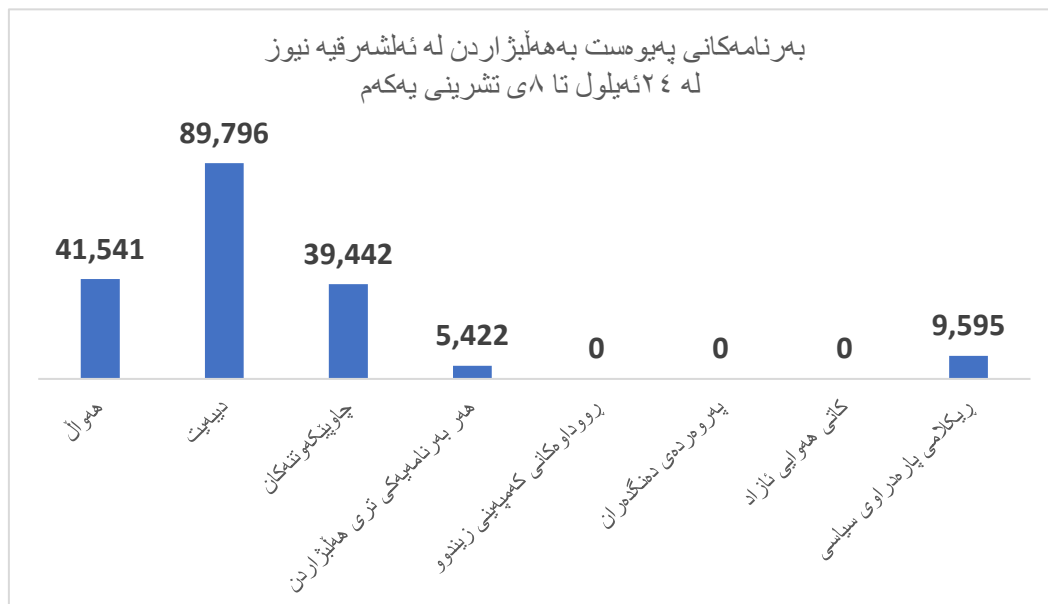
دەستەى تەلەفزیونی لە بنکەیهکی دەنگدان لە رۆژی دەنگدان لە بەغداد لە بەرواری 10 ی تشرینی بەکەمی 2021 – نێردەى بەکیتى ئەوروپا بۆ چاودیری ھەلبژاردنەکانى عىراق 2021

نەجامەکانی چاودیری میدیایی

شیوەی 1: دەرکەوتنی ماوەی ڕوومالکردن لە چەند چرکەیهکا

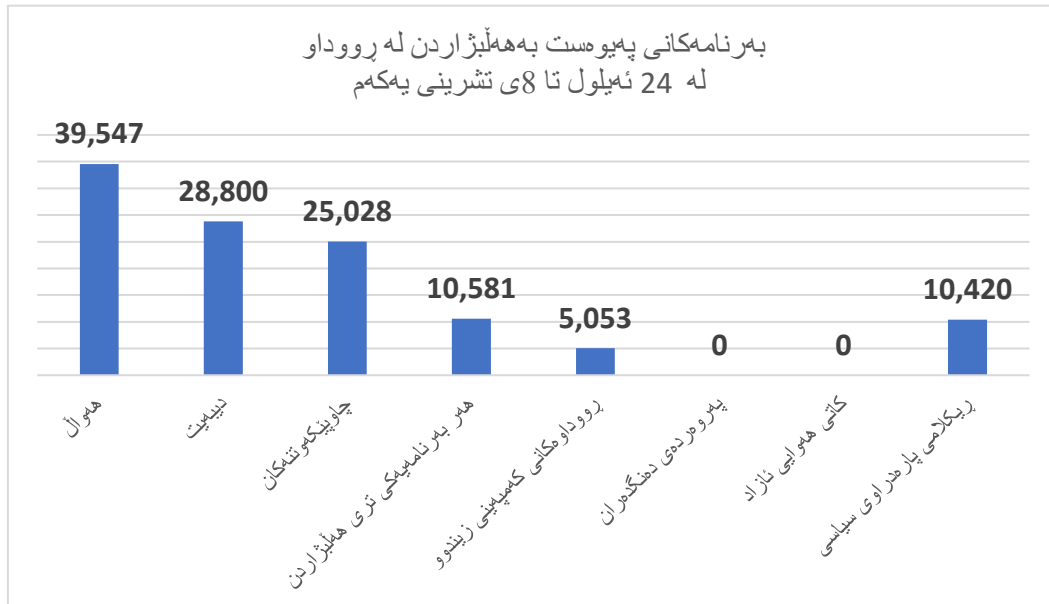
بە وێهێ بێژمەری گشتی ئێلەئیراقیە نیوز (شیوەی 1)، کۆی کاتی تەرخانکراو بۆ ڕوومالکردنی هەڵبژاردن لەهەموو بەرنامەکاندا لەماوەی چاودیریکراودا لە 24 ی ئەیلوولە تا 8 ی تشرینی یەکەم، 42 کاتژمێر و 3 خولەک بوو واتا (151,410 چرکە). کە ڕوومالی بەرنامە جیاوازمەکانی پەيوەست بە هەڵبژاردن ئەو نیشان دەدات کە دیبەیت (31٪) و هەوێل (29٪) و چاوپێکەوتنەکان (27٪) بوون کە ئامرازی سەرەکی بوون بۆ داڕێژکردنی زانیاری، لەگەڵ کاتیکی گەڕان کە تەرخانکراو بۆ پەروردە دەرگەکان بە ڕێژە (5٪). جێی باسە کە زۆری کاتی بەرنامە نازاد لەسەر تەلەفزیۆن بۆ کاندیدەکان لە دوای پەرودا پەخش کرا، لە دەرماوەی ئەو ماوەی چاودیری کرا لە (6 د.ن – 12 پ.ن)

شیوەی 2: دەرکەوتنی ماوەی ڕوومالکردن لە چەند چرکەیهکا

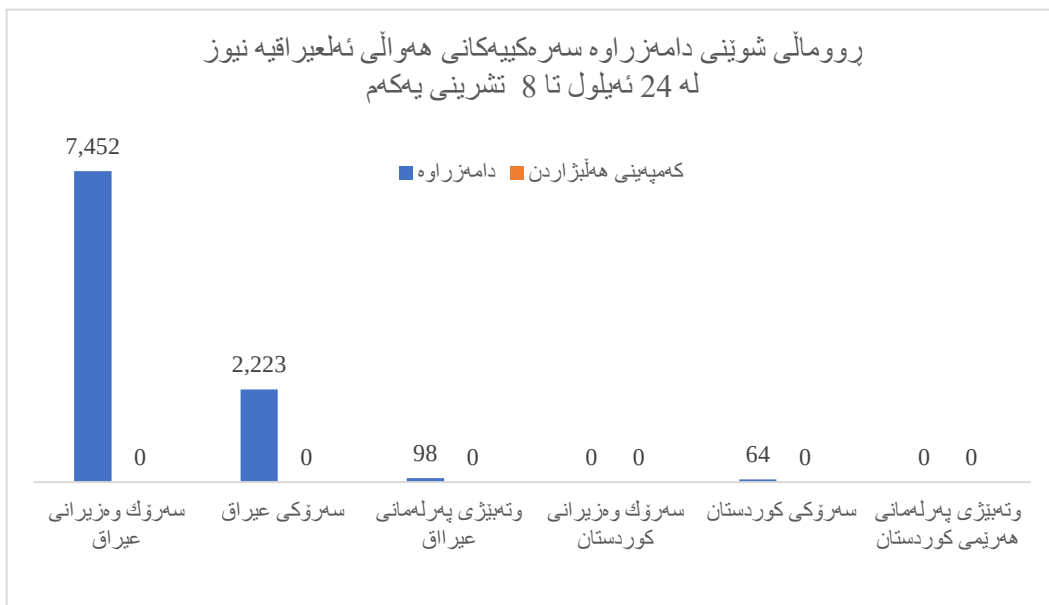
و لەسەر کەنالی تەلەفزیۆنی تابەیتی (عەرەبی) ئێلەئیراقیە نیوز (شیوەی 2)، کۆی ئەو کاتە کە بۆ ڕوومالکردنی هەڵبژاردن تەرخانکراو لە گشت بەرنامەکانی لە ماوەی چاودیریکردنەکە لە 24 ئەیلوول تا 8 تشرینی یەکەم، 51

كاتژمير و 42 خولهك بوو كه دهكاته 186,160 چركه). كه پرومالي بهرنامه جياوازمكاني پهيوهست به ههليژاردني كړدوه نهوه نيشان دهدات كه سهرنجيكي گړنگ خراوته سهر ديهيت به ريزهي (48%). لهگهل نهوهي كه ههوال (22%) و چاوپيكهوتنهكان (21%) و ئوفهريكي بههيزي ريكلامي پارهدراوي سياسي بوو به ريزهي (5%).

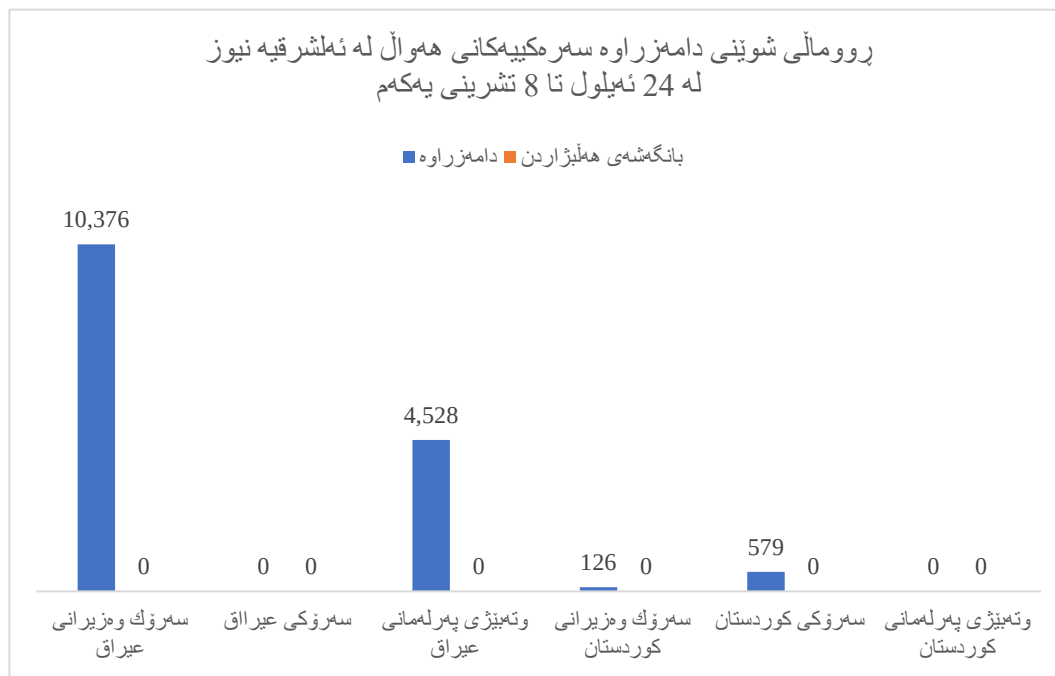
شيوه 3: دهركهوتني ماوهي پرومالكردن له چهند چركهيكدا

له كهنالي تهلفزيوني تابيهتي (كوردی) رووداو (شيوه 3)، كوي نهو كاتهي كه بو پرومالكردني ههليژاردن ترخانكرايوو له گشت بهرنامهكاني له ماوهي چاوذيړيكردنهكه له 24 نهيلول تا 8 تشريني يهكهم، 33 كاتژمير و 10 خولهك بوو كه دهكاته (119,429 چركه). كه پرومالي بهرنامه جياوازمكاني پهيوهست به ههليژاردن نهوه نيشان دهدات كه سهرنجيكي گړنگ خراوته سهر ههوال به ريزهي (33%) لهكاتيكدا ديهيت (24%) و چاوپيكهوتنهكان (21%) و ئوفهريكي بههيزي ريكلامي پارهدراوي سياسي بوو به ريزهي (9%).

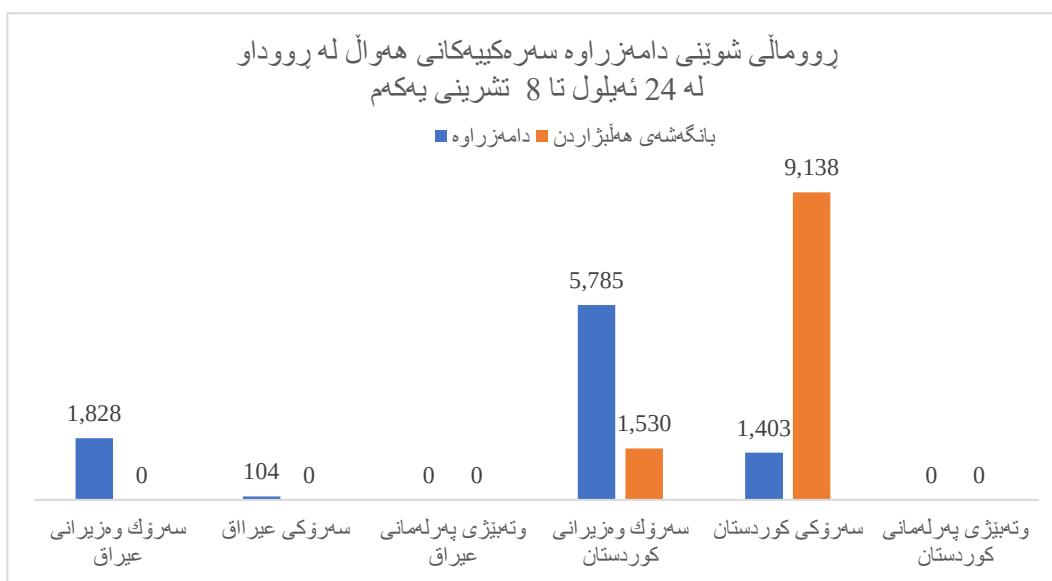
شيوه 4: دهركهوتني ماوهي پرومالكردن له چهند چركهيكدا

لەگەڵ سەرۆك وەزیرانی عێراق و سەرۆکی عێراق زۆرتەرین پرومۆلی بەرنامەکانی هەوڵ کراوە لەلایەن رایەلە گشتی ئالعیراقیە نیوز (شیوەی 4) ناوەرۆکی پرومۆلکردنەکە بە تەواوی دامەزراوەیی و بێلایەنی هەلەدەسەنگینرا، بەبێ ئۆهێ پشەگیری لە بانگەشە هەلزاردنە بدریت بە هیچ هاوپیەماننیتیەک یان لایەنیتی سیاسی.

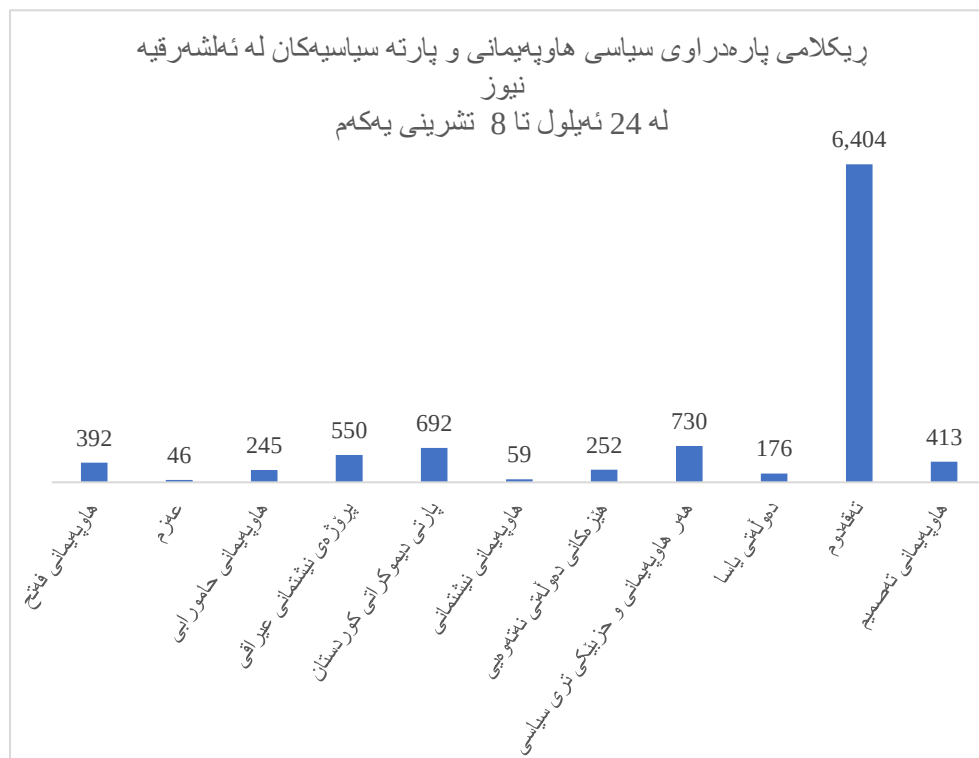
شیوەی 5: دەرکەوتنی ماوەی پرومۆلکردن لە چەند چرکەیهکدا

لەگەڵ سەرۆك وەزیرانی عێراق و وتەبیژی پەرلەمانی عێراق زۆرتەرین پرومۆلی بەرنامەکانی هەوڵ کراوە لەلایەن کەنالی تەلفزیونی تاییەتی ئالشیرقیە نیوز (شیوەی 5) لەگەڵ بەشیتی کەم تەرخانکراو بۆ سەرۆک و سەرۆک وەزیرانی هەریەمی کوردستانی عێراق، ناوەرۆکی پرومۆلکردنەکە بە تەواوی دامەزراوەیی و بێلایەنی هەلەدەسەنگینرا، بەبێ ئۆهێ پشەگیری لە بانگەشە هەلزاردنە بدریت بە هیچ هاوپیەماننیتیەک یان لایەنیتی سیاسی.

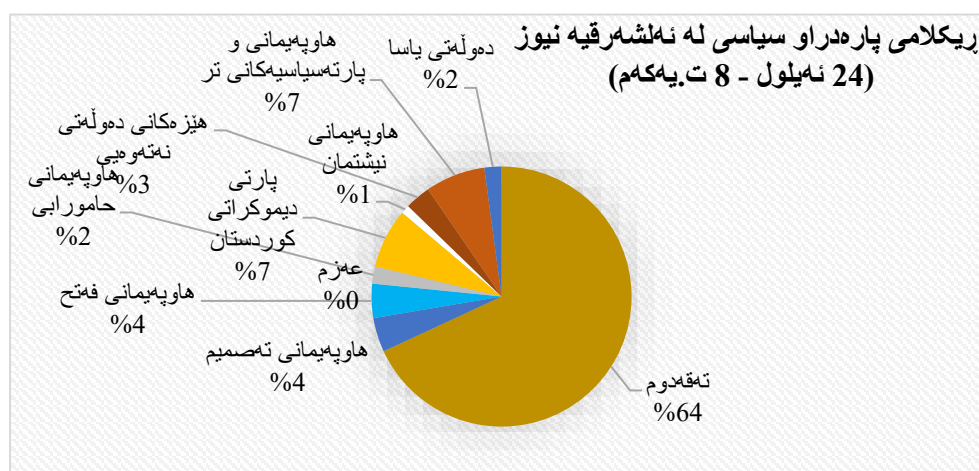
شیوەی 6: دەرکەوتنی ماوەی پرومۆلکردن لە چەند چرکەیهکدا

لەگەڵ سەرۆکی ھەریم و سەرۆک وەزیرانی کوردستان زۆرتەین روومالی بەرنامەکانی ھەوڵ کراوە لەلایەن کەنالی تەلەفزیۆنی تایبەتی رووداو (شیوەی 6) ناوڕۆکی روومالکردنی سەرۆکیەتی کوردستان و بەشێک لە روومالی سەرۆک وەزیرانی کوردستانیش زیاتر شیوەیەکی حزبی وەرگرتوو ئەویش بە لایەنی (پارتی دیموکراتی کوردستان) ھەروەھا روومالکردنی سەرۆک وەزیرانی عێراق و سەرۆکیەتی عێراقیش شیوەیەکی زۆر لاوازی لەخۆگرتوو بە روونیکی ناحزیی بیلایەن.

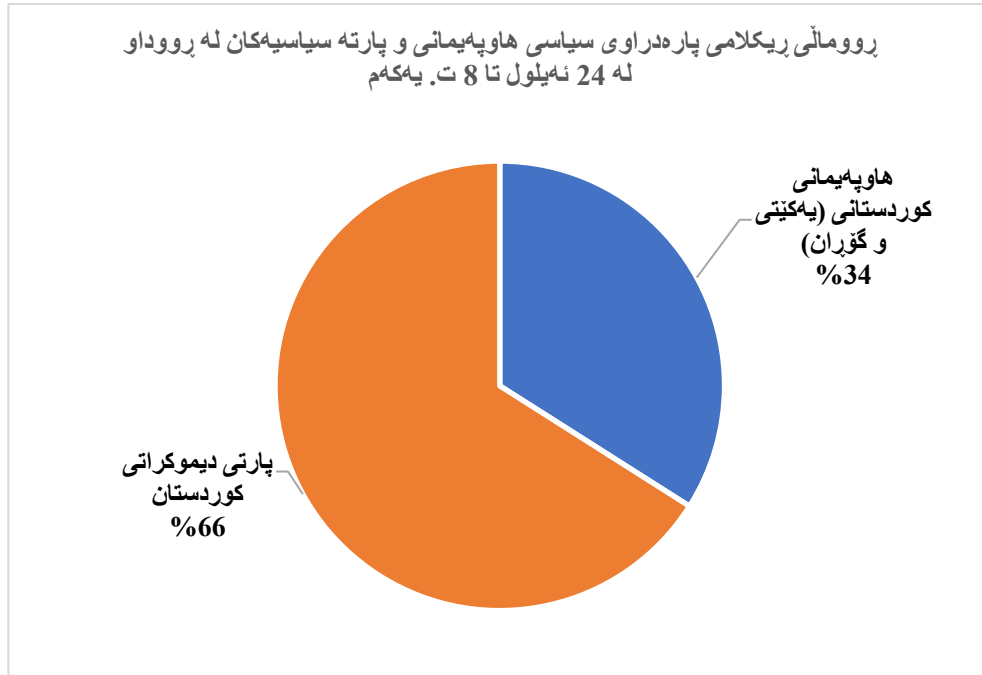

شیوەی 7: دەرکەوتنی ماوەی روومالکردن لە چەند چرکەیکدا

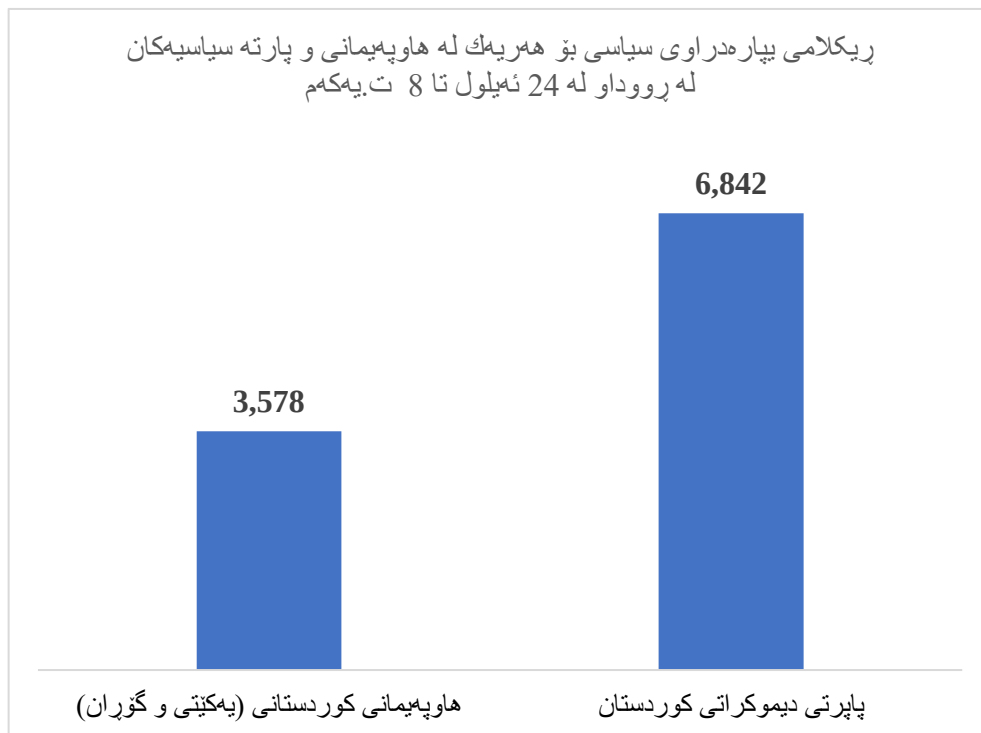
روومالی ریکلامی پارەدراوی سیاسی لە ئەلشەرقیە نیوز (بەروانە شیوەی 7 و 8) نیشانی دەدات کە پشکی شێر بەر قەوارەیی تەقەدوم کەوتوو بە رێژەیی (64%)، و کەمتر لەو بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان کراوە بە رێژەیی (7%) و ھاوپەیمانی فەتح (4%) و ھێزەکانی دەولەتی نیشتمانی (3%) و دەولەتی یاسا (2%). لە کاتێکدا ھیچ ریکلامیکی پارەدراو بۆ سەدر نەکراوە لە ئەلشەرقیە. ھەروەھا ھەولێ ریکلامی بەرچاوی قەوارە سیاسییە کەمتر بەناوبانگەکانی وەک پڕۆژەیی نیشتمانی عێراق کراوە بەرێژەیی (6%) و ھاوپەیمانی تەصمیم (4%) و ھاوپەیمانی ھامورابی (2%) جێی سەرنج بوون.

شیوەی 8: روومالی ریکلامی پارەدراوی سیاسی لە ئەلشەرقیە نیوز بۆ ھەر لایەنێکی سیاسی

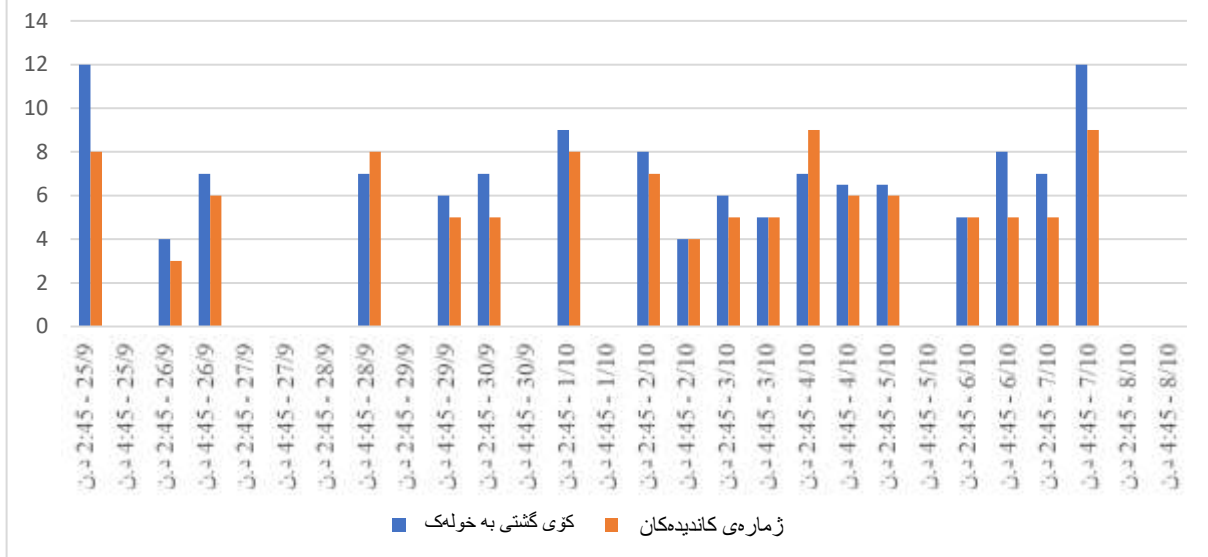
شێوهی 9

شێوهی 10: دەرگەوتنی ماوهی پرومائی کردن لە چەند چرکەیهکدا

لە کەنالی تەلەفزیۆنی سەرەکی کوری (رووداو) دا (بەروانە شێوهی 9 و 10) پیکلامی پارەدرای سیاسی پشکی شیری بەر پارتی دیموکراتی کوردستان کەوتوو بە رێژەی (66%) و ھاوپەیمانی کوردستانی (یەكیتی و گۆران) (34%) لە پێشەوهی هەموو پارتە سیاسیهکانی تری کوردستانه. وەك (نەوهی نوێ) کە لە رووداو پیکلامی بۆ نەکراوه، و زۆربەهی کادریه سیاسیهکانی عێراق بە دیار نەکەوتوون لەو راپەرێهه تایبەتییه کوردیههه.

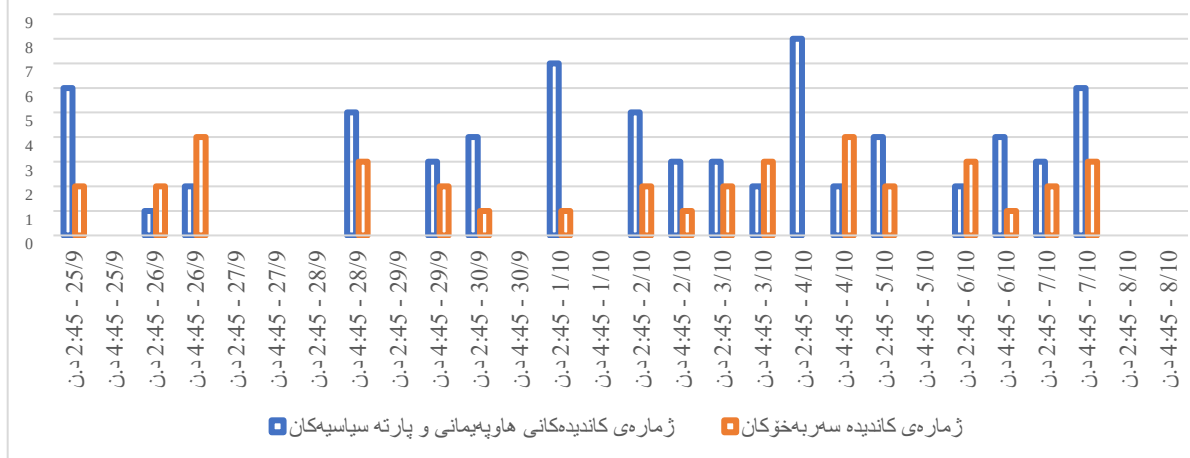
تەرخانگەردىنى ماۋەى بەرنامەى سەر تەلەقزىيۇن بۆ ھەر درزىك لە ئەلغىراقىيە نىوز ۋەك
چاۋدىرىكراۋ لە 25 ئىلۋلەۋە بۆ 8 تىرىنى يەكەم

شۋەى 11

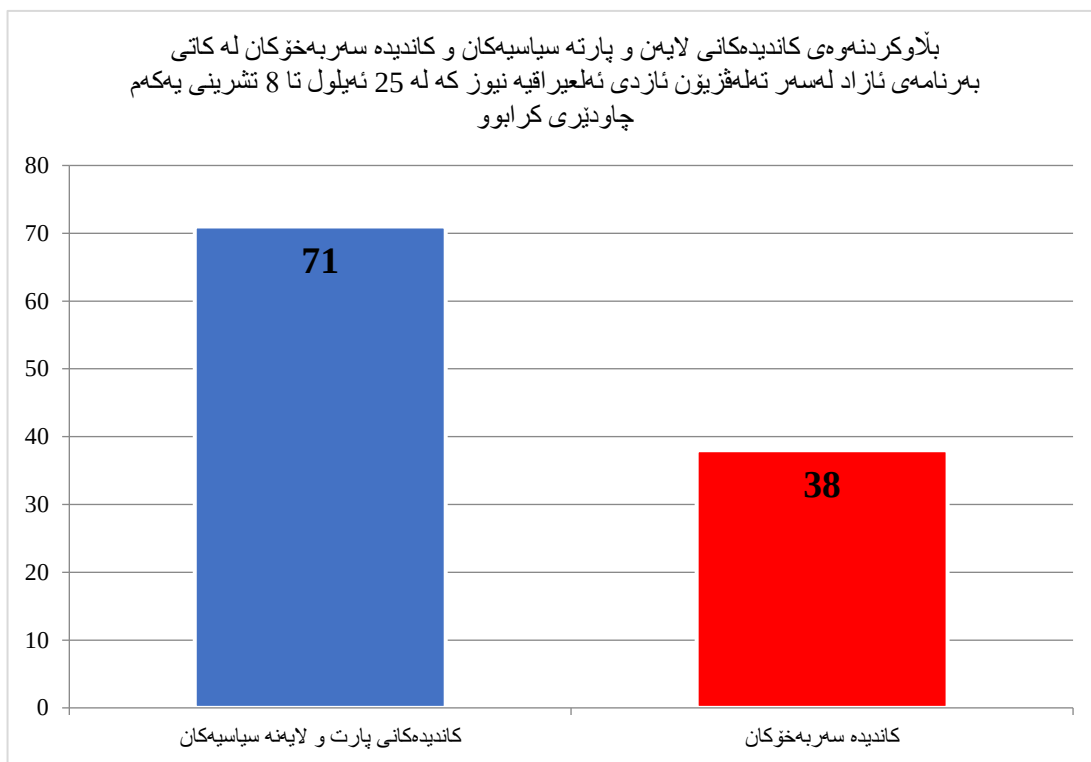
شۋەى (11) پەخشى گشت كات و ژمارەى كاندىدەكان لە ھەر ماۋەىك لە رۆژىكدا پېشان دەدات، كە لە 25 ئىلۋل
تاۋەكو 8 تىرىنى يەكەم چاۋدىرىكراۋە. بۆ ھەر بىرۋارنىك ماۋەكە لە 2:45 دەست پىدەكات بۆ 3:00 دۋاى نىۋەرۋ، و
دوۋە ماۋەش لە 4:45 دەست پىدەكات بۆ 5:00 دۋاى نىۋەرۋ. كە ھىچ ستوننىك بوۋى نەبوۋ ئىۋا واتا ھىچ كاندىدنىك نىۋە لەۋ
ماۋەىدا. لەكاتى چاۋدىرىكردندا 10 ماۋە لە كۆى 28 ماۋە بە بەتالى بەجىماۋن بەرىژەى (36%)، و ژمارەى كاندىدەكان و
خولەكەكانى ھەر ماۋەىك جىاۋاز بوۋن لە يەكترى. بەمەش دەتۋاننن ئىۋە ھەلبەسەنگىننن كە رايەلەى گشتى ئەلغىراقىيە
نىوز لە بەرىۋەردنى ماۋەكانى كاتى بەرنامەى ئازاد لەسەر تەلەقزىيۇن پىشكەش بە كاندىدەكان دەكرىت پلانى نەبوۋە، و
نەىانتۋانۋە زۆرىك لە كاندىدەكان كاتى بەرنامەى ئازاد لەسەر تەلەقزىيۇن بەكاربەننن كە لە بانگەشەكاندا بەردەست بوۋە.

كاتى بەرنامەى ئازاد لەسەر تەلەقزىيۇن بۆ ھەر جۆرىكى كاندىدەكان لە ئەلغىراقىيە نىوز كە لە
25 ئىلۋل تاۋەكو 8 ت. يەكەم چاۋدىرىكراۋو

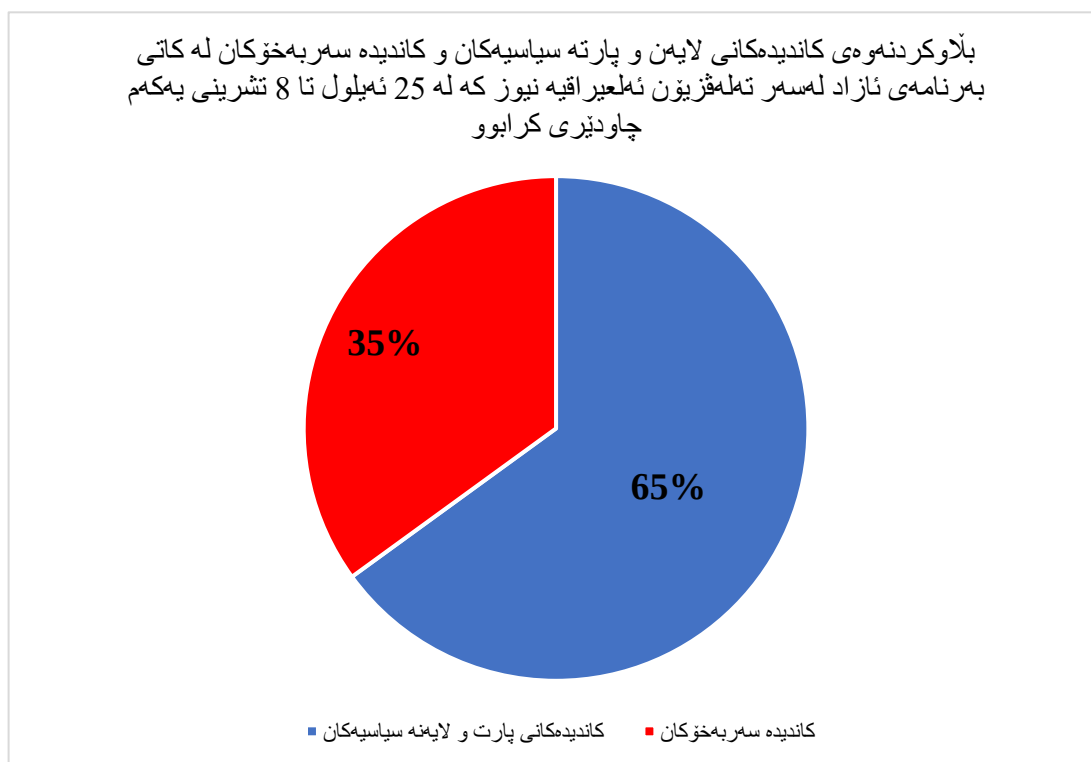

شۋەى 12

شێوهی (12) بهشداریی بهرچاوی کاندیده سهر بهخۆکان و کاندیده بهشداریبووهکانی هاوپهیمانی و پارتی سیاسیهکان دهخاته ڕوو.

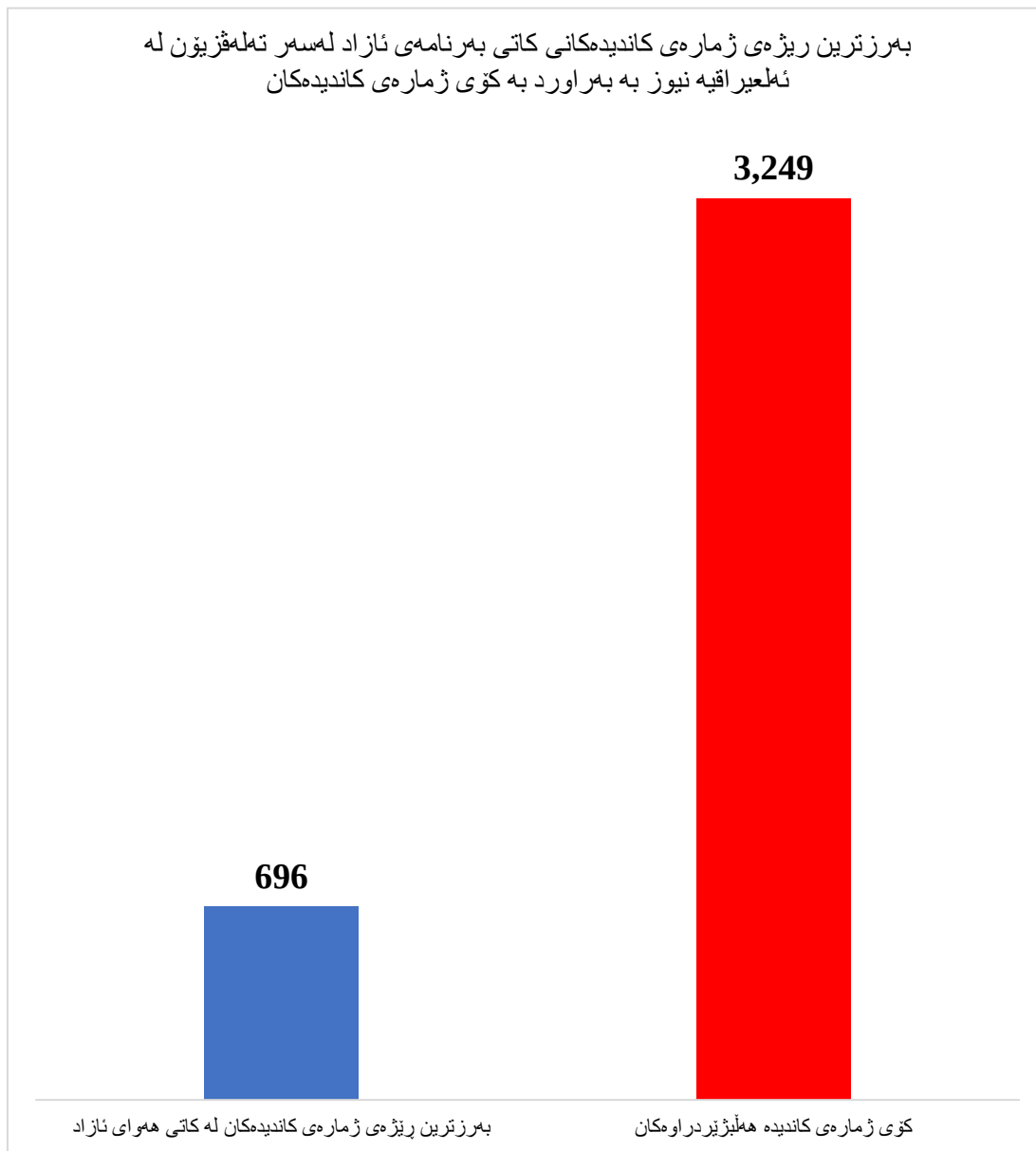

شێوهی 13

شێوهی 14

زیاتر له 109 کاندید له ئهلعیراقیه نیوز لهکاتی ماوهکانی کاتی بهرنامهی نازاد لهسەر تهلهفزیۆن دهرکهوتوون (بروانه شپوهی 13 و 14)، که 71 کاندیدیان (65%) سەر به هاوپهیمانی و پارتیه سیاسیهکان بوون و 38 کاندیدیش (35%) کاندیده سهر بهخوکان بوون

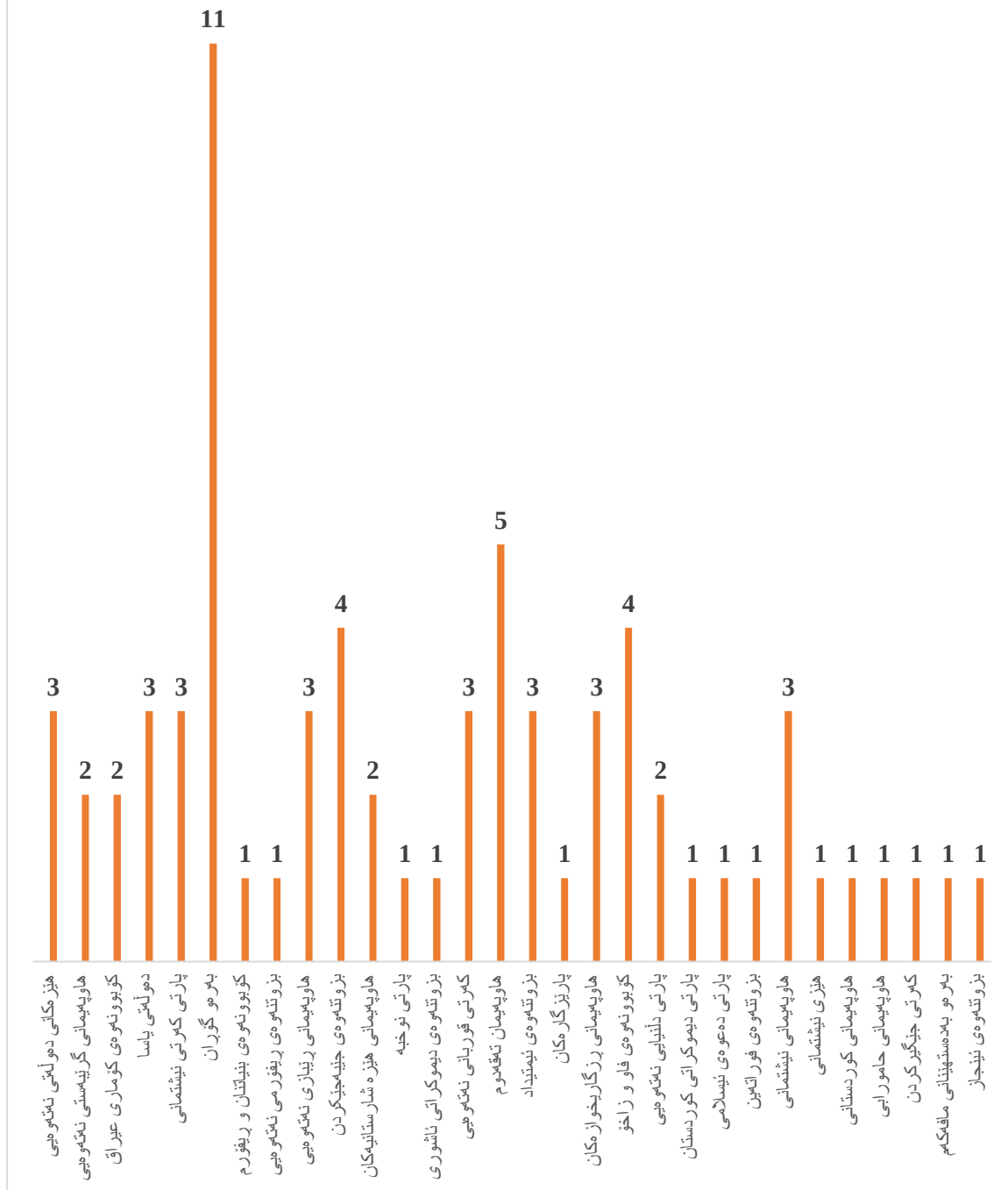

شپوهی 15

بهمه‌ش کاتی بهرنامه‌ی نازاد لهسەر تهلهفزیۆن له ئهلعیراقیه نیوز توانستیکه ته‌واوی هه‌بووه (بروانه شپوهی 15)، که بهرزترین ژماره‌ی کاندیده‌کان 696 بوون، (بهرزترین ریژه‌ی کاندید بۆ هه‌ر ماوه‌یه‌ک 12یه، هه‌ر رۆژه‌ی 2 ماوه‌یه، بۆ ماوه‌ی 29 رۆژ له 10 ئه‌یلول کاتی بهرنامه‌ی نازاد لهسەر تهلهفزیۆن ئهلعیراقیه دهستی پێکرد تاوه‌کو 8 تشرینی یه‌که‌م، که بانگه‌شه‌ کۆتایی هات).

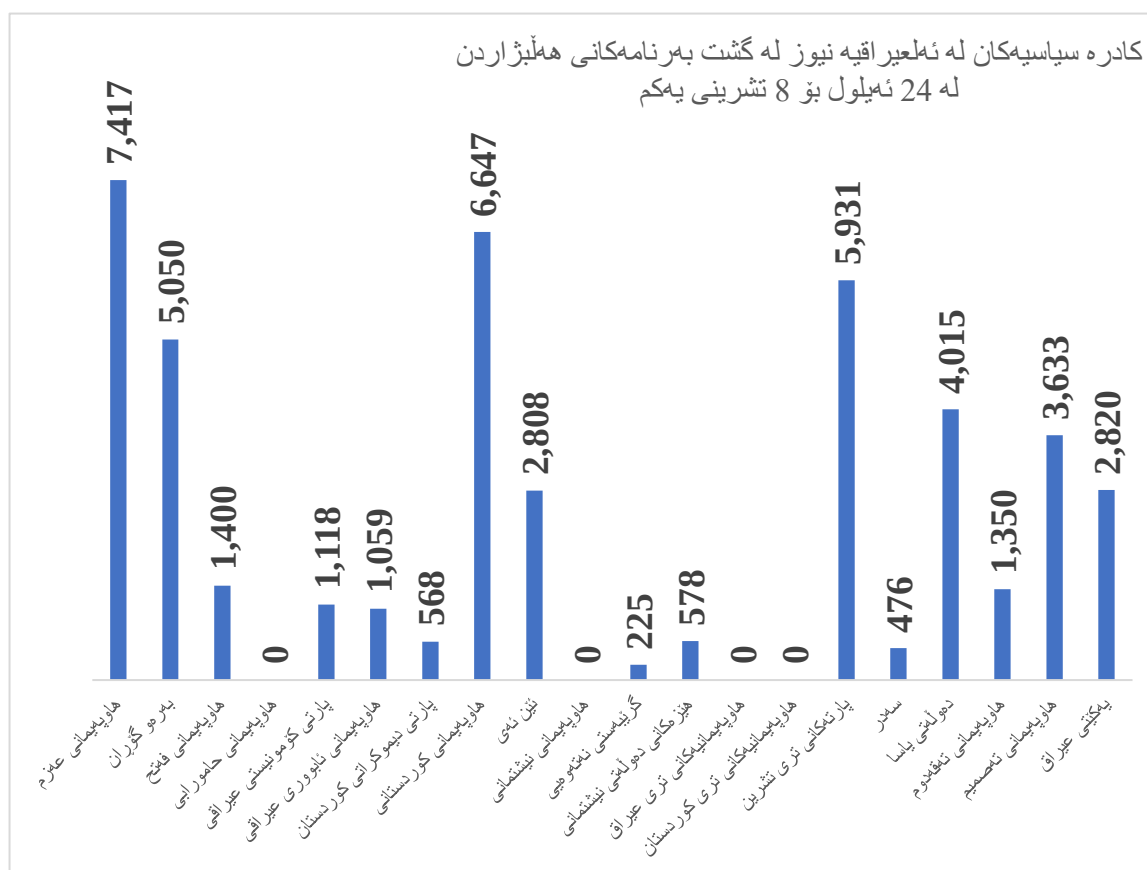
ئهمه‌ش بری 21%ی ژماره‌ی گشت کاندیده‌کان پێشان ده‌دات که ژماره‌یان (3,249) کاندید بوون که خۆیان هه‌لێژاردبوو. له کۆی 3 کاتژمێر و 44 خوله‌ک له رۆژێکدا هه‌ر 3 خوله‌کێک بۆ کاندیدێک بووه له به‌رواری 10 ئه‌یلول تا 8 تشرینی یه‌که‌م، یاخود کاتژمێرێک و 45 خوله‌ک له رۆژێکدا له 8 تهمموزوه که بانگه‌شه دهستی پێکردوه تاوه‌کو 8 تشرینی یه‌که‌م کۆتایی هاتنی بانگه‌شه.

پهڅښى كاتى بهرنامهى نازاد لهسهر تهلهفزيون كاندېدهكان له نهلغيراقيه نيوز بو ههر پارت و لايهنيكي سياسي له 28 نهيلول تا 8 ت. يهكهه

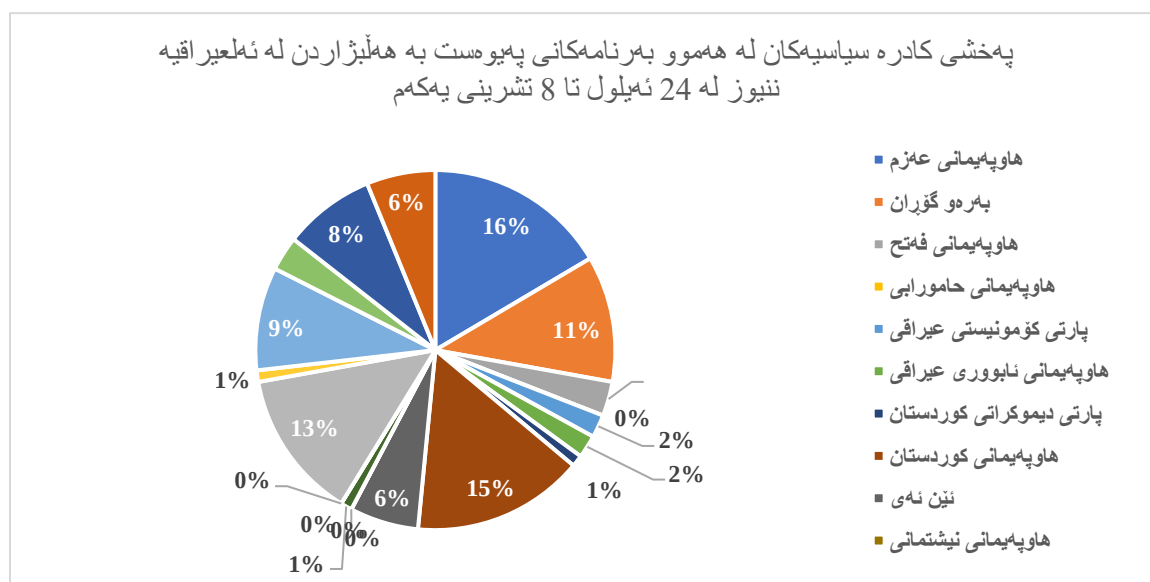

شيوه 16: ژماره ۱۶ کاندېدهكان بو ههر هواپېمانتيهکي سياسي کاتى بهرنامهى نازاد لهسهر تهلهفزيون له نهلغيراقيه نيوز

پهڅښى ژماره ۱۶ کاندېداني ههر پارت بان لايهنيكي سياسي (شيوه 16) که 71 پارت/لايمن دهرکهوتون له ماوهکاني کاتى بهرنامهى نازاد لهسهر تهلهفزيون نهلغيراقيه نيوز لهو کاتهى که چاوديريکراوه (25 نهيلول تا 8 تشريني يهکهه) دهرېدهخات که نوښتراني سياسي نادادپهروم و نافرهبي بوون، بو نمونه کاندېدهکاني سهر نامادنهجوون لهکاتيکدا که نايهر اهرېهکي روون ههيوو لهنيوان ژماره ۱۶ کاندېدهكان (11) کهس له بهره گوران و حزبيکي سياسي نوښ و ژماره ۱۶ کاندېدهکاني هواپېمانې سهرهکي وهک هواپېمانې تهقدوم (5) بوو بان دموکراتيکې ياسا (3) بوو.

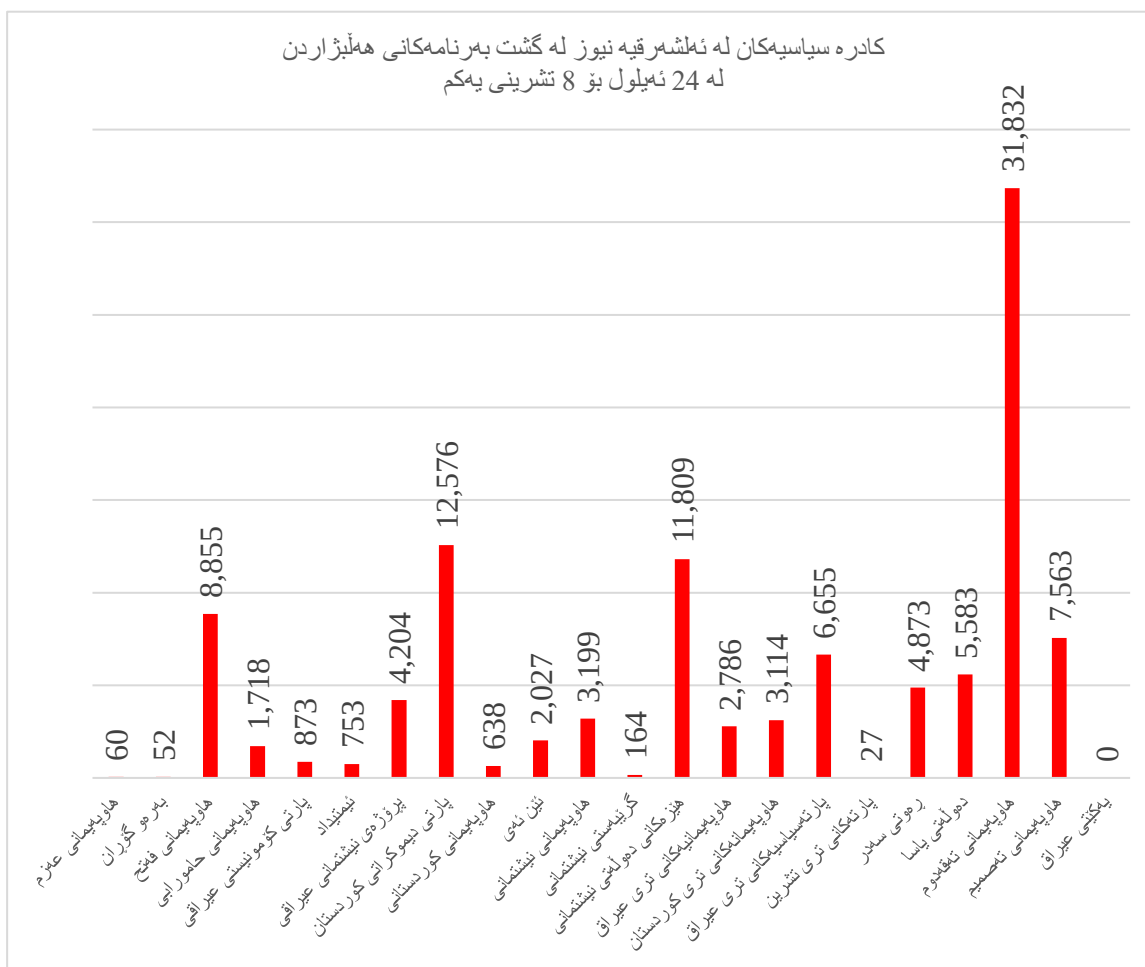
شیوهی 17: کاتی رومالکردنی کادره سیاسیه‌کان له چهند چرک‌یه‌کدا له نه‌لعیراقیه نیوز

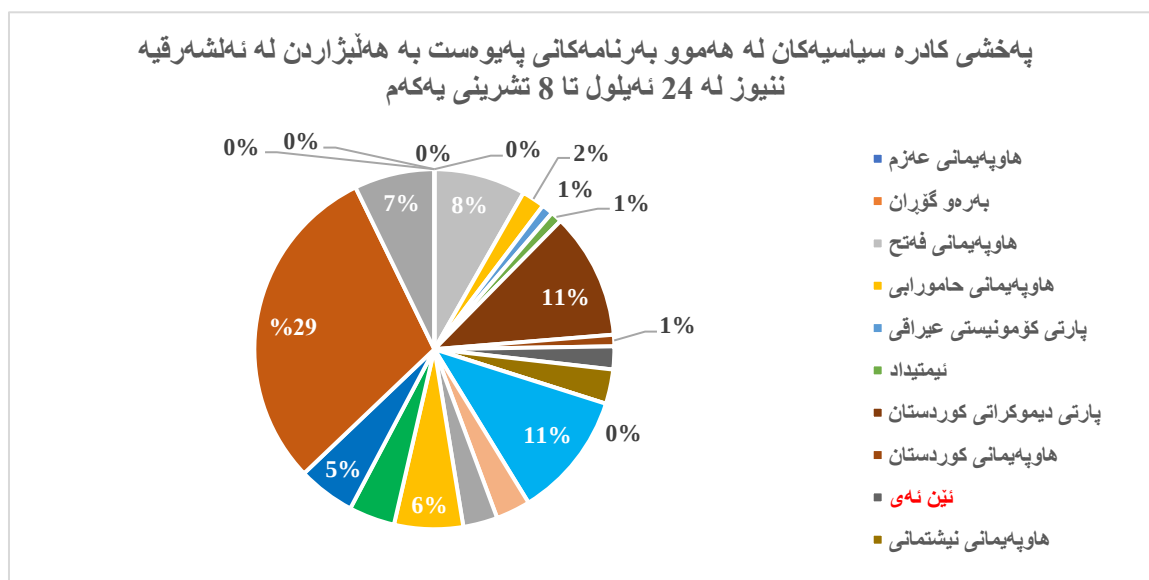
شیوهی 18: بلاکردنه‌ودی کادریه سیاسیه‌کان له به‌رنامه‌کانی یه‌یه‌وست به هه‌نێژاردن له ئه‌لعیراقیه‌ نیوز

گشت بهرنامه‌گانی پی‌م‌ه‌ست به ه‌ل‌ل‌ژ ا‌ردن (و‌ی‌ن‌ه‌ی 17 و 18 ر‌ا‌ی‌ه‌ل‌م‌ی گ‌ش‌ت‌ی ئ‌ه‌ل‌ع‌ی‌ر‌ا‌ق‌ی‌ه‌ ن‌ی‌وز، ه‌س‌چ‌ن‌ده ب‌ه‌ز‌و‌ری ب‌ی‌ل‌ای‌ن ب‌و‌، ب‌ه‌ل‌ام له ر‌و‌و‌م‌ال‌ک‌رد‌ن‌دا ی‌ه‌ک‌س‌ان ن‌ه‌ب‌و‌، ئ‌ه‌و ل‌ای‌ن‌ی ه‌ا‌و‌پ‌ی‌م‌انی ع‌ز‌م‌ی گ‌رت‌ب‌و (16٪)، و ه‌ا‌و‌پ‌ی‌م‌انی ک‌ور‌د‌س‌ت‌انی (15٪) ب‌ه‌ر‌ه‌و گ‌ز‌ران (11٪) و ه‌ا‌و‌پ‌ی‌م‌انی د‌ه‌ول‌م‌تی ی‌اس‌ا (9٪)، ل‌ه‌گ‌م‌ل ئ‌ه‌و‌ش‌دا ه‌ا‌و‌پ‌ی‌م‌انی ت‌ه‌ق‌ه‌وم و

هواپیهمانی فەتح هەریەکیەیان (3%)، لە کاتی کەدا سەدر و لایەنی هیژمکانی دەوڵەتی نیشتمانی (1%) بوو.

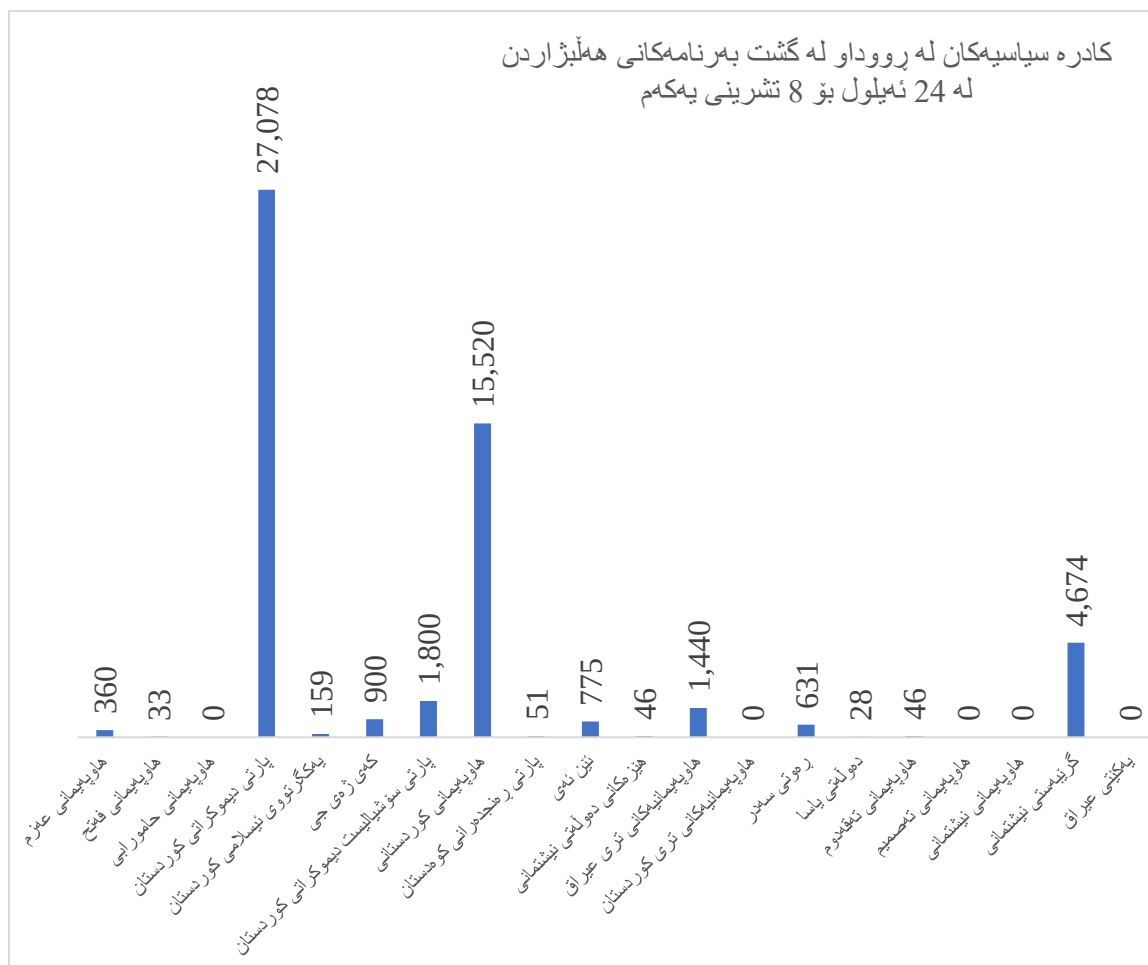
شیوهی 19: دهر کوتتی رومالکردنی کادره سیاسیه‌کان له جه‌ند چیرک‌یه‌کدا

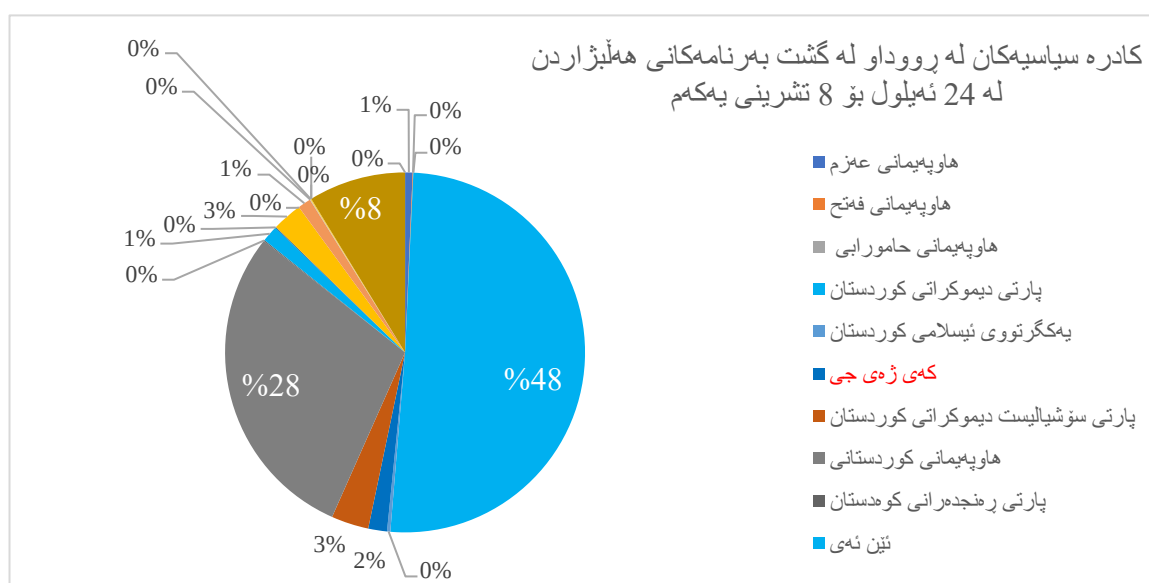
شیوهی 20: بلاگردنه‌وی کادره سیاسیه‌کان گشت بهرنامه‌کانی هه‌ئێژاردن له ئه‌له‌شهرقیه‌ نیوز

له ئەلشەرقیە نیوز (وێنەی 19 و 20 زۆرترین پرومائی ھاوپییمانی تەقەدومی کردووە بەرێژە (29٪) لە چاودێریکردنی بەرنامەکانی پیووست بە ھەلیژاردن لەناو (ھەوال، دیبەیت، چاوپیکەوتنەکان، ریکلامی پارمەدراوی سیاسی) یەکانیدا، بەلام رکا بەرە گەورەکانی تری ھەلیژاردن، وەک پارتی دیموکراتی کوردستان (11٪)، ھاوپییمانی

هیزمکانی دولتمتی نیشتمانی (11٪)، هاوپیمانی فمتح (8٪)، هاوپیمانی دولتمتی یاسا (5٪) و پرموتی سمدر (4٪) ی روومالکردووه.

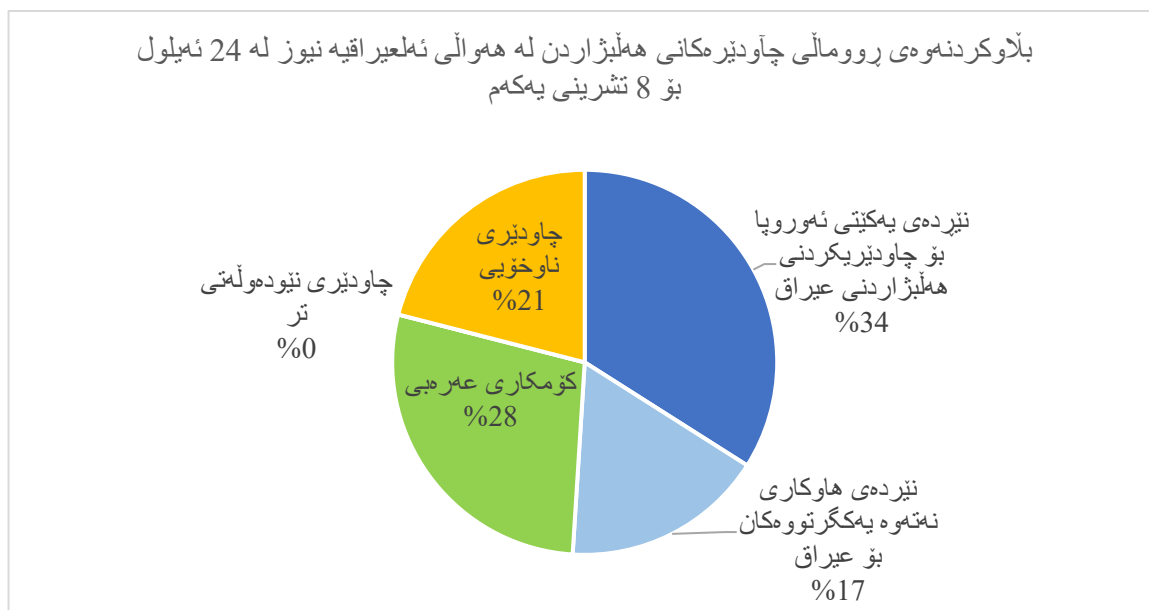

شیوه‌ی 21: کاتی رومال‌کردنی کادره سیاسیه‌کان له چه‌ند چڕک‌یه‌کا له رووداو

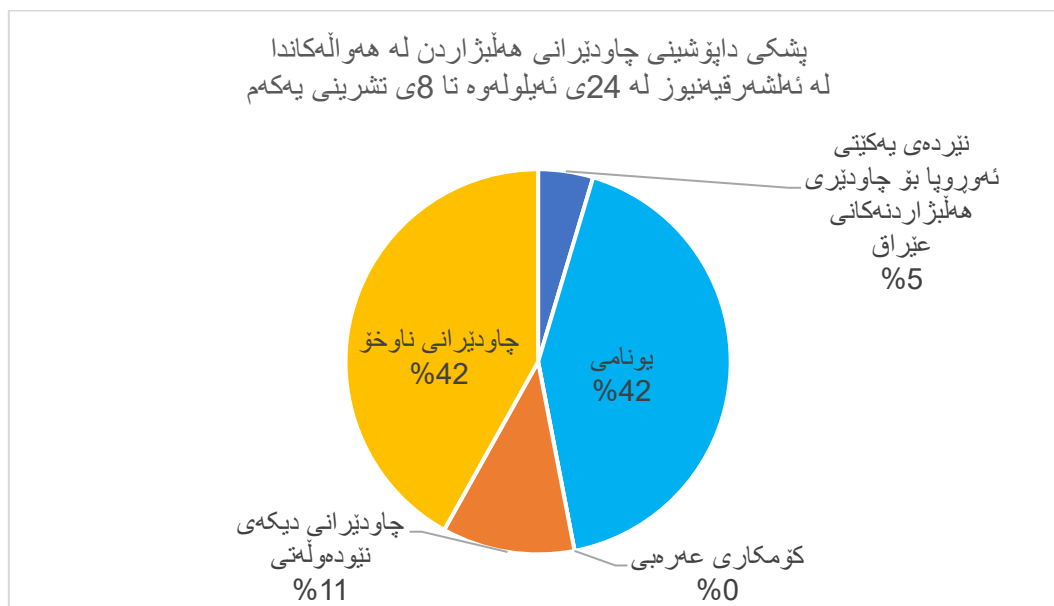
شیوهی 22: بلاک‌زدن‌وهی کادره سیاسیه‌کان گشت بهرنامه‌کانی هه‌ئێژاردن له‌رووداو

كەنالى تەلەفۇزىيە كوردى سەرەكى (رووداو) (شۈبە 21 و 22) زۆر بە لايەنى پارتى ديموكراتى كوردستان دا شكاوتەتە (48%) و ھاوپەيمانى كوردستانى (يەككىتى و گۇران) (28%) بەرنامەكانى ھەلزاردن، لەگەل پرومألكردى زۆر لاوازى كادرە سياسىيە سەرەكىيەكانى ترى عىراقى.

شۈبە 23

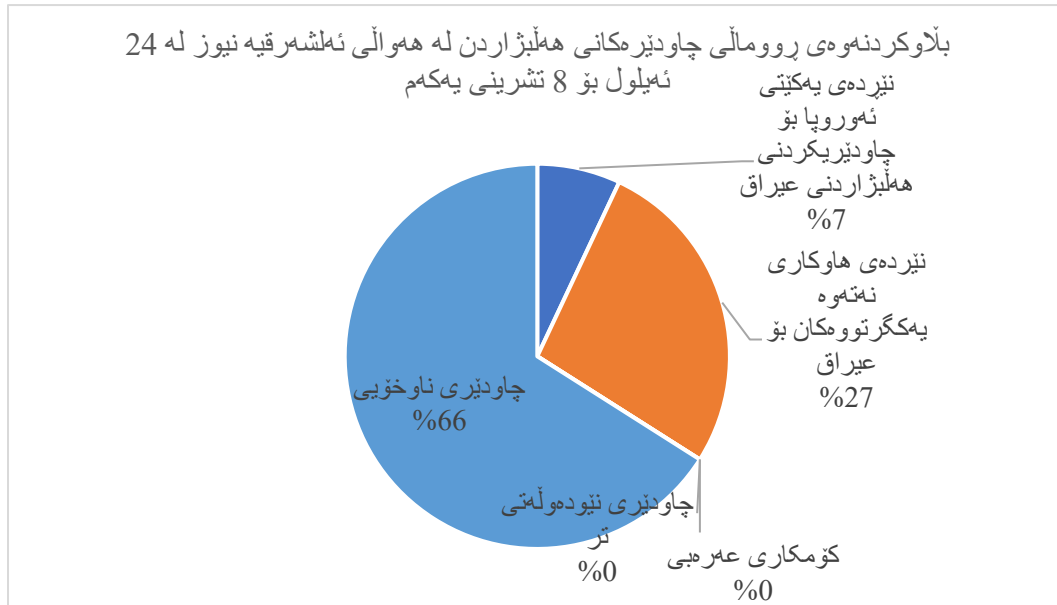
لە كاتى چاودىرەكانى لەلايەن نۆردەى يەككىتى ئەوروپا بۇ چاودىرەكانى ھەلزاردننى عىراق (وینەى 23)، لە كۆى 8 خولەك، بەرنامە ھەوالىيەكانى رايەلەى گشتى ئەلغىراقىيە نيوز بەشى سەرەكى (34%) سەرنجى خستوتە سەر پرومأل چاودىرەكانى نيودەولەتى، دواتر كۆمكارى عەربى (6 خولەك 28%) و يونامى (4 خولەك 17%) پرومأل نۆردەى يەككىتى ئەوروپا بۇ ھەلزاردننى عىراق و يونامى و كۆمكارى عەربى بە شۈبەىكى بىلايەن كراو.

شۈبە 24

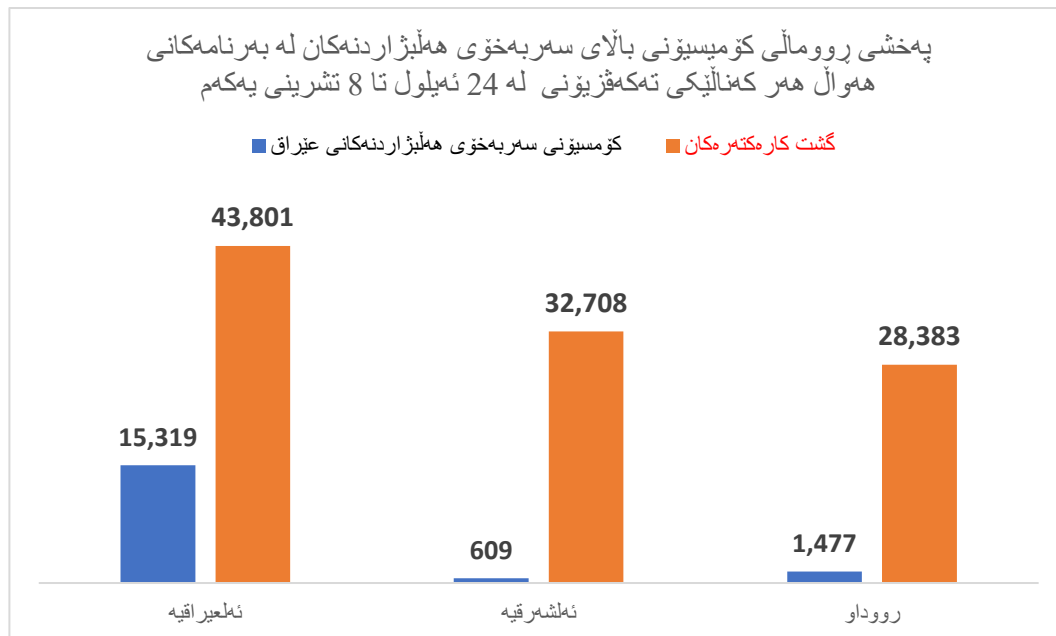
لەكاتى چاودىرەكانى يوناى لە (وینەى 24) لە كۆى 10 خولەك و 42 چركە، بەشى سەرەكى (42%) دراو بە پرومأل چاودىرە نيودەولەتيەكان، لە بەرنامەكانى ھەوالى كەنالى تەلەفۇزىيە تاييەتى سەرەكى عەربى (ئەلشەرقىيە

نیوز) دواتر نێردەى یەكێتى ئەوروپا بۆ چاودێرى هەلبژاردنى عێراقى (1 خولەك و 10 چركە، 5٪) و كۆمكارى عەرەبى (0 خولەك و 0٪) ڕوومالى یونامى و نێردەى یەكێتى ئەوروپا بۆ چاودێرى هەلبژاردنى عێراقى بە شێوەیەكى بێلایەن بەرپۆمچوو.

شێوهى 25

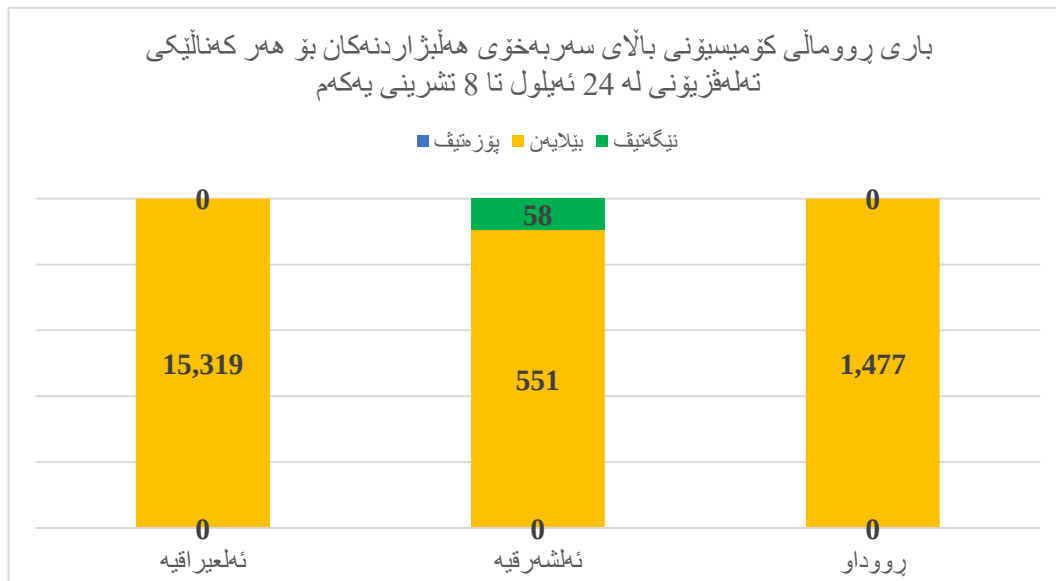
لە كاتى چاودێرىکردن، یونامى لە (شێوهى 25) لە كۆى 3 خولەكدا، بەشى سەرەكى ڕوومالەكە درا بە چاودێرى نێودهولەتى لە بەرنامەكانى هەوالى كەنالى سەرەكى كوردی تاییهتی (ڕووداو)، دواتر نێردەى یەكێتى ئەوروپا بۆ چاودێرى هەلبژاردنى عێراق (1 خولەك 7٪) و كۆمكارى عەرەبى (0 خولەك، 0٪). ڕوومالى یونامى و نێردەى یەكێتى ئەوروپا بۆ چاودێرى هەلبژاردنى عێراق شێوهى بێلایەنى لەخۆگرتبوو.

شێوهى 26: كاتى ڕوومالەكردن لە چەند چركەیهكدا دەرەكەوت

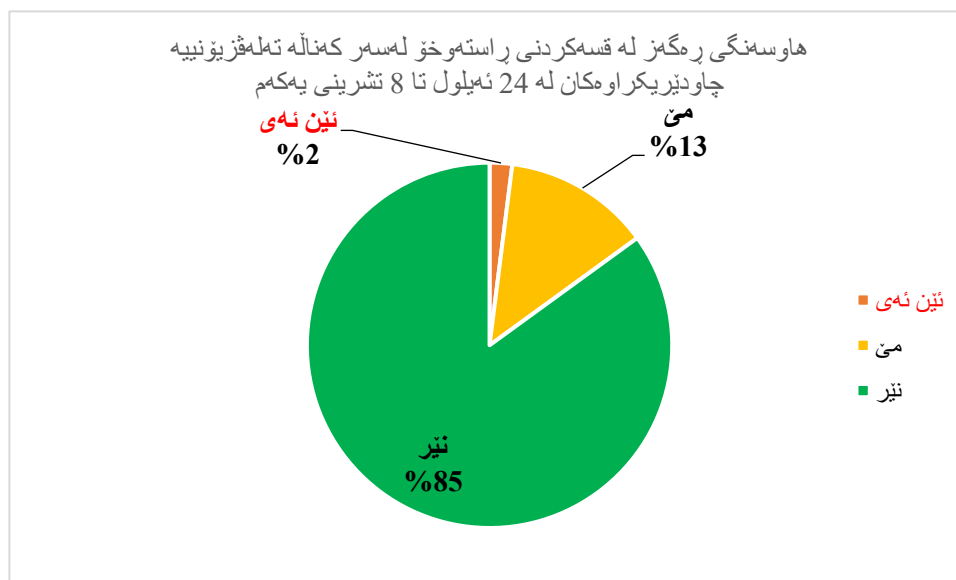
لە كاتى ڕوومالەكردنى كۆمیسىۆنى باڵاى سەرەخۆى هەلبژاردنەكان كە چاودێرى كەناله تەلەفزیۆنیەكانى كردبوو لە بەرنامەكانى هەوال (شێوهى 26) بایەخىكى بەرچاوى ڕایەلەى گشتى ئەلغیراقییه نیوز نیشان دەدات لە ئاشكرەكردنى

کۆمیسىيۆنى ھەللىژاردن، بە ھەراورد بە ئىلشەرقىيە نيوز و رووداو، ئەمەش دەرئىنجامى ئەو بىر يارە ئىلغىراقىيە نيوز بوو بۆ روومالکردنى چالاكىيەكانى بانگەشە و كىپر كىي كادىرە سىياسىيەكان لەبەرنامەكانى ھەوالەكەيدا.

شېۋە 27: كاتى روومالى لە چەند چركەيەكدا دەرەكەوت

بارى روومالى كۆمىسيۆنى بالاي سەربەخۆى ھەللىژاردن لە چاودىرەكانى كەنالى تەلەقزىونەكانى (ئەلغىراقىيە و رووداو) بە تەواوى بۆلەك بوون و (ئەلشەرقىيە) زۆرەي بۆلەك بوو.

شېۋە 28

ھاوسەنگى رەگەز لە قسەكردنى راستەوخۆدا وەك (دىيەيت و چاودىرەكان) لەگەل ھەموو بەرئىرەكانى ھەللىژاردن لەكاتى بەرنامە چاودىرەكانى پەيوەست بە ھەللىژاردن لە ئەلغىراقىيە نيوز، ئەلشەرقىيە نيوز و رووداو، ئەو پيشان دەدەن كە بەرئىرە نىرەكان زاتىن بەسەر بەرئىرە مەيەكان.

باشکۆی 2 - ئەنجامەکانی چاودێری تۆرە کۆمەلایەتیەکان - نێردەیی یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودێری کردنی ھەڵبژاردنەکانی عێراق - 2021

مێتۆدۆلۆجی

نێردەیی یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودێری کردنی ھەڵبژاردنەکانی عێراق چاودێری پەنجە گشتیەکانی فەیسبۆک و گروپەکانی کرد، لە ۱۵ ئەیلوولە تا ۱۵ تشرینی یەکەمی ۲۰۲۱، بە شێوەیەکی سەرەکی (کراود تانگل) بەکار دێنیت .

بابەت	پۆستەکانی فەیسبۆک شیکارییان بۆ کراوە	جۆری شیکردنەوە
کۆمسیۆنی بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان - رەسمی	540	بەینی پەنج
کەمەبەینی سەرھێل	2,008	بەینی پەنج
زانباری ھەڵبژاردن	1,169	لەرێگەیی ووشەیی سەرەکی
ئەوانی تر ¹	1,952	لەرێگەیی ووشەیی سەرەکی
کۆی گشتی	5,669	

5,669 پۆست بەعەرەبی و کوردی لەلایەن تیمێکی شەش چاودێری عێراقیەو کۆد و شیکراوەتەو چاودێریکردنەکە بەسەر چوار بەشدا دابەشکرا کە چ لەسەر پەيامبەرەکە (کۆمیسۆنی بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان، بێشەرکێکارانی سیاسیی)، یان لەسەر پەيامەکە (زانباری پەيوەندیدار بە ھەڵبژاردن کە لەلایەن دەنگدەرانەو وەرگیراون، و "ئەوانی تر": داپۆشیینی نێردەیی یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودێری کردنی ھەڵبژاردنەکانی عێراق، زمانی ھەلئاسان و ھتد)

کۆی گشتی، 31 پەنج ھەڵبژێردران بۆ ئەوێ بە شێوەیەکی رێکخراوەی چاودێری بکرتن (دەستەیی سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان .. و بێشەرکێکارانی سیاسیی)، لە ئەنجامدا 2548 پۆست شیکراوەتەو. دواتریش، ئەو وشە سەرەکیانەیی بەکارھاتوون بۆ ئامادەکردنی گەڕانەکان لە تۆری کۆمەلایەتی فەیسبۆک بۆ ناسینەوێ ئەو پەيامانەیی کە نێردراون سەبارەت بە بابەتە جیاوازەکان. لەو پۆستانەیی کە کرابون 3,121 ھەڵبژێردران بە پشتبەستن لەرێگەیی ووشەیی سەرەکی، لە نزیکەیی 1,076 پەنجی گشتی و 180 گروپی گشتی، ھەروەھا شیکراوەتەو.

ئەنجامدەر	پەرەیی فەیسبۆک دەستێنیشان کرا	پۆستەکانی فەیسبۆک شیکارییان بۆ کراوە	کۆی پەنجەکانی فەیسبۆک ھەڵبژێردراون	کۆی بابەتەکان شیکراوەتەو
	عەرەبی	کوردی		
کۆمیسۆنی بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان - رەسمی	1	539	1	540

کۆمیسۆنی بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان - فەرەیی
کۆی ئەو ۵۴۰ پۆستەیی کە لەلایەن دەستەیی بەلای سەرەخۆی ھەڵبژاردنەکان کرابون لە ماوێ ۱۵ ئەیلوولە تاوەو ۱۵ تشرینی یەکەمەو شیکراوەتەو.

ئەنجامدەرەکان	پەرەیی فەیسبۆک دەستێنیشان کرا	پۆستەکانی فەیسبۆک شیکارییان بۆ کراوە	کۆی پەنجەکانی فەیسبۆک ھەڵبژێردراون	کۆی بابەتەکان شیکراوەتەو
	عەرەبی	کوردی	عەرەبی	کوردی
کاندیدەکان/سیاسەتمەداران	8	7	508	338
				15
				846

بانگەشەیی ئۆنلاین
لە کۆی ئەو ۳۰ پەنجەیی کە ھەڵبژاردران ۲۰۰۸ پۆست کرابون لەگەڵ زیاتر لە ۲۵۰ کارلێکردن شیکراوەتەو. ۱۶ پەنجی گشتی؛ سەر بە لایەنە دیارەکان و ھاوپەیمانی عەرەبی، لەگەڵ ۱۴ پەنجی کوردی. ئەو ئەو

¹ ھەرچەندە ئەوان لەم باشکۆیەدا نوێنەراییەتی نین، بەلام نێردەیی یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودێری ھەڵبژاردنەکان لە عێراق 1952 پۆستی شیکردووە دەربارەیی بابەتەکانی تر بۆ ئاگادارکردنەو شیکردنەو کە بەدرێژایی ئەرکەکە. ئەمە زانیاری ھەڵبژاردن دەگرتەو کە لە نیو 180 گروپی گشتیدا بلاو بۆتەو، ھەروەھا زمانی ھەلئاسان و توندوتیژی لەسەر بنەمای چێندەر، ئی برابوونی پرۆسەیی ھەڵبژاردن، ماوێ بێدەنگی و رۆژی ھەڵبژاردن، پەرەسەندەکانی دوا ھەڵبژاردن، داپۆشیینی نێردەیی یەکییتی ئەوروپا بۆ چاودێریکردنی ھەڵبژاردنەکان لە عێراق و سەرۆکی چاودێر، بەلایەنی کەمەو لە 607 پەنجی گشتی تر بلایان کردووە.

562	13	253	309	5	8	پارته کان/هاوپه یمانیه کان
81	2	81	0	2	0	میدیا
519	بهر دهست نییه	339	180	بهر دهست نییه	بهر دهست نییه	پۆسته کان پۆلین کران و دهک "په یوهندی به که مبین نیه"
2008	30	1,011	997	14	16	کۆی گشتی

په یه جانه ی که هه لێژێردا یوون به گوێره ی ئه و کاریگه ریه ی که هه یانه له ئه جه ندای سیاسی، ژماره ی فۆلۆوه و چالاکیه کانیا.

بابەت		پۆسته کانی فهیسهووک که شیکارییان بۆ کراوه		په یچه کانی فهیسهووک زانباری هه لێژاردن هاو به ش ده کهن شیکردنه وه		کۆی به ره کانی فه یسهووک به هاو به شیکردنی هه لێژاردن زانیاری په یوه نندیار به شیکردنه وه		کۆی بابه ته کان شیکراوه ته وه	
	عه ره پی	کوردی	عه ره پی	کوردی					
هه و زانیاریانه ی که ده نگه دران له باری هه لێژاردنه کانه وه هه ده ستیان گه یشتوه	372	790	187	282	469	1162			

ئهو زانیاریانه ی که ده نگه ران له باره ی هه لێژاردنه کانه وه به ده ستیان گه یشتوو

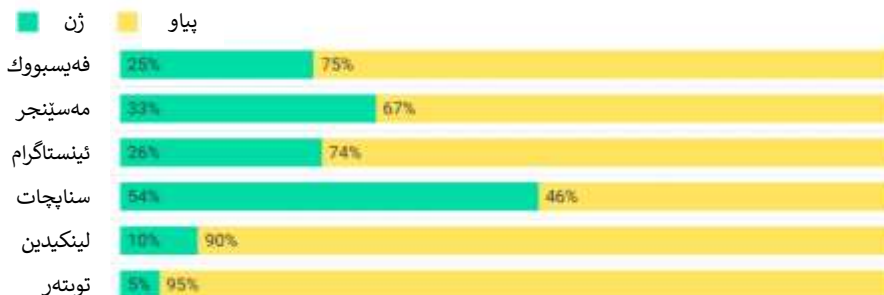
گه ران له رینگه ی ووشه ی سه ره کی له سه ر هه موو به رنامه و ماله پره گشته کان که له فه یسبووکدا هه یه په یوه ندیdar به عێراق بۆ دیاریکردنی زانیاری په یوه ندیdar به هه لێژاردن.

1,162 پۆست که زیاتر له 350 کارلێکردن به ره هم ده هینن به زمانی عه ره بی و به زمانی کوردي له 1 ی ئه یلوه وه تا 10 ی تشرینی به که م شیکارییان بۆ کراوه ناوه رۆکه که شیکراوه ته وه له 469 به یجه ی گشتیه وه سه رچاوه ی گرتوه.

ژینگه ی تۆره کۆمه لایه تیه کان

شیوه ی 1. به کاره ینه رانی تۆره کۆمه لایه تیه کان به پێی پلاتفۆرم، کانوونی دووه می 2021
سه رچاوه: راپۆرتی داتا - دیجیتالی عێراق 2021

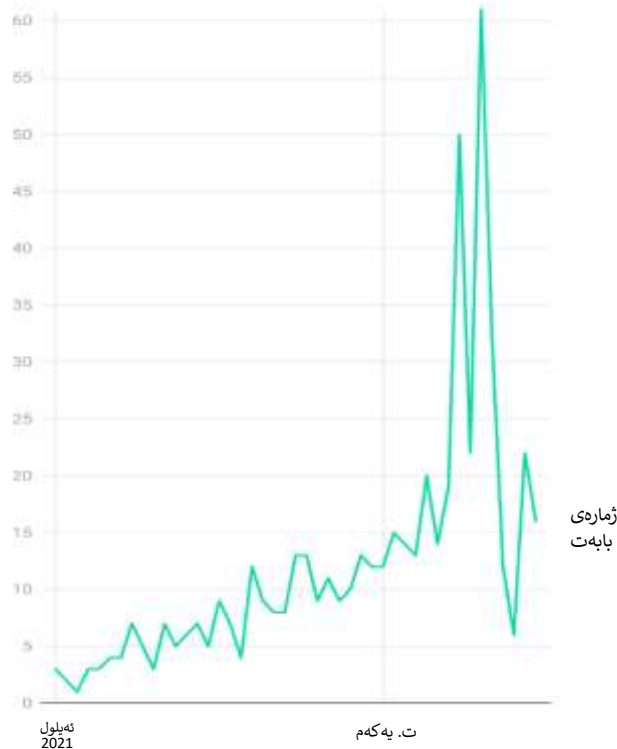
شیوه ی 2. پشکی به کاره ینه رانی ژنان و پیاوان به پێی پلاتفۆرم، کانوونی دووه می 2021
سه رچاوه: راپۆرتی داتا - دیجیتالی عێراق 2021

په یوه ندى كړدى كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان

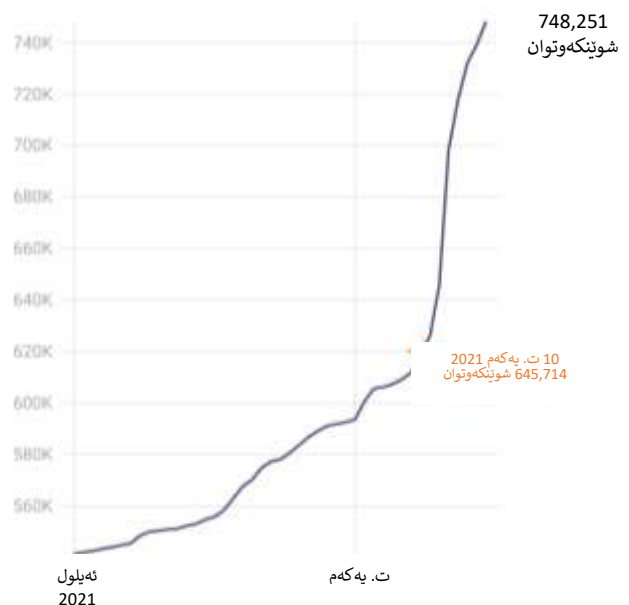
به رده وامي زيادي كړد به دريژاي ماوه كه (شپوهي 4) و له 8 و 10 ي تشريني په كه مدا، له رۆژاني دهنگدانى تايبته و ئاساييدا، لوونكه ي بهرز بوويه وه. كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان پاش رۆژي هه لېژار دن به توندى دابه زي، كاتيپك خؤپيشان دان و په يامي شهرانگيزانه زيادبوون وه رۆلي دهسته ي كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان و يونامي گومانيان تيپكهوت، وه زانيارى باوه رپيپكراو به زور پتويست بوو.

له 1 ي ئه يلوه وه تا 15 ي تشريني په كه م ژماره ي شوينكه وتووانى په يچي فهرمى فهيسبووكى كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان به رپژه ي 38 % زيادي كړدوه و زياتر له 200 هه زار شوينكه وتووى به دهسته پناوه (شپوهي 3). كۆي گشتى، 540 پؤست، كه زياتر له 1,06 مليون كارليك دروست ده كات، له په يچي فهرمى كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان بلاو كراوه ته وه. بلاو كراوه ي كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان فهيسبووك به

ژماره ي شوينكه وتووانى كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان له دواي رۆژي هه لېژار دنه وه به خيرا ي به رزيؤو، زور زياتر له كه ناله كانى تيپيگرام كه له به هاي پرؤسه كه يان كه مده كړدوه.

شپوهي 4. كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان - فهرمى، 1 ي ئه يلول - 15 ي تشريني په كه م سهرچاوه: كراود تانگل

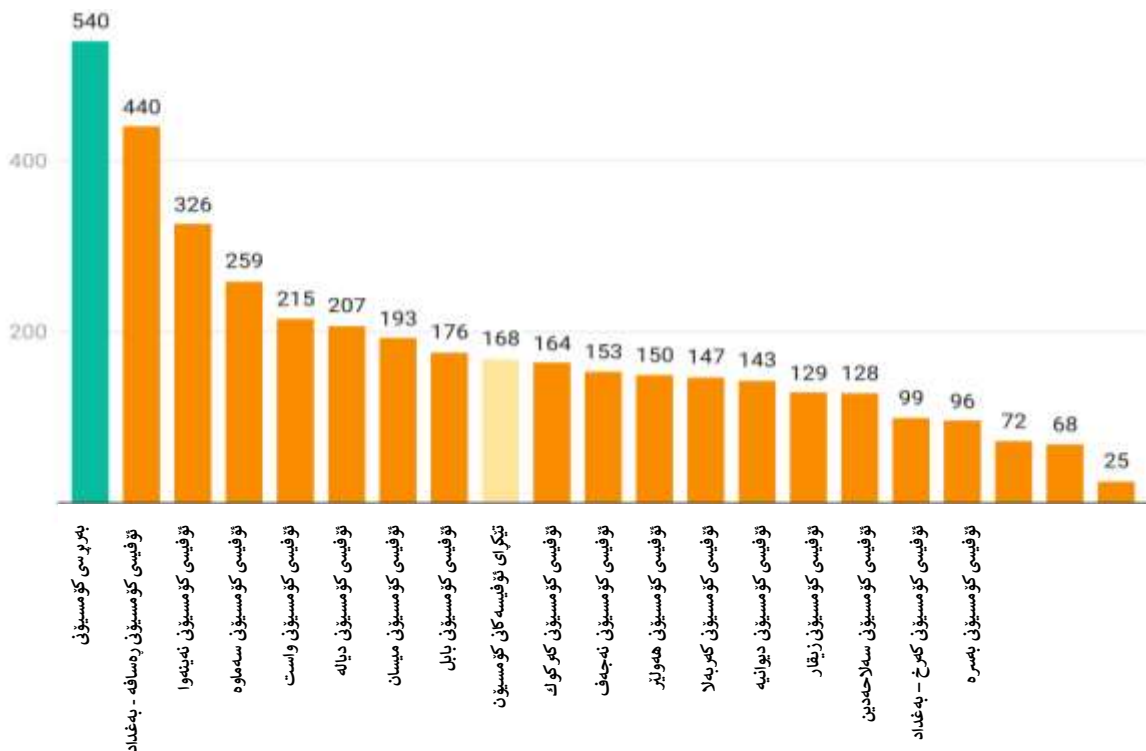

شپوهي 3. كۆمسيؤنى بالاي سهر به خؤى هه لېژار دنه كان - فهرمى، شوينكه وتووان 1 ي ئه يلول - 15 ي تشريني په كه م ده ژميرن. سهرچاوه: كراود تانگل

شۋېتسەتوۋان لە
فەيسېۋوك لە 15
ت. يەكەمى 2021

بەرپىسى كۆمىسيۇنى	541,300	748,300
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى مېسان	3,000	4,900
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى بەسرە	3,500	6,300
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى ديوانىيە	3,800	6,200
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى دھۆك	6,400	7,600
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى كەربەلا	8,200	18,100
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى سەماۋە	9,200	13,900
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى سىلىمانى	9,700	11,200
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى ۋاست	9,800	14,800
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى نەينەۋا	10,200	20,400
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى رەسافە - بەغداد	11,900	15,200
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى ئەنبار	12,300	15,100
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى دىالە	12,900	18,700
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى بابىل	12,900	19,100
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى سەلاخەدىن	17,600	24,200
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى زىقار	24,800	29,800
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى كەركوك	30,700	34,700
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى ھەولېر	31,600	35,200
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى نەجەف	45,300	48,900
ئۇفېسى كۆمىسيۇنى كەرخ - بەغداد	54,400	57,100

شېۋە 5. كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەئىزاردنەكان - فەرى و ئۇفېسى ھەئىزاردنەكان پارىزىگانگان ژمارى شۋېتسەتوۋان لە ۱۵ ئەيلولەۋە ھەتا ۱۵ ئىشرىنى يەكەم / سەرچاۋە: كراود ترانگل

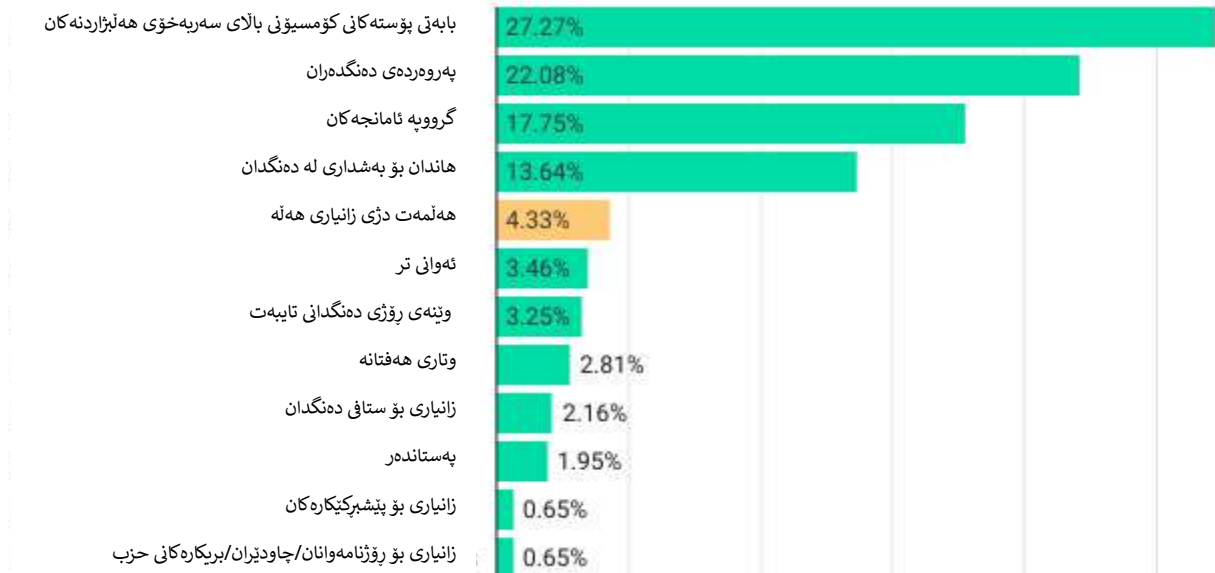
شېۋە 6. ژمارى پۇستەكانى فەرمانگەكانى ھەئىزاردنەكانى پارىزىگانى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەئىزاردنەكان سەرچاۋە: كراود ترانگل

19 نوۋىسىنگەي ھەئىزاردنەكانى پارىزىگانى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەئىزاردنەكان - كە رەسمى نەبون و خاۋەنى سەحە شىنەكەش نەبون - يا لەۋەي كە ھېچ چالاكىەكشيان نەبوو (شېۋەكانى 5 و 6) سنوردار (۲۵) پۇست لەۋ ماۋەيەدا لە ئۇفېسى ھەئىزاردنەكانى پارىزىگانى سىلىمانى كۆمىسيۇنى بالاي ھەئىزاردنەكان (كراۋە. و دواتر ۴۴۰ پۇست بوۋە كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەئىزاردنەكان بەيجەكانى ئۇفېسى ھەئىزاردنەكانى پارىزىگانى زانباريان لە پەيجى فەرى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەئىزاردنەكان و ھەروەھا وئە و پۇستەكان لە چالاكىەكانى خۇيان بلاو كەردەۋە.

لە كاتىكدا پەيجى فەرى تۆرى بالاي عىراق لە فەيسېۋوك لە ماۋەي چاۋدېرىدا تەنيا يەك پۇست بە زمانى كوردى بلاو كەردەۋە، لە شارى ھەولېر و سىلىمانى و دھۆك زانباريان بە زمانى عەرەبى و كوردى بلاو كەردەۋە ئۇفېسى ھەئىزاردنەكانى پارىزىگانى كەركوكى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەئىزاردنەكان كە ناۋچەيەكى جىناكۆكە و مالى عەرەبى و كوردىيە و تەنيا بە زمانى عەرەبى زانبارى بلاو كەردەۋە ئەمەش برى ئەو زانبارىيە فەرمىانەي كە پەيوەندى بە ھەئىزاردنەۋە ھەيە بۇ خەلكى كوردى زمان سنوردار كەردەۋە.

كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇي ھەلپۇزاردنە كان كۆمەلنىك بابەتى گرتەو ھە ماوۋىيەدا، تېشك دەخاتە سەر چالاكېيە كانى كۆمىسيۇن و ھەروھە لەسەر پەرۋەردەى دەنگدەران و پەيامە ھاندەرەكان بۇ دەرچوون لە دەنگدانەكە (شېۋەكانى 10،9،7).

ئەمەش برىتى بوون لە پەيامى فېدېۋى و وئەى ديارىكراو، كە لە گروۋپە دانىشتوانە ديارىكراوۋەكاندا كراونەتە ئامانج: لەوانەش گەنجان، ژنان، پەنابەرانى ناوخۇ، سوپا و كەمىنەكان (روونكرنەوۋەى كورسى كەمىنەكان) (شېۋەى 8).

شېۋەى 7. بابەتەكانى ئەو پۇستانەى كە بلاويان كىردۆتەو ھەلەلەين كۆمىسيۇنى بالاي ھەلپۇزاردنە كان – فەرمى، لە ۱ ئەيلولەو ھەتا ۹ تشرىنى يەكەم.

شېۋەى 8. گروۋپە ئامانج كراوۋەكان لەو پۇستانەدا كە كۆمىسيۇنى بالاي ھەلپۇزاردنە كان – فەرمى، لە ۱ ئەيلولەو ھەتا ۹ تشرىنى يەكەم بلاو بۆتەو.

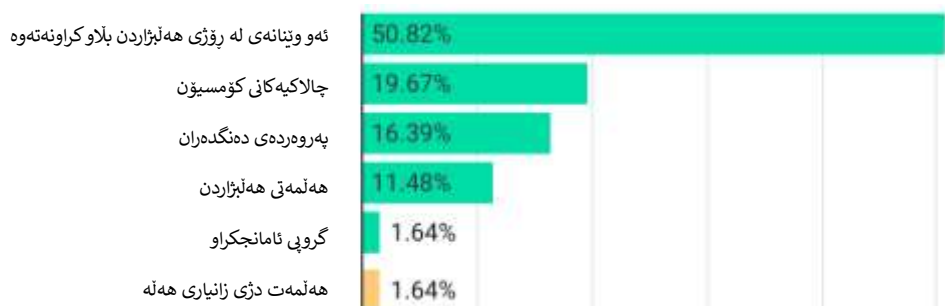
سەرنجىكى زۆر توورەپى ("تۆ كۆمىسيۇنىكى شىكستخواردوويت و متمانەت نىيە، تۆ خەلگ گىل دەكەيت"، "كۆمىسيۇن خۇى گەندەئە"، داى ھەلپۇزاردنەكان چەندىن لىدوان رەخنەى توندىان لە كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلپۇزاردنەكان گرت بەھۇى دواكەوتى راگەياندى ئەنجامە سەرەتايەكان و تۆمەتباركىردى كۆمىسيۇن بە دەستكارىكىردى ئەنجامەكان و گەندەلى و بە گشتى بىتمانەپى لە كارى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلپۇزاردنەكاندا.

ئەو پۇستانەى باشترىنيان پېشكەش دەكرد برىتى بوون لە پۇستەكانى خويىندى دەنگدەران و پۇستەكان لەسەر ماددەى دەنگدان و لەسەر رىكارەكانى دەنگدان زانىارى دەربارەى دەنگدانە تايپەتەكان، كارتى دەنگدەرانى بايۆمەترى، ماددەى دەنگدانى ئەلىكترونى، دامەزىراندنى ستافى دەنگدان يان قەدەغەكىردى مۇبايلە زىرەكەكان لە بىكەكانى دەنگدان كە لە نيوان زۆرتىر كارلىككردن لەگەل پۇستەكاندا كراون.

دامەزىراندنى ستافى دەنگدان يەككىك بوو لەپرسە ھەرە سەرنجىركىشەكانى بەيچى فەيسبووكى كۆمىسيۇنى بالاي سەربەخۇى ھەلپۇزاردنەكان و دروستكىردى

له كوتاي مانگي سېپتېمبېرهوه، كۆمسيۆنى بالاي سهرېخوى ههلبژاردنهكان ههلمهتيكي دهستپيكرد بۆ بهرەنگاريونوهوى زانياريه خراپهكان لهسەر هيل، به هاوبهشيكردى بينراوهكان كه زانيارى ههله و راست پيشان ديدات. ههلمهتهكه له رۆژاني بهكهى مانگي تشريني بهكهمد

دهستى پى كرد و له دواى ههلبژاردنهكاندا خيرا تر بوو نېردهى بهكيتى ئهوروپا بۆ چاودپيكردى ههلبژاردنهكان له عيراق له 10بۆ 15ى تشريني بهكهى، بهكه له 10 پۆست كه لهلايهن كۆمسيۆنى بالاي سهرېخوى ههلبژاردنهكانهوه بلاو كراوهتهوه له دژى زانيارى ههله دهجەنگيت (شيوهى10).

شيوهى 9. بابتهكانى ئەو پۆستانەى كه كۆمسيۆنى بالاي سهرېخوى ههلبژاردنهكان - فهرى، له رۆژى ههلبژاردندا بلاويان كردۆتهوه (10 / 10) (2021 /

شيوهى 10. بابتهكانى ئەو پۆستانەى كه كۆمسيۆنى بالاي سهرېخوى ههلبژاردنهكان - فهرى، له 10ى تشريني بهكهمهوه (داخستنى بېكهكانى دەنگدان) تا 15 تشريني بهكهى

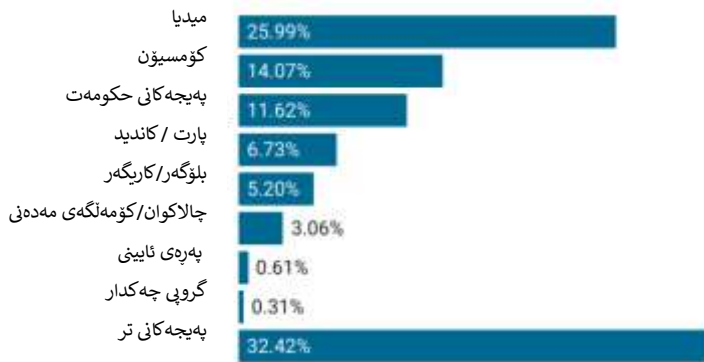
دەنگدەران زانیاریان لەبارەى ههلبژاردنهكانهوه بهدهست گهيشتهوه

مێتۆدۆلۆجى

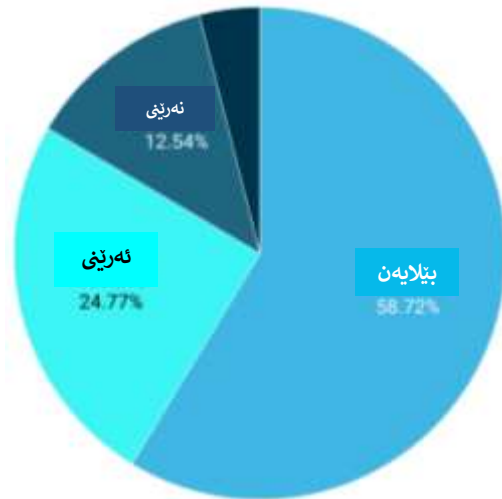
نېردهى بهكيتى ئهوروپا بۆ چاودپيكرى ههلبژاردنهكان له عيراق گهرانى له) كراود تانگل (دهستپيكرد بۆ دهستنيشانكردى ئەو زانياريانهى كه عيراقيهكان لهسەر پرۆسهى ههلبژاردن له فهيسبووكهوه له 1ى ئەيلولهوه تا 10ى تشريني بهكهى پييان گهيشتهوه. نېردهى بهكيتى ئهوروپا بۆ چاودپيكرى ههلبژاردنهكان 12وشهى سهرهكى ديارى كرد بۆ دهستپيكردى گهران به زمانى كوردى و عهرهپى: تۆمارى دەنگدەران، ناسنامهى دەنگدەران، كارتى دەنگدەرانى بايۆمهترى، سندوقى دەنگدان، ئامپهركانى سەلماندى دەنگدەران، كۆمسيۆنى بالاي ههلبژاردنهكان، دەنگدانى ئەلكترۆنى گهرانهكان له پهړهى گشتى كه له لايهن فهيسبووكهوه به زۆر پهيوهنديان به بينهرانى عيراقهوه ههبوو، دهست پى كرا. ئەو پۆستانەى زۆرترين بهشداريان ههيه (350 و سهرهوه) به دهستى كۆد و شيكارى كراوه (372 به عهرهپى و 790 به زمانى كوردى).

له گهڵ ئەوهشدا ههمو پۆست و پهړه گشتيهكان لهناو كراود تانگل نهبون. لهبهر ئەوه، ههنديك پۆست به بهشدارى كهمتر لهوانهيه بهرژهوهندى دروست بكات بهلام كهى كرد له ئاستى پيويست بۆ ئەوهى به دهستى كۆد بکړي لهلايهن نېردهى بهكيتى ئهوروپا بۆ چاودپيكرى ههلبژاردنهكان له عيراق بهكهى تۆره كۆمهلايهتیهكان ئەمه وێنهیهكى ئەو زانیاریانییه كه له فهيسبووك بلاو كردۆتهوه لهسەر پرۆسهى ههلبژاردن و راپۆرتيكي گشتگير نيه.

ئەو زانىيارىيەنەى بەعەرەبى بىلاو كراوۋەتەوۋە

شېۋە 12. جۆرى پەرە ھاۋبەشكردنى پۇستەكانى پەيۋەندىدار بە ھەلپۇزدەن لە ۱۰
ئەيلۈلەۋە تا ۱۰ ى تشرىنى يەكەم.

گالته كىردن/گالته جارى (3.98%)

شېۋە 11. ئاۋازى ئەو پۇستانەى پەيۋەندى بە ھەلپۇزدەنەۋە ھەپە لە
1 ى ئەيلۈلەۋە تا 10 ى تشرىنى يەكەم بىلاو پۇتەۋە

ئەو زانىيارىيەنەى پەيۋەندى بە ھەلپۇزدەنەۋە ھەپە لە
لەفەيسبۇك بىلاو كراۋەتەۋە بەزۇرى بىلایەننى يان ئىجابى
بوۋە (شېۋە 11) و ھەرۋەھا پەيچى فەرمى دەزگى بالى
عۇراق و پەيچەكانى ھۆكۈمەت دىارتىرىن پەيامبەرەكان بوۋە
(شېۋە 12).

شېۋە 13. بابەتەكانى ئەو پۇستانەى پەيۋەندى بە ھەلپۇزدەنەۋە
ھەپە لە 1 ى ئەيلۈلەۋە تا 10 ى تشرىنى يەكەم بىلاو پۇتەۋە.

بە شېۋەپەكى بەرچاۋ، پۇستەكانى سەرگىردە ئاينىيە سۈنە و
شېعەكان بەبېرىان ھېنايەۋە كە كېرىن و فرۇشتى دەنگى
كەسىك قەدەغەكراۋە لە نىۋان زۇرتىرىن كارلېككردن لەگەل
ئەو پۇستانەى كە لە لايەن نېردەى يەككىتى ئەۋرۇپا بۇ
چاۋدېرى ھەلپۇزدەنەكان لە عىراق ھەلگىراۋە.

زۇربەى ئەو پۇستانەى كە لەلایەن نېردەى يەككىتى ئەۋرۇپا بۇ
چاۋدېرىكردنى ھەلپۇزدەنەكان لە عىراق شېكراۋەتەۋە مامەلەپان
لەگەل زانىيارى گىشى لەسەر ھەلپۇزدەنەكان كىردۈۋە، ھەرۋەھا
زانىيارى تەككىكى و رەسمى (شېۋە 13). ئەو خەلەتە دارايىيەى
پىشكەش بە دەنگدەران كراۋە بۇ ھەلگىرتى كارى دەنگدەرانى
بايۋمەترى چەند پۇژىك پېش ھەلپۇزدەن، بە فراۋانى لە لايەن
پەيچەكانى مىدىاۋە بىلاو كرايەۋە و ھەرۋەھا ئەو لاپەرەنەى كە
بىلایەنن و دروستكردنى بەشدارى بەرز و ھەرۋەھا لىدۋانى
گالته جارىش زۇربون

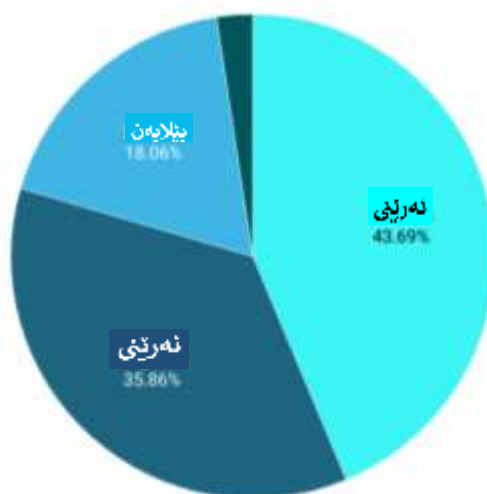
زانباری به کوردی بـلاو کردۆتهوه

شیوه‌ی 15. ئینتیمای ئه‌و په‌رانه‌ی که په‌یوه‌ندی به‌هه‌ل‌بژاردنه‌وه‌هه‌یه‌ له‌ 1 ی ئه‌یلوله‌وه‌هه‌تا 10 ی تشرینی په‌که‌م.

شیوه‌ی 16. بابته‌کانی ئه‌و بۆستانه‌ی په‌یوه‌ندی به‌هه‌ل‌بژاردنه‌وه‌هه‌یه‌ له‌ 1 ی ئه‌یلوله‌وه‌هه‌تا 10 ی تشرینی په‌که‌م بـلاو بۆته‌وه‌.

ئه‌و زانبارانه‌ی په‌یوه‌ندی به‌هه‌ل‌بژاردنه‌وه‌هه‌یه‌ به‌ کوردی بـلاو کراوه‌ته‌وه‌ به‌ شیوه‌یه‌کی زۆر ئه‌رتی هه‌ل‌سه‌نگێنرا له‌لایه‌ن ئێرده‌ی په‌که‌یتی ئه‌ورپا بۆ چاودێری هه‌ل‌بژاردنه‌کان له‌ عێراق. هه‌رچه‌نده‌ له‌ سێ پۆستدا زیاتر له‌ په‌که‌ پۆست شیکراوه‌ته‌وه‌ نه‌رتی بووه‌ (شیوه‌ی 14)، که ده‌توانرێت به‌ سروشتی په‌یامبه‌ران روون بکرتیه‌وه‌. پێچه‌وانه‌ی زانباریه‌ مه‌عریفی و ته‌کنیکیه‌کانی عه‌ره‌بیه‌وه‌، ئه‌و په‌یامانه‌ی به‌ زمانێ کوردی کرابونه‌وه‌ زیاتر سروشتیکی سیاسیان پێوه‌ دیاربوو، له‌ لایه‌ن حیزب و کاندید و په‌یچی په‌یوه‌ندیداره‌وه‌ هاوبه‌ش کرابوون، به‌ په‌یچه‌ میدیاپه‌کانیشه‌وه‌ (شیوه‌ی 15).

شیوه‌ی 14. ئاوازی ئه‌و بۆستانه‌ی په‌یوه‌ندی به‌هه‌ل‌بژاردنه‌وه‌هه‌یه‌ له‌ 1 ی ئه‌یلوله‌وه‌هه‌تا 10 ی تشرینی په‌که‌م بـلاو بۆته‌وه‌.

گانه‌کردن/گانه‌جاری (2.40%)

هاندانیان بـلاو بکه‌نه‌وه‌وه‌هه‌لمه‌تی ده‌نگدانیان بـلاو کرده‌وه‌، له‌ هه‌مان کاتدا که‌ماپه‌ته‌یه‌کان و ده‌نگدان بۆ پارتیه‌ بچوکه‌کان به‌لاری‌دابران (شیوه‌ی 16).

زانباریه‌ فهرمیه‌ سنوورداره‌کانی هه‌ل‌بژاردن له‌ په‌ره‌کانی کۆمسیۆنی بالای هه‌ل‌بژاردنه‌کان یان په‌ره‌کانی حکومه‌ته‌وه‌ که‌ به‌ کوردی هه‌ن، ئاسانکاریان کرد تاوه‌کو په‌یامه‌ جه‌مه‌سه‌رگیری و حزبییه‌کان و پارتیه‌ گه‌وره‌کان و پێشبه‌رکیکاره‌ دیاره‌کان په‌یامی

بەنگەشە بە عەرەبى

نۆردەى بەكتى ئەرۇپا بۇ چاودىرى ھەئىزاردەكان لە عىراق 997 پۇسى نارد كە لە لاىەن ھەئىزاردىن بارتە سەرەكەكان و كاندىدەكان و ھاوئەيمانىيەكان و پەرەى سەرگەردە سىياسىيەكان لە 1ى ئەيلولەو تا 9ى تشرىنى يەكەم لە تۇرى فەيسبوك 2021 بلاو كراوئەوئەو كە زياتر لە 100 كارلىكى دروست كروو، پۇستەكان بە دەستى كۆد كران بۇ ناساندنى جۆرى پۇستەكە، ئاوازەكە، و بابەتەكانى ھەلمەتەكە. لە كۆى 180 پۇست پۇلىنكرارون پەيوەست نىن، 817ى ماوئەبۇ شىكرانەو.

ناو پەرە بە ئىنگىلىزى	بۆل	ئىنتىما	پەرەى فەرەى	شونىكەوتوان لە 2021 / 09 / 01	كۆى بابەتەكان	كۆى كارلىكردنەكان لە ماوئەكەدا	رىكلامەكان	لە 08/25 تا 10/15 رىكلامى سىياسى دراو بە دۆلارى ئەمەرىكى
موقتەدا سەدر	سىياسى	سەدرىيەكان	نەخىر	267,383	58	582,379	0	0
سائىروون	پارت	سەدرىيەكان	نەخىر	113,375	222	2,217	0	0
ھاوئەيمانى دەولەتى ياسا	ھاوئەيمانى	ھاوئەيمانى دەولەتى ياسا	نەخىر	105,966	60	67,689	29	468
عەممار ئەلحەكىم	سىياسى	حكەم/ھاوئەيمانى ھىزەكانى دەولەت	بەئى	5,192,362	48	132,498	4	100
بزووتنەوئەى حىكەم	پارت	حكەم/ھاوئەيمانى ھىزەكانى دەولەت	نەخىر	79,345	297	1,648	0	0
محەممەد ئەلحەلبوسى	سىياسى	تەقەدوم	بەئى	1,035,728	56	132,622	0	0
تەقەدوم	ھاوئەيمانى	تەقەدوم	بەئى	104,510	159	23,347	7	100
ئەباد ئەلەللاوى	سىياسى	وئەتەنە، ھاوئەيمانى نىشتەمانى	بەئى	666,638	31	30,570	12	139
حەنان ئەلفەتلاوى	كاندىد	ئىرادە	بەئى	2,181,786	20	55,251	0	0
خەمىس ئەلخەنجەر	سىياسى	ھاوئەيمانى عەزم	بەئى	531,315	30	40,233	0	0
ھاوئەيمانى عەزم	ھاوئەيمانى	ھاوئەيمانى عەزم	نەخىر	13,221	768	42,937	45	451
ھاوئەيمانى فەتەح	ھاوئەيمانى	ھىزەكانى حەشدى شەعبى	نەخىر	0	138	86,187	7	140
حەيدەر ئەلەلبادى	سىياسى	نەسر/ ھاوئەيمانى ھىزەكانى دەولەت	بەئى	1,436,068	40	41,350	0	0
نەسر	ھاوئەيمانى	نەسر/ ھاوئەيمانى ھىزەكانى دەولەت	بەئى	899,277	153	126,032	110	9,533
عەلا ئەلئەممى	كاندىد	بزووتنەوئەى وەى	نەخىر	13,671	96	40,879	3	100
ئىمتىداد	پارت	تشرىن	نەخىر	71,776	102	151,452	0	0

شۆھى 17. لىستى ئەو پەرەنى چاودىرى كراون، بابەتەكان و كارلىكەكان، رىكلامەكان و ژماردىن سەرفىكردنەكان. سەرچاوە: كراود تانگل

ئەلئەممى (كە لە 7ى حوزەيرانى 2021 دروستكراو) و پەيچ ى ھاوئەيمانى فەتەح بە پەيچەوانەو ئەو سى پەيچەى كە بە ئەركەكە چاودىرى دەكرىن زۆرتىن ژمارەى شونىكەوتوانى (عەممار ئەلحەكىم و حەنان ئەلفەتلاوى و حەيدەر ئەلەلبادى) نىشان دەدات كە ھەموو شونىكەوتوانى لە دەست داو لە ماوئەى چاودىرىكردنەكەدا.

لايەنە سىياسىيەكان بە پەيچى سىياسەتمەدارە ديارەكان و كاندىدەكان و حزب و ھاوئەيمانىشەو، چۆيان لە ژمارەىكى نايەكسان لە شونىكەوتوان وەرگرت و ئاستى جۆراوجۆرى چالاكان نىشاندا چەند پەيچەك تەنيا چەند مانگىك پيش ھەئىزاردەكان دروستكران و پۆئەى سەدى بەرزترىن گەشەيان تۆمار كرد (بروانە شۆھى 18)، لەوانە پەيچى كاندىدى ژن عەلا

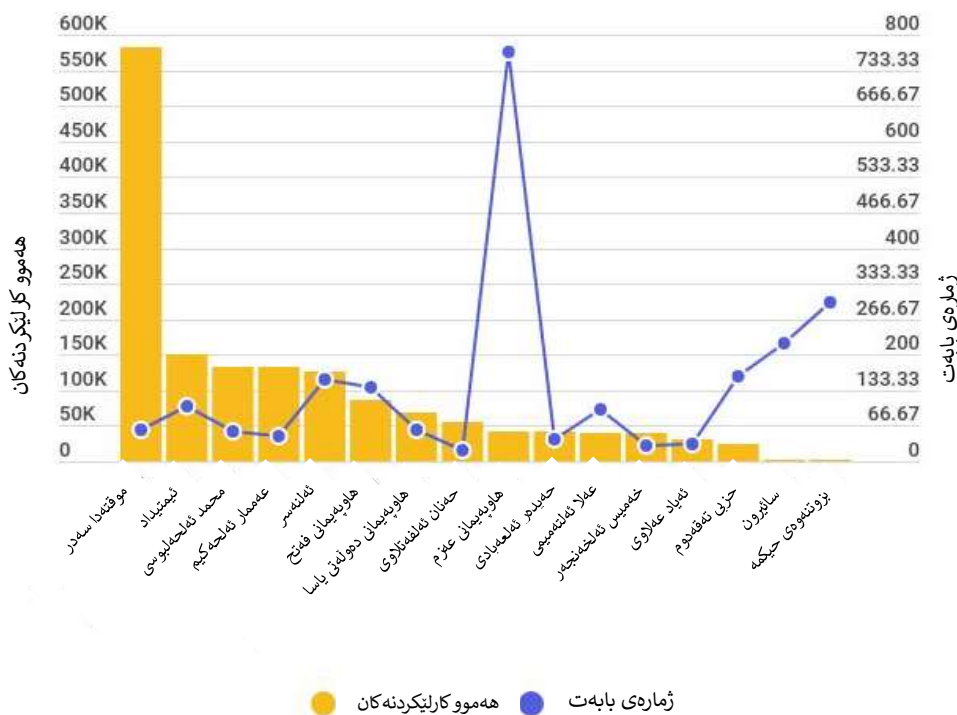

شيوه 18. بهرەكان
له گەل بهرترين
گەشەى رنژەى سەدى
له 1 ئه يلولهوه تا 9
تشرى به گەم

سەرچاوه: كراود تانگل

بهريژيرهكان و ههروهها بهيجهكانى لايهنى سىيەم ريكلاميان بهريژهبردووه كه لايهنگرى حيزب يان هاوپهيمانيهتى (بريتين له هاوپهيمانى تهقه دوم، بزوتنهوهى حقوق، هاوپهيمانى فهتج، هاوپهيمانى عهزم و كانديده سهر بهخوكان).

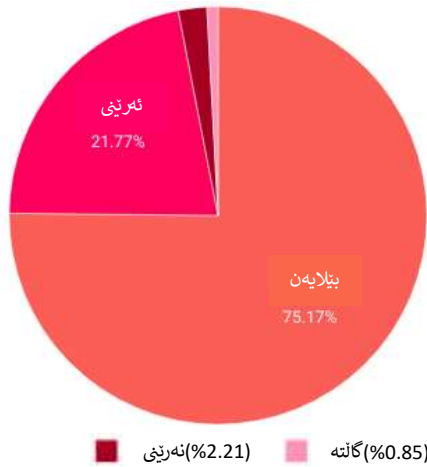
نيوهى بهرەكانى چاوديرىكراو بهنايان بردبو ريكلامى سىياسى پاره دراو له فەيسبوك، ههچەندە برى خهركراو و ژمارهى ريكلامهكان به سنووردارى مايهوه (110 ريكلام زۆرترين، و كه متر له 10,000 دۆلار خهركراوه، شيوه 17). ههچۆنيك بيت،

سەرەراى چەند پۆستىكى سنووردار و ژمارهيهكى سنووردار له شوێنكهوتوان، بهيجى موقتهدا سهدر كه پۆستهكانيان ژمارهيهكى بهرچاو له تويتهكانى لهخوگرتهبوو، ئاستىكى زۆر بهرز له كارلىككردنهكانى نيشاندا، كه بهراوردیان له گەل هيج بهرپهيهكى تر نه كرد كه له لايه نێردەى يه كيتى ئه وروپا بۆ چاوديرى هه لێاردنه كان له عێراقه وه چاوديرى ده كړي ت به پيچەوانه وه، بهيجى هاوپهيمانى تهزم زۆر چالاک بوو له هاوبه شکردنى ناوهړک، به لām هه نديک کارليک دروست کرد.

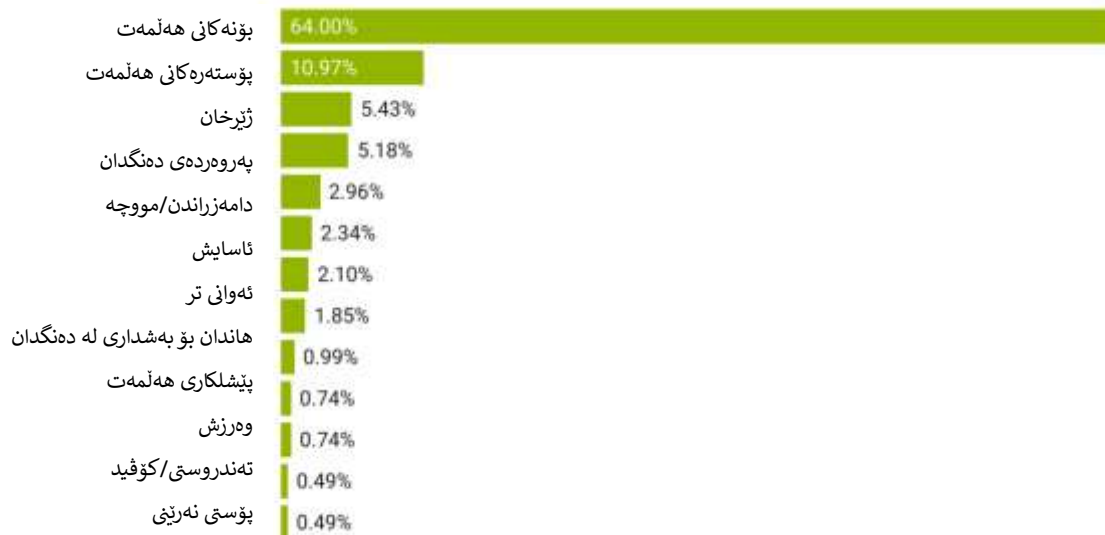
شيوه 19. کۆى بابه ته كان ژماردن و کۆى کارليکردنه كان له 1 ئه يلولهوه تا 9 تشرى به گەم
سەرچاوه: كراود تانگل

ئەنجامى بانگەشە كە بە زىمىنى عەرەبى بەزۇرى بېلايەنى و ئەرئىنى بوو و تەنبا لە سەدا دووى پۇستەكان بە نەرئىنى پۇلپىن كراون (شېۋەى 20).

شېۋەى 20. ئاۋازى پۇستەكانى ھەنمەتە كە شېكرەۋە

تەنبا بەشېكى سنوردار لە پۇستە شېكراۋەكانى كەمپىنە كە بەرنامەى راستەقىنەى كاندىدەكان نىشان دەدات. نىزىكەى دوو لەسەر سېى پۇستەكان وئىنەى پرووداۋەكانى كەمپىنەى كاندىدەكانىان گرتەۋە، لە كاتىكدا پۇستەرهكانى كەمپىن زىاتر لە يەك لەسەر ۱۰ى پىكھېناۋە بەشېك لەپۇستەكانى كاندىدەكان بەتايىبەتى لەلايەن ژنانى كاندىدە حەنان ئەلفەتلاۋى و عەلا ئەلتەمىمى راپۇرتىان سەبارەت بە پىشلىكردنى كەمپىنە كە راگەيانند كە بەزۇرى پۇستەرهكان دپاون 5% ى پۇستەكان پەيامى پەرۋەردەى دەنگدەرانىان پىشكەشكردۋە كە برىتىن لە نموونەكانى دەنگدان و رېۋشۋېنى ھەنگاۋ بەھەنگاۋ بۇ پەيرەۋكردنى رۇزى ھەلپۇاردن (شېۋەى 21).

شېۋەى 21. بابەتەكانى پۇستەكانى ھەنمەتە كە لەفەيسېۋوك بلاۋ كوردۇتەۋە

بانگه‌شەى ھەلٴئازدن بە كوردى

نېردەى يەكېتى ئەوروپا بۇ چاودېرى ھەلٴئازدنەكان لە عىراق 1011 پۇستى بلاقوردەوہ كە لە لاىەن ھەلٴئازدن پارتە سەرەكەكان و بەرېژنەكان و ھاوپەيمانىتەكان و پەيجەكانى سەركردە سىياسىيەكان لە 1ى ئەيلولەو تا 9ى تشرىن يەكەمى سالى ۲۰۲۱ لە مالپەرى فەيسبوك بلاو كراونەوہ كە زياتر لە 100 كارلېكيان ھەبوہ لە كاتى ھاوبەشى كردندا، بۇ ناسىنى جۇرى پۇستەكە ھەموو پۇستەكان بە دەستى كۇد كران ھاوبەش لەگەل ئەو بابەتەكانى ھەلمەتەكە. لەكۆى 339 پۇستى پۆلېنكراو وەك ئەو پۇستانە تۆماركراون كە پەيوەندييان بە بانگەشەوہ نەبووہ، ۱۷۲ پۇستەكەى تر شيكردنەوہيان بۇ كراوہ.

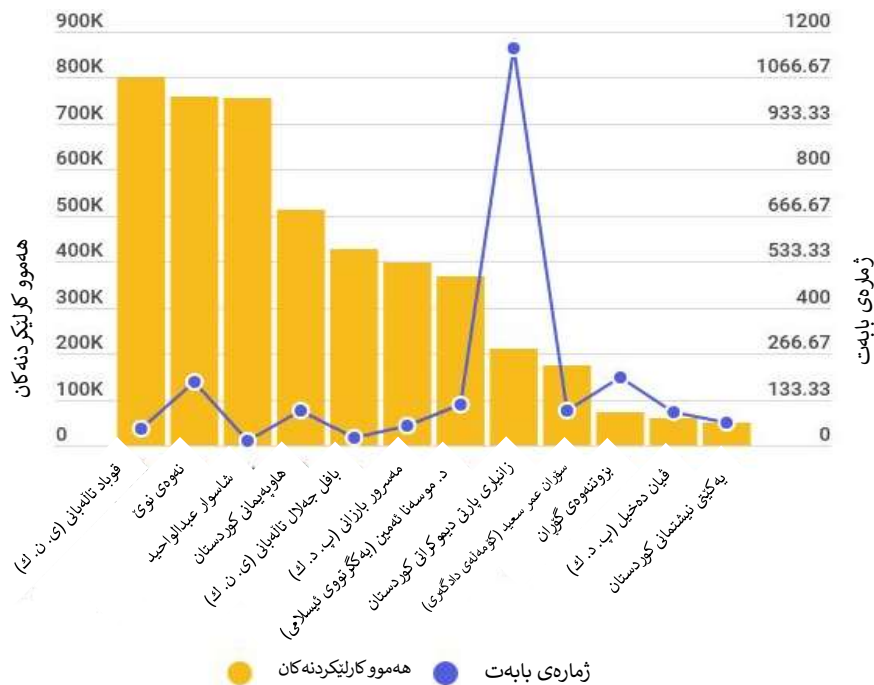
ناوى پەيج بە ئىنگىلىزى	بۆلېن	لاپەنگىرىتى	پەيجى فەرى	شونىكەوتوان لە 2021 / 09 / 01	كۆى بابەتەكان	كۆى كارلېكردنەكان لە ماوہكەدا	رىكلامەكان	لە 08/25 تا 10/15 پاره بۇرىكلامى سىياسى دراوہ بە دۆلارى ئەمىرىكى
مسرور بارزانى	سىياسى	پارتى ديموكراتى كوردستان	بەلج	2,579,071	56	395,853	12	100
پارتى ديموكراتى كوردستان	پارت	زانبارى پارتى ديموكراتى كوردستان	بەلج	666,359	1,153	208,877	270	649
فيان دەخيل	سىياسى	پارتى ديموكراتى كوردستان	بەلج	161,948	95	60,279	0	0
بافل جەلال تالەبانى	سىياسى	يەكېتى نىشتەمانى كوردستان	بەلج	778,541	24	427,937	0	0
قوباد تالەبانى	سىياسى	يەكېتى نىشتەمانى كوردستان	بەلج	638,598	50	801,159	0	0
يەكېتى نىشتەمانى كوردستان	پارت	يەكېتى نىشتەمانى كوردستان	نەخېر	225,579	64	48,266	0	0
ھاوبەيمانى كوردستانى	ھاوبەيمانى	بزوئەوہى گۇران و يەكېتى نىشتەمانى كوردستان	نەخېر	18,627	102	511,101	140	99,649
بزوئەوہى گۇران	پارت	بزوئەوہى گۇران	نەخېر	498,442	199	70,807	5	524
كەى ئېن ئېن	راگەياندن	بزوئەوہى گۇران	نەخېر	1,997,263	1,341	969,096	51	1,326
شاسوار عبدالواحد قادر	سىياسى	بزوئەوہى نەوہى نوئى	نەخېر	1,016,802	12	754,928	0	0
تەلەفۇزىون و رادىوئى نالىا	راگەياندن	بزوئەوہى نەوہى نوئى	نەخېر	3,445,444	3,326	13,141,129	23	1,802
نەوہى نوئى	پارت	بزوئەوہى نەوہى نوئى	نەخېر	413,400	183	757,215	29	1,784
سۇران عمر سعید	سىياسى	كۆمەلەى دادگەرى كوردستان	نەخېر	318,825	102	174,294	0	0
د. موسەنا امين	سىياسى	يەكگرتووى ئىسلامى كوردستان	نەخېر	180,870	120	367,927	0	0

شېوہى 22. لىستى بەرەكانى چاودېرىكراو، بابەت و كارلېكەكان، رىكلامەكان و ژمارەكانى سەرفكردن سەرجاوہ: كراود ئەنگل

ژمارەى پۇست و شونىكەوتوانى ئەو دوو پەيجى مېدىايىيە بەشېوہىيەكى بەرجاو بەرزتر بوو بەراورد بە پەيج كانى تر، وە توانىشيان دەنگى خەلەك بگەيەنن بەو ھىزە سىياسىيەكانى كە پشتگىريان دەكردن. ھەرچۇنك بىت، بە پىي ئەو بەشەى پۇستەكەيان پەيوەندى بە چالاکى راگەياندنەوہ ھەبە، نېردەى يەكېتى ئەوروپا بۇ چاودېرىكردنى ھەلٴئازدنەكان لە عىراق ئەو پۇستانەى لە كۆى بابەتەكان و ژمارەى كارلېكەكان دوورخستەوہ و شيكردنەوہى ئىنتىماى پەيجەكە (شېوہەكانى 24، 25، 26) بۇ خۇلادان لە شېواندى دەرتەنجام.

يەكگرتووى ئىسلامى كوردستان)وہ قۇرغىرايون. ھاوكت لەگەل ئەو پەيج و مېدىا حېزىيانەى كە پالېشتى پارتىكى ديارىكراويان دەكرد، وەكو پالېشتى بۇ كاندىدىكى ديارىكراو لەگەل رىكلامى سېؤنسەركراوى فەيسبوك.

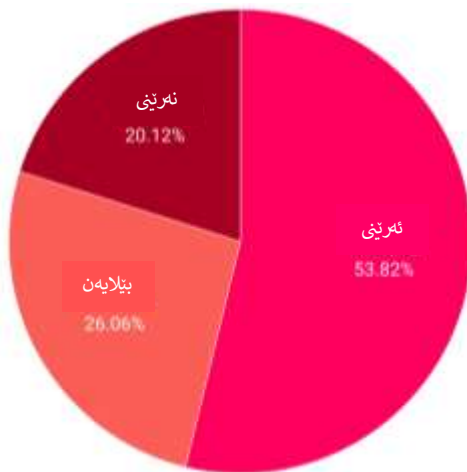
ئەو بانگەشەى كە پارتە كوردىەكان لە فەيسبوك كرديان بە شېوہىيەكى گشتى لەلايەن (پارتى ديموكراتى كوردستان، يەكېتى نىستىمانى كوردستان، بزوئەوہى گۇران، نەوہى نوئى، ھاوپەيمانى كوردستانى، كۆمەلەى دادگەرى كوردستان و

دوو له سێ په‌یج که زۆرتەین
ژمارە ی کارلێکیان دروست
کرد سەر به نه‌وه‌ی نوی
بوون (شیوه‌ی 23).

هه‌روه‌ها په‌یجی هاوپه‌یمانی
کوردستانیش که له مانگی ٧
سالی ٢٠٢١ دروستکراوه
ئاستی کارلێکردنی به‌رز بوو.
له‌گه‌ڵ په‌یجه‌کانی یه‌کیتی
نیستمانی کوردستان. به‌لام
په‌یجه‌کانی پارتی دیموکراتی
کوردستان کارلێکیکی که‌میان
هه‌بوو، جیا له‌وه‌ش که
[مه‌سرور بارزانی] ژماره‌یه‌کی
زۆری هه‌وادار و پۆستی له
تۆری کۆمه‌لایه‌تی هه‌یه‌.

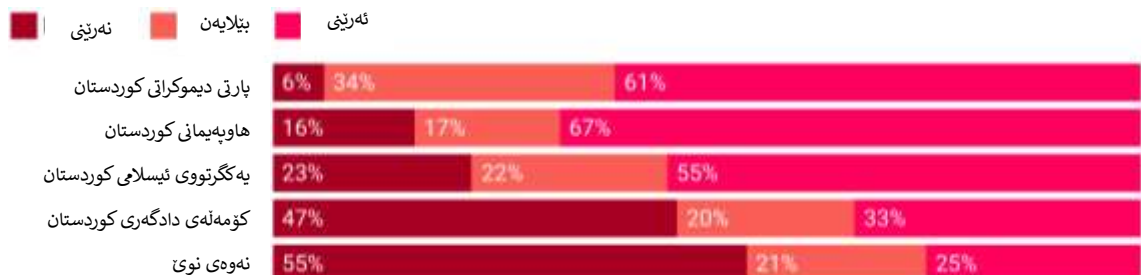
شیوه‌ی 23. کۆی به‌به‌ته‌کان ژماردن و کۆی کارلێکردنه‌کان له 1 ی ئه‌یلوله‌وه تا 9 ی تشرینی یه‌که‌م
سه‌راوه: CrowdTangle

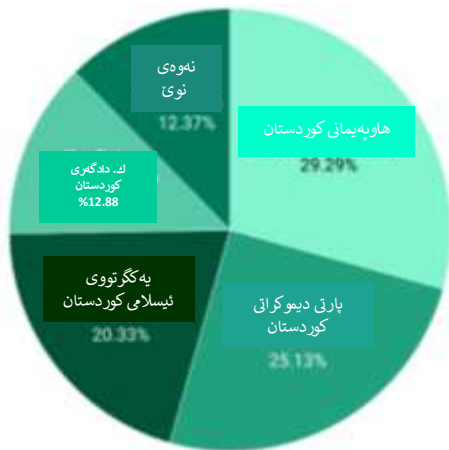
ئهو په‌رانه‌ی که له لایه‌ن نێرده‌ی یه‌کیتی ئه‌وروپا بۆ چاودێرێکردنی
هه‌ل‌بژاردنه‌کان له عێراق چاودێری ده‌کرتین په‌نایان برد بۆ ریکلامی سیاسی
به‌لام یه‌کسان نه‌بون هه‌م له ر‌ووی ژماره‌ی ریکل امه‌ هاوبه‌ش
پن‌کراوه‌کان (که ٢٧٠ ریکلام بۆ په‌یجی فه‌رمی پارتی دیموکراتی کوردستان،
140 بۆ هاوپه‌یمانی کوردستان و ته‌نها 29 بۆ نه‌وه‌ی نوی) هه‌میش و له
ر‌ووی بری پاره‌ی خه‌رجکراو (نزیکه‌ی 100,000 دۆلار بۆ هاوپه‌یمانی
کوردستان، یان له‌سه‌دا 94 کۆی پاره‌ی خه‌رجکراو بۆ ١٤ په‌یجی پارت‌ه‌که
له‌ماوه‌ی ٢٥ ی ئه‌یلول تاوه‌کو ١٥ ی تشرینی یه‌که‌م).

هه‌رچه‌نده‌ زیاتر له نیوه‌ی ئهو پۆستانه‌ی شیکرانه‌وه تۆنێکی ئه‌رنێبیان
هه‌بوو، به‌لام یه‌ک له پین‌جیان به‌ نه‌رێنی پۆلێن کران ئه‌وانه‌ش زیاتر ئهو
پۆستانه‌ بوون که ر‌ه‌خنه‌یان له ده‌سه‌لاتدارانی کورد گرتوه ("گه‌نده‌لی"،
"درو") (شیوه‌ی 24).

شیوه‌ی 24. تۆنی پۆسته‌ شیکراوه‌کانی بانگه‌شه‌که

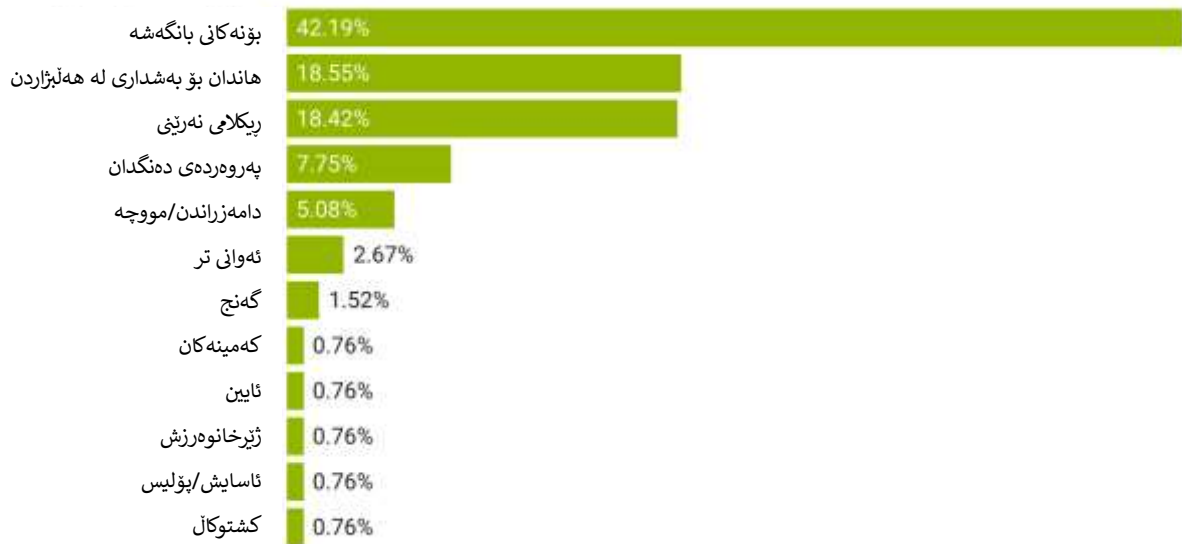
شێوهی 25. ئاوازی پۆسته شیکراوهکان به یێ پهیج

پۆسته نێگه‌تیفه‌کان له 55% ی له‌لایه‌ن په‌یجه‌کانی سه‌ر به‌ نه‌وه‌ی نوێ کرابوون و له‌ سه‌دا 47 ی پۆسته‌کانیش له‌لایه‌ن گروپی دادوه‌ری کوردستان که له‌لایه‌ن نێرده‌ی په‌کیتی ئه‌وروپا بۆ چاودێریکردنی هه‌ڵبژاردنه‌کان له‌ عێراق شیکراوه‌ته‌وه. به‌پێچه‌وانه‌وه‌ پۆسته نێگه‌تیفه‌کان ته‌نیا 6% و 16% ی پۆسته‌کانی پارتی دیموکراتی کوردستان و هه‌ڵبژاردنه‌کانی کوردستان شیکراوه‌ته‌وه.

به‌ده‌ر له‌ په‌یجی میدیای KNN و NRT ئه‌و په‌یجانه‌ی که سه‌ر به‌ هه‌ڵبژاردنه‌کانی کوردستان و پارتی دیموکراتی کوردستان بوون زیاتر له‌ نیوه‌ی پۆستی بۆلاوکراوه‌ی هه‌ڵمه‌تی هه‌ڵبژاردنه‌کان (شێوه‌ی 26).

شێوه‌ی 26. ئینتیمای په‌یجه‌کانی بۆلاوکراوه‌ی پۆسته‌کانی هه‌ڵمه‌ت که نێرده‌ی په‌کیتی ئه‌وروپا بۆ چاودێریکردنی هه‌ڵبژاردنه‌کان له‌ عێراق شیکرده‌وه

شێوه‌ی 27. بابته‌کانی هه‌ڵمه‌ته‌که‌ بۆلاوکراوه‌ته‌وه‌ له‌ فه‌یسبووک و شیکردنه‌وه‌ی له‌لایه‌ن نێرده‌ی په‌کیتی ئه‌وروپا بۆ چاودێریکردنی هه‌ڵبژاردنه‌کان له‌ عێراق

پۆسته‌کان که په‌خه‌ له‌ ریکابه‌ره‌کان ده‌گه‌یت، پۆلێن کراون 8% ی پۆسته‌کانیش بریتی بوون له‌ په‌یامی په‌روه‌رده‌ی ده‌نگه‌ران له‌ نێوان پۆسته‌کانی سه‌ر به‌ بابته‌دا، دامه‌زراندن/مووچه زۆرتیڤان بابته‌ی باسکراو بوو (5%).

زۆریه‌ی پۆسته چاودێریکراوه‌کانی هه‌ڵمه‌ته‌که‌ بۆلاوکراوه‌ته‌وه‌ (87%) پێشبینی راسته‌قینه‌ی پێشبریکه‌ره‌کانی نه‌کرد (شێوه‌ی 27). له‌ کاتیکدا 42% ی پۆسته‌کان چالاکی هه‌ڵمه‌ت و رووداوه‌کانیان داپۆشیوه‌، 18% وه‌ک ریکلامی نه‌رتی یان

